วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

PAAT Journal

ปีที่ / Volume 46

ฉบับที่ / Number 2

พฤษภาคม - สิงหาคม 2569
May - August 2026

pISSN 2730-1796 | eISSN 2730-1796
https://so10.tci-thaijo.org/index.php/paatj

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

Public Administration Association of Thailand Journal (PAAT Journal)

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2569
Volume 8 Number 2 May - August 2026

pISSN 2730-1796
eISSN 2730-1796

Published by:
Public Administration Association of Thailand (PAAT)
Copyright© 2020

Editorial Office:
Faculty of Political Science, Thammasat University (Thaprachan Campus)
Phrachan Road, Phra Nakorn, Bangkok, Thailand 10200
Phone: +6662-842-4456
Email: thaipaat@gmail.com
Website: www.thaipaat.com
Facebook Page: ***www.facebook.com/publicadministrationAssociation/***

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
Public Administration Association of Thailand Journal

ชื่อวารสาร

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

Public Administration Association of Thailand Journal (PAAT Journal)

เจ้าของ

สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

บรรณาธิการที่ปรึกษา

1. ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาษ	มหาวิทยาลัยรังสิต
2. รองศาสตราจารย์ สีดา สอนศรี	สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
3. อาจารย์ ดร.วิบูลย์ รัตนาภรณ์วงศ์	สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

บรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร ธำรงลักษณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองบรรณาธิการ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวนธง ครุฑจ้อน	มหาวิทยาลัยทักษิณ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

กองบรรณาธิการ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.นิภาพรรณ เจนสันติกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. รองศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จีนนุ่น	มหาวิทยาลัยทักษิณ
3. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี ฉิรินัง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
4. รองศาสตราจารย์ ดร.อรทัย เลียงจินดาถาวร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
6. ร้อยเอก อาจารย์ ดร.จารุพล เรืองสุวรรณ	มหาวิทยาลัยรังสิต
7. อาจารย์ ดร.ถวิลวดี บุรีกุล	สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
8. อาจารย์ ดร.ธนัญชกร ปกิตตาวิจิตร	มหาวิทยาลัยทักษิณ
9. อาจารย์ ดร.เนรมิต จิตรรักษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
10. อาจารย์ ดร.พิเชษฐ พิณทอง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

11. อาจารย์ ดร.ประกฤษฎิ์ รักษ์วงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
12. อาจารย์จิรวัฒน์ ศรีเรือง	มหาวิทยาลัยทักษิณ
13. อาจารย์บริบูรณ์ ฉลอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
14. อาจารย์เสกศักดิ์ อยู่ดี	มหาวิทยาลัยทักษิณ
15. อาจารย์สุรชัย คงประเสริฐ	สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
16. นางสาวมณีชัชวาล มณีศรี	สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

ข้อความและบทความที่เผยแพร่ในวารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย (PAAT Journal) เป็นทัศนะและข้อคิดเห็นของผู้เขียนบทความเท่านั้น มิใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบของคณะผู้จัดทำ บรรณาธิการ กองบรรณาธิการสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ผู้เขียนบทความจึงเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลทางกฎหมายใดๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากบทความของตนเอง

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำฉบับ

1. ศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เริงธรรม	มหาวิทยาลัยมหิดล
2. รองศาสตราจารย์ ดร.จีระ ประทีป	มหาวิทยาลัยรังสิต
3. รองศาสตราจารย์ ดร.ธันยวัฒน์ รัตนสัค	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4. รองศาสตราจารย์ ดร.ประยูร อิมิวัตร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
5. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี ฉิรินัง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
6. รองศาสตราจารย์ ดร.สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรวิทย์ เกาะกลาง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.ชุมพล อังคณานนท์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฆายนีย์ ช.บุญพันธ์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวนธง คุรฑจ้อน	มหาวิทยาลัยทักษิณ
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พยัญชน์ เอี่ยมศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ชรัตน์ ไสยสมบัติ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพล พินิจ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิลาสินี ธนพิทักษ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ ฤทธิมา	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริศักดิ์ เหล่าจันขาม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธิรัส ชูชื่น	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิวัฒน์ สมาธิ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
20. ดร.กิตติ วิสารกาญจน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
21. ดร.ฐิติรุจ จันทร์มหา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
22. ดร.ณัฐภัทร์ รักวงศ์วาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
23. ดร.ธฤษณุ รอดรักษา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
24. ดร.เนรมิตร จิตรรักษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
25. ดร.ประกฤษฎิ์ รักษ์วงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
26. ดร.พิชชา ใจสมคม	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
27. ดร.พิเชษฐ พิณทอง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
28. ดร.รุ่งทิพย์ จันทร์ธนะกุล	มหาวิทยาลัยศิลปากร
29. ดร.สุรภัทร์ พิไชยแพทย์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
30. ว่าที่ร้อยตรี ดร.อนิรุต หนูปลอด	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ผลงานและทัศนะทางวิชาการสาขารัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ การบริหารกิจการสาธารณะ รัฐศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. เพื่อเป็นการพัฒนาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า

3. เพื่อเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยกับสมาชิกของสมาคมฯ และสังคม

กำหนดออกและการเผยแพร่

สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยทำการจัดพิมพ์เผยแพร่ทางออนไลน์จำนวน 3 ครั้งต่อปี หรือ ปีละ 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน) ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) และฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม)

การส่งบทความ

ผู้เขียนบทความส่งต้นฉบับบทความออนไลน์ (ไฟล์ word) ผ่านระบบที่

https://so10.tci-thaijo.org/index.php/paatj/index

ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความ

ชำระค่าธรรมเนียมในการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการ บทความละ 4,500 บาท (สี่พันห้าร้อยบาทถ้วน)

ทั้งนี้ในกรณีที่ผู้นิพนธ์ได้นำเสนอผลงานทางวิชาการในการประชุมวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์ระดับชาติของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ชำระค่าธรรมเนียมในการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการ บทความละ 1,000 บาท

โดยโอนเงินผ่านชื่อบัญชี "บริจาคเพื่อกิจกรรม สรปท. โดยบริบูรณ์ ฉลอง" (เหรัญญิกของสมาคมฯ)

ธนาคารกรุงไทย สาขามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

เลขบัญชี 678-2-91258-9 ประเภทบัญชี ออมทรัพย์

นำส่งสลิปผ่านระบบในส่วนเดียวกับที่ส่งบทความ เมื่อบทความผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเบื้องต้นเกี่ยวกับประเภทและรูปแบบทั่วไปจากกองบรรณาธิการเรียบร้อยแล้ว

การพิจารณาบทความ

กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้า “ไม่ผ่าน” จะแจ้งกลับเพื่อแก้ไข ถ้า “ผ่าน” กองบรรณาธิการจะส่งบทความจะเข้าสู่การพิจารณา

โดยบทความวิชาการและบทความวิจัยที่ตีพิมพ์ทุกบทความได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) จำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ โดยเป็นการประเมินแบบปกปิดผู้พิจารณาและผู้เขียนบทความ (Blinded Review)

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสาร

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้นจึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์กับวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพบทความในกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการพิจารณาบทความโดยอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้เขียนและบทความที่พิจารณาไม่ว่าด้วยกรณีใด
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียนหรือผู้ประเมิน ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ประเมินและผู้เขียน
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าของผู้เขียน

1. บทความที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น
2. ผู้เขียนต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้เขียนเกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้เขียนควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง
4. ผู้เขียนต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่นๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยแล้ว
5. ชื่อผู้เขียนที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียน การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว
2. ผู้ประเมินต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง

3. ผู้ประเมินต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน

4. หากผู้ประเมินตรวจสอบพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ประเมินต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ประเมินต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารกำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้ที่อื่นได้รับรู้

ทะเบียนเลขที่ จ.๑๓๔๐/๒๕๖๗ ส.ค.๖

ใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งชุด หรือการเปลี่ยนแปลงกรรมการของสมาคม

ใบสำคัญฉบับนี้ออกให้เพื่อแสดงว่า สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๒ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งชุด และนายทะเบียนสมาคมกรุงเทพมหานครได้รับจดทะเบียนการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งชุด ตามมาตรา ๘๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ดังต่อไปนี้

๑.	นางอัมพร	ธำรงลักษณ์	นายกสมาคม
๒.	นายจีระ	ประทีป	อุปนายก
๓.	นางสาวบุษบง	ชัยเจริญวัฒนะ	อุปนายก
๔.	นายมานิต	ศุทธสกุล	กรรมการ
๕.	นายไตรรัตน์	โภคพลากรณ์	กรรมการ
๖.	นายสถาพร	เริงธรรม	กรรมการ
๗.	นายธันยวัฒน์	รัตนสัค	กรรมการ
๘.	นางสาวเพ็ญศรี	ฉิรินัง	กรรมการ
๙.	นายอุดมโชค	อาษาวิมลกิจ	กรรมการ
๑๐.	นางถวิลวดี	บุรีกุล	กรรมการ
๑๑.	นายเนรมิตร	จิตรรักษา	กรรมการ
๑๒.	นายพิเชษฐ	พิณทอง	กรรมการ
๑๓.	นางธนัญชกร	ปกิตตาวิจิตร	กรรมการ
๑๔.	นายบดินทร์ธร	บัวรอด	กรรมการ
๑๕.	นายศุภชัย	ยาวะประภาษ	กรรมการและที่ปรึกษา
๑๖.	นายวิบูลย์	รัตนาภรณ์วงศ์	กรรมการและที่ปรึกษา
๑๗.	นางสาวมณีชัชวาล	มณีศรี	กรรมการและปฏิคม
๑๘.	นายทวนธง	ครุฑจ้อน	กรรมการและสาราณียกร
๑๙.	นายศิริวัฒน์	เปลี่ยนบางยาง	กรรมการและนายทะเบียน
๒๐.	นางสาวจิตรลดา	ไชยะ	กรรมการและประชาสัมพันธ์
๒๑.	นายบริบูรณ์	ฉลอง	กรรมการและเหรัญญิก
๒๒.	นางศิรภัสสรศ์	วงศ์ทองดี	กรรมการและเลขาธิการ

ให้ไว้ ณ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

(นางสาวสิริญรัศมิ์ นุตตะรังค์)
นายอำเภอธาตุพนม รักษาการในตำแหน่ง
ผู้อำนวยการส่วนทะเบียนมูลนิธิ และสมาคม ปฏิบัติราชการแทน
อธิบดีกรมการปกครอง
นายทะเบียนสมาคมกรุงเทพมหานคร

บทบรรณาธิการ

คุณภาพของการบริหารภาครัฐสะท้อนผ่านความสามารถในการดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน การจัดบริการที่เข้าถึงได้อย่างเสมอภาค และการรับมือกับปัญหาที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ การศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์จึงมีภารกิจสำคัญในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนโยบาย อำนาจ ทรัพยากร และผู้คน พร้อมทั้งแสวงหาแนวทางพัฒนาการบริหารให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม วารสาร PAAT Journal Online ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2569 นำเสนอผลงานเพิ่มขึ้นรวม 20 เรื่อง ประกอบด้วยบทความพิเศษ นานาทัศนะ บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความแนะนำหนังสือ ซึ่งเปิดพื้นที่รองรับความต้องการในการเผยแพร่ผลงานให้พิจารณาภารกิจดังกล่าวผ่านประเด็นร่วมสมัยและกรณีศึกษาที่หลากหลาย

ประเด็นเด่นของฉบับนี้ คือ การเปลี่ยนผ่านสู่การบริหารภาครัฐดิจิทัล บทความว่าด้วยเส้นทางของรัฐบาลไทยสู่ความเป็นรัฐบาลดิจิทัล การพัฒนาคุณภาพบริการด้วยแอปพลิเคชันไทยดีของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ โดย สิรินทร์พร วงศ์สาสาย และการพัฒนาเทศบาลตำบลรูสะมิแลสู่การเป็นท้องถิ่นอัจฉริยะ โดย ดุษณ์ดาว เลิศพิพัฒน์ สุธิรัส ชูชื่น และนัจมีย์ หมัดมาน ชวนให้พิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างทิศทางการพัฒนาระดับประเทศกับการดำเนินงานของหน่วยงานในพื้นที่ ประเด็นเหล่านี้นำไปสู่คำถามว่า การใช้เทคโนโลยีจะช่วยยกระดับบริการได้อย่างไร หน่วยงานต้องพัฒนาความพร้อมด้านใด และประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนั้นอย่างทั่วถึงเพียงใด ขณะที่บันทึกประสบการณ์การเข้าร่วมโครงการด้านการประยุกต์ใช้และการบริหารจัดการการผลิตอัจฉริยะ ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน โดย ณัฐภัทร์ รักวงศ์วาน และพัชรา จตุรโกมล เปิดมุมมองการเรียนรู้จากต่างประเทศ ซึ่งสามารถนำมาประกอบการคิดอย่างรอบคอบเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีและการจัดการในบริบทไทย

อีกประเด็นสำคัญคือ คุณภาพชีวิตและความเสมอภาคในการเข้าถึงบริการและสิทธิ บทความเกี่ยวกับข้อเสนอเพื่อขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ และการทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร จังหวัดสงขลา เปิดพื้นที่ให้พิจารณาการตอบสนองความต้องการของประชาชนในบริบทเฉพาะ ขณะที่บทความว่าด้วย พลวัตอำนาจกับสุขภาวะ: ภาษีมูลค่าเพิ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและความเหลื่อมล้ำในระบบสุขภาพไทย โดย จารุวรรณ พนมเขต ชวนให้เชื่อมโยงประเด็นสุขภาวะเข้ากับการจัดสรรอำนาจและทรัพยากร ส่วนการศึกษาโครงสร้างการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้ง นำมิติของความเสมอภาคเข้าสู่การพิจารณาสิทธิทางการเมือง ทั้งหมดนี้ชวนให้ตั้งคำถามถึงเงื่อนไขที่ทำให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิและเข้าถึงโอกาสได้จริง

ในด้าน การบริหารจัดการท้องถิ่นและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน บทความเกี่ยวกับประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดย ภัทรวดี ครูมงคล ชวนพิจารณาความสามารถในการบริหารรายได้ซึ่งสัมพันธ์กับภารกิจของท้องถิ่น ส่วนการศึกษาการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการสินค้าชุมชนเข้าสู่วิสาหกิจชุมชน และรูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการของเทศบาลสามแห่งในจังหวัดเพชรบูรณ์ เปิดประเด็นการพัฒนาคน การเรียนรู้ และการทำงานร่วมกันในพื้นที่

การอ่านผลงานเหล่านี้ประกอบกันช่วยขยายคำถามเกี่ยวกับศักยภาพท้องถิ่นให้ครอบคลุมทั้งทรัพยากรทางการคลัง ความรู้ขององค์การ และความสามารถของประชาชนในการร่วมพัฒนาชุมชนของตน

ความยั่งยืนและความเปราะบางเชิงพื้นที่ เป็นอีกมิติหนึ่งที่ปรากฏในฉบับนี้ บทความวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างป่าไม้ เกษตรกรรม และความยากจน ชวนให้พิจารณาว่าเป้าหมายการพัฒนาอาจสัมพันธ์กันแตกต่างออกไปตามเงื่อนไขของแต่ละพื้นที่ ขณะที่การศึกษาผลกระทบของอุทกภัยต่อระบบนิเวศและแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป จังหวัดนราธิวาส โดย โนรบัยนู กามา บารมี หลังยาหน่าย ศรัน เนื้อน้อย ฟาเตนนูรอาซูวา เงาะ ซูลฟาร์ มายิ และอัสรี ยูโซะ เปิดประเด็นเชื่อมโยงภัยพิบัติ ทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งสองเรื่องนำไปสู่คำถามว่า การกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการจะคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อม การดำรงชีพ และความเสี่ยงของชุมชนได้อย่างไร

การพัฒนาภาครัฐและสังคมยังมี คน ภาวะผู้นำ และการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบสำคัญ บทความพิเศษเรื่องมโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรม สะกิดให้ทบทวนการเรียนรู้จากความล้มเหลวและการต่อยอดความสำเร็จเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย สอดรับกับประเด็นการบริหารกิจกรรมนอกชั้นเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของนิสิตในฐานะพลเมืองตื่นรู้ และการยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z บทแนะนำหนังสือว่าด้วยการสร้างทุนมนุษย์ในบ้าน ชุมชน และสถานที่ทำงาน ยังช่วยขยายมุมมองให้เห็นพื้นที่การพัฒนาคนที่เชื่อมต่อกันตลอดชีวิต ประเด็นเหล่านี้เปิดโอกาสให้พิจารณาว่าองค์การและสถาบันการศึกษาจะสร้างเงื่อนไขให้บุคคลเติบโต เรียนรู้ และมีส่วนรับผิดชอบต่อสังคมได้อย่างไร

นอกจากนี้ วารสารฉบับนี้ยังชวนพิจารณา ฐานคิดและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนดนโยบายผ่านบทวิเคราะห์ “ความจน” ในวาทกรรมรัฐและการสร้างความชอบธรรมของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ตลอดจนบทวิเคราะห์เปรียบเทียบนโยบายโทษประหารชีวิตของนอร์เวย์กับไทย ซึ่งเปิดพื้นที่ให้ทบทวนวิธีนิยามปัญหา คุณค่าที่รองรับนโยบาย และบริบทของแต่ละสังคม ขณะที่บทความเรื่องธรรมาภิบาลของยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมขยายขอบเขตการพิจารณาไปสู่การบริหารจัดการความสัมพันธ์และความพึ่งพิงของไทยต่อสหรัฐอเมริกาและจีน การศึกษาประเด็นเหล่านี้ช่วยตั้งคำถามต่อทั้งเหตุผลของนโยบาย กระบวนการตัดสินใจ และความรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นกับส่วนรวม

ผลงานในวารสารฉบับนี้สะท้อนความหลากหลายของโจทย์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ ตั้งแต่การพัฒนาบุคคลและองค์การ การบริหารชุมชนและท้องถิ่น ไปจนถึงนโยบายระดับชาติและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กองบรรณาธิการหวังว่า การอ่านเชื่อมโยงข้ามประเด็นจะช่วยให้เกิดคำถามใหม่ การแลกเปลี่ยนอย่างสร้างสรรค์ และการศึกษาต่อยอดที่มีคุณค่าทั้งในทางวิชาการและการปฏิบัติ โดยมีคุณภาพชีวิต ความเสมอภาค และความยั่งยืนเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาการบริหารภาครัฐ

กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนทุกท่านที่ร่วมเผยแพร่องค์ความรู้และประสบการณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาพิจารณาบทความและให้ข้อเสนอแนะ ตลอดจนผู้มีส่วนร่วมในการจัดทำวารสาร และขอขอบคุณผู้อ่านที่สนับสนุนให้ PAAT Journal Online เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์อย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ หากท่านประสงค์จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนสมาคมฯ สามารถติดต่อเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานได้ที่อีเมล: thaipaat@gmail.com หรือทาง Facebook: สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

ด้วยรักและศรัทธา
ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร ธำรงลักษณ์
นายกสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ ix

นานาทัศนะ

บันทึกการเข้าร่วมโครงการ Seminar on Smart Manufacturing Application and Management for Belt and Road Countries ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน 1
ณัฐภัทร์ รักวงศ์วาน และพัชรา จตุรโกมล

บทความพิเศษ

มโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรม: ก้าวข้ามความล้มเหลวสู่การต่อยอดความสำเร็จเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย 10
จำเนียร จวงตระกูล และพรรษวรรณ สุขสมวัฒน์

บทความวิจัย

ข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ 25
ทวีศักดิ์ โท๊ะทองชิว

การพัฒนาคุณภาพบริการด้วยแอปพลิเคชันไทยดีของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ 35
สิรินทร์พร วงศ์สาสาย

การทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา 47
นพปฎล นพประดิษฐ์, ธนวัฒน์ สิริจิราวัชร์, ธนาวุฒิ ตรีจุ้ย, พรรณาย ศรียาภัย, วิศรุตา ทองแกมแก้ว, ไชยา เกษารัตน์ และบูฆอรี ยีหมะ

ความยั่งยืนที่แปรผันตามพื้นที่: วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างป่าไม้ เกษตรกรรม และความยากจน 57
สุดารัตน์ ปะทุมตะ และจิตรลดา ไชยะ

สิทธิที่ไม่เสมอภาค: วิเคราะห์โครงสร้างการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้ง 72
ธัญพิชา รงค์จำเริญ และจิตรลดา ไชยะ

พลวัตอำนาจกับสุขภาวะ: ภาษีมูลค่าเพิ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและความเหลื่อมล้ำในระบบสุขภาพไทย 89
จารุวรรณ พนมเขต และจิตรลดา ไชยะ

ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองมหาสารคาม 109
ภัทรวดี ครูมงคล และวนิดา ศิริวัฒนธาดากุล

การยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 121
จุฑามาศ มหาพรหม ชนิกานต์ รัตติโชติ และประจักษ์ เฉิดโฉม

สารบัญ

หน้า

การพัฒนาเทศบาลตำบลรูสะมิแลสู่การเป็นท้องถิ่นอัจฉริยะ: ปัญหา อุปสรรค และแนวทางเสริมสร้างการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัล 131
ดุษณ์ดาว เลิศพิพัฒน์, สุธิรัส ชูชื่น และนัจมีย์ หมัดมาน

ธรรมาภิบาลของยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลม: การบริหารจัดการความพึ่งพิงซับซ้อนของไทยต่อสหรัฐอเมริกาและจีน 143
อรุณรัตน์ ไทรงาม

ผลกระทบของอุทกภัยต่อระบบนิเวศและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป ตำบลเฉลิม อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส 153
โนรบัยนู กามา, บารมี หลังยาหน่าย, ศรัน เนื้อน้อย, ฟาเตนนูรอาซูวา เงาะ, ซูลฟาร์ มายิ, และอัสรี ยูโซะ

การบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของนิสิตในฐานะพลเมืองตื่นรู้มหาวิทยาลัยทักษิณ 165
จิดาภา สุวรรณฤกษ์

แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการสินค้าชุมชนเข้าสู่วิสาหกิจชุมชนของจังหวัดเพชรบูรณ์ 176
องอาจ ลานจันทร์, อรุณ สนใจ, ธีรภัทร กิจจารักษ์, สุพรรณี ตั้งจิตเจริญกุล, เชาว์ เอื้อเฟื้อ, อินทิรา เนียมถนอม และพรรณนภา จีนะสอน

รูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์ 185
สุพรรณี ตั้งจิตเจริญกุล, ธีรภัทร กิจจารักษ์, กมลวิช ลอยมา, อรุณ สนใจ, สุภชัย ตรีทศ และองอาจ ลานจันทร์

บทความวิชาการ

บริการสาธารณะในยุคดิจิทัล: เส้นทางของรัฐบาลไทยสู่ความเป็นรัฐบาลดิจิทัล 201
วิสุทธิณี ธานีรัตน์

“ความจน” ในวาทกรรมรัฐ: การวิเคราะห์การสร้างความชอบธรรมของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 213
อเนก สุขดี

นโยบายโทษประหารชีวิตในบริบทที่เปลี่ยนแปลง: บทวิเคราะห์กรณีเปรียบเทียบนอร์เวย์กับไทย 224
ไพศาล บรรจุสุวรรณ์

แนะนำหนังสือ

การสร้างทุนมนุษย์ในสถานที่สำคัญ: บ้าน ชุมชน และสถานที่ทำงาน 243
จำเนียร จวงตระกูล และพรรษวรรณ สุขสมวัฒน์

รูปแบบการจัดบทความ a

นานาทัศนะ

บันทึกการเข้าร่วมโครงการ Seminar on Smart Manufacturing Application and Management for Belt and Road Countries ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน

Record of participation in the Seminar on Smart Manufacturing Application and Management for Belt and Road Countries in the People's Republic of China.

ณัฐภัทร์ รักวงศ์วาน[1] และพัชรา จตุรโกมล[2]

Nattapat Rakwongwan[1] and Patchara Jaturakomol[2]

[1-2] คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[1-2] Faculty of Social Sciences, Kasetsart University

Email: faasnpr@ku.ac.th[1]

Corresponding Email: papaisud@hotmail.com[2]

Received: November 16, 2025; Accepted: July 16, 2026

รู้จักโครงการ Seminar on Smart Manufacturing Application and Management for Belt and Road Countries (SMBC)

โครงการ Seminar on Smart Manufacturing Application and Management for Belt and Road Countries (SMBC) เป็นโครงการพัฒนาบุคลากรภาครัฐในกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศ ข้อริเริ่มเข็มขัดและเส้นทาง (Belt and Road Initiative หรือ BRI) โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ CIFAL Shanghai[1] โดยการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงพาณิชย์แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (Ministry of Commerce) ร่วมมือกับกระทรวงการต่างประเทศแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (Ministry of Foreign Affairs) โดยโครงการ SMBC มีวัตถุประสงค์ในการจัดโครงการฯ คือ

1. เพื่อพัฒนาบุคลากรภาครัฐของกลุ่มประเทศในความร่วมมือ BRI ให้มีความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะ (Smart Manufacturing) และ การจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะ (Smart Manufacturing Management) ในบริบทของสาธารณรัฐประชาชนจีน
2. เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรภาครัฐของกลุ่มประเทศภายใต้กรอบความร่วมมือ BRI ในด้านการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะ และ การจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะ เพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายความร่วมมือในหน่วยงานภาครัฐระหว่างประเทศ
3. เพื่อเรียนรู้กรณีศึกษาจากบริษัทภาคเอกชนในประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่นำแนวคิดการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะไปประยุกต์ใช้จนประสบความสำเร็จในเชิงพาณิชยกรรม

[1] CIFAL ย่อมาจากภาษาฝรั่งเศสคือ Centre International de Formation des Acteurs Locaux หมายถึง International Training Center for Local Actors ซึ่ง CIFAL เป็นหน่วยงานภายใต้ United Nations Institute for Training and Research (UNITAR) ซึ่งมีสาขาอยู่ทั่วโลก

4. เพื่อเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรม สภาพสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรมและการบริหารรัฐกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยศึกษาผ่านการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะ

โดยโครงการ SMBC ในครั้งนี้จัดระหว่างวันที่ 4 - 17 กันยายน พ.ศ. 2568 ณ มหานครเซี่ยงไฮ้ เมืองหนานทง มณฑลเจียงซู และ นครชิงเต่า มณฑลชานตง สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด 36 คน จาก 11 ประเทศ คือ สาธารณรัฐอาร์มีเนีย สาธารณรัฐบัลแกเรีย สหพันธ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยเอธิโอเปีย สาธารณรัฐอิรัก ราชอาณาจักรฮัชไมต์จอร์แดน สหพันธรัฐมาเลเซีย สหพันธ์สาธารณรัฐไนจีเรีย โรมาเนีย สาธารณรัฐซูดานใต้ สาธารณรัฐแอฟริกาใต้และราชอาณาจักรไทย โดยตลอดทั้งโครงการฯ ตัวแทนบุคลากรภาครัฐจาก 11 ประเทศ และผู้จัดโครงการคือ CIFAL Shanghai สาธารณรัฐประชาชนจีนรวม 12 ประเทศ ได้ทำแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหลายๆ ประเด็นทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการระหว่างกัน ทั้งประเด็นด้านการผลิตแบบอัจฉริยะ การจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะและประเด็นอื่นๆ ซึ่งถือเป็นโอกาสอันดีของตัวแทนบุคลากรภาครัฐทั้ง 12 ประเทศ

โครงการ SMBC แบ่งเนื้อหาของหลักสูตรเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การอบรมในห้องเรียน: ผู้เข้าร่วมโครงการทุกคนจะได้รับฟังการบรรยายจากผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิทั้งจากสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาคเอกชนและหน่วยงานของรัฐที่มาบรรยายความรู้ ทฤษฎีและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตแบบอัจฉริยะ การจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะและประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งผู้บรรยายมาจาก Shanghai Academy of Social Sciences, Nanjing University of Information Science & Technology, China Executive Leadership Academy Pudong, Transwarp Technology Co.,Ltd., Shanghai Songjiang ICT Intelligent Industry Technology Research Institute เป็นต้น ซึ่งหัวข้อบรรยาย ได้แก่ ข้อมูลมหัต (Big Data) กับการผลิตแบบอัจฉริยะ, นโยบายของนายสี จิ้นผิง (Xi Jinping) กับการพัฒนาเขตผู่ตงของมหานครเซี่ยงไฮ้, การพัฒนาของสาธารณรัฐประชาชนจีนจากระบบดิจิทัล (Digitalization) สู่ระบบอัจฉริยะ (Intelligent), การพัฒนาร่วมกันของเทคโนโลยี อุตสาหกรรม และสังคม: ในยุคแห่งการปฏิวัติปัญญาประดิษฐ์ เป็นต้น

ส่วนที่ 2 การทัศนศึกษา: ผู้เข้าร่วมโครงการจะได้ทัศนศึกษาบริษัทของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่นำแนวคิดการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะไปประยุกต์ใช้จนประสบความสำเร็จในเชิงพาณิชยกรรม ซึ่งบริษัทแทบทุกแห่งจะถือว่า กระบวนการผลิตและข้อมูลการผลิตถือเป็นความลับทางธุรกิจ ดังนั้นจึงถือเป็นโอกาสอันดีที่ทางผู้เข้าร่วมโครงการได้ไปเยี่ยมชมกิจการของภาคเอกชนของสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นการยากที่จะเข้าไปทัศนศึกษาหากไม่เป็นโครงการของรัฐบาล โดยภาคเอกชนที่เข้าไปทัศนศึกษา ได้แก่ AlphaESS Co.,Ltd. เมืองหนานทง, FAW Jiefang Qingdao Automobile Co. Ltd. นครชิงเต่า, Qingdao Smart Port นครชิงเต่า, Shanghai Uniontech Technology Co., Ltd. มหานครเซี่ยงไฮ้, Yogo Robot Co. Ltd. มหานครเซี่ยงไฮ้ เป็นต้น

ส่วนที่ 3 การนำเสนอผลของการสัมมนา: ตัวแทนประเทศที่ร่วมโครงการจะนำเสนอผลการสัมมนาประเทศละ 15 นาที ในวันสุดท้ายของโครงการฯ โดยเนื้อหาการนำเสนอครอบคลุมถึงประเด็นต่างๆ ได้แก่ ภาพรวมของประเทศ สถานะปัจจุบันของการผลิตแบบอัจฉริยะของประเทศ สิ่งที่ได้เรียนรู้ด้านการผลิตแบบอัจฉริยะจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ความร่วมมือที่น่าจะเกิดขึ้นระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนในอนาคต และ ข้อแนะนำในการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะของประเทศ

โดยเนื้อหาในหลักสูตรทั้งสามส่วนจะบูรณาการเข้าด้วยกันทำให้ผู้ร่วมโครงการฯ ได้มีความเข้าใจในภาพรวมของพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะ เพื่อที่ผู้ร่วมโครงการจะ

ได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากโครงการนี้ไปพัฒนาต่อยอดเป็นกิจกรรมและโครงการความร่วมมือระหว่างกัน เพื่อเป็นเครือข่ายระดับจุลภาคของกลุ่มประเทศ BRI

ภาพที่ 1 พิธีปิดและพิธีมอบประกาศนียบัตรแก่ผู้ร่วมโครงการ SMBC
ที่มา: CIFAL Shanghai

เนื้อหาสาระทางวิชาการที่ได้รับจากโครงการ

จากที่เข้าร่วมโครงการ SMBC ในครั้งนี้ เนื้อหาสาระทางวิชาการที่ได้รับสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. การพัฒนาเส้นทางสายไหมดิจิทัลในกลุ่มประเทศ BRI: สาธารณรัฐประชาชนจีนภายใต้การนำของประธานาธิบดีนายสี จิ้นผิง (Xi Jinping) ได้พัฒนานโยบายข้อริเริ่มเข็มขัดและเส้นทาง (Belt and Road Initiative) และได้พัฒนาต่อยอดเป็นเครือข่ายความร่วมมือกลุ่มประเทศข้อริเริ่มเข็มขัดและเส้นทาง หรือ กลุ่มประเทศ BRI ซึ่งครอบคลุมทุกทวีปทั่วโลกซึ่งใน ค.ศ. 2025 มีสมาชิกทั้งหมดประมาณ 150 ประเทศ ดังนั้น การพัฒนาความร่วมมือระหว่างกลุ่มประเทศ BRI อย่างเป็นรูปธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งความร่วมมือหนึ่งที่จะพัฒนาระหว่างประเทศสมาชิกคือ การพัฒนาเครือข่ายดิจิทัลในกลุ่มประเทศ BRI ที่เรียกว่า “เส้นทางสายไหมดิจิทัล (Digital Silk Road)” ซึ่งเส้นทางสายไหมดิจิทัลจะเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (Platform) ในการพัฒนาด้านอื่นๆ ของประเทศสมาชิก รวมไปถึงการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะด้วย ซึ่งเส้นทางสายไหมดิจิทัลจะสามารถพัฒนาต่อยอดการดำเนินงานอื่นๆ บนระบบดิจิทัลได้ เช่น การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) การใช้ข้อมูลมหัต (Big Data) การพัฒนาระบบอัจฉริยะ เป็นต้น ซึ่งทางสาธารณรัฐประชาชนจีนเชื่อมั่นว่า นโยบายข้อริเริ่มเข็มขัดและเส้นทางจะเป็นนโยบายที่สามารถส่งเสริมพัฒนากลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในลักษณะ “ประเทศกำลังพัฒนาช่วยประเทศกำลังพัฒนา (South – South Cooperation)”

2. ภาพรวมของการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะของสาธารณรัฐประชาชนจีน: สาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มมีการการผลิตแบบอัจฉริยะราว ค.ศ. 2015 ซึ่งเกิดจากแผนพัฒนา

ด้านอุตสาหกรรมของประเทศใน ค.ศ. 2012 โดยใช้ชื่อแผนว่า “Made in China 2025” โดยสาธารณรัฐประชาชนจีนพยายามดำเนินนโยบายในทุกด้านเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้แผน Made in China 2025 ประสบความสำเร็จ ซึ่งนโยบายที่สนับสนุนแผนดังกล่าว ได้แก่ การพัฒนาระบบเครือข่ายอินเตอร์เน็ต (Internet Plus) ใน ค.ศ. 2015 การพัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์ (New Generation Artificial Intelligence Development Plan) ใน ค.ศ. 2017 การพัฒนาระบบ 5G ในภาคอุตสาหกรรม (Construction of Fully Connected 5G Factories) ใน ค.ศ. 2022 เป็นต้น ซึ่งปัจจุบัน ค.ศ. 2025 ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติของสาธารณรัฐประชาชนจีน (China National Bureau of Statistics) พบว่า การผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะครอบคลุมไปถึง 41 กลุ่มอุตสาหกรรม ซึ่งสร้างรายได้ให้กับประเทศถึง 1.5 ล้านล้านหยวน และส่งผลให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตขึ้น 3.5 ล้านล้านหยวน

3. การพัฒนาเขตผู่ตงของมหานครเซี่ยงไฮ้ในมิติของการจัดการเพื่อการผลิตแบบอัจฉริยะ: มหานครเซี่ยงไฮ้ถือเป็นหนึ่งในสี่มหานคร[2]ที่เป็นเมืองบริหารพิเศษของสาธารณรัฐประชาชนจีน และมหานครเซี่ยงไฮ้ถือเป็นเมืองเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศอีกด้วย ดังนั้นการพัฒนามหานครเซี่ยงไฮ้จึงต้องมีการวางแผนและการจัดการอย่างเป็นระบบทั้งจากรัฐบาลกลางและรัฐบาลระดับท้องถิ่น เขตผู่ตงถือเป็นเขตที่ได้รับการพัฒนาขึ้นใหม่ของมหานครเซี่ยงไฮ้ ซึ่งเขตนี้ได้เริ่มการพัฒนาราวปี ค.ศ. 1990 ซึ่งวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเขตนี้มีหลายประการ เช่น ใช้แนวคิดใหม่ในการวางผังเมือง สร้างระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ทันสมัย พัฒนาเป็นเขตธุรกิจการเงินระหว่างประเทศ เขตสร้างสรรค์นวัตกรรม เขตการค้าเสรี เขตที่พลเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นต้น ดังนั้นแนวคิดในการพัฒนาและการจัดการในเขตผู่ตงจึงต้องใช้แนวคิดการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะเป็นแนวคิดหลักในการดำเนินการ ดังนั้นตลอดการพัฒนาของเขตผู่ตงเป็นเวลา 30 กว่าปีที่ผ่านมา เขตนี้จึงเป็นพื้นที่ที่มีเศรษฐกิจและการพัฒนาลำดับต้นๆ ของประเทศ และถือเป็นเขตที่ให้เมืองอื่นๆ ของสาธารณรัฐประชาชนจีนและเมืองอื่นๆ ในต่างประเทศเป็นแนวปฏิบัติที่ดีเยี่ยม (Best Practice) เพื่อต้นแบบในการพัฒนาเมืองและการจัดการงานเมือง

4. การประยุกต์การใช้ข้อมูลมหัต (Big Data) และ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการผลิตแบบอัจฉริยะ: สาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มมีการใช้ระบบข้อมูลมหัตและระบบปัญญาประดิษฐ์ราว ค.ศ. 1990 ซึ่งระบบทั้งสองพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาเป็นลำดับ และในช่วง ค.ศ. 2015 – 2025 ระบบข้อมูลมหัตและระบบปัญญาประดิษฐ์มีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด ทำให้ผู้ประกอบการหลายแห่งอยู่ในรุ่นที่ 3 ของการประยุกต์ใช้ระบบข้อมูลมหัตและระบบปัญญาประดิษฐ์ กล่าวคือ ระบบทั้งสองสามารถประยุกต์ใช้ในระดับเฉพาะบุคคล (Personalization) การใช้ในเวลาจริง (Real Time) สามารถใช้ได้ทั้งระบบที่มีอินเตอร์เน็ตและไม่มีอินเตอร์เน็ต (Online and Offline) เป็นต้น ส่งผลให้การผลิตแบบอัจฉริยะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ผู้ประกอบการภาคธุรกิจนำแนวคิดข้อมูลมหัตและปัญญาประดิษฐ์ไปใช้เป็นวงกว้างมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ปัจจุบันสาธารณรัฐประชาชนจีนยังพัฒนาระบบการกำกับดูแลข้อมูล (Data Governance) คือ การตรวจสอบการควบคุมและการพัฒนาให้ระบบข้อมูลมหัตและระบบปัญญาประดิษฐ์มีมาตรฐาน มีคุณภาพและไม่เป็นภัยกับผู้บริโภคและสังคม

จากที่เข้าร่วมโครงการ SMBC ในครั้งนี้ เนื้อหาสาระทางวิชาการที่ได้รับจากโครงการนี้พบว่า การผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะของสาธารณรัฐประชานจีนมีการพัฒนาอย่างมากในทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและเทคนิค มีการนำไปใช้ในหลายภาคส่วนในสังคม และประสบความสำเร็จใน

[2] สาธารณรัฐประชาชนจีนจะมี 4 มหานครที่มีรูปแบบการปกครองและการบริหารที่มีฐานะเทียบเท่ามณฑล (Province) ที่เรียกว่า เทศบาลมหานคร (Municipality) คือ มหานครปักกิ่ง (Beijing Municipality) มหานครเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Municipality) มหานครเทียนจิน (Tianjin Municipality) และมหานครฉงชิ่ง (Chongqing Municipality)

เชิงประจักษ์ทั้งภาคพาณิชยกรรมและภาคอุตสาหกรรม ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้เกิดจากการวางแผน ยุทธศาสตร์และนโยบายสาธารณะในอดีตที่ดำเนินการมาอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตามการพัฒนาในเชิงเทคโนโลยีจะก้าวหน้าเพียงใด สาธารณรัฐประชาชนจีนก็ไม่หลงลืมปัจจัยเชิงมนุษย์และสังคม (Human and Social Factors) โดยพยายามไม่ให้การพัฒนาเทคโนโลยีมาเป็นภัยกับมนุษย์และสังคม เทคโนโลยีเป็นเพียงสิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งสนับสนุนและสิ่งส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์

การผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะของประเทศไทย

การร่วมโครงการ SMBC ในวันสุดท้าย เป็นการนำเสนอผลของการสัมมนา ซึ่งตัวแทนจากประเทศไทยทั้ง 7 คน ได้ค้นคว้าหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะของประเทศไทย และได้นำเสนอผลการค้นคว้าในโครงการ SMBC ซึ่งมีตัวแทนจาก 11 ประเทศเข้าร่วมฟัง ซึ่งคณะผู้แทนประเทศไทยได้ค้นคว้าและสรุปการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะของประเทศไทยในปัจจุบัน (พ.ศ. 2568) ไว้ดังนี้ [1]

กระทรวงอุตสาหกรรมของประเทศไทยมียุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) มาตั้งแต่ พ.ศ. 2559 ซึ่งการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ดังกล่าวด้วย ซึ่งยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีสาระสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. การปฏิรูปภาคอุตสาหกรรมไทยสู่อุตสาหกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญา: โดยจะเน้นไปที่การยกระดับการผลิตภาพ มาตรฐานและนวัตกรรม และ การเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากและสังคมผู้ประกอบการ และ การส่งเสริมการรวมกลุ่มอุตสาหกรรม เป็นต้น

2. การปฏิรูปนิเวศอุตสาหกรรมรองรับอุตสาหกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญา: ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานคือ การปฏิรูปองค์กรภาครัฐให้ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง และ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรม และ การพัฒนาทักษะ องค์ความรู้ของบุคลากรเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

3. การเชื่อมโยงอุตสาหกรรมไทยกับเศรษฐกิจโลก: โดยมีแผนการดำเนินงาน คือ การส่งเสริมอุตสาหกรรมไทยเชื่อมโยงห่วงโซ่การผลิตของโลก และ การเชื่อมโยงการผลิตและการตลาดสู่สากลด้วยดิจิทัล และ การส่งเสริมการลงทุนขยายฐานการผลิตในและนอกประเทศ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี ของประเทศไทยเป็นแผนที่สอดคล้องกับแนวคิดการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะ ซึ่งอุตสาหกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้พัฒนาเป็นอุตสาหกรรมไทย 4.0 ได้แก่

อุตสาหกรรมกลุ่มที่ 1 อุตสาหกรรมต่อยอดอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ: กลุ่มอุตสาหกรรมที่ประเทศไทยมีศักยภาพ ความเชี่ยวชาญในการผลิตและเป็นอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจแต่ขาดการพัฒนาต่อยอดด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ อุตสาหกรรมเหล่านั้น ได้แก่ อุตสาหกรรมยานยนต์ อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพ อุตสาหกรรมอาหาร เป็นต้น

อุตสาหกรรมกลุ่มที่ 2 อุตสาหกรรมอนาคต: กลุ่มอุตสาหกรรมใหม่ที่มีการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมอย่างเข้มข้น กลุ่มอุตสาหกรรมนี้มีความสามารถในการเติบโตต่อไปในอนาคตสูง เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมใหม่ยังมีผู้ประกอบการน้อย ดังนั้นมูลค่าทางเศรษฐกิจยังไม่มากนัก ได้แก่ อุตสาหกรรมหุ่นยนต์ อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ อุตสาหกรรมเชื้อเพลิงและเคมีชีวภาพ อุตสาหกรรมดิจิทัล อุตสาหกรรมการแพทย์ เป็นต้น

อุตสาหกรรมกลุ่มที่ 3 อุตสาหกรรมที่ควรปฏิรูป: กลุ่มอุตสาหกรรมที่มีการใช้เทคโนโลยีแบบเดิมในการผลิต ดังนั้นอุตสาหกรรมกลุ่มนี้มีความสามารถในการเติบโตจำกัด และบางอุตสาหกรรมสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจไม่มาก ดังนั้นในอุตสาหกรรมกลุ่มนี้จำเป็นต้องมีการปฏิรูปอุตสาหกรรมใหม่ ได้แก่ อุตสาหกรรมแฟชั่น อุตสาหกรรมวัสดุ อุตสาหกรรมปิโตรเคมีและพลาสติกสะอาด เป็นต้น

หากเปรียบเทียบการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนชนจีนแล้วจะพบว่า

1. ประเทศไทยมีความคิดริเริ่มในการดำเนินการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะที่ช้ากว่าสาธารณรัฐประชาชนจีน เนื่องจากประเทศไทยได้ประกาศยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี ใน พ.ศ. 2559 ซึ่งพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ดังกล่าว แต่สาธารณรัฐประชาชนจีนได้เริ่มแผนพัฒนาด้านอุตสาหกรรมของประเทศใน พ.ศ. 2555 (ค.ศ. 2012) ซึ่งพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะเป็นส่วนหนึ่งเช่นกัน

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี ของประเทศไทย จะเน้นการพัฒนาในเชิงอุตสาหกรรมและสร้างระบบนิเวศทางอุตสาหกรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะ เช่น การพัฒนากระบวนการผลิต การส่งเสริมผู้ประกอบการ การพัฒนาระบบราชการ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น แต่นโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะของสาธารณรัฐประชาชนจีนจะบูรณาการหลายๆ ภาคส่วนเข้าด้วยกัน เช่น การพัฒนาเมือง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพลเมือง การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ เป็นต้น

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี ของประเทศไทยจะพัฒนาทั้งอุตสาหกรรมหนัก (Heavy Industry) และ อุตสาหกรรมเบา (Light Industry) แต่นโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะของสาธารณรัฐประชาชนจีนจ้าเน้นไปที่อุตสาหกรรมหนักเป็นหลัก

4. นโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะของสาธารณรัฐประชาชนจีนถือเป็นส่วนหนึ่งของแผนใหญ่ระดับชาติ คือ นโยบายข้อริเริ่มเข็มขัดและเส้นทาง (Belt and Road Initiative) ซึ่งเริ่มใน พ.ศ. 2556 แต่ในส่วนของยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี ของประเทศไทย เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ที่เริ่มในปี พ.ศ. 2561 และ แผนพัฒนาประเทศไทย 4.0 ที่เริ่มใน พ.ศ. 2559

ดังนั้นนโยบายสาธารณะและแผนพัฒนาด้านการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนชนจีนจึงมีความแตกต่างกัน

การผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะกับรัฐประศาสนศาสตร์

โครงการ Seminar on Smart Manufacturing Application and Management for Belt and Road Countries (SMBC) เป็นโครงการพัฒนาบุคลากรภาครัฐในกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศในข้อริเริ่มเข็มขัดและเส้นทาง (Belt and Road Initiative หรือ BRI) จึงถือเป็นการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ ดังนั้นจึงมีความเกี่ยวข้องกับมิติรัฐประศาสนสศาสตร์ เพื่อให้บุคลกรภาครัฐที่ความรู้และความเข้าใจในประเด็นการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะ ซึ่งในกรณีของสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ประยุกต์แนวคิดนี้ในภาคพาณิชยกรรมและภาคอุตสาหกรรมมา 10 กว่าปีแล้ว (เริ่มใน พ.ศ. 2555) ดังนั้น กลุ่มประเทศ BRI ที่ร่วมมือเชิงภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างประเทศกับสาธารณรัฐประชานจีนจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพในทุกด้าน

ของประเทศในด้านการผลิตแบบอัจฉริยะในระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งทางโครงการ SMBC จึงคาดหวังว่า บุคลากรภาครัฐที่เข้าร่วมโครงการจาก 11 ประเทศ จะไปขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะและการพัฒนาประเทศเพื่อให้การผลิตแบบอัจฉริยะเกิดผลสัมฤทธิ์ในอนาคต

นอกจากนี้โครงการ SMBC เป็นเสมือนการจัดแสดง (Showcase) นโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะของสาธารณรัฐประชาชนจีน ให้แก่บุคลากรภาครัฐทั้ง 11 ประเทศได้เห็นผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ในการพัฒนาระบบการผลิตอัจฉริยะตลอด 10 กว่าปี ของสาธารณรัฐประชาชนจีน เนื่องจากโครงการ SMBC มีทั้งในส่วนการอบรมในห้องเรียนที่ทำให้ผู้ร่วมโครงการฯ ได้เข้าใจแนวคิด หลักการ ทฤษฎีและข้อมูลที่ทางสาธารณรัฐประชาชนจีนนำมาใช้ออกแบบนโยบายด้านการผลิตอัจฉริยะ หลังจากนั้นโครงการฯ จะนำผู้ร่วมโครงการฯ ทัศนศึกษาบริษัทของภาคเอกชนที่ดำเนินนโยบายสอดคล้องกับนโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะจนประสบความสำเร็จในเชิงธุรกิจ ซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น อุตสาหกรรมแบตเตอรี่และพลังงานหมุนเวียน อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมยานยนต์ อุตสาหกรรมการขนส่งและโลจิสติกส์ อุตสาหกรรมหุ่นยนต์และอุตสาหกรรมเครื่องพิมพ์สามมิติ เป็นต้น ดังนั้นการนำบุคลากรภาครัฐทั้ง 11 ประเทศมาสัมผัสความสำเร็จของสาธารณรัฐประชาชนจีนในการดำเนินนโยบายด้านการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะ จะทำให้ตัวแทนจากนานาชาติมองภาพลักษณ์ของประเทศและสินค้าที่ผลิตจากสาธารณรัฐประชาชนจีนในมุมบวก และนำไปพัฒนาต่อยอดเป็นความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์ให้กับประเทศของตนเอง

นอกจากประเด็นด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐและประเด็นด้านนโยบายสาธารณะแล้ว ซึ่งเป็นประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับรัฐประศาสนศาสตร์ที่ทางโครงการ SMBC ตั้งใจที่จะนำเสนอแล้ว ตัวแทนบุคลากรภาครัฐส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการ SMBC จาก 11 ประเทศ ที่เดินทางมาเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นครั้งแรก ดังนั้นทางผู้จัดโครงการฯ คือ CIFAL Shanghai ได้มีช่วงเวลาให้ผู้ร่วมโครงการฯ ได้ทัศนศึกษาสถานที่สำคัญจากทั้งสามเมือง เช่น ย่าน The Bund มหานครเซี่ยงไฮ้, Yu Garden มหานครเซี่ยงไฮ้, Tsingtao Beer Museum นครชิงเต่า เป็นต้น นอกจากนี้มีเวลาให้ในช่วงเย็นให้ผู้ร่วมโครงการฯ ออกไปทัศนศึกษาตามอัธยาศัยโดยเฉพาะในมหานครเซี่ยงไฮ้และนครชิงเต่า ซึ่งผู้ร่วมโครงการฯ จะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวจีน การพัฒนาเมือง การบริการสาธารณะ วัฒนธรรมจีน ประวัติศาสตร์ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ที่จะเป็นความรู้และข้อมูลที่ให้บุคลากรภาครัฐทั้ง 11 ประเทศ นำไปวัตถุดิบและทรัพยากรในออกแบบนโยบายสาธารณะและการบริหารรัฐกิจในอนาคต

การถอดบทเรียนในการเข้าร่วมโครงการสำหรับประเทศไทย

การเข้าร่วมโครงการ SMBC ในครั้งนี้ ซึ่งมีตัวแทนจากประเทศไทยจำนวน 7 คน ซึ่งข้าราชการจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน และ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 5 คน โดยในวันสุดท้ายของโครงการฯ มีกิจกรรมการนำเสนอผลการสัมมนา ซึ่งหัวข้อบางส่วนในการนำเสนอ คือ สิ่งที่ได้เรียนรู้ด้านการผลิตแบบอัจฉริยะจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ความร่วมมือที่น่าจะเกิดขึ้นระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนในอนาคต และข้อแนะนำในการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะของประเทศ โดยจะกล่าวเป็นลำดับ คือ

สิ่งที่ได้เรียนรู้ด้านการผลิตแบบอัจฉริยะและประเด็นอื่นๆ จากสาธารณรัฐประชาชนจีน คือ

1. การรับรู้เกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีนที่เปลี่ยนแปลงไป: จากการที่เข้าร่วมโครงการ SMBC ในครั้งนี้ ซึ่งเป็นช่วงเวลาประมาณสองสัปดาห์ทำให้ผู้ร่วมโครงการฯ ได้เห็นและได้รับรู้ประเด็นต่างๆ ในสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ดีกว่าการรับข่าวสารผ่านสื่อจากประเทศไทย ทำให้ได้สัมผัสและได้เห็นการบริการ

สาธารณะ วิถีชีวิตของชาวจีน ความสะอาดของเมืองและเรื่องอื่นๆ ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้รับการรับรู้การพัฒนาในหลายๆ มิติของสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ไม่น่าแปลกที่สาธารณรัฐประชาชนจีนจะเป็นหนึ่งในผู้นำด้านการผลิตแบบอัจฉริยะของโลก

2. การพัฒนาเมืองและการกระจายอำนาจ: โครงการ SMBC มีการดำเนินโครงการในสามเมือง คือ มหานครเซี่ยงไฮ้ เมืองหนานทงและนครชิงเต่า ซึ่งทั้งสามเมืองมีการพัฒนาที่แตกต่างกัน ถึงแม้ทั้งสามเมืองมีการพัฒนาอยู่คนละระดับ แต่เห็นได้ชัดว่าทั้งสามเมืองมีการพัฒนา ซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ว่า สาธารณรัฐประชาชนจีนมีการกระจายการพัฒนาในทุกด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคม โครงสร้างพื้นฐาน อุตสาหกรรม ฯลฯ ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้ของสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นสิ่งบ่งชี้การกระจายอำนาจด้านการเมืองและการบริหารรัฐกิจ (Decentralization) ซึ่งมีความแตกต่างจากประเทศไทยที่การพัฒนาในทุกๆ ด้านจะกระจุกตัวอยู่เมืองหลวง คือ กรุงเทพมหานคร

3. การไม่เลือกปฏิบัติด้านเทคโนโลยี: จากคำกล่าวของนายเติ้ง เสี่ยวผิง (Deng Xiaoping) ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการที่ปรึกษากลางในช่วง พ.ศ. 2525 - 2530 ที่ว่า “ไม่ว่าจะเป็นแมวดำหรือแมวขาว ขอแค่จับหนูได้ก็คือแมวที่ดี (It doesn't matter if a cat is black or white, if it catches mice it's a good cat)” สิ่งหนึ่งที่สัมพันธ์กับคำกล่าวนี้คือ ในโรงงานอุตสาหกรรมและในบริษัทที่ผู้ร่วมโครงการฯ ได้ไปทัศนศึกษา จะพบกับเครื่องจักรกล เครื่องมือทางอุตสาหกรรม วัสดุอุปกรณ์และวัตถุดิบจากทั่วโลก ที่มาเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการผลิตและปัจจัยการผลิตในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งถือเป็นการไม่เลือกปฏิบัติด้านเทคโนโลยี (Non - technology Discrimination) กล่าวคือ สาธารณรัฐประชาชนจีนไม่ได้ใช้เครื่องมือ เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ถูกสร้างขึ้นภายในประเทศแต่เพียงอย่างเดียว สาธารณรัฐประชาชนจีนยังนำเข้าและใช้อุปกรณ์จากต่างประเทศ หากเห็นว่าอุปกรณ์เหล่านั้นมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากกว่าการผลิตในประเทศ ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors) ที่ทำให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเกิดการพัฒนาอย่างเช่นทุกวันนี้

ความร่วมมือที่น่าจะเกิดขึ้นระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนในอนาคต ทั้งด้านการผลิตแบบอัจฉริยะและด้านอื่นๆ คือ

1. โครงการ SMBC ถือเป็นโครงการหนึ่งภายใต้ความร่วมมือระหว่างประเทศข้อริเริ่มเข็มขัดและเส้นทาง (BRI) ซึ่งถือเป็นการสร้างเครือข่ายและระบบนิเวศทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยสาธารณรัฐประชาชนจีนพยายามที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งถือเป็นแนวคิดที่น่าสนใจ ซึ่งผู้ร่วมโครงการจากประเทศไทยเห็นด้วยในหลักการนี้ และจะนำไปใช้ในการออกแบบนโยบายสาธารณะตามความรับผิดชอบของตนเองในอนาคต

2. ผู้ร่วมโครงการฯ ทุกคน ทั้งจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยินดีเป็นตัวประสานในด้านความร่วมมือทั้งกับสาธารรัฐประชาชนจีนและประเทศอื่นๆ ที่ร่วมโครงการ SMBC ในครั้งนี้ ทั้งในด้านการผลิตแบบอัจฉริยะ การจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะและด้านอื่นๆ เนื่องจากราชอาณาจักรไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน มีความสัมพันธ์ทางการทูตกันอย่างยาวนาน ซึ่งใน พ.ศ. 2568 ทั้งสองประเทศได้มีการเฉลิมฉลอง 50 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างราชอาณาจักรไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยผู้ร่วมโครงการฯ ทุกคนยินดีที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการเฉลิมฉลองนี้ เพื่อให้สมกับคำกล่าวที่ว่า “จีนไทยใช่อื่นไกล พี่น้องกัน”

ในส่วนของข้อแนะนำในการพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะของประเทศไทยนั้น ประเทศไทยมียุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) มาตั้งแต่ พ.ศ. 2559 แต่ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2568) เป็นระยะเวลาประมาณสิบปีที่แผนได้ประกาศใช้

ซึ่งผู้ประกอบการของไทยหลายแห่งได้นำแนวคิดการผลิตแบบอัจฉริยะไปประยุกต์ใช้ เช่น ระบบเกษตรอัจฉริยะ (Smart Farming) ของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเกษตรขนาดใหญ่ การนำแนวคิดหุ่นยนต์ช่วยการผลิตในอุตสาหกรรมยานยนต์ การใช้ระบบอินเตอร์เน็ตในอุตสาหกรรมพลังงานหมุนเวียน เป็นต้น แต่เนื่องจากพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะอาจจะมีต้นทุนที่ต้องลงทุนสูง ดังนั้น ผู้ประกอบการบางแห่งที่เป็นระดับ SME อาจจะไม่สามารถปรับเปลี่ยนระบบได้ ดังนั้นภาครัฐในส่วนของกระทรวงอุตสาหกรรมต้องเข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนในส่วนนี้ นอกจากนี้ความรู้ความเข้าในด้านพัฒนาการผลิตแบบอัจฉริยะและการจัดการสำหรับการผลิตแบบอัจฉริยะอาจจะอยู่ในแวดวงที่จำกัด ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องให้ความรู้ด้านการผลิตแบบอัจฉริยะกระจายออกสู่สังคมที่กว้างขึ้น เพื่อจะได้นำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ในมิติอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรภาครัฐซึ่งถือเป็นตัวนำในการพัฒนาประเทศและสังคม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ Mr. Ai Xiao ตำแหน่ง Vice Director of International Admission and Cooperation Office ของ School of International Education, Huazhong University of Sciences and Technology ที่แนะนำให้รู้จักกับโครงการ Seminar on Smart Manufacturing Application and Management for Belt and Road Countries (SMBC)

ขอขอบพระคุณ CIFAL Shanghai และ เจ้าหน้าที่ของ CIFAL Shanghai ทุกคนที่จัดโครงการ SMBC ขึ้นมา รวมไปถึงการดูแลและการประสานงานให้ผู้เข้าร่วมโครงการ SMBC ทุกคนให้มีความสะดวกและความปลอดภัยตั้งแต่ก่อนโครงการเริ่ม ขณะโครงการดำเนินการและหลังจากโครงการเสร็จสิ้น

ขอขอบพระคุณกระทรวงพาณิชย์แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนที่สนับสนุนงบประมาณให้แก่ CIFAL Shanghai จัดโครงการ SMBC และทุนการศึกษาให้แก่ผู้ร่วมโครงการ SMBC ทุกคน ได้แก่ ค่าเดินทาง ค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าอบรม ค่าของที่ระลึกและค่าใช้จ่ายอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

[1] กระทรวงอุตสาหกรรม. (2559). ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579).

บทความพิเศษ

มโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรม: ก้าวข้ามความล้มเหลว สู่การต่อยอดความสำเร็จเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย

Conceptual Framework of Academic Leadership and Innovation: Overcoming Failure to Build Upon Success for the Development of Thai Education

จำเนียร จวงตระกูล[1] และพรรษวรรณ สุขสมวัฒน์[2]

Jamnean Joungtrakul[1] and Patsawan Suksomwat [2]

[1] กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

[2] คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

[1]Board of Trustees, Kalasin University

[2]Faculty of Management Science, Rajabhat Phranakorn Si Ayutthaya University

E-mail: professordrjj@gmail.com[1]

Corresponding E-mail: patsawan2549@gmail.com[2]

Received: March 7, 2026; Accepted: July 16, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องมโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์และอธิบายภาพรวมของการศึกษาไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยนำเสนอสาระสำคัญสามส่วน ส่วนที่หนึ่ง กล่าวถึงปัญหาที่ยิ่งใหญ่ของการศึกษาไทยซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา คุณภาพการเรียนรู้ที่ไม่สม่ำเสมอ และความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย ควบคู่กับการสะท้อนความสำเร็จที่สำคัญของการศึกษาไทย อาทิ การขยายโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาวิชาชีพครู และการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่วนที่สอง อธิบายบทบาทของมโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมในฐานะกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงนโยบาย การบริหาร และการจัดการเรียนรู้ โดยมุ่งสร้างคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ และส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ในสถานศึกษา ส่วนที่สาม นำเสนอการใช้การวิจัยทั้งสามรูปแบบ ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยแบบผสม อย่างบูรณาการ เพื่อสร้างความเข้าใจทั้งเชิงประจักษ์และเชิงลึก อันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความยั่งยืน

คำสำคัญ: มโนทัศน์; ผู้นำ; การศึกษา; นวัตกรรม; การวิจัยเชิงปริมาณ; การวิจัยเชิงคุณภาพ; การวิจัยแบบผสม

Abstract

This academic article entitled Academic and Innovative Leadership Concepts aims to synthesize and explain an overview of Thai education over the past period by presenting three key components. The first component addresses the major challenges of Thai education as

structural problems, including educational inequality, inconsistent learning quality, and policy discontinuity, alongside reflections on significant achievements such as the expansion of educational opportunities, teacher professional development, and the integration of innovation and technology into teaching and learning practices. The second component explains the role of academic and innovative leadership concepts as crucial mechanisms linking policy, administration, and instructional practices, with a focus on enhancing educational quality, reducing inequality, and promoting creative change within educational institutions. The third component presents the integrated application of three research approaches—quantitative research, qualitative research, and mixed methods research—to generate both empirical and in-depth understanding, leading to effective, efficient, and sustainable solutions for addressing problems and further advancing the success of Thai education.

Keywords: Concept; Leadership; Education; Innovation; Quantitative Research; Qualitative Research; Mixed Methods Research

บทนำ

ผู้นำทางวิชาการ (Academic Leadership หรือ Instructional Leadership) หมายถึง บทบาทและพฤติกรรมของผู้บริหารหรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทาง การพัฒนา และการยกระดับคุณภาพทางวิชาการขององค์กรการศึกษา โดยมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวคิดผู้นำทางวิชาการมีรากฐานจากทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงการสอน ซึ่งเน้นการกำหนดพันธกิจทางวิชาการ การพัฒนาหลักสูตร การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน และการสร้างบรรยากาศทางวิชาการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ [1]

Hallinger [2] อธิบายว่าผู้นำทางวิชาการไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการบริหารงานตามโครงสร้าง แต่ครอบคลุมถึงการเป็นผู้นำทางความคิด การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจ และการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในบริบทของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้นำทางวิชาการจำเป็นต้องมีความเข้าใจทั้งด้านเนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนรู้ และบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ส่วนผู้นำทางนวัตกรรม (Innovative Leadership) นั้น เป็นแนวคิดที่ขยายบทบาทของผู้นำทางวิชาการให้สอดคล้องกับสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยมุ่งเน้นความสามารถในการริเริ่ม สร้างสรรค์ และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบผ่านนวัตกรรมทางความคิด กระบวนการ และเทคโนโลยี ผู้นำทางนวัตกรรมไม่เพียงแต่สนับสนุนการใช้นวัตกรรม แต่ยังสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการทดลอง การเรียนรู้จากความล้มเหลว และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง [3]

Fullan [4] ชี้ให้เห็นว่าผู้นำทางนวัตกรรมทางการศึกษาต้องทำหน้าที่เป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงลึก” โดยเชื่อมโยงเป้าหมายทางวิชาการเข้ากับการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อยกระดับสมรรถนะของผู้เรียนอย่างยั่งยืน ขณะที่ Northouse [5] อธิบายว่าภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมต้องอาศัยทั้งวิสัยทัศน์ ความกล้าในการตัดสินใจ และความสามารถในการสร้างความร่วมมือในองค์กร

มโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรม เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการบริหารและการปฏิบัติการทางการศึกษา การบูรณาการ (Integration) แนวคิดทั้งสองประการจึงเป็นสิ่งจำเป็น การบูรณาการผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมเป็นแนวคิดที่สะท้อนบทบาทผู้นำการศึกษาในยุคดิจิทัล ซึ่งต้องสามารถรักษามาตรฐานทางวิชาการควบคู่กับการขับเคลื่อนนวัตกรรม ผู้นำลักษณะนี้ต้องใช้ความรู้ทางวิชาการเป็นฐานในการพัฒนา

นวัตกรรม ไม่ใช่นำนวัตกรรมมาใช้โดยขาดความสอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ [6]

Leithwood, Harris and Hopkins [7] เสนอว่าผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพจะเน้นการสร้างความสามารถของครู การใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการใช้ข้อมูลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง การบูรณาการดังกล่าวช่วยให้องค์กรการศึกษาสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและสร้างคุณค่าทางการศึกษาในระยะยาว

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอ (1) ปัญหาและความสำเร็จของการศึกษาไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา (2) บทบาทของมโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมต่อการแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยและการต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น และ (3) การนำการวิจัยมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยและการต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น

บทความนี้ปรับปรุงจากเอกสารประกอบการศึกษาหัวข้อวิชามโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรม หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูง สาขาวิชานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ คณะศึกษาศาสตร์และนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ วิธีการที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ใชวิธีการทบทวนวรรณกรรมแบบไม่ใช้ระบบ (Non-systematic Literature Review) ตามแนวทางของ Dhillon [8]; จำเนียร จวงตระกูล, นพพงศ์ เกิดเงิน, ตระกูล จิตวัฒนากร, และ ภาวัช ครูช [9] โดยผู้เขียนใช้ ChatGPT เพื่อช่วยในการสืบค้นและเรียบเรียงถ้อยคำแล้วตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาเชิงแนวคิดก่อนการปรับปรุงขั้นสุดท้ายโดยผู้เขียน [10]

เนื้อหา

ปัญหาและความสำเร็จของการศึกษาไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และขับเคลื่อนความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อย่างไรก็ตาม ระบบการศึกษาไทยยังเผชิญกับปัญหาเชิงโครงสร้างและเชิงคุณภาพที่สะสมมาอย่างยาวนาน ส่งผลให้ผลลัพธ์ทางการศึกษาไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกและความต้องการของสังคมในศตวรรษที่ 21 นักวิชาการและองค์กรระหว่างประเทศต่างสะท้อนตรงกันว่าปัญหาการศึกษาไทยไม่ได้เป็นเพียงประเด็นด้านทรัพยากร แต่เกี่ยวข้องกับนโยบาย การบริหารจัดการ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ [11]; [12] การนำเสนอในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายปัญหาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของการศึกษาในประเทศไทยจำนวนห้าประการ พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขในเชิงระบบโดยอิงแนวคิดและงานวิจัยทางวิชาการเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ

1. ปัญหาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของการศึกษาในประเทศไทยและแนวทางแก้ไข สามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1.1 ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาถือเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญที่สุดของระบบการศึกษาไทย ผู้เรียนจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน พื้นที่ชนบท หรือพื้นที่ห่างไกล มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพต่ำกว่าผู้เรียนในเขตเมืองอย่างชัดเจน ความเหลื่อมล้ำดังกล่าวสะท้อนผ่านคุณภาพสถานศึกษา จำนวนครูต่อผู้เรียน สื่อการเรียนรู้ และโอกาสทางเทคโนโลยี [12] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา [13] ระบุว่าความเหลื่อมล้ำส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและโอกาสทางสังคมในระยะยาว

แนวทางแก้ไขควรมุ่งเน้นการจัดสรรทรัพยากรตามความจำเป็นอย่างเป็นธรรม การสนับสนุนงบประมาณและบุคลากรให้กับโรงเรียนขนาดเล็กและพื้นที่ด้อยโอกาส รวมถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อขยายโอกาสการเรียนรู้โดยไม่จำกัดพื้นที่ ทั้งนี้ต้องควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพครูในพื้นที่เหล่านั้นอย่างต่อเนื่อง [11]

1.2 คุณภาพการเรียนการสอนและผลลัพธ์การเรียนรู้ต่ำ แม้ประเทศไทยจะมีอัตราการเข้าเรียนสูง แต่ผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับมาตรฐานสากล โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการอ่านอย่างมีความหมาย [14] สาเหตุสำคัญมาจากการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำ เนื้อหาหลักสูตรที่แออัด และการประเมินผลที่มุ่งวัดความรู้เชิงปริมาณมากกว่าสมรรถนะที่แท้จริง [15]

แนวทางแก้ไขควรปรับหลักสูตรไปสู่ฐานสมรรถนะ ลดเนื้อหาที่ซ้ำซ้อน และส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ การปฏิรูปการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จะช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ได้อย่างยั่งยืน

1.3 คุณภาพและภาระงานของครู ครูเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อคุณภาพการศึกษา แต่ระบบการศึกษาไทยยังประสบปัญหาคุณภาพครูที่ไม่สม่ำเสมอและภาระงานที่นอกเหนือจากการสอนจำนวนมาก งานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยชี้ว่าครูไทยใช้เวลาจำนวนมากไปกับงานธุรการและนโยบายเร่งด่วน ทำให้มีเวลาพัฒนาการสอนและผู้เรียนน้อยลง [16]

แนวทางแก้ไขควรลดภาระงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน พัฒนาระบบการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง และสร้างเส้นทางความก้าวหน้าในวิชาชีพที่ยึดโยงกับสมรรถนะการสอนมากกว่าการประเมินเชิงเอกสาร การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียนจะช่วยให้ครูพัฒนาคุณภาพการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 การบริหารจัดการการศึกษาที่รวมศูนย์ ระบบการบริหารการศึกษาไทยมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจสูง ทำให้สถานศึกษาและครูขาดความคล่องตัวในการตัดสินใจและปรับการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน [11] การกำหนดนโยบายจากส่วนกลางที่เปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งยังส่งผลให้โรงเรียนต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วนโดยขาดความต่อเนื่อง

แนวทางแก้ไขควรมุ่งสู่การกระจายอำนาจทางการศึกษาให้สถานศึกษาและเขตพื้นที่มีอิสระในการบริหารจัดการมากขึ้น โดยควบคู่กับระบบกำกับติดตามที่เน้นคุณภาพและความรับผิดชอบ การพัฒนาผู้นำสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำทางวิชาการจะช่วยให้การกระจายอำนาจเกิดผลในทางปฏิบัติ

1.5 ความไม่สอดคล้องระหว่างการศึกษากับโลกการทำงาน ระบบการศึกษาไทยยังไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและสังคมแห่งนวัตกรรม ส่งผลให้เกิดปัญหาคนจบไม่ตรงสายงานและขาดทักษะที่จำเป็น เช่น การคิดเชิงระบบ การทำงานเป็นทีม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต [12]

แนวทางแก้ไขควรเน้นการเชื่อมโยงสถานศึกษากับภาคอุตสาหกรรมและชุมชน การพัฒนาหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและบูรณาการการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ รวมถึงการส่งเสริมการศึกษาสายอาชีพและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน

สรุปได้ว่า ปัญหาการศึกษาไทยเป็นปัญหาเชิงระบบที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกัน ทั้งความเหลื่อมล้ำ คุณภาพการเรียนรู้ คุณภาพครู การบริหารจัดการ และความไม่สอดคล้องกับโลกการทำงาน การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการปฏิรูปเชิงโครงสร้างที่ต่อเนื่อง มีหลักฐานเชิงวิชาการรองรับ และให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หากสามารถบูรณาการการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน การศึกษาไทยจะมีศักยภาพในการพัฒนาคนและสังคมให้พร้อมเผชิญความท้าทายในอนาคต

2. ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ของการศึกษาไทยและแนวทางการต่อยอด แม้ว่าการศึกษาไทยจะถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างต่อเนื่องในประเด็นด้านคุณภาพและความเหลื่อมล้ำ แต่ในอีกด้านหนึ่ง ระบบการศึกษาไทยก็มีพัฒนาการและความสำเร็จที่สำคัญหลายประการในช่วงเวลาที่ผ่านมา ความสำเร็จเหล่านี้สะท้อนถึง

ศักยภาพของนโยบายสาธารณะ การบริหารจัดการ และความพยายามของครูและบุคลากรทางการศึกษาทั่วประเทศ การมองเห็นและทำความเข้าใจความสำเร็จดังกล่าวอย่างเป็นระบบจะช่วยให้สามารถต่อยอดและพัฒนาการศึกษาไทยได้อย่างยั่งยืน การนำเสนอในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ห้าประการของการศึกษาไทย พร้อมทั้งเสนอแนวทางการต่อยอดความสำเร็จเหล่านั้นในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ของการศึกษาไทยและแนวทางการต่อยอด สามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

2.1 การขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง ความสำเร็จที่สำคัญประการแรกของการศึกษาไทยคือการขยายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมประชากรเกือบทั้งหมด โดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประเทศไทยมีอัตราการเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับประเทศที่มีระดับรายได้ใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นผลจากนโยบายการศึกษาภาคบังคับและการจัดการศึกษาฟรี 15 ปี [17]; [13]

แนวทางการต่อยอดความสำเร็จนี้ควรมุ่งเน้นจากการ “เข้าถึง” ไปสู่การ “เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ” โดยพัฒนาคุณภาพโรงเรียนในทุกพื้นที่อย่างเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำเชิงคุณภาพ และสนับสนุนกลุ่มผู้เรียนเปราะบางให้สามารถอยู่ในระบบการศึกษาและประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง

2.2 การพัฒนาระบบอุดมศึกษาและการผลิตบัณฑิต การศึกษาไทยประสบความสำเร็จอย่างมากในการขยายและพัฒนาระบบการอุดมศึกษา ทั้งในด้านจำนวนสถาบันและจำนวนผู้เรียน ส่งผลให้ประเทศไทยสามารถผลิตกำลังคนระดับบัณฑิตเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา [18] มหาวิทยาลัยไทยหลายแห่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ การวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคม

แนวทางการต่อยอดควรมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาให้แข่งขันได้ในระดับนานาชาติ ส่งเสริมการวิจัยที่ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ และปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับทักษะแห่งอนาคต รวมถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย ภาคอุตสาหกรรม และชุมชน

2.3 การพัฒนาวิชาชีพครูและมาตรฐานวิชาชีพ อีกหนึ่งความสำเร็จที่สำคัญคือการยกระดับวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง มีการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ การรับรองใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ และระบบการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยสร้างความเป็นเอกภาพและความน่าเชื่อถือให้กับวิชาชีพครูไทย [19] งานวิจัยจำนวนมากชี้ว่าครูไทยมีความทุ่มเทและมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียน [16]

แนวทางการต่อยอดควรปรับระบบพัฒนาครูให้เน้นสมรรถนะการจัดการเรียนรู้จริง ลดการประเมินเชิงเอกสาร และส่งเสริมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียน เพื่อให้ครูสามารถพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับบริบทผู้เรียน

2.4 การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ทางการศึกษา ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การศึกษาไทยมีความก้าวหน้าในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งทำให้ระบบการศึกษาสามารถปรับตัวสู่การเรียนรู้ทางไกลและการเรียนรู้ออนไลน์ได้อย่างรวดเร็ว [20] ความสามารถในการปรับตัวดังกล่าวสะท้อนถึงศักยภาพของระบบและบุคลากรทางการศึกษา

แนวทางการต่อยอดควรมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ ไม่ใช่เพียงทดแทนการเรียนในห้องเรียน รวมถึงการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและผู้เรียน และการลดช่องว่างทางดิจิทัลระหว่างพื้นที่และกลุ่มประชากร

2.5 การบูรณาการการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน การศึกษาไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนในมิติคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นพลเมือง ซึ่งสะท้อนผ่านหลักสูตรแกนกลางและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง แนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านสอดคล้องกับกรอบการศึกษาของยูเนสโกที่เน้นการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม [17]

แนวทางการต่อยอดควรพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการคุณลักษณะดังกล่าวเข้ากับการเรียนรู้เชิงวิชาการและทักษะแห่งอนาคตอย่างเป็นรูปธรรม ลดการสอนเชิงนามธรรม และส่งเสริมการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงในชุมชนและสังคม

สรุปได้ว่า ความสำเร็จของการศึกษาไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา ทั้งด้านการขยายโอกาส ระบบอุดมศึกษา วิชาชีพครู เทคโนโลยีดิจิทัล และการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน เป็นฐานสำคัญของการพัฒนาการศึกษาในอนาคต การต่อยอดความสำเร็จเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการปรับนโยบายเชิงคุณภาพ การพัฒนาคนในระบบ และการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นและมีหลักฐานเชิงวิชาการรองรับ หากสามารถใช้ความสำเร็จในอดีตเป็นพลังขับเคลื่อน การศึกษาไทยย่อมมีศักยภาพในการก้าวสู่ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและเท่าเทียมอย่างยั่งยืน

บทบาทของมโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมต่อการแก้ไขปัญหาและการต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย

1. บทบาทของมโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมต่อการแก้ไขปัญหาของการศึกษาไทย การศึกษาไทยในปัจจุบันเผชิญกับปัญหาซับซ้อนเชิงระบบ ทั้งด้านคุณภาพการเรียนรู้ ความเหลื่อมล้ำ ความไม่สอดคล้องกับโลกอนาคต และข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการ งานวิชาการร่วมสมัยชี้ให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยรูปแบบภาวะผู้นำที่ผสานความเข้มแข็งทางวิชาการเข้ากับความสามารถในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงผ่านนวัตกรรม มโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยเน้นทั้งการพัฒนาการเรียนรู้เชิงลึกและการสร้างระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่นทันสมัย และตอบสนองต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลง [2]; [3] การนำเสนอในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายบทบาทของมโนทัศน์ดังกล่าวต่อการแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยในห้าประเด็นสำคัญ บทบาทของผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมต่อการแก้ไขปัญหาการศึกษาไทย สามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1.1 การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ผ่านการจัดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม ปัญหาสำคัญของการศึกษาไทยคือผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนที่ยังไม่พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและการแก้ปัญหาอย่างเพียงพอ ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมมีบทบาทในการกำหนดวิสัยทัศน์การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นสมรรถนะ และส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม เช่น การเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้ฐานปัญหา และการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีเป้าหมาย [1]; [14] บทบาทดังกล่าวช่วยเปลี่ยนห้องเรียนจากการถ่ายทอดความรู้ไปสู่พื้นที่การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมและสร้างความหมายด้วยตนเอง

1.2 การพัฒนาครูให้เป็นผู้สร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ คุณภาพครูเป็นหัวใจของการแก้ไขปัญหาการศึกษา ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้และนวัตกรรมของครู ผ่านการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการสนับสนุนให้ครูทดลองแนวทางการสอนใหม่โดยไม่กลัวความล้มเหลว [7]; [16] แนวคิดนี้ช่วยแก้ไขปัญหาการพัฒนาครูที่เน้นการอบรมเชิงปริมาณ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการสอนจริงในห้องเรียน

1.3 การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาด้วยนวัตกรรมเชิงระบบ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกในสังคมไทย ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมสามารถมีบทบาทในการ

ลดความเหลื่อมล้ำผ่านการใช้นวัตกรรมเชิงระบบ เช่น การใช้เทคโนโลยีเพื่อขยายโอกาสการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นตามความแตกต่างของผู้เรียน และการออกแบบระบบช่วยเหลือผู้เรียนรายบุคคล [11]; [12] บทบาทนี้ช่วยให้โรงเรียนสามารถตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.4 การปรับรูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาให้ยืดหยุ่นและมีคุณภาพ การบริหารการศึกษาไทยที่มีลักษณะรวมศูนย์เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมมีบทบาทในการเชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้ข้อมูล หลักฐานเชิงประจักษ์และนวัตกรรมการบริหารเพื่อเพิ่มความคล่องตัวและประสิทธิภาพของสถานศึกษา [2]; [4] บทบาทดังกล่าวช่วยให้การกระจายอำนาจนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพจริง ไม่ใช่เพียงการถ่ายโอนภาระจากส่วนกลาง

1.5 การเตรียมผู้เรียนให้พร้อมต่อโลกอนาคตและสังคมนวัตกรรม การศึกษาไทยยังประสบปัญหาความไม่สอดคล้องระหว่างการเรียนรู้ในโรงเรียนกับทักษะที่จำเป็นในโลกการทำงาน ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมมีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเชื่อมโยงการศึกษากับบริบทจริงของสังคมและชุมชน [3]; [14] บทบาทนี้ช่วยให้การศึกษาไทยสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีสมรรถนะและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

สรุปได้ว่า มโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมเป็นกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยอย่างเป็นระบบ โดยผสานความเข้มแข็งด้านวิชาการเข้ากับความสามารถในการสร้างและขับเคลื่อนนวัตกรรม บทบาทของผู้นำลักษณะนี้ครอบคลุมทั้งการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ การพัฒนาครู การลดความเหลื่อมล้ำ การบริหารจัดการเชิงคุณภาพ และการเตรียมผู้เรียนสู่โลกอนาคต การพัฒนาผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาไทยให้เกิดผลอย่างยั่งยืน

2. บทบาทของมโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมต่อการต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา การศึกษาไทยได้สร้างความสำเร็จที่สำคัญหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาวิชาชีพครู การนำเทคโนโลยีมาใช้ทางการศึกษา และการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จเหล่านี้ยังจำเป็นต้องได้รับการต่อยอดอย่างเป็นระบบเพื่อเพิ่มทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว งานวิชาการร่วมสมัยชี้ให้เห็นว่า มโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการต่อยอดความสำเร็จดังกล่าว โดยผสานความเข้มแข็งทางวิชาการเข้ากับความสามารถในการสร้างและใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน [2]; [3] การนำเสนอในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายบทบาทของมโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมต่อการต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยในห้าประเด็นสำคัญ บทบาทของผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมต่อการต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยสามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

2.1 การต่อยอดความสำเร็จด้านการเข้าถึงการศึกษาสู่คุณภาพการเรียนรู้ที่สูงขึ้น ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง แต่ความท้าทายสำคัญคือการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนทุกกลุ่ม ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมมีบทบาทในการกำหนดวิสัยทัศน์การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์เชิงคุณภาพ และส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมที่ตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน [1]; [11] บทบาทดังกล่าวช่วยให้ความสำเร็จด้านการเข้าถึงไม่หยุดอยู่ที่ปริมาณ แต่พัฒนาไปสู่คุณภาพและความเสมอภาคทางการเรียนรู้อย่างแท้จริง

2.2 การยกระดับบทบาทครูจากผู้สอนสู่ผู้ออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาวิชาชีพครูเป็นหนึ่งในความสำเร็จสำคัญของการศึกษาไทย ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมสามารถต่อยอดความสำเร็จนี้

โดยส่งเสริมให้ครูมีบทบาทเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้และผู้สร้างนวัตกรรมในห้องเรียน ผ่านการพัฒนาวิชาชีพที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการทำงานร่วมกัน [7] การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการทดลองและการเรียนรู้จากความล้มเหลวช่วยเพิ่มประสิทธิผลของการพัฒนาครู และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนอย่างยั่งยืน [16]

2.3 การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษาเป็นอีกหนึ่งความสำเร็จที่สำคัญ ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมมีบทบาทในการต่อยอดความสำเร็จนี้โดยใช้เทคโนโลยีอย่างมีกลยุทธ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การติดตามคุณภาพการเรียนรู้ และการตัดสินใจเชิงนโยบายบนฐานข้อมูล [4]; [20] บทบาทดังกล่าวช่วยให้การใช้เทคโนโลยีไม่เป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุน แต่เป็นกลไกในการยกระดับประสิทธิผลของระบบการศึกษาโดยรวม

2.4 การเชื่อมโยงการศึกษากับนวัตกรรมและโลกการทำงานในอนาคต การศึกษาไทยมีพื้นฐานที่ดีด้านการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมสามารถต่อยอดความสำเร็จนี้โดยขับเคลื่อนการบูรณาการทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมและชุมชน [3]; [12] บทบาทดังกล่าวช่วยเพิ่มประสิทธิผลของการศึกษาในการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมฐานนวัตกรรม

2.5 การพัฒนาระบบการศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และนวัตกรรม ความสำเร็จของการศึกษาไทยจะยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อระบบการศึกษาสามารถเรียนรู้และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมมีบทบาทในการสร้างสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ผ่านการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ การสะท้อนผลการปฏิบัติงาน และการพัฒนานวัตกรรมอย่างเป็นระบบ [2]; [11] บทบาทนี้ช่วยเพิ่มทั้งประสิทธิภาพในการดำเนินงานและประสิทธิผลในการบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาในระยะยาว

สรุปได้ว่า มโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมมีบทบาทสำคัญในการต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น โดยช่วยเชื่อมโยงความสำเร็จในอดีตกับความท้าทายในอนาคต บทบาทของผู้นำลักษณะนี้ครอบคลุมการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ การพัฒนาครู การใช้เทคโนโลยีเชิงกลยุทธ์ การเตรียมผู้เรียนสู่โลกอนาคต และการพัฒนาระบบการศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การลงทุนในการพัฒนาผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่ความยั่งยืนและความเป็นเลิศในระยะยาว

แนวทางการนำการวิจัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย

การศึกษาไทยเผชิญทั้งความท้าทายในการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างและโอกาสในการต่อยอดความสำเร็จที่สั่งสมมาในหลายมิติ งานวิจัยทางการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะแหล่งองค์ความรู้เชิงประจักษ์ที่ช่วยสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย การบริหารจัดการ และการจัดการเรียนการสอนอย่างมีเหตุผลและมีทิศทาง นักวิชาการจำนวนมากชี้ว่าการปฏิรูปการศึกษาที่ขาดฐานวิจัยมักไม่ก่อให้เกิดผลอย่างยั่งยืน ในขณะที่การใช้วิจัยอย่างเป็นระบบสามารถช่วยทั้งแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของระบบการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล [11]; [15] การนำเสนอในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวทางการนำงานวิจัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยในห้าประเด็นสำคัญ

1. แนวทางการนำการวิจัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย สามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1.1 การใช้การวิจัยเป็นฐานในการกำหนดนโยบายการศึกษา ปัญหาสำคัญของการศึกษาไทยคือการกำหนดนโยบายที่ขาดความต่อเนื่องและไม่สอดคล้องกับบริบทจริง งานวิจัยเชิงนโยบายมีบทบาทในการให้

ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับผลกระทบของนโยบายที่ผ่านมา และแนวโน้มที่เหมาะสมในอนาคต การใช้ผลการวิจัยในการกำหนดนโยบายช่วยลดการตัดสินใจบนฐานความคิดเห็นหรือแรงกดดันทางการเมือง และเพิ่มโอกาสที่นโยบายจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพ [11]; [12] แนวทางนี้ช่วยต่อยอดความสำเร็จของนโยบายที่ได้ผลดี และปรับแก้จุดอ่อนของนโยบายที่ไม่ตอบโจทย์การพัฒนาการศึกษาไทย

1.2 การนำการวิจัยไปพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน คุณภาพการเรียนการสอนเป็นหัวใจของการแก้ไขปัญหาการศึกษา งานวิจัยทางการเรียนรู้และการสอนสามารถช่วยครูและสถานศึกษาเลือกใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีหลักฐานรองรับ เช่น การเรียนรู้เชิงรุก การประเมินเพื่อพัฒนา และการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน [2]; [15] การใช้การวิจัยในระดับห้องเรียนยังช่วยต่อยอดความสำเร็จของครูไทยที่มีความทุ่มเท โดยเปลี่ยนประสบการณ์การสอนให้เป็นองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดและขยายผลได้อย่างเป็นระบบ

1.3 การใช้การวิจัยเพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาวิชาชีพครูที่ผ่านมายังมักเน้นการอบรมเชิงปริมาณมากกว่าการเปลี่ยนแปลงการสอนจริง งานวิจัยด้านการพัฒนาครูชี้ว่าการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การทำวิจัยในชั้นเรียน และชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นแนวทางที่ส่งผลต่อคุณภาพการสอนอย่างแท้จริง [7]; [16] การสนับสนุนให้ครูใช้และผลิตงานวิจัยจึงเป็นทั้งแนวทางแก้ไขปัญหาคุณภาพครู และการต่อยอดศักยภาพของครูไทยในฐานะนักวิชาชีพแห่งการเรียนรู้

1.4 การใช้การวิจัยเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและพัฒนาความเสมอภาคทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ต้องอาศัยข้อมูลเชิงลึก งานวิจัยเชิงพื้นที่และเชิงกลุ่มเป้าหมายช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายและสถานศึกษาเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสทางการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และออกแบบมาตรการช่วยเหลือได้ตรงจุด [12]; [11] การใช้การวิจัยในลักษณะนี้ช่วยต่อยอดความสำเร็จของการขยายโอกาสทางการศึกษา ไปสู่การสร้างความเสมอภาคเชิงคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรม

1.5 การใช้การวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยจำเป็นต้องพัฒนาระบบการศึกษาให้สามารถเรียนรู้และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง งานวิจัยมีบทบาทในการสนับสนุนการประเมินผล การสะท้อนผลการดำเนินงาน และการพัฒนานวัตกรรมเชิงระบบ [4] เมื่อสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานประจำ จะช่วยเพิ่มทั้งประสิทธิภาพในการดำเนินงานและประสิทธิผลในการบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาในระยะยาว

สรุปได้ว่า การนำงานวิจัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยเป็นแนวทางที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ บทบาทของงานวิจัยครอบคลุมตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การพัฒนาการเรียนการสอน การพัฒนาครู การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างระบบการศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ หากการศึกษาไทยสามารถใช้การวิจัยอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จะช่วยยกระดับทั้งคุณภาพ ความเสมอภาค และความยั่งยืนของระบบการศึกษาได้อย่างแท้จริง

2. แนวทางการนำการวิจัยเชิงปริมาณมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย การพัฒนาการศึกษาไทยให้สามารถแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างและต่อยอดความสำเร็จที่มีอยู่จำเป็นต้องอาศัยงานวิจัยเชิงประจักษ์เป็นฐานในการตัดสินใจ งานวิจัยเชิงปริมาณมีบทบาทสำคัญในการอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ การทำนายผลลัพธ์ และการประเมินประสิทธิผลของนโยบายและการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ [21] การกำหนดประเด็นวิจัยที่สอดคล้องกับบริบทของการศึกษาไทยจึงเป็นก้าวสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ที่นำไปใช้ได้จริง การนำเสนอในส่วนนี้นำเสนอประเด็นที่ควรนำมาศึกษาวิจัยเชิงปริมาณจำนวนห้าประเด็น โดยมุ่งทั้งการแก้ไขปัญหาและการต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย ประเด็นการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย มีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ปัญหาสำคัญของการศึกษาไทยคือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่ยังไม่สอดคล้องกับทรัพยากรที่ลงทุนไป งานวิจัยจำนวนมากชี้ว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีอิทธิพลต่อคุณภาพการเรียนการสอนและผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน [2] อย่างไรก็ตาม ในบริบทไทยยังมีหลักฐานเชิงปริมาณไม่เพียงพอที่อธิบายระดับและรูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างชัดเจน

การวิจัยเชิงปริมาณสามารถดำเนินการโดยใช้แบบสอบถามวัดภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร ร่วมกับข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสถิติการถดถอยหรือแบบจำลองสมการโครงสร้าง เพื่ออธิบายอิทธิพลของภาวะผู้นำต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ในบริบทโรงเรียนไทย

2.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน แม้ประเทศไทยจะประสบความสำเร็จในการขยายโอกาสทางการศึกษา แต่ความเหลื่อมล้ำเชิงคุณภาพยังคงเป็นปัญหาสำคัญ ผู้เรียนจากครอบครัวที่มีฐานะและบริบททางสังคมต่างกันยังมีผลลัพธ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ [12] การขาดข้อมูลเชิงปริมาณที่ชี้ชัดถึงปัจจัยสำคัญทำให้การออกแบบนโยบายช่วยเหลือยังไม่ตรงจุด

การวิจัยเชิงปริมาณในประเด็นนี้สามารถใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ เช่น ข้อมูลผลการสอบมาตรฐานร่วมกับตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรโรงเรียน แล้ววิเคราะห์ด้วยสถิติพหุคูณหรือการวิเคราะห์หลายระดับ เพื่อระบุปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำอย่างเป็นระบบ

2.4 ประสิทธิผลของการพัฒนาครูต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาครูเป็นหนึ่งในความสำเร็จของการศึกษาไทย แต่ยังมีข้อจำกัดด้านประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาที่ใช้ งานวิจัยชี้ว่าการพัฒนาครูที่ไม่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติจริงในห้องเรียนมักไม่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน [7] การขาดหลักฐานเชิงปริมาณทำให้ยากต่อการตัดสินใจเลือกแนวทางพัฒนาครูที่เหมาะสม

การวิจัยเชิงปริมาณสามารถออกแบบในลักษณะกึ่งทดลอง โดยเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนระหว่างกลุ่มครูที่เข้าร่วมการพัฒนารูปแบบต่าง ๆ และใช้สถิติทดสอบความแตกต่างเพื่อประเมินประสิทธิผลของการพัฒนาครูแต่ละรูปแบบ

2.5 ผลของการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการศึกษาเป็นความสำเร็จที่เห็นได้ชัด โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์โควิด-19 อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับผลกระทบที่แท้จริงของเทคโนโลยีต่อคุณภาพการเรียนรู้ [20] การขาดงานวิจัยเชิงปริมาณที่ควบคุมตัวแปรอย่างเป็นระบบทำให้การตัดสินใจลงทุนด้านเทคโนโลยียังขาดความชัดเจน

การวิจัยเชิงปริมาณสามารถใช้การออกแบบการวิจัยเชิงเปรียบเทียบ ระหว่างกลุ่มผู้เรียนที่เรียนด้วยนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีรูปแบบต่างกัน และวิเคราะห์ผลลัพธ์ด้านผลสัมฤทธิ์ ทักษะ และแรงจูงใจในการเรียน ด้วยสถิติเชิงอนุมาน

2.6 ความสอดคล้องระหว่างการจัดการศึกษาและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน หนึ่งในความท้าทายของการศึกษาไทยคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่สอดคล้องกับโลกการทำงานและสังคมอนาคต แม้นโยบายและหลักสูตรจะให้ความสำคัญกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 แต่ยังขาดข้อมูลเชิงปริมาณที่สะท้อนระดับทักษะของผู้เรียนและปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะเหล่านั้น [14]

การวิจัยเชิงปริมาณสามารถดำเนินการโดยพัฒนาเครื่องมือวัดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ บริบทโรงเรียน และระดับทักษะของผู้เรียน ด้วยสถิติวิเคราะห์ความสัมพันธ์และการทำนายผล

สรุปได้ว่า การกำหนดประเด็นวิจัยเชิงปริมาณที่สอดคล้องกับบริบทการศึกษาไทยเป็นกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของระบบการศึกษา ประเด็นทั้งห้าประการที่นำเสนอครอบคลุมตั้งแต่

ภาวะผู้นำ ความเหลื่อมล้ำ คุณภาพครู นวัตกรรมการเรียนรู้ และทักษะแห่งอนาคต การใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณอย่างเป็นระบบจะช่วยสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ที่นำไปใช้กำหนดนโยบายและพัฒนาการปฏิบัติทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. แนวทางการนำการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย การพัฒนาการศึกษาไทยให้สามารถแก้ไขปัญหาเชิงลึกและต่อยอดความสำเร็จที่มีอยู่ ไม่อาจอาศัยเพียงข้อมูลเชิงตัวเลขหรือผลลัพธ์เชิงปริมาณเท่านั้น งานวิจัยเชิงคุณภาพมีบทบาทสำคัญในการทำความเข้าใจประสบการณ์ ความหมาย ความเชื่อ และบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทางการศึกษา [22] ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบายและการปฏิบัติทางการศึกษา [23] การนำเสนอในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอประเด็นที่ควรนำมาทำการวิจัยเชิงคุณภาพจำนวนห้าประเด็น เพื่อใช้เป็นฐานความรู้ในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยอย่างมีความหมายและยั่งยืน ประเด็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยมีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

3.1 ประสบการณ์ของครูต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายการศึกษา ปัญหาสำคัญของการศึกษาไทยคือการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่เกิดขึ้นบ่อยและขาดความต่อเนื่อง ส่งผลให้ครูต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วนและเกิดความสับสนในการปฏิบัติ งานวิจัยเชิงปริมาณอาจสะท้อนผลลัพธ์เชิงนโยบายได้บางส่วน แต่ยังไม่สามารถอธิบายประสบการณ์ ความรู้สึก และกลยุทธ์การปรับตัวของครูได้อย่างลึกซึ้ง [4]

การวิจัยเชิงคุณภาพในประเด็นนี้สามารถดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับครูในบริบทที่หลากหลาย เพื่อทำความเข้าใจมุมมองของครูต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอน และเงื่อนไขที่เอื้อต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิผล

3.2 บทบาทของผู้นำสถานศึกษาต่อการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และนวัตกรรม แม้ว่าผู้นำทางวิชาการจะถูกยอมรับว่ามีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของสถานศึกษา แต่ในบริบทไทยยังขาดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับวิธีที่ผู้นำสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และนวัตกรรมในโรงเรียนจริง [2] การวิจัยเชิงคุณภาพช่วยเปิดเผยกระบวนการ ภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่สามารถวัดได้ด้วยแบบสอบถาม

แนวทางการวิจัยสามารถใช้การศึกษากรณี (case study) ในโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จเพื่อวิเคราะห์บทบาท การตัดสินใจ และการปฏิสัมพันธ์ของผู้นำกับครูและชุมชน อันจะช่วยต่อยอดความสำเร็จของโรงเรียนต้นแบบสู่บริบทอื่น

3.3 ประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนในบริบทที่หลากหลาย หนึ่งในปัญหาของการศึกษาไทยคือการจัดการเรียนรู้ที่ยังไม่ตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียน งานวิจัยเชิงคุณภาพสามารถช่วยทำความเข้าใจประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนจากกลุ่มต่าง ๆ เช่น ผู้เรียนในพื้นที่ชนบท ผู้เรียนด้อยโอกาส หรือผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งมักถูกกลบด้วยข้อมูลเชิงภาพรวม [11]

การดำเนินการวิจัยอาจใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตในห้องเรียน และการวิเคราะห์บันทึกสะท้อนคิดของผู้เรียน เพื่ออธิบายว่าผู้เรียนรับรู้และตอบสนองต่อการจัดการเรียนรู้อย่างไร ข้อมูลเชิงลึกดังกล่าวสามารถนำไปใช้ปรับปรุงการเรียนรู้ให้มีความเสมอภาคและมีคุณภาพมากขึ้น

3.4 การทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครอง การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครองเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ช่วยต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย แต่ในทางปฏิบัติ ความร่วมมือดังกล่าวยังมีข้อจำกัดด้านความเข้าใจ บทบาท และความคาดหวังที่แตกต่างกัน [12] งานวิจัยเชิงคุณภาพสามารถช่วยอธิบายพลวัตความสัมพันธ์และอุปสรรคที่ซ่อนอยู่ในความร่วมมือเหล่านี้

แนวทางการวิจัยสามารถใช้การสัมภาษณ์ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือที่ประสบความสำเร็จและเงื่อนไขที่ทำให้ความร่วมมือเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

3.5 กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพของครูในสถานการณ์จริง แม้ว่าการพัฒนาวิชาชีพครูจะเป็นความสำเร็จของการศึกษาไทย แต่ยังขาดความเข้าใจเชิงลึกว่าครูเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างไรในบริบทการทำงานจริง งานวิจัยเชิงคุณภาพช่วยเปิดเผยกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสะท้อนคิดของครู ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาครูอย่างยั่งยืน [16]

การวิจัยสามารถใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร เช่น แผนการสอนหรือบันทึกสะท้อนคิด เพื่อทำความเข้าใจการพัฒนาครูในฐานะกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่เพียงผลลัพธ์จากการอบรม

สรุปได้ว่า งานวิจัยเชิงคุณภาพมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย เนื่องจากช่วยทำความเข้าใจมิติด้านประสบการณ์ ความหมาย และบริบทที่ซับซ้อน ประเด็นทั้งห้าประการที่นำเสนอครอบคลุมครู ผู้นำ ผู้เรียน ชุมชน และกระบวนการพัฒนาทางการศึกษา การใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพอย่างเป็นระบบจะช่วยสร้างองค์ความรู้เชิงลึกที่สามารถนำไปใช้พัฒนานโยบายและการปฏิบัติทางการศึกษาได้อย่างมีความหมายและยั่งยืน เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพในปัจจุบันมียุทธศาสตร์การวิจัย (Research Strategy) ที่หลากหลายซึ่งอย่างน้อยที่สุดสามารถแบ่งออกได้เป็น 5-8 รูปแบบ และการเลือกยุทธศาสตร์การวิจัยที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพของปัญหาการวิจัยมีผลต่อผลลัพธ์ของการวิจัย นักวิจัยจึงจำเป็นต้องเลือกใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยให้เหมาะสมกับประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย [23]; [22]

4. แนวทางการนำการวิจัยแบบผสมมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย การศึกษาไทยมีลักษณะของปัญหาและความสำเร็จที่ซับซ้อน ครอบคลุมทั้งมิติที่สามารถวัดได้เชิงปริมาณและมิติด้านประสบการณ์ ความหมาย และบริบททางสังคม การใช้ระเบียบวิธีวิจัยเพียงรูปแบบเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการอธิบายและพัฒนาอย่างรอบด้าน การวิจัยแบบผสมจึงได้รับการยอมรับ อย่างกว้างขวางว่าเป็นแนวทางที่ช่วยผสานจุดแข็งของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกและครบถ้วนมากยิ่งขึ้น [24]; [25] การนำเสนอในส่วนนี้นำเสนอประเด็นที่ควรนำมาทำการวิจัยแบบผสมจำนวนห้าประเด็น เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ประเด็นการวิจัยแบบผสมเพื่อแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย มีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพการจัดการเรียนการสอน ปัญหาสำคัญของการศึกษาไทยคือความแตกต่างด้านคุณภาพการจัดการเรียนการสอนระหว่างโรงเรียน แม้ว่าผลการวิจัยเชิงปริมาณจะชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน แต่ยังขาดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับวิธีที่ผู้นำใช้ภาวะผู้นำในสถานการณ์จริง [2]

การวิจัยแบบผสมสามารถเริ่มจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามวัดภาวะผู้นำและคุณภาพการจัดการเรียนการสอน จากนั้นใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการศึกษากรณีเพื่ออธิบายกระบวนการภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติ และบริบทที่ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน

4.1 ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษากับประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน แม้ข้อมูลเชิงสถิติจะสะท้อนความเหลื่อมล้ำด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนไทยอย่างชัดเจน แต่ยังไม่สามารถอธิบายประสบการณ์จริงของผู้เรียนในบริบทที่แตกต่างกันได้อย่างครบถ้วน [11] การเข้าใจทั้งระดับความเหลื่อมล้ำและความหมายที่ผู้เรียนรับรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็น

การวิจัยแบบผสมสามารถใช้ข้อมูลเชิงปริมาณจากผลการสอบและตัวแปรด้านเศรษฐกิจสังคมเพื่อระบุระดับความเหลื่อมล้ำ จากนั้นใช้การสัมภาษณ์และการสังเกตเพื่ออธิบายว่าความเหลื่อมล้ำเหล่านั้นส่งผลต่อการเรียนรู้ แรงจูงใจ และโอกาสของผู้เรียนอย่างไร

4.2 ประสิทธิผลของการพัฒนาวิชาชีพครูต่อการเปลี่ยนแปลงการสอน การพัฒนาครูเป็นความสำเร็จเชิงนโยบายของการศึกษาไทย แต่ยังมีข้อสงสัยว่าการอบรมและพัฒนาวิชาชีพส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการสอนในห้องเรียนจริงมากน้อยเพียงใด [7] การวิจัยเชิงปริมาณสามารถวัดผลลัพธ์ได้ แต่ไม่สามารถอธิบายกระบวนการเรียนรู้ของครูได้อย่างลึกซึ้ง

การวิจัยแบบผสมสามารถใช้การทดลองหรือกึ่งทดลองเพื่อวัดผลของการพัฒนาครูต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ควบคู่กับการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์บันทึกสะท้อนคิดของครู เพื่ออธิบายว่าครูนำความรู้จากการพัฒนาไปใช้จริงอย่างไร และเงื่อนไขใดเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง

4.3 การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษากับการเรียนรู้ของผู้เรียน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายของการศึกษาไทย แม้งานวิจัยเชิงปริมาณจะสามารถวัดผลสัมฤทธิ์หรือทักษะของผู้เรียนได้ แต่ยังไม่สามารถอธิบายประสบการณ์การเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้ครบถ้วน [20]

การวิจัยแบบผสมสามารถใช้การเปรียบเทียบผลลัพธ์การเรียนรู้ระหว่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ใช้นวัตกรรมแตกต่างกัน และเสริมด้วยการสัมภาษณ์ผู้เรียนและครู เพื่ออธิบายปัจจัยที่ทำให้นวัตกรรมบางรูปแบบประสบความสำเร็จหรือไม่เหมาะสมกับบริบทบางแห่ง

4.4 ความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครองต่อความสำเร็จของผู้เรียน ความร่วมมือกับชุมชนและผู้ปกครองเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ช่วยต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย แต่ระดับและรูปแบบความร่วมมือยังแตกต่างกันมากในแต่ละพื้นที่ [12] ข้อมูลเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียวไม่สามารถอธิบายคุณภาพของความร่วมมือได้อย่างชัดเจน

การวิจัยแบบผสมสามารถเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและผลลัพธ์ของผู้เรียน ควบคู่กับการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง เพื่ออธิบายรูปแบบความร่วมมือ ความคาดหวัง และอุปสรรคที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้เรียน

สรุปได้ว่า การวิจัยแบบผสมเป็นแนวทางที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาไทย เนื่องจากสามารถอธิบายทั้งผลลัพธ์เชิงประจักษ์และกระบวนการเชิงลึกที่อยู่เบื้องหลัง ประเด็นทั้งห้าประการที่นำเสนอสะท้อนปัญหาและโอกาสสำคัญของระบบการศึกษา การใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมอย่างเป็นระบบจะช่วยสร้างองค์ความรู้ที่รอบด้าน สนับสนุนการกำหนดนโยบาย และต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เนื่องจากการวิจัยแบบผสมในปัจจุบันมียุทธศาสตร์การวิจัย (Research Strategy) ที่หลากหลายซึ่งอย่างน้อยที่สุดสามารถแบ่งออกได้เป็น เจ็ด รูปแบบ และการเลือกยุทธศาสตร์การวิจัยที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพของปัญหาการวิจัยมีผลต่อผลลัพธ์ของการวิจัย นักวิจัยจึงจำเป็นต้องเลือกใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยให้เหมาะสมกับประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย [24]; [25]

บทสรุป

บทความวิชาการเรื่องมโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมได้นำเสนอภาพรวมของการศึกษาไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยสะท้อนทั้งปัญหาและความสำเร็จที่เกิดขึ้นควบคู่กัน ส่วนแรกชี้ให้เห็นว่าการศึกษาไทยเผชิญปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างพื้นที่และกลุ่มผู้เรียน คุณภาพการเรียนรู้ที่ยังไม่สม่ำเสมอ และความไม่ต่อเนื่องของนโยบายและการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งส่งผลต่อ

ประสิทธิภาพของระบบโดยรวม อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่ง การศึกษาไทยก็มีความสำเร็จที่สำคัญ อาทิ การขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างครอบคลุม การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และการนำนวัตกรรมรวมถึงเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ความสำเร็จเหล่านี้สะท้อนถึงศักยภาพของระบบการศึกษาไทยในการพัฒนาและปรับตัว แม้จะอยู่ภายใต้ข้อจำกัดหลายประการก็ตาม

ส่วนที่สองเน้นบทบาทของมโนทัศน์ผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรมในฐานะกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทย ผู้นำทางวิชาการที่มีวิสัยทัศน์และความสามารถในการขับเคลื่อนนวัตกรรมสามารถเชื่อมโยงนโยบาย การบริหารจัดการ และการจัดการเรียนรู้เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ บทบาทดังกล่าวช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ส่งเสริมการใช้ข้อมูลและองค์ความรู้ในการตัดสินใจ และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ในสถานศึกษา อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน

ส่วนที่สามชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการนำงานวิจัยทั้งสามรูปแบบ ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยแบบผสม มาใช้ในการแก้ไขปัญหาและต่อยอดความสำเร็จของการศึกษาไทยอย่างบูรณาการ การวิจัยเชิงปริมาณช่วยสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์และการประเมินผลลัพธ์อย่างเป็นระบบ การวิจัยเชิงคุณภาพช่วยอธิบายประสบการณ์ ความหมาย และบริบทเชิงลึกของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ขณะที่การวิจัยแบบผสมช่วยเชื่อมโยงข้อมูลทั้งสองมิติให้เกิดความเข้าใจที่รอบด้าน การใช้ระเบียบวิธีวิจัยอย่างเหมาะสมและสอดประสานกันภายใต้การนำของผู้นำทางวิชาการและนวัตกรรม จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาการศึกษาไทยให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

[1] Hallinger, P., & Murphy, J. (1985). Assessing the instructional management behavior of principals. *The qElementary School Journal, 86*(2), 217-247. https://doi.org/10.1086/461445

[2] Hallinger, P. (2011). Leadership for learning: Lessons from 40 years of empirical research. *Journal of Educational Administration, 49*(2), 125-142. https://doi.org/10.1108/09578231111116699

[3] Fullan, M. (2014). *The principal: Three keys to maximizing impact*. Jossey-Bass.

[4] Fullan, M. (2016). *The new meaning of educational change* (5th ed.). Teachers College Press.

[5] Northouse, P. G. (2021). *Leadership: Theory and practice* (9th ed.). SAGE Publications.

[6] OECD. (2013). *Innovative learning environments*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264203488-en

[7] Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. (2020). Seven strong claims about successful school leadership revisited. *School Leadership & Management, 40*(1), 5-22. https://doi.org/10.1080/13632434.2019.1596077

[8] Dhillon, P. (2022). How to write a good scientific review article? *The FEBS Journal, 289*(13), 3589-3915.

[9] จำเนียร จวงตระกูล, นพพงศ์ เกิดเงิน, ตระกูล จิตวัฒนากร, และ ภาวัช ครูซ. (2566). แนวทางการเขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการสำหรับนักวิชาการใหม่. *วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 10*(1), 1-19.

[10] OpenAI. (2023). *ChatGPT* [Large language model]. https://chat.openai.com/

[11] OECD. (2018). *Education in Thailand: An OECD-UNESCO perspective*. OECD Publishing.

[12] World Bank. (2021). *Thailand education reform: A pathway to learning recovery and equity*. World Bank Group.

[13] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). *รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2565*. กระทรวงศึกษาธิการ.

[14] OECD. (2019). *PISA 2018 results (Volume I): What students know and can do*. OECD Publishing.

[15] สุวิมล ว่องวาณิช. (2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

[16] วิจารณ์ พานิช. (2556). *ครูเพื่อศิษย์สร้างห้องเรียนกลับทาง*. มูลนิธิสยามกัมมาจล.

[17] UNESCO. (2015). *Education 2030: Incheon declaration and framework for action*. UNESCO Publishing.

[18] World Bank. (2018). *Thailand systematic country diagnostic: Getting back on track*. World Bank Group.

[19] คุรุสภา. (2562). *ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562* [ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนพิเศษ 68 ง]. สำนักเลขาธิการคุรุสภา.

[20] OECD. (2021). *The state of school education: One year into the COVID pandemic*. OECD Publishing.

[21] Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). SAGE Publications.

[22] จำเนียร จวงตระกูล. (2569ก). การวิจัยเชิงคุณภาพ: 8 ยุทธศาสตร์การวิจัยร่วมสมัยเพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ประเทศรายได้สูง. บริษัท ศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด.

[23] Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). SAGE Publications.

[24] Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). SAGE Publications.

[25] จำเนียร จวงตระกูล. (2569ข). การวิจัยแบบผสม: 7 ยุทธศาสตร์การวิจัยร่วมสมัย-ทำจริงๆ ทำอย่างไร?. บริษัท ศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด.

บทความวิจัย

ข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่
Recommendations for Implementation of the “One ID Card Smart Hospital” at the Phrae Provincial Public Health Office

ทวีศักดิ์ โท๊ะทองซิว
Taweesak Totongsew
คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
School of Political and Social Science, University of Phayao
E-mail: kentaweesak1@gmail.com
Corresponding E-mail: numtip.sm@up.ac.th[*]
This article is presented in the 20th National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Srinakharinwirot University, March 13, 2025

Received: 13 March, 2025; Revised: June 16, 2025; Accepted: July 30, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานตามนโยบาย และเพื่อจัดทำข้อเสนอสำหรับพัฒนาการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้บริหาร และบุคลากรที่มีบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนนโยบาย จำนวน 10 คน ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า วิเคราะห์เนื้อหา ร่วมกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่ออธิบายและหาคำตอบให้กับการศึกษาครั้งนี้

ผลการศึกษาพบว่า การขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว นำมาซึ่งประโยชน์และความสำเร็จ การดำเนินงานตามนโยบายถือว่าอยู่ในระดับดีมาก การเชื่อมต่อข้อมูลระหว่างหน่วยบริการทั้งหมดในจังหวัดแพร่ สามารถเชื่อมข้อมูลได้ทั้งหมด ร้อยละ 100 ทั้งประชาชนลงทะเบียนประวัติสุขภาพหรือ Health ID พบว่าเกินกว่า ร้อยละ 50 ส่วนการลงทะเบียนผู้ให้บริการ Provider ID อยู่ที่ร้อยละ 66 โดยในส่วนของการให้บริการผ่านเทเลเมดิซีนผ่านแอปพลิเคชันหมอพร้อม จังหวัดแพร่สามารถให้บริการได้เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ โดยให้บริการมากกว่า 3,000 ครั้ง ขณะที่การนัดหมายแพทย์ผ่านระบบออนไลน์ จังหวัดแพร่ได้เป็นอันดับสอง มีการนัดหมายมากกว่า 1,000 ครั้ง เพื่อยกระดับบริการสุขภาพให้เกิดการเชื่อมโยงข้อมูลสุขภาพจากหน่วยบริการสาธารณสุขทุกระดับ โดยมุ่งหวังให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่สะดวก มีคุณภาพ รวดเร็ว และข้อเสนอเชิงนโยบายควรมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างและเสริมสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่าง

[*]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ เสมอเชื้อ อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
[*]Assistant Professor Numtip Smerchuar, Ph.D. Advisor at School of Political and Social Science, University of Phayao

เป็นรูปธรรม เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายบรรลุเป้าหมายสูงสุดได้อย่างยั่งยืน
คำสำคัญ: 30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว; การขับเคลื่อนนโยบาย; การจัดการ

Abstract

This study aims to examine the implementation of the “One ID Card Smart Hospital” by the Phrae Provincial Public Health Office and to develop policy recommendations for enhancing its operational effectiveness. The target group is consist of 10 key informants, including executives and personnel directly involved in the policy implementation. Data were collected through in-depth interviews over a six-month period. The research instruments included a semi-structured interview guide designed to explore key aspects and generate strategic proposals. Data were analyzed using triangulation techniques, content analysis, and interpretation based on relevant theories and previous studies.

The findings revealed that the implementation of the “One ID Card Smart Hospital” in Phrae Province Public Health Office has been highly successful. All public health service units across the province including 8 hospitals and 119 sub-district health-promoting hospitals achieved 100% interoperability in health data systems. More than 50% of the population registered their Health ID, while 66% of healthcare providers completed their Provider ID registration. Notably, Phrae Province ranked first nationwide in telemedicine services through the “Mor Prom” application, delivering over 3,000 consultations, and ranked second in online appointment bookings, with more than 1,000 appointments recorded. These achievements indicate a strong integration of digital health services aimed at enhancing accessibility, efficiency, and quality of care. The study recommends that future policy development should focus on addressing structural challenges and fostering cross-sector collaboration in a concrete manner. Such strategies are essential to ensuring the long-term sustainability and success of the “One ID Card Smart Hospital”
Keywords: One ID Card Smart Hospital; Policy implementation; Management

บทนำ

ตั้งแต่ปี 2567 กระทรวงสาธารณสุข ได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่อง และมีรากฐานที่ดีเป็นที่ยอมรับจากนานาประเทศ แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมทั่วโลก เทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว รวมถึงวิวัฒนาการของโรคที่ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น สถานการณ์ข้างต้นก่อให้เกิดความท้าทายด้านสุขภาพ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบสาธารณสุขไทยที่ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของประชาชนที่เปลี่ยนไป ก่อให้เกิดนโยบาย 30 บาทรักษาทุกที่ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว ที่มีการพัฒนามาจากนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค พัฒนาสู่ 30 บาทรักษาทุกที่ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว มีการเชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบข้อมูลดิจิทัลสุขภาพประชาชน เริ่มนำร่องใน 4 จังหวัด คือ ร้อยเอ็ด เพชรบุรี แพร่ และ นราธิวาส วันที่ 7 มกราคม 2567 นพ.ชลน่าน ศรีแก้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ได้รับเอานโยบายดังกล่าวของรัฐบาลแปลงสู่การปฏิบัติ ด้วยความเข้มแข็งของกระทรวง

สาธารณสุขที่พัฒนามาอย่างต่อเนื่อง พร้อมรองรับนโยบายทันที ด้วยการเชื่อมโยงข้อมูลดิจิทัลสุขภาพเข้าสู่ระบบคลาวด์ (Cloud) เพื่อให้บัตรประชาชนใบเดียวสามารถใช้บริการรักษาพยาบาลในสถานบริการสาธารณสุขทุกแห่ง ตั้งแต่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลทั่วไป และโรงพยาบาลศูนย์ รวมไปถึงร้านยาใกล้บ้าน คลินิกเอกชนที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อความสะดวกสบายของประชาชน ลดความแออัดในโรงพยาบาล เป้าหมายสำคัญเพื่อให้ ความมีสุขภาพดีถ้วนหน้า เป็นสิทธิประโยชน์ของพี่น้องประชาชนคนไทยทุกคน ทำให้ประชาชนเข้าถึงการบันทึกข้อมูลสุขภาพ (Health ID) เพื่อให้มีประวัติสุขภาพอิเล็กทรอนิกส์ และสมุดสุขภาพเป็นของตนเอง [1]

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ เป็นจังหวัดนำร่อง “บัตรประชาชนใบเดียวรักษาทุกที่” ซึ่งภาพรวมผลการดำเนินงานตามนโยบายถือว่าอยู่ในระดับดีมาก โดยเฉพาะการเชื่อมต่อข้อมูลระหว่างหน่วยบริการทั้งหมดในจังหวัดแพร่ ซึ่งประกอบด้วย โรงพยาบาล 8 แห่ง และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 119 แห่ง สามารถเชื่อมข้อมูลได้ทั้งหมด ร้อยละ 100 ทั้งจังหวัด ในส่วนของการดำเนินการให้ประชาชนลงทะเบียนประวัติสุขภาพหรือ Health ID พบว่าเกินกว่า ร้อยละ 50 ส่วนการลงทะเบียนผู้ให้บริการ Provider ID อยู่ที่ร้อยละ 66 โดยในส่วนของการให้บริการผ่านเทเลเมดิซีน ผ่านแอปพลิเคชันหมอพร้อม จังหวัดแพร่สามารถให้บริการได้เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ โดยให้บริการมากกว่า 3,000 ครั้ง ขณะที่การนัดหมายแพทย์ผ่านระบบออนไลน์ จังหวัดแพร่ได้เป็นอันดับสอง มีการนัดหมายมากกว่า 1,000 ครั้ง ส่วนการรับบริการข้ามเขตไม่เพิ่มขึ้นมาก มีเพียงร้อยละ 0.55 เท่านั้น รวมถึงการจัดบริการส่งยาถึงบ้านด้วย Health Rider ให้บริการได้ครบ 8 อำเภอ ส่งยาให้แก่ประชาชนไปแล้ว 408 ราย [2]

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยในฐานะของบุคลากรสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ จึงสนใจที่จะศึกษาการดำเนินงานตามนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ การดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคการของขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนนโยบายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล เพื่อยกระดับการดูแลสุขภาพประชาชนให้มีคุณภาพ เพิ่มการเข้าถึงบริการสาธารณสุขอย่างเท่าเทียมและสร้างความมั่นคงทางสุขภาพนำไปสู่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

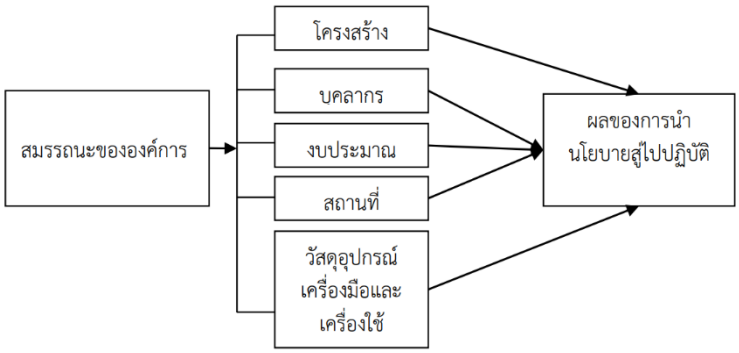
1. เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานตามนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่

2. เพื่อจัดทำข้อเสนอสำหรับพัฒนาการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาการดำเนินงานตามนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติของวรเดช จันทรศร [3] การประเมินผลเชิงพัฒนานโยบาย “30 บาท รักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ในพื้นที่นำร่อง การเชื่อมโยงระบบสารสนเทศสุขภาพ (Health Information Exchange: HIE) ของปฤษฐพร กิ่งแก้ว [4] ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการพัฒนานโยบาย 30 บาท รักษาทุกที่ด้วยบัตรประชาชน

ใบเดียวของประเทศไทยของสุนันทา กาญจนพงศ์ [5] ตัวแบบทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติ แนวคิดพื้นฐานตัวแบบทางด้านการจัดการ (Management Model) [6]

ภาพที่ 1 ตัวแบบทางด้านการจัดการ (Management Model)
ที่มา: วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น (2562)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ที่มุ่งศึกษาผลการดำเนินงาน ความสำเร็จ และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ แพร่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้บริหาร และบุคลากรสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ที่มีบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนนโยบายบัตรประชาชนใบเดียวรักษาทุกที่ของกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 10 คน ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ใช้เวลาการศึกษาทั้งสิ้น 6 เดือน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์การจัดทำข้อเสนอสำหรับพัฒนาการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ โดยแบบสัมภาษณ์ดังกล่าว แบ่งออกเป็นจำนวน 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 คำถามในการสัมภาษณ์ จำนวน 10 คำถามและตอนที่ 3 ข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนนโยบาย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) เก็บรวมรวบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบบกึ่งมีโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่ คือ ผู้บริหาร และบุคลากรสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ที่มีบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนนโยบายบัตรประชาชนใบเดียวรักษาทุกที่ ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ จากนั้นศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ต่าง ๆ รวมทั้งนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บข้อมูล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ซึ่งชุดคำถามจะเกี่ยวกับผลการดำเนินงานนโยบาย ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคการขับเคลื่อนนโยบาย เพื่อพัฒนาข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) วิเคราะห์เนื้อหาร่วมกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่ออธิบายและหาคำตอบให้กับการศึกษาครั้งนี้ และนำเสนอข้อมูลใน

รูปแบบเชิงพรรณนา (Descriptive) ถึงข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานตามนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ ผลการวิจัยข้อมูลตามลำดับของการดำเนินการวิจัยเป็นดังนี้และเพื่อจัดทำข้อเสนอสำหรับพัฒนาการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การดำเนินงานตามนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า การขับเคลื่อนนโยบาย "30 บาทรักษาทุกที่ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว" ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ นำมาซึ่งประโยชน์และความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการสุขภาพ ลดภาระค่าใช้จ่ายและเวลาในการเดินทางของประชาชน รวมถึงลดความแออัดในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการบริการ เช่น ระบบนัดหมายออนไลน์, Telemedicine, และ Health Information Exchange (HIE) เป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนให้เกิดความสำเร็จ อย่างไรก็ตามการดำเนินงานมีปัญหาและอุปสรรคหลัก ได้แก่ ปัญหาด้านระบบสารสนเทศที่ไม่เสถียร ไม่เชื่อมโยงกันอย่างสมบูรณ์ และขาดมาตรฐานกลาง ปัญหาด้านการเงินและการเบิกจ่ายที่ล่าช้าและซับซ้อน ปัญหาด้านบุคลากรที่มีทักษะดิจิทัลไม่เพียงพอและภาระงานที่เพิ่มขึ้น รวมถึงข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพและดิจิทัล เช่น จำนวนอุปกรณ์ไม่เพียงพอ และคุณภาพสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ไม่ดี การสื่อสารและประชาสัมพันธ์กับประชาชนที่ยังไม่ทั่วถึง ตลอดจนการขาดกลไกการประสานงานและความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรมระหว่างหน่วยงานหลักและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 2 การจัดทำข้อเสนอสำหรับพัฒนาการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่

ข้อเสนอสำหรับพัฒนาการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ มีดังนี้ 1) พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานและระบบสุขภาพดิจิทัล ประกอบด้วย การพัฒนาระบบสารสนเทศให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เชื่อมโยงข้อมูลได้อย่างครบถ้วน ระบบมีความเสถียร และปลอดภัย 2) ปรับปรุงระบบการเงินการคลังและการเบิกจ่ายงบประมาณ ด้วยการสร้างความชัดเจน โปร่งใส และรวดเร็วในระเบียบและขั้นตอนการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ 3) พัฒนาศักยภาพและการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล ด้วยการจัดอบรมและพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับบุคลากรทุกระดับอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ 4) สื่อสารเชิงรุกและการสร้างความเข้าใจกับประชาชน ด้วยการออกแบบแผนการสื่อสารและประชาสัมพันธ์นโยบายอย่างต่อเนื่อง ทั่วถึง และเข้าใจง่าย โดยใช้ช่องทางที่หลากหลาย (เช่น คู่มือ, แอปพลิเคชัน, LINE Official Account) เพื่อให้ประชาชนเข้าใจสิทธิ์และขั้นตอนการใช้บริการ รวมถึงการส่งเสริมการให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี เพื่อการเข้าถึงบริการ 5) เสริมสร้างกลไกการประสานงานและการบูรณาการความร่วมมือ ด้วยการจัดตั้งคณะทำงานหรือการขับเคลื่อนระดับจังหวัด/อำเภอ ที่มีผู้บริหารระดับสูงเป็นประธาน (เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด/นายอำเภอ) เพื่อบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 6) ยกระดับคุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในประเด็นยกระดับศักยภาพของหน่วยบริการปฐมภูมิ ให้สามารถเป็นจุดบริการที่ครอบคลุม ขยายพื้นที่บริการ

ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อลดความแออัดและเพิ่มความสะดวก และพิจารณาให้มีหน่วยบริการเคลื่อนที่ (Mobile Unit) เพื่อเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ห่างไกล

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาการดำเนินงานตามนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานตามนโยบาย "30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว" ในจังหวัดแพร่ โดยมีความพร้อมในการเชื่อมโยงข้อมูลสุขภาพในหน่วยบริการทุกระดับเป็นระบบเดียวกัน ซึ่งประกอบด้วย โรงพยาบาล 8 แห่ง และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 119 แห่ง สามารถเชื่อมข้อมูลได้ทั้งหมด ร้อยละ 100 ทั้งประชาชนลงทะเบียนประวัติสุขภาพหรือ Health ID พบว่าเกินกว่าร้อยละ 50 ส่วนการลงทะเบียนผู้ให้บริการ Provider ID อยู่ที่ร้อยละ 66 โดยในส่วนของการให้บริการผ่านเทเลเมดิซีน ผ่านแอปพลิเคชันหมอพร้อม จังหวัดแพร่สามารถให้บริการได้เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ โดยให้บริการมากกว่า 3,000 ครั้ง ขณะที่การนัดหมายแพทย์ผ่านระบบออนไลน์ จังหวัดแพร่ได้เป็นอันดับสอง มีการนัดหมายมากกว่า 1,000 ครั้ง มีการพัฒนาระบบยืนยันตัวตน จังหวัดแพร่ มีประชากรทั้งหมด 430,669 คน มีประชาชนผู้รับบริการได้ลงทะเบียนยืนยันตัวตน Health ID ผ่านแอปพลิเคชันหมอพร้อมมีจำนวนทั้งหมด 242,964 คน คิดเป็นร้อยละ 55.31

ผลการดำเนินงานนี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพอันโดดเด่นในการยกระดับการเข้าถึงบริการสุขภาพ และสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนอย่างมาก นโยบายนี้ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายและเวลาในการเดินทางของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงช่วยลดความแออัดในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสำเร็จนี้เป็นผลมาจากการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการบริการสุขภาพอย่างแพร่หลาย ทั้งระบบการนัดหมายออนไลน์, Telemedicine, และการเชื่อมโยงข้อมูลสุขภาพ (HIE) ซึ่งสะท้อนถึงการปรับตัวเข้าสู่ยุค Digital Health นอกจากนี้ การให้การสนับสนุนจากผู้บริหารและการมีส่วนร่วมของบุคลากร เป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนนโยบายสำเร็จได้ ด้านโครงสร้างองค์กรของสำนักงานสาธารณสุขแพร่ในการขับเคลื่อนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” พบว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของ ตัวแบบทางด้านการจัดการ (Management Model) ของ วรเดช จันทรศร (2551, 2554) ซึ่งมุ่งเน้นสมรรถนะขององค์การ ว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ องค์ประกอบสำคัญของตัวแบบนี้ได้แก่ โครงสร้างขององค์การ บุคลากรขององค์การ งบประมาณในการดำเนินการ สถานที่ปฏิบัติการนโยบาย และวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินการ ซึ่งต้องมีการวางแผนและเตรียมความพร้อมให้สมบูรณ์ สำหรับสำนักสาธารณสุขแพร่มีโครงสร้างที่ทำให้การดำเนินงานสำเร็จ ดังนี้

โครงสร้างขององค์การ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ได้จัดโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน โดยกำหนดให้รองนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดแพร่เป็นผู้รับผิดชอบหลัก และมีการแต่งตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจที่ประกอบด้วยตัวแทนจากกลุ่มงานต่าง ๆ รวมถึงตัวแทนจากหน่วยบริการทุกระดับ เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับแนวคิดของวรเดช จันทรศร ที่เน้นโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการนำนโยบายไปปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า แม้จะมีการจัดตั้งโครงสร้าง แต่ยังคงมีปัญหาด้าน "การขาดความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรมในภาพรวมของจังหวัด (หลายภาคส่วน)" และ "การขาดความร่วมมือ/ประสานงานระหว่างหน่วยงาน (สธ. และ สปสช.)" ซึ่งบ่งชี้ว่าโครงสร้างที่มีอยู่ยังไม่สามารถส่งเสริมการบูรณาการและการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความไม่เข้าใจหรือตีความแนวทางปฏิบัติไม่ตรงกัน ดังนั้น แม้โครงสร้างจะถูกกำหนดไว้ แต่กลไกการประสานงานภายในโครงสร้างยังต้องได้รับ

การสร้างเสริมให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น

บุคลากรขององค์การ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ได้มีการจัดการบุคลากรโดยมอบหมายความรับผิดชอบที่ชัดเจนแก่กลุ่มงานสุขภาพดิจิทัล กลุ่มงานประกันสุขภาพ และเจ้าหน้าที่หน่วยบริการสุขภาพ นอกจากนี้ ยังมีการลงทุนในการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรผ่านระบบ e-Learning และการสร้างทีมงานข้ามสายงาน (cross-functional team) รวมถึงการติดตามและประเมินผลบุคลากรอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของวรเดช จันทรศร ที่เน้นว่าบุคลากรต้องมีความรู้ความสามารถและทักษะการจัดการอย่างเพียงพอเพื่อความสำเร็จของโครงการ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังพบว่า "บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขมีองค์ความรู้ในการดำเนินงานบางด้านยังไม่ถนัดในการใช้เทคโนโลยีผ่านโทรศัพท์มือถือ และคอมพิวเตอร์" และ "บุคลากรมีภาระงานเพิ่มขึ้นในการคีย์ข้อมูล" แสดงให้เห็นว่าแม้จะมีการจัดการและพัฒนาบุคลากร แต่ยังคงมีช่องว่างด้านทักษะและความเพียงพอของบุคลากร ซึ่งส่งผลต่อสมรรถนะโดยรวมขององค์กร

งบประมาณในการดำเนินการ ในระยะเริ่มต้นจังหวัดแพร่ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุข และมีการนำเงินบำรุงของ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ และหน่วยบริการมาใช้ในระยะถัดมา รวมถึงได้รับการสนับสนุนจาก สปสช. และความร่วมมือกับภาคเอกชนในการวางแผนการใช้งบประมาณอย่างเป็นระบบ การมีแหล่งงบประมาณที่หลากหลายและการวางแผนที่ดีนี้สอดคล้องกับแนวคิดของวรเดช จันทรศร ที่ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมด้านงบประมาณ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นถึง "ปัญหาการเบิกจ่ายเงินงบประมาณมีความล่าช้า ทำให้ความหน่วยบริการเกิดไม่มั่นใจ" และการที่ "เงินบำรุงโรงพยาบาลลดลง" ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนและความคล่องตัวในการดำเนินงาน แสดงว่าแม้จะมีงบประมาณ แต่การบริหารจัดการและการไหลเวียนของงบประมาณ เป็นจุดอ่อนที่ต้องได้รับการแก้ไข

สถานที่ปฏิบัติการนโยบาย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ได้จัดเตรียมสถานที่ปฏิบัติการที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้ง สสจ. โรงพยาบาลระดับต่างๆ (ศูนย์, ชุมชน) รพ.สต./สถานีอนามัย รวมถึงการจัดตั้งจุดบริการ One Stop Service และการเชื่อมโยงบริการข้ามจังหวัด

วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินการ มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องอ่านบัตรประชาชน และระบบเชื่อมโยงฐานข้อมูล (MOPH-PHR, HDC, HIS) รวมถึงอุปกรณ์สำหรับการแพทย์ทางไกล (Telehealth) และสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงความพยายามในการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่และอุปกรณ์ตามที่ วรเดช จันทรศร ระบุไว้ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังคงพบข้อจำกัดด้าน "อินเทอร์เน็ตที่ไม่เสถียร" และ "อุปกรณ์คอมพิวเตอร์/เครื่องมือที่ล้าสมัย" รวมถึง "จำนวนเครื่องอ่านบัตรประชาชนไม่เพียงพอ" และ "ระบบไฟฟ้าและอินเทอร์เน็ตไม่เสถียร/เพียงพอในบางพื้นที่" ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของระบบดิจิทัล และยังพบว่า "พื้นที่บริการผู้ป่วยนอก (OPD) ไม่เพียงพอ" ซึ่งบ่งชี้ว่าแม้จะมีการเตรียมการ แต่ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานยังไม่สามารถรองรับการให้บริการที่ขยายตัวได้อย่างเต็มที่

โดยสรุปแล้ว ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการขับเคลื่อนนโยบาย "30 บาทรักษาทุกที่" ในจังหวัดแพร่ แม้จะผู้บริหารและบุคลากรมีความมุ่งมั่นและได้รับผลลัพธ์เชิงบวก ในด้านการเข้าถึงบริการที่มากขึ้น แต่ก็ยังคงเผชิญกับอุปสรรคสำคัญในสมรรถนะขององค์การตามองค์ประกอบของตัวแบบทางด้านการจัดการ โดยเฉพาะปัญหาด้านโครงสร้างการประสานงาน บุคลากร งบประมาณ และโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ต้องเร่งแก้ไขเพื่อยกระดับความสามารถในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

2. การศึกษาการจัดทำข้อเสนอสำหรับพัฒนาการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่

ผลการวิจัยพบว่าข้อเสนอแนะเชิงนโยบายควรมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างและเสริมสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบาย "30 บาทรักษาทุกที่" บรรลุเป้าหมายสูงสุดได้อย่างยั่งยืน ได้แก่

1) การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานและระบบสุขภาพดิจิทัล ประกอบด้วย การพัฒนาระบบสารสนเทศให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เชื่อมโยงข้อมูลได้อย่างครบถ้วน ระบบมีความเสถียร และปลอดภัย การจัดสรรงบประมาณเฉพาะสำหรับการพัฒนาในระบบ IT และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เครื่องอ่านบัตร อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงในทุกหน่วยบริการ และการพัฒนาและยกระดับระบบ Health Information Exchange (HIE) ให้สามารถเข้าถึงประวัติการรักษาได้แบบ Real-time

2) การปรับปรุงระบบการเงินการคลังและการเบิกจ่ายงบประมาณ ด้วยการสร้างความชัดเจน โปร่งใส และรวดเร็วในระเบียบและขั้นตอนการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับหน่วยบริการ รวมถึงการพิจารณากลไกการจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงจำนวนผู้ป่วยนอกเขตที่เพิ่มขึ้น เพื่อไม่ให้กระทบต่อเงินบำรุงของโรงพยาบาล

3) การพัฒนาศักยภาพและการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล ด้วยการจัดอบรมและพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับบุคลากรทุกระดับอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ โดยมีการประเมินผลหลังอบรม และสร้างระบบพี่เลี้ยงหรือ Helpdesk IT support ที่เข้าถึงได้ตลอดเวลา เพื่อให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาด้านเทคนิค รวมถึงการพิจารณาเพิ่มอัตรากำลังบุคลากร ในกลุ่มงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อลดภาระงานและรองรับจำนวนผู้ป่วยที่เพิ่มขึ้น

4) การสื่อสารเชิงรุกและการสร้างความเข้าใจกับประชาชน ด้วยการออกแบบแผนการสื่อสารและประชาสัมพันธ์นโยบายอย่างต่อเนื่อง ทั่วถึง และเข้าใจง่าย โดยใช้ช่องทางที่หลากหลาย (เช่น คู่มือ, แอปพลิเคชัน, LINE Official Account) เพื่อให้ประชาชนเข้าใจสิทธิ์และขั้นตอนการใช้บริการอย่างถ่องแท้รวมถึงการส่งเสริมการให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเข้าถึงบริการ

5) การเสริมสร้างกลไกการประสานงานและการบูรณาการความร่วมมือ ด้วยกระบวนการจัดตั้งคณะทำงานหรือกลไกการขับเคลื่อนระดับจังหวัด/อำเภอ ที่มีผู้บริหารระดับสูงเป็นประธาน (เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด/นายอำเภอ) เพื่อบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด (สธ., สปสช., อปท., อสม.) และกำหนดทิศทางที่ชัดเจน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคประชาสังคม ในการตรวจสอบและพัฒนาคุณภาพบริการ และรวมกันสร้างแผนปฏิบัติงาน และมีระบบกำกับติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและเป็นรูปธรรม

6) การยกระดับคุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในประเด็นยกระดับศักยภาพของหน่วยบริการปฐมภูมิ ให้สามารถเป็นจุดบริการที่ครอบคลุม ขยายพื้นที่บริการและปรับปรุงระบบคิว/เส้นทางผู้ป่วยให้มีประสิทธิภาพ เพื่อลดความแออัดและเพิ่มความสะดวก และพิจารณาให้มีหน่วยบริการเคลื่อนที่ (Mobile Unit) เพื่อเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ห่างไกล ผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของ ปฤษฐพร กิ่งแก้ว (2567) ที่ศึกษาเรื่อง การประเมินผลเชิงพัฒนานโยบาย “30 บาท รักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ในพื้นที่นำร่อง การศึกษาของปฤษฐพร เน้นย้ำว่า การเชื่อมโยงระบบสารสนเทศสุขภาพเป็นกลไกสำคัญ แต่ยังพบปัญหาว่าโรงพยาบาลภาครัฐใช้ระบบสารสนเทศที่ต่างกันและยังใช้มาตรฐานข้อมูลสุขภาพที่ต่างกัน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการแลกเปลี่ยนข้อมูล ผลการวิจัยในจังหวัดแพร่ก็พบปัญหาที่คล้ายกันอย่างยิ่ง โดยผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านกล่าวถึง "ระบบสารสนเทศไม่เสถียร/ไม่สมบูรณ์" และ "ขาดมาตรฐานกลางในการเชื่อมโยงข้อมูล" นอกจากนี้

ปฤษฐพร กิ่งแก้ว (2567) ระบุว่า "หมอพร้อม" ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นระบบฐานข้อมูลกลางและคลังข้อมูลขนาดใหญ่ สอดคล้องกับที่ผู้ให้สัมภาษณ์ในแพร่เห็นว่าเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางแต่การเชื่อมโยงและการใช้งานจริงในระดับพื้นที่ยังคงเป็นความท้าทาย ซึ่งยืนยันได้จากผลการวิจัยนี้[8] และยังสอดคล้องกับ สุนันทา กาญจนพงศ์ (2567) ที่ศึกษาเรื่อง ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการพัฒนานโยบาย 30 บาท รักษาทุกที่ด้วยบัตรประชาชนใบเดียวของประเทศไทย โดยพบว่าทุกจังหวัดให้ความสำคัญในเรื่องการเชื่อมโยงข้อมูลสุขภาพของหน่วยบริการทุกระดับ ซึ่งเป็นประเด็นหลักที่พบในจังหวัดแพร่เช่นกัน นอกจากนี้งานวิจัยของสุนันทา กาญจนพงศ์ (2567) พบว่าปัญหาอุปสรรคสำคัญคือการยืนยันตัวตนของประชาชนยังไม่ถึงเป้าหมายเนื่องจากประชาชนบางกลุ่มยังไม่เห็นความสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในแพร่ที่พบปัญหาด้านการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่ทั่วถึง ทำให้ "ประชาชนยังไม่เข้าใจสิทธิ์/การใช้สิทธิ์อย่างเต็มที่" ปัจจัยสำคัญที่สุนันทา กาญจนพงศ์ (2567) ระบุคือ "การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการในทุกระบบที่สะดวกรวดเร็วมีประสิทธิภาพ" ซึ่งผลการวิจัยนี้ยืนยันความสำคัญของประเด็นนี้เช่นกัน โดยเฉพาะการขาดกลไกการประสานงานที่ชัดเจนระหว่างหน่วยงาน [7] รวมถึงสอดคล้องกับ มณฑนรรห์ อุปถัมภ์ (2567) ที่ศึกษาเรื่อง ธรรมาภิบาล: หลักประกันสุขภาพของคนไทย โดยกล่าวว่านโยบาย “บัตรประชาชนใบเดียวรักษาทุกที่” มุ่งให้คนไทยเข้าถึงระบบสุขภาพได้สะดวก รวดเร็ว และประวัติการรักษาจะถูกเชื่อมต่อผ่านระบบข้อมูลดิจิทัล ทำให้การดูแลสุขภาพมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับประโยชน์หลักที่ผู้ให้สัมภาษณ์ในจังหวัดแพร่ได้กล่าวถึง (เช่น "ประชาชนได้รับความสะดวกสบายในการเข้าถึงบริการ" นอกจากนี้ผลการศึกษาของ มณฑนรรห์ อุปถัมภ์ (2567) ได้แสดงให้เห็นว่า การดำเนินโครงการนี้ให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลสูงสุดผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนต้องมีหลักการบริหารจัดการที่ดี และหลักธรรมาภิบาลเป็นหัวใจ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนถึงความจำเป็นของการบริหารจัดการที่ดี โดยเฉพาะในมิติของการแก้ไขปัญหาเชิงระบบ งบประมาณ บุคลากร และการประสานงาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาล เพื่อให้การบริการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน [9]

สรุปได้ว่า การขับเคลื่อนนโยบาย "30 บาทรักษาทุกที่" ในจังหวัดแพร่ แม้จะผู้บริหารและบุคลากรมีความมุ่งมั่นและได้รับผลลัพธ์เชิงบวกในด้านการเข้าถึงบริการที่มากขึ้น แต่ก็ยังคงเผชิญกับอุปสรรคสำคัญในสมรรถนะขององค์การตามองค์ประกอบของตัวแบบทางด้านการจัดการ โดยเฉพาะปัญหาด้านโครงสร้างการประสานงาน บุคลากร งบประมาณ และโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ต้องเร่งแก้ไขเพื่อยกระดับความสามารถในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจและใช้บัตรประชาชนหรือบัตรสุขภาพ ต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

2. การสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบสุขภาพปฐมภูมิต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการ สร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย พัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และประเมินผลและปรับปรุงนโยบายอย่างสม่ำเสมอ

3. การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพ ทั้งในด้านการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การวินิจฉัยโรค การรักษาโรค และการฟื้นฟูสุขภาพ

4. ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบนโยบาย "30 บาทรักษาทุกที่" ในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีบริบทและความพร้อมแตกต่างกัน เพื่อหาปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรคเพิ่มเติม

5. ควรมีการศึกษาผลกระทบระยะยาวของนโยบายต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน และประสิทธิภาพของระบบบริการสุขภาพโดยรวม

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการค้นคว้าอิสระด้วยตนเอง เรื่อง ข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนนโยบาย “30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ ขอบขอบพระคุณ อาจารย์ที่ปรึกษา และขอขอบพระคุณ นายแพทย์วีระศักดิ์ ดำรงพงษ์ และนายวัชรพงษ์ วัชรินทร์ ที่ให้ความช่วยเหลือด้านเอกสารข้อมูลการดำเนินงานของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่

เอกสารอ้างอิง

[1] กองนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2566). *แผนขับเคลื่อนนโยบายกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2567 พ.ศ. 2567 ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2*. https://drive.google.com/file/d/1o1g4T8FWygleLTI8RlLu5vde1hKJzvy-/view

[2] สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่. (2568). *เอกสารตรวจราชการและนิเทศงาน กรณีปกติ รอบที่ 1 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568*

[3] วรเดช จันทรศร. (2551). *ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย.

[4] ปฤษฐพร กิ่งแก้ว. (2567). *การประเมินผลเชิงพัฒนานโยบาย 30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว ในพื้นที่นำร่อง*. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/6259

[5] สุนันทา กาญจนพงศ์. (2567). ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการพัฒนานโยบาย 30 บาทรักษาทุกที่ด้วยบัตรประชาชนใบเดียวของประเทศไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนาด้านสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา, 10*(1), 199-243.

[6] วรเดช จันทรศร. (2551). *ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สมาคมนักวิจัย มหาวิทยาลัยไทย.

[7] สุนันทา กาญจนพงศ์. (2567). ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการพัฒนานโยบาย 30 บาทรักษาทุกที่ด้วยบัตรประชาชนใบเดียวของประเทศไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนาด้านสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา, 10*(1), 199–243.

[8] ปฤษฐพร กิ่งแก้ว. (2567). *การประเมินผลเชิงพัฒนานโยบาย 30 บาทรักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว ในพื้นที่นำร่อง*. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/6259

[9] มณฑนรรห์ อุปถัมภ์. (2567). ธรรมาภิบาล: หลักประกันสุขภาพของคนไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 2*(3), 42-53.

บทความวิจัย

การพัฒนาคุณภาพบริการด้วยแอปพลิเคชันไทยดี ของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่
Improving Service Quality with ThaiD Application of Den Chai District Administrative Office, Phrae

สิรินทร์พร วงศ์สาสาย
Sirinporn Wongsasai
คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
School of Political and Social Science, University of Phayao
Corresponding E-mail: numtip.sm@up.ac.th[*]
Corresponding E-mail: numtip.sm@up.ac.th
This article is presented in the 20th National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Srinakharinwirot University, March 13, 2025

Received: 13 March, 2025; Revised: June 16, 2025; Accepted: July 30, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินคุณภาพการให้บริการงานทะเบียนและบัตร ของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ 2) วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการนำแอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) ใช้ในการให้บริการงานทะเบียนและบัตรของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางพัฒนาคุณภาพบริการด้วยแอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) ในงานทะเบียนและบัตร ของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ โดยวิธีวิจัยแบบวิจัยเชิงผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์ค่าทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป และการวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยวิธีจัดระบบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างสรุป

ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพการให้บริการของงานทะเบียนและบัตร ที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัยอยู่ในระดับ “ดี” ครอบคลุมในทุกด้าน ได้แก่ ด้านการบริการ ด้านบุคลากร ด้านเทคโนโลยี และด้านการตอบสนองความต้องการของประชาชน 2) ปัญหาและอุปสรรคหลักในการใช้งานแอปพลิเคชัน ThaiD ได้แก่ ความไม่เข้าใจและขาดความรู้ของประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะผู้สูงอายุ หรือกลุ่มประชาชนในพื้นที่ห่างไกลที่ไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยี ส่งผลให้ไม่สามารถใช้งานแอปด้วยตนเองได้ นอกจากนี้ยังพบว่า การประชาสัมพันธ์การใช้แอปพลิเคชัน ThaiD ยังไม่ทั่วถึง ประชาชนจำนวนมากไม่ทราบถึงคุณสมบัติของแอปหรือไม่ได้รับการแนะนำให้ใช้งานอย่างเป็นระบบ 3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการด้วยแอปพลิเคชัน ThaiD ประกอบด้วย (1) ควรมีการอบรมให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับการใช้งานแอปพลิเคชัน ThaiD อย่างต่อเนื่อง (2) ควรส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ให้ครอบคลุมทุกช่องทาง (3) ควรพัฒนาแอปพลิเคชัน ThaiD ให้มีความหลากหลายทางภาษามีอินเทอร์เฟซที่ใช้งานง่าย และรองรับกลุ่มผู้ใช้งานที่มีข้อจำกัดทางกายภาพ (4)

[*]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ เสมอเชื้อ อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
[*]Assistant Professor Numtip Smerchuar, Ph.D. Advisor at School of Political and Social Science, University of Phayao

เสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรให้มีความรู้ด้านดิจิทัลมากยิ่งขึ้น และ (5) เพิ่มการบูรณาการระบบข้อมูลกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้บริการผ่านแอปพลิเคชัน ThaiD สามารถเชื่อมโยงกับการให้บริการของหน่วยงานอื่นได้อย่างครบวงจร เป็นการยกระดับการให้บริการสาธารณะไปสู่มาตรฐาน “รัฐบาลดิจิทัล” อย่างแท้จริง
คำสำคัญ: ไทยดี; การพัฒนา; คุณภาพบริการ; ที่ทำการปกครอง

Abstract

This study aimed to 1) assess the quality of registration and identification card services provided by the Den Chai District Office in Phrae Province. 2) analyze the problems and obstacles associated with the use of the ThaiD application in delivering registration and identification card services at the Den Chai District Office and 3) propose recommendations for improving service quality through the ThaiD application. The study employed a mixed -methods research approach.

The research findings revealed that 1) the quality of registration and identification card services provided by the Den Chai District Office was rated as "good" across all dimensions, including service delivery, personnel, technology, and responsiveness to citizens' needs. 2) the primary challenges in using the ThaiD application included a lack of understanding and digital literacy among certain groups of the population especially the elderly and people living in remote areas—who were unfamiliar with technology and, therefore, unable to use the application independently. In addition, the promotion and dissemination of information regarding the ThaiD application were found to be insufficient. Many citizens were unaware of the application's features or had not received systematic guidance on how to use it. And 3) several key strategies were identified for enhancing service quality through the ThaiD application, including. (1) continuously providing training and education to the public on how to use the application. (2) expanding public relations efforts through multiple communication channels. (3) developing the ThaiD application to support multiple languages, improving user interface accessibility, and accommodating users with physical limitations. (4) strengthening the digital competencies of personnel. (5) increasing data system integration with external agencies to enable the ThaiD application to connect seamlessly with services provided by other governmental organizations. These efforts aim to elevate public service delivery to meet the standards of a true "digital government."
Keywords: ThaiD; Development; Service Quality; Administrative Office

บทนำ

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาระบบการพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัลผ่านแอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) เพื่อสร้างต้นแบบและนวัตกรรมใหม่ในการพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัลของประเทศ รองรับการใช้งานบริการภาครัฐ ใช้ในการพิสูจน์และยืนยันตัวตน เมื่อประชาชนเข้าไปใช้บริการจากทางภาครัฐหรือภาคเอกชนที่จำเป็นต้องมีการยืนยันตัวตน และมีบริการที่สามารถดำเนินการด้วยตนเองโดยไม่ต้องเดินทางไปที่สำนักทะเบียน ถือเป็นการสร้างมิติใหม่ของการทำธุรกรรมผ่านช่องทางดิจิทัลที่มีความสะดวกรวดเร็วและปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

อำเภอเด่นชัย ถือเป็นหน่วยงานการปกครองส่วนภูมิภาคที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 5 ตำบล 53 หมู่บ้าน เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานตามภารกิจและอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความมั่นคงภายในรูปแบบพลเรือน, ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย, ด้านการอำนวยความเป็นธรรม และด้านการบริการประชาชน ซึ่งการบริการประชาชนจะเกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านทะเบียนและการออกบัตรประจำตัวประชาชน

การให้บริการงานทะเบียนและบัตรประจำตัวประชาชน ถือเป็นส่วนสำคัญที่จำเป็นต้องมีระบบการจัดการข้อมูลที่ดี ประกอบกับความต้องการในการลดระยะเวลา และค่าใช้จ่ายในการติดต่อกับสำนักทะเบียน ทั้งนี้ที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ได้มีการนำแอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) มาใช้ในการให้บริการแก่ประชาชนโดยไม่มีการบังคับ ในปี 2566 เป็นการเพิ่มช่องทางเลือก ในการขอรับบริการผ่านทางดิจิทัล ดังนั้นเพื่อให้กลุ่มงานทะเบียนและบัตร ทำการปกครอง อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ดำเนินการให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ผู้วิจัยในฐานะปฏิบัติงานในตำแหน่งปลัดอำเภอ (เจ้าพนักงานปกครองปฏิบัติการ) รับผิดชอบกลุ่มงานทะเบียนและบัตร จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาคุณภาพบริการด้วยแอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) ของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ เพื่อจะได้นำข้อมูลจากการศึกษาและปัญหา ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพงานบริการสู่ความเป็นเลิศ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้อย่างเต็มที่ต่อไป

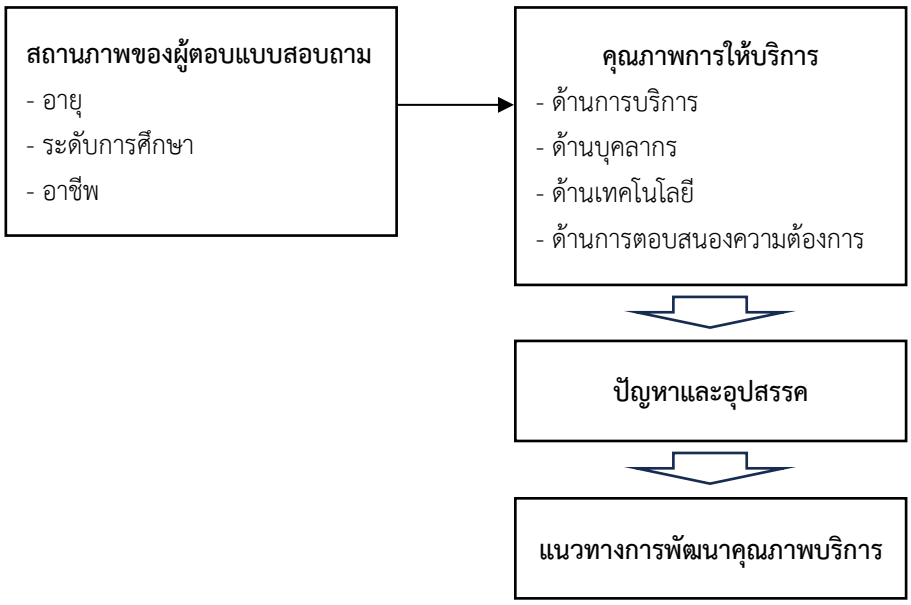
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินคุณภาพการให้บริการงานทะเบียนและบัตร ของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการนำแอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) ใช้ในการให้บริการงานทะเบียนและบัตรของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางพัฒนาคุณภาพบริการด้วยแอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) งานทะเบียนและบัตรของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพบริการด้วยแอปพลิเคชันไทยดี ของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) [1] แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการ [2] แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล [3] มาตรฐานการให้บริการของศูนย์ราชการสะดวก Government Easy Contact Center (GECC) [4] และพระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 [5]

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดงานวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบวิจัยเชิงผสานวิธี กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนที่มาติดต่อขอรับบริการ ณ สำนักทะเบียนอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ขนาดกลุ่มตัวอย่างคำนวณโดยใช้สูตรของ Taro Yamane กำหนดค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ที่ระดับค่าความคาดเคลื่อนร้อยละ 5 ประชาชนที่มาติดต่อขอรับบริการ ณ สำนักทะเบียนอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ปี 2566 จำนวน 2,315 คน จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 342 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจากผู้เข้ารับบริการงานทะเบียนและบัตรที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป สอบถามเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการ และสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

ผู้ให้ข้อมูลคำตอบที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ นายอำเภอ, ปลัดอำเภอหัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานปกครอง, ปลัดอำเภอ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพบริการด้วยการนำแอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) ใช้ในการให้บริการ, ข้อเสนอแนะและแนวทางในการบริการสู่ความเป็นเลิศของงานทะเบียนและงานบัตรประจำตัวประชาชน ที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ วิเคราะห์ด้วยวิธีจัดระบบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างสรุป

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย 1) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ผลการวิเคราะห์คุณภาพการให้บริการ ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 342 คน ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	139	40.64
หญิง	203	59.36
2. อายุ		
20 - 39 ปี	98	28.65
40 - 59 ปี	158	46.20
60 ปี ขึ้นไป	86	25.15
3. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษา/ชั้นประถมศึกษา	59	17.25
มัธยมศึกษา/ปวช.	188	54.97
อนุปริญญา/ปวส.	36	10.53
ปริญญาตรี	55	16.08
สูงกว่าปริญญาตรี	4	1.17
4. อาชีพ		
เกษตรกรรม	69	20.18
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	72	21.05
อาชีพอิสระ	4	1.17
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	35	10.23
ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท	108	31.58
นักเรียน/นักศึกษา	40	11.70
ไม่มีอาชีพ	14	4.09
5. ประเภทบริการ		
งานทะเบียนทั่วไป	43	12.57
งานทะเบียนราษฎร	95	27.78
งานบัตรประจำตัวประชาชน	204	59.65

จากตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประเภทบริการ จำนวน 342 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 59.36 ในขณะเดียวกันผู้ตอบแบบสอบถามเพศชาย จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 40.64

อายุของผู้ที่ตอบแบบสอบถามมากที่สุด คือ ช่วงอายุ 40 - 59 ปี จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 46.20 รองลงมาคือ ในช่วง 20 - 39 ปี และช่วงอายุ 60 ปี ขึ้นไป

ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา/ปวช. มากที่สุด จำนวน 188 คน คิดเป็นร้อยละ 54.97 และรองลงมาคือระดับต่ำกว่าชั้นประถมศึกษา/ชั้นประถมศึกษา, ระดับปริญญาตรี, ระดับอนุปริญญา/ปวส. และสูงกว่าระดับปริญญาตรี ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามประกอบอาชีพลูกจ้าง/พนักงานบริษัทมากที่สุด จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 31.58 และรองลงมาคือธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย, เกษตรกรรม, นักเรียน/นักศึกษา, รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ, ไม่มีอาชีพ และอาชีพอิสระ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามประเภทบริการมากที่สุด คือ งานบัตรประจำตัวประชาชน จำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 59.65 รองลงมาเป็นงานทะเบียนราษฎร จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 27.78 และงานทะเบียนทั่วไป จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 12.57

2. ผลการวิเคราะห์คุณภาพการให้บริการ

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์คุณภาพการให้บริการ ด้านการบริการ

ด้านการบริการ	**n = 342**		**ระดับความพึงพอใจ**
	$\bar{X}$	SD	
1. มีงานบริการที่ครอบคลุมประเภทงานตามภารกิจของหน่วยงาน	2.76	0.44	มาก
2. มีการพัฒนาเพิ่มช่องทางการให้บริการ การให้คำปรึกษา	2.50	0.64	ปานกลาง
3. การจัดลำดับขั้นตอนการบริการที่ง่ายต่อการให้บริการ และรับบริการ	2.61	0.55	มาก
เฉลี่ยรวม	**2.62**	**0.55**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า คุณภาพการให้บริการ ด้านการบริการ โดยภาพรวมพบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการของหน่วยงาน ในระดับมาก ($\bar{X}$=2.62, S.D.=0.55) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ในระดับหนึ่ง โดยความคิดเห็นไม่กระจัดกระจายมากนัก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีงานบริการที่ครอบคลุมประเภทงานตามภารกิจของหน่วยงาน ($\bar{X}$=2.76, S.D.=0.44) รองลงมาเป็นการจัดลำดับขั้นตอนการบริการที่ง่ายต่อการให้บริการ และรับบริการ ($\bar{X}$=2.61, S.D.=0.55) ส่วนมีการพัฒนาเพิ่มช่องทางการให้บริการ การให้คำปรึกษา ($\bar{X}$=2.50, S.D.=0.64)

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์คุณภาพการให้บริการ ด้านบุคลากร

ด้านบุคลากร	n = 342		ระดับความพึงพอใจ
	$\bar{x}$	SD	
1. เจ้าหน้าที่มีความรู้และทักษะในการให้บริการ	2.55	0.57	มาก
2. เจ้าหน้าที่มีความพร้อม มีความกระตือรือร้น ความพร้อมใน การให้บริการ	2.42	0.66	ปานกลาง
3. เจ้าหน้าที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี บริการอย่างสุภาพ	2.73	0.49	มาก
4. เจ้าหน้าที่มีความซื่อสัตย์สุจริต	2.94	0.23	มาก
เฉลี่ยรวม	**2.66**	**0.49**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า คุณภาพการให้บริการ ด้านบุคลากร โดยภาพรวมพบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการของหน่วยงาน ในระดับมาก ($\bar{X}$=2.66, S.D.=0.49) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ในระดับหนึ่ง โดยความคิดเห็นไม่กระจัดกระจายมากนัก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เจ้าหน้าที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ($\bar{X}$=2.94, S.D.=0.23) รองลงมาเป็นเจ้าหน้าที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี บริการอย่างสุภาพ ($\bar{X}$=2.73, S.D.=0.49) เจ้าหน้าที่มีความรู้และทักษะในการให้บริการ ($\bar{X}$=2.55, S.D.=0.57) ส่วนเจ้าหน้าที่มีความพร้อม มีความกระตือรือร้น ความพร้อมในการให้บริการ ($\bar{X}$=2.42, S.D.=0.66)

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์คุณภาพการให้บริการ ด้านเทคโนโลยี

ด้านเทคโนโลยี	n = 342		ระดับความพึงพอใจ
	$\bar{x}$	SD	
1. แอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) ในการให้บริการประชาชน	2.42	0.64	ปานกลาง
2. มีระบบจัดเก็บข้อมูลและระบบวิเคราะห์ฐานข้อมูลที่มี ความครอบคลุม ถูกต้อง และทันสมัย	2.71	0.45	มาก
3. ระบบเทคโนโลยีที่มีความมั่นคง ปลอดภัย และน่าเชื่อถือ	2.89	0.31	มาก
เฉลี่ยรวม	**2.68**	**0.47**	**มาก**

จากตารางที่ 4 พบว่า คุณภาพการให้บริการ ด้านเทคโนโลยี โดยรวมประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการของหน่วยงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=2.68, S.D.=0.47) แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน และไม่มีความแปรปรวนของความคิดเห็นมากนัก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระบบเทคโนโลยีที่มีความมั่นคง ปลอดภัย และน่าเชื่อถือ ($\bar{X}$=2.89, S.D.=0.31) รองลงมาเป็นมีระบบ

จัดเก็บข้อมูล และระบบวิเคราะห์ฐานข้อมูลที่มี ความครอบคลุม ถูกต้อง และทันสมัย ($\bar{X}$=2.71, S.D.=0.45) ส่วนแอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) ในการให้บริการประชาชน ($\bar{X}$=2.42, S.D.=0.64)

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์คุณภาพการให้บริการ ด้านการตอบสนองความต้องการ

ด้านการตอบสนองความต้องการ	n = 342		ระดับความพึงพอใจ
	$\bar{X}$	SD	
1. การดำเนินการยกระดับศูนย์ราชการสะดวกตาม แนวปฏิบัติที่ดี	2.73	0.44	มาก
2. กลไกการรับฟังและตอบสนองข้อร้องเรียนของ ผู้รับบริการ	2.62	0.60	มาก
3. การให้บริการอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม	2.72	0.48	มาก
เฉลี่ยรวม	**2.69**	**0.51**	**มาก**

จากตารางที่ 5 พบว่า คุณภาพการให้บริการ ด้านการตอบสนองความต้องการ โดยภาพรวมพบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการของหน่วยงาน ในระดับมาก ($\bar{X}$=2.69, S.D.=0.51) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับหนึ่ง โดยความคิดเห็นไม่กระจัดกระจายมากนัก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การดำเนินการยกระดับศูนย์ราชการสะดวกตามแนวปฏิบัติที่ดี ($\bar{X}$=2.73, S.D.=0.44) รองลงมาเป็นการให้บริการอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ($\bar{X}$=2.72, S.D.=0.48) ส่วนกลไกการรับฟังและตอบสนองข้อร้องเรียนของผู้รับบริการ ($\bar{X}$=2.62, S.D.=0.60)

สรุป และอภิปรายผล

ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยเป็นลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำเสนอ ผลการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อประเมินคุณภาพการให้บริการงานทะเบียนและบัตรของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ จากผลการวิจัยพบว่า คุณภาพการให้บริการของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัยอยู่ในระดับ “ดี” ครอบคลุมในทุกด้าน ได้แก่ ด้านการบริการ ด้านบุคลากร ด้านเทคโนโลยี และด้านการตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะด้านการให้บริการ เจ้าหน้าที่มีทัศนคติที่ดีต่อผู้มาใช้บริการ มีความสุภาพ รวดเร็ว และเต็มใจในการให้ข้อมูลหรือคำแนะนำ ประชาชนส่วนใหญ่แสดงความพึงพอใจต่อกระบวนการรับบริการที่มีขั้นตอนชัดเจนและไม่ซับซ้อน ด้านบุคลากรพบว่าเจ้าหน้าที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน มีความคล่องตัวในการให้บริการ สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี ด้านเทคโนโลยีพบว่าการนำแอปพลิเคชัน ThaiD เข้ามาใช้ในการยืนยันตัวตนช่วยลดระยะเวลาการติดต่อราชการ ลดการใช้เอกสาร และอำนวยความสะดวกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ด้านการตอบสนองความต้องการพบว่าแม้จะมีความพึงพอใจโดยรวมสูง แต่ยังมีข้อจำกัดสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้ที่ไม่ถนัดการใช้งานเทคโนโลยีที่ยังต้องพึ่งพาเจ้าหน้าที่เป็นหลัก

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการนำแอปพลิเคชัน ThaiD มาใช้ในการให้บริการ จากข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบปัญหาและอุปสรรคหลักในการใช้งานแอปพลิเคชัน ThaiD ด้านการบริการ พบว่า การประชาสัมพันธ์การใช้แอป ThaiD ยังไม่ทั่วถึง ประชาชนจำนวนมากไม่ทราบถึงคุณสมบัติของแอปหรือไม่ได้รับการแนะนำให้ใช้งานอย่างเป็นระบบ ด้านบุคลากร พบว่าเจ้าหน้าที่บางส่วน

ยังไม่มีความชำนาญในการช่วยเหลือประชาชนที่มีปัญหาในการใช้งานแอป ทำให้การให้บริการล่าช้าในบางกรณี ในด้านเทคโนโลยี พบปัญหาความไม่เสถียรของระบบ เช่น การล่มของแอปพลิเคชัน หรือปัญหาการยืนยันตัวตนผ่านใบหน้า (Face Verification) ที่ไม่สำเร็จ รวมถึงข้อจำกัดของอุปกรณ์สื่อสารของประชาชน เช่น สมาร์ตโฟน รุ่นเก่าที่ไม่รองรับแอปพลิเคชัน ด้านการตอบสนองความต้องการ พบว่าประชาชนบางกลุ่มไม่เข้าใจและขาดความรู้ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ หรือกลุ่มประชาชนในพื้นที่ห่างไกลที่ไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยี ส่งผลให้ไม่สามารถใช้งานแอปด้วยตนเองได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพบริการด้วยแอปพลิเคชัน ThaiD จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ พบว่าแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการด้วยแอปพลิเคชัน ThaiD มีหลายประการ ได้แก่ (1) ควรมีการอบรมให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับการใช้งานแอป ThaiD อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้ไม่มีพื้นฐานด้านเทคโนโลยี (2) ควรส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ให้ครอบคลุมทุกช่องทาง เช่น สื่อท้องถิ่น วิทยุชุมชน โปสเตอร์ในสถานที่ราชการ รวมถึงการให้เจ้าหน้าที่ออกให้บริการเชิงรุกในชุมชน (3) ควรพัฒนาแอป ThaiD ให้มีความหลากหลายทางภาษา มีอินเทอร์เฟซที่ใช้งานง่าย และรองรับกลุ่มผู้ใช้งานที่มีข้อจำกัดทางกายภาพ เช่น ผู้พิการทางสายตา (4) เสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรให้มีความรู้ด้านดิจิทัลมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านการแก้ปัญหา ทางเทคนิคและการให้คำแนะนำแก่ประชาชน และ (5) เพิ่มการบูรณาการระบบข้อมูลกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้บริการผ่านแอป ThaiD สามารถเชื่อมโยงกับการให้บริการของหน่วยงานอื่นได้อย่างครบวงจร เป็นการยกระดับการให้บริการสาธารณะไปสู่มาตรฐาน “รัฐบาลดิจิทัล” อย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพบริการด้วยแอปพลิเคชันไทยดี ของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปราย โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็น ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อประเมินคุณภาพการให้บริการงานทะเบียนและบัตรของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่าคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับดี ครอบคลุมด้านการบริการ บุคลากร เทคโนโลยี และการตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพวิมล จักรวาฬนรสิงห์ (2563) [6] ที่ชี้ให้เห็นว่า ความพึงพอใจของประชาชนขึ้นอยู่กับการให้บริการที่รวดเร็ว สุภาพ และมีขั้นตอนที่ไม่ซับซ้อน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ กรรธิมา แท่นนาค และวลัยพร ชิณศรี (2567) [7] ที่เสนอว่า การบริการภายใต้แนวคิดภาครัฐแนวใหม่จะมีประสิทธิภาพสูงเมื่อบุคลากรมีทักษะและใช้เทคโนโลยี ได้อย่างคล่องแคล่ว อย่างไรก็ตาม ยังมีความไม่สอดคล้องบางประการกับ บุษบา บุษบงก์ (2563) [8] ที่พบว่า ความพึงพอใจของผู้รับบริการอยู่เพียงระดับปานกลาง โดยเฉพาะในด้านความรวดเร็วและขั้นตอนบริการ ซึ่งในกรณีศึกษานี้ ผู้รับบริการให้คะแนนในระดับดี แสดงว่ามีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการนำแอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) มาใช้ในการให้บริการ ผลการวิจัยพบว่าปัญหาหลักคือการเข้าถึงของประชาชนบางกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุ หรือผู้ไม่มีสมาร์ตโฟน การไม่รู้จักแอป และปัญหาทางเทคนิคของระบบ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ อุดมโชค อาษาวิมลกิจ (2565) [9] ที่กล่าวว่าแอปพลิเคชันภาครัฐมักมีข้อจำกัดด้านความสะดวก ความง่ายในการใช้งาน และไม่ตรงกับความคาดหวังของประชาชน รวมถึงสอดคล้องกับ ภา พลางกูร และวิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2562) [10] ที่ระบุว่า

การส่งเสริมเทคโนโลยีที่ทันสมัยยังไม่ทั่วถึงและไม่ตอบสนองความต้องการประชาชนในทุกมิติ อย่างไรก็ตาม ยังมีความไม่สอดคล้องเล็กน้อยกับงานของ สิทธิกร สมบูรณ์พร้อม (2564) ที่พบว่าปัญหาส่วนใหญ่มาจากการขาดทักษะของเจ้าหน้าที่มากกว่าตัวระบบเอง ซึ่งในกรณีของเด่นชัย ระบบยังมีข้อบกพร่องด้านเสถียรภาพของแอปพลิเคชันและการยืนยันตัวตน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนะแนวทางพัฒนาคุณภาพบริการด้วยแอปพลิเคชันไทยดี (ThaiD) แนวทางที่เสนอ ได้แก่ การพัฒนาแอปให้เสถียรและใช้งานง่าย เพิ่มการประชาสัมพันธ์ จัดอบรมเจ้าหน้าที่ และสนับสนุนการเข้าถึงเทคโนโลยีแก่ประชาชนกลุ่มเปราะบาง ซึ่งมีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับแนวคิดของ กรรธิมา แท่นนาค และวลัยพร ชิณศรี (2567) [11] ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแบบบูรณาการ ความเข้าใจผู้รับบริการ และการบริหารจัดการตามมาตรฐานศูนย์ราชการสะดวก (GECC) รวมถึงสอดคล้องกับ สุเทพ ดีเยี่ยม (2566) [12] ที่เสนอว่าการนำดิจิทัลเข้ามายกระดับการทำงานของภาครัฐต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และต้องคำนึงถึงประชาชนเป็นศูนย์กลาง อย่างไรก็ตาม ยังมีความไม่สอดคล้องในแง่การประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่ในบางงานวิจัย เช่นของ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2561) [13] เน้นให้บูรณาการแบบเครือข่ายระหว่างหน่วยงานมากขึ้น ซึ่งในกรณีของเด่นชัยยังอยู่ในระดับเริ่มต้นของการพัฒนาเชิงเครือข่าย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงมหาดไทยควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาแอปพลิเคชัน ThaiD ให้มีฟังก์ชันหลากหลาย ครอบคลุมบริการภาครัฐทุกด้าน

2. กรมการปกครองควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความรู้ด้านดิจิทัลแก่ประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท

3. กระทรวงมหาดไทยควรผลักดันนโยบายการบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการยืนยันตัวตนดิจิทัล

ข้อเสนอแนะระดับหน่วยปฏิบัติ

1. ที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย ควรจัดอบรมบุคลากรให้มีความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีมากขึ้น รวมถึงแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เฉพาะด้านดิจิทัล

2. ควรเพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์ เช่น โซเชียลมีเดีย วิทยุชุมชน และการลงพื้นที่ให้คำแนะนำประชาชน

3. ควรสำรวจความต้องการของผู้ใช้บริการในพื้นที่เป็นประจำเพื่อพัฒนาแอปฯ ให้ตรงกับความต้องการจริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ที่มีการใช้แอปพลิเคชัน ThaiD อย่างเข้มข้นกับพื้นที่ที่ยังไม่ได้ใช้ เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์เชิงเปรียบเทียบ

2. ควรศึกษาความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ (Cost-Benefit Analysis) ของการนำแอปพลิเคชันมาใช้ในบริการสาธารณะ

3. ควรขยายขอบเขตไปสู่การศึกษาการใช้งานแอปพลิเคชันอื่น ๆ ที่ใช้ในระบบราชการเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพและการตอบสนองของประชาชนในด้านต่าง ๆ

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาอิสระ เรื่อง การพัฒนาคุณภาพบริการด้วยแอปพลิเคชันไทยดีของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา และขอขอบพระคุณนายประจักร์ จินดาจำรูญ ที่ให้ความช่วยเหลือด้านเอกสารข้อมูลการดำเนินงานของที่ทำการปกครองอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่

เอกสารอ้างอิง

[1] สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2566). *ระบบการพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัลในแอปพลิเคชัน ThaID*. https://www.bora.dopa.go.th/app-thaid/

[2] ยุพิน บุตะเขียว และ รัชดา ภักดียิ่ง. (2565). ความปกติใหม่ (New normal) ของคุณภาพบริการของสำนักทะเบียน อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ. *Journal of Modern Learning Development, 8*(6), 119-134.

[3] สุเทพ ดียี่ยม. (2566). การยกระดับองค์กรภาครัฐสู่ความเป็นรัฐบาลดิจิทัล. *วารสารวิชาการแสงอิสาน, 20*(1), 122-136.

[4] ส่วนแผนงานยุทธศาสตร์ กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง. (2566). *การเตรียมความพร้อมสมัครขอรับรองมาตรฐานศูนย์ราชการสะดวก (GECC) ประจำปี พ.ศ. 2568*. https://multi.dopa.go.th/tspd/spg/news/cate1/view30

[5] *พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562*, 19 พฤษภาคม 2562, หน้า 1.

[6] ทิพวิมล จักรวาลนรสิงห์. (2563). *ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการด้านงานทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชน สำนักทะเบียนอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี*. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพฯ.

[7] กรรธิมา แท่นนาค และ วลัยพร ชิณศรี. (2567). คุณภาพการให้บริการสาธารณะภายใต้บริบทการจัดการภาครัฐแนวใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสาร มจร. เพชรบุรีปริทรรศน์, 7*(3), 140-157.

[8] บุษบา บุษบงก์. (2563). ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการให้บริการ: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดู่ อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 10*(1), 138-149.

[9] อุดมโชค อาษาวิมลกิจ. (2565). แอปพลิเคชันภาครัฐ: คุณภาพและบริการสาธารณะในยุคดิจิทัล. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 30*(2), 206-231.

[10] ภา พลางกูร และ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2562). การบริหารจัดการที่ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการให้บริการประชาชน ของเทศบาลในจังหวัดสมุทรปราการ ตามแนวคิดการบริหารจัดการยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 9*(1), 74-86.

[11] กรรธิมา แท่นนาค และ วลัยพร ชิณศรี. (2567). คุณภาพการให้บริการสาธารณะภายใต้บริบทการจัดการภาครัฐแนวใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสาร มจร. เพชรบุรีปริทรรศน์, 7*(3), 140-157.

[12] สุเทพ ดีเยี่ยม. (2566). การยกระดับองค์กรภาครัฐสู่ความเป็นรัฐบาลดิจิทัล. *วารสารวิชาการแสงอิสาน, 20*(1), 122-136.

[13] วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2561). การบริหารจัดการเพื่อนำเทคโนโลยีและเครือข่ายสังคมที่ทันสมัยมาใช้ในการให้บริการประชาชนของกรุงเทพมหานครตามแนวคิดการบริหารจัดการยุคดิจิทัล. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, 13*(25), 161-181.

บทความวิจัย

การทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

Predicting quality of life of the elderly in the area of Phichit Subdistrict Administrative Organization, Na Mom District Songkhla Province

นพปฎล นพประดิษฐ์[1] ธนวัฒน์ สิริจิราวัชร์[2] ธนาวุฒิ ตรีจุ้ย[3] พรรณาย ศรียาภัย[4]
วิศรุตา ทองแกมแก้ว[5] ไชยา เกษารัตน์[6] และ บูฆอรี ยีหมะ[7]
Noppadon Noppradit[1] Thanawat Sirijirawat[2] Thanawut Trejui[3] Pannine Sriyapai[4]
Wisaruta Thongkamkaew[5*] Chaiya Kesarat[6] and Bukhoree Yeema[7]
[1-7] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
[1-7] Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University
E-mail: noppadon29574@gmail.com[1]
Corresponding E-mail: wisaruta.th@skru.ac.th[5]
This article is presented in the 21ST National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26,2025

Received: August 15, 2025; Revised: September 30, 2025; Accepted: March 25, 2026

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ เพื่อศึกษาระดับแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุ เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตรอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา และ เพื่อทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้วยปัจจัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และปัจจัยแรงสนับสนุนทางสังคม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ ผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา จำนวน 285 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุคูณ ผลการวิจัย พบว่า ระดับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ระดับแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุ ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยที่สามารถทำนายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาได้ คือ แรงสนับสนุนทางสังคมและการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ โดยสามารถร่วมกันอธิบายการผันแปรได้ ร้อยละ 58.70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ข้อเสนอแนะ ควรมีการวางแผนพัฒนาเจ้าหน้าที่ให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ โดยเน้นการจัดโครงการต่าง ๆ เช่น การมีทักษะดิจิทัลเพื่อใช้ชีวิตในยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต ; ผู้สูงอายุ ; องค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร

Abstract

This research aimed to study the level of welfare provision for the elderly, to study the level of social support for the elderly, to study the level of quality of life for the elderly in the area of Phichit Subdistrict Administrative Organization, Na Mom District, Songkhla Province. And predicting the quality of life of the elderly in Phichit Subdistrict Administrative Organization, Na Mom District, Songkhla Province with support from government agencies. and social support. The sample group used in this research study is the elderly in Phichit Subdistrict Administrative Organization, Na Mom District, Songkhla Province, totaling 285 people. The research tools were a questionnaire. The data were analyzed using mean, standard deviation, multiple regression analysis. The research found that the level of welfare provision for the elderly, the level of social support for the elderly, and the level of quality of life for the elderly in Phichit Subdistrict Administrative Organization, Na Mom District, Songkhla Province are overall at a high level. The quality of life of the elderly in Phichit Subdistrict Administrative Organization, Na Mom District, Songkhla Province is the provision of welfare for the elderly by social support (β_2 = 0.525) and the local administrative organization (β_1 = 0.352) and explain the variation was 58.70 with statistical significance at the 0.001 level. Suggestions: There should be a plan to develop staff to be ready to perform duties related to caring for the elderly, focusing on various projects such as digital skills for living in the present era.

Keywords: Quality of life; The elderly; Phichit Subdistrict Administrative Organization

บทนำ

ปัจจุบันโครงสร้างของประชากรมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นและมีความต้องการที่หลากหลายจึงทำให้ผู้สูงอายุได้รู้จักวิธีการดูแลตนเองในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านอาหารการดูแลสุขภาพอนามัยการออกกำลังกาย ประกอบกับด้านการแพทย์ และเทคโนโลยีที่มีเครื่องมือทางด้านการรักษาพยาบาลที่ทันสมัยทำให้อัตราการเสียชีวิตของจำนวนประชากรลดลงทำให้มีจำนวนผู้สูงอายุมากขึ้นและมีอายุขัยเฉลี่ยที่ยืนยาวมากขึ้นซึ่งในขณะนี้สังคมไทยกำลังเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” อย่างเต็มตัวจึงทำให้มีจำนวนผู้สูงอายุและสัดส่วนผู้สูงอายุคือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จึงทำให้โครงสร้างประชากรของประเทศไทยกำลังเคลื่อนเข้าสู่ระบบที่เรียกว่า “ภาวะผู้สูงอายุ” [1] ในขณะเดียวกัน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพ ขาดรายได้ไม่มีที่ดินทำกิน ไม่มีทรัพย์สิน สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสมและไม่ปลอดภัย ส่วนใหญ่ต้องพึ่งพิงสวัสดิการจากภาครัฐ เช่น เงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐเงินเยียวยาต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งยังมีความเหลื่อมล้ำเข้าไม่ถึงผู้สูงอายุทุกคน [2] องค์การบริหารสวนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนภารกิจด้านการจัดบริการสาธารณะแก่ชุมชนรวมทั้งภารกิจเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กสตรีผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส ซึ่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการ แก่ผู้สูงอายุไว้ ดังนี้ คือ มาตรา 53 บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพมีสิทธิได้รับสวัสดิการสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะอย่างสมศักดิ์ศรี และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ มาตรา 80 (1) โดยสรุปคือ รัฐต้องดำเนินการ

ตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม ได้แก่ คุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชนสนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัยส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของ สถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตัวเองได้ [3] จากประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตตำบลนาหม่อม อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการแนวทางการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ตามอัตภาพและไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่นซึ่งจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตรอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาระดับแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
3. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตรอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
4. เพื่อทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้วยการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแรงสนับสนุนทางสังคม

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุได้ถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวดที่ 2 การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริหารสาธารณะมาตรา 16 [4] โดยแบ่งประเภทมาตรฐานต่าง ๆ รวม 6 มาตรฐาน ได้แก่ 1) มาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล ประกอบด้วย จัดตั้งศูนย์บริการ สาธารณสุข สำหรับผู้สูงอายุบริการตรวจสุขภาพที่บ้าน บริการให้ความรู้ แนะนำการดูแลสุขภาพที่ถูกวิธีให้กับผู้ดูแลผู้สูงอายุ 2) มาตรฐานรายได้ ประกอบด้วย จัดสวัสดิการด้านรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุที่ยากจนและไม่มีแหล่งพึ่งพิงเพียงพอ ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน การช่วยเหลือค่าครองชีพประจำวัน จ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะ ตามความเหมาะสม จัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ การให้ส่วนลดในรายการต่าง ๆ 3) มาตรฐานด้านที่พักอาศัย ประกอบด้วย บ้านพักคนชรา เป็นบริการที่พักอาศัยที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพร่างกายและอารมณ์ ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาด้านการเงิน หรือปัญหาอื่น ๆ 4) มาตรฐานนันทนาการ ประกอบด้วย การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อเป็นศูนย์กลาง ข่าวสาร แหล่งพบปะสังสรรค์สำหรับผู้สูงอายุ หรือเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ 5) มาตรฐานด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง ประกอบด้วย การสร้างโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพิ่มช่องทาง ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และบริการทางสังคม การให้บริการ คือ ให้บริการภายในศูนย์ 6) มาตรฐานด้านการสร้างบริการหรือเครือข่ายเกื้อหนุน จัดตั้งและพัฒนาการบริการ ทางสังคมในชุมชนที่

สามารถเข้าถึงผู้สูงอายุได้มากที่สุด โดยเน้นการให้บริการถึงบ้านและมีการสอดประสานระหว่างการบริการทางด้านสุขภาพกับบริการทางด้านสังคม โดยครอบคลุมบริการ

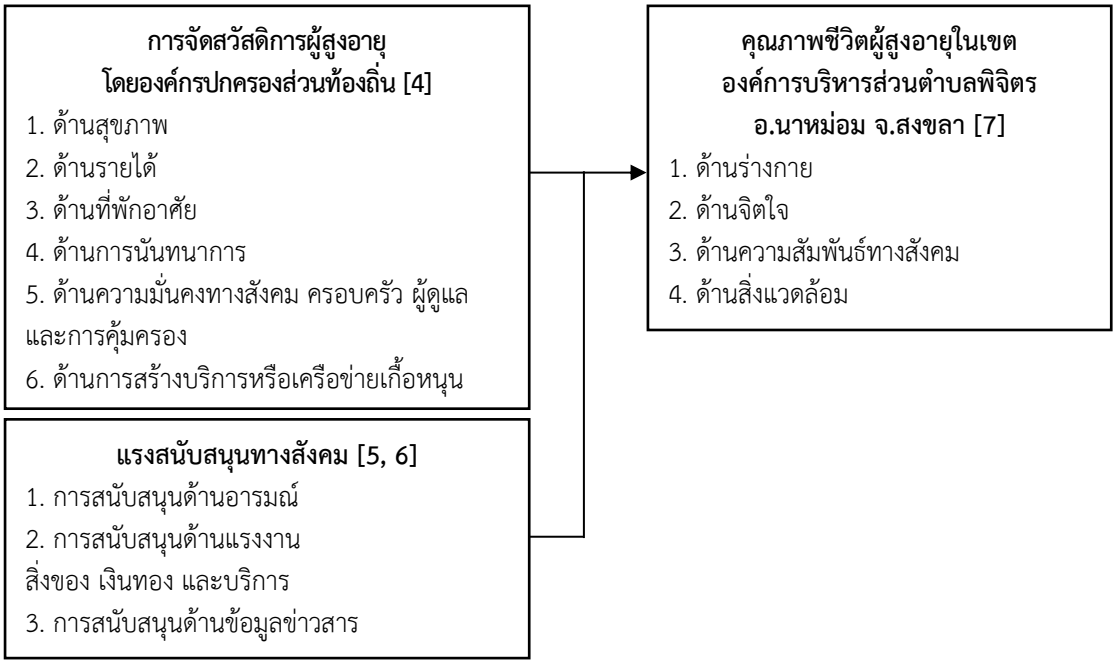
แรงสนับสนุนทางสังคม

การสังเคราะห์ประเภทของแรงสนับสนุนทางสังคมตามแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง [5, 6] แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ การสนับสนุนทางอารมณ์ (Emotional Support) เป็นการให้การช่วยผู้อื่นเหลือทางด้านอารมณ์ ได้แก่ การให้ความสำคัญ การให้ความมั่นใจ ความรู้สึกที่สามารถ พึ่งพาและไว้วางใจ ซึ่งทำบุคคลรู้สึกว่าได้รับความรักหรือความเอาใจใส่ การสนับสนุนด้านสิ่งของ (Tangible Support) เป็นการช่วยเหลือโดยตรงต่อความจำเป็นของบุคคลในด้านต่าง ๆ เช่น การเงิน สิ่งของ แรงงานหรือการให้การบริการ และ การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) เป็นการช่วยเหลือโดยการให้มูลข่าวสารและความรู้ให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาและให้ข้อมูล ย้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรม และภาคปฏิบัติของบุคคล

คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตองค์การอนามัยโลกชุดย่อฉบับภาษาไทยเป็นเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่ประกอบด้วยองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต 4 ด้าน [7] คือ ด้านร่างกาย (Physical domain) หมายถึง การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของ บุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน ด้านจิตใจ (Psychological domain) หมายถึง การรับรู้สภาพทางจิตใจของ ตนเอง ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships) หมายถึง การรับรู้เรื่อง ความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ในสังคม การรับรู้ว่าตนได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง การทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

สมมุติฐานการวิจัย

1. การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำนายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาได้

2. แรงสนับสนุนทางสังคมสามารถทำนายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาได้

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา จำนวน 990 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 30 สิงหาคม 2566 แยกตามหมู่บ้าน) [8] และทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสูตร Yamane, T. [9] เท่ากับ 285 คน และการสุ่มแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาแยกตามหมู่บ้าน

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
1	หมู่ที่ 1 ทุ่งปริง	280	81
2	หมู่ที่ 2 โคกทัง	92	26
3	หมู่ที่ 3 โคกพะยอม	306	88
4	หมู่ที่ 4 พลีควาย	132	38
5	หมู่ที่ 5 ทุ่งนาหวาน	96	28
6	หมู่ที่ 6 คลองบ่วงตก	84	24
	รวม	**990**	285

ที่มา: กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ (2566) [8]

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อผู้สูงอายุ แรงสนับสนุนทางสังคมต่อผู้สูงอายุ คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การหาค่าคุณภาพด้านความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) โดยผู้ทรางคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ภาษาที่ใช้และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของท่านผู้ทรงคุณวุฒิก่อนจะนำไปทดลอง โดยผลการหาค่า IOC อยู่ในระหว่าง 0.6 – 1.0 และการหาค่าคุณภาพด้านความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา โดยนำแบบสอบถามที่ได้ผ่าน

การปรับปรุงและแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิไปทดลองใช้กับผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 30 คน และทำการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยค่า Cronbach's Alpha Coefficient โดยค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถามทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.810

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

1. สถิติพรรณนา ใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. สถิติเชิงอนุมาน ใช้การวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัย

1. ระดับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตรอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยรวม

(n = 285)

การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล	4.24	0.40	มาก
ด้านรายได้	4.23	0.50	มาก
ด้านที่พักอาศัย	3.68	0.67	มาก
ด้านการนันทนาการ	4.17	0.54	มาก
ด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง	4.21	0.62	มาก
ด้านการสร้างบริการหรือเครือข่ายเกื้อหนุน	4.23	0.58	มาก
รวม	**4.35**	**0.52**	**มาก**

จากตารางที่ 2 ระดับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยรวม พบว่า ระดับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.35, S.D.=0.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.24, S.D.=0.40) รองลงมาด้านรายได้ และด้านการสร้างบริการหรือเครือข่ายเกื้อหนุน มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน โดยด้านรายได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.23, S.D.=0.50) ด้านการสร้างบริการหรือเครือข่ายเกื้อหนุน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.23, S.D.=0.58) ด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.21, S.D.=0.62) ด้านการนันทนาการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.17, S.D.=0.54) และด้านที่พักอาศัย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.68, S.D.=0.67) ตามลำดับ

2. ระดับแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยรวม

(n = 285)

แรงสนับสนุนทางสังคม	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านการสนับสนุนด้านอารมณ์	4.09	0.63	มาก
ด้านการสนับสนุนด้านแรงงานสิ่งของเงินทองและบริการ	4.21	0.75	มาก
ด้านการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร	4.16	0.62	มาก
รวม	**4.13**	**0.59**	**มาก**

จากตารางที่ 3 ระดับแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยรวม พบว่า แรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.13, S.D.=0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการสนับสนุนด้านแรงงานสิ่งของเงินทองและบริการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.21, S.D.=0.75) รองลงมาด้านการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.16, S.D.=0.62) และด้านการสนับสนุนด้านอารมณ์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.09, S.D.=0.63) ตามลำดับ

3. ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตรอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตรอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาโดยรวม

(n = 285)

คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านร่างกาย	4.29	0.59	มาก
ด้านจิตใจ	4.24	1.34	มาก
ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	4.17	0.68	มาก
ด้านสิ่งแวดล้อม	4.05	0.67	มาก
รวม	**4.13**	**0.65**	**มาก**

จากตารางที่ 4 ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยรวม พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.13, S.D.=0.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านร่างกายมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.29,

S.D.= 0.59) รองลงมาด้านจิตใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.24, S.D.= 1.34) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.17, S.D.= 0.68) และด้านสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.05, S.D.= 0.67) ตามลำดับ

4. การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้วยตัวแปรการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและตัวแปรแรงสนับสนุนทางสังคม พบว่า ปัจจัยที่สามารถทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาได้ คือ แรงสนับสนุนทางสังคม (β_2 = 0.525) และการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (β_1 = 0.352) โดยสามารถร่วมกันอธิบายการผันแปรได้ ร้อยละ 58.70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การทำนายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้วยการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแรงสนับสนุนทางสังคม

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ระหว่างตัวแปร		T	P
	B	β		
(Constant)	-0.134		-0.602	0.548
การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (X_1)	0.438	0.352	7.919	0.000***
แรงสนับสนุนทางสังคม (X_2)	0.572	0.525	11.825	0.000***
R^2 = 0.587, F = 200.334, Sig of F = 0.000, n = 285				

p< 0.05*, p< 0.01**, p< 0.001***

จากตารางที่ 5 สามารถอธิบายการสร้างสมการถดถอยรูปคะแนนดิบ คือ Y = -0.134 + 0.438 (X_1) + 0.572 (X_2) และสมการถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ Z = 0.352 (X_1) + 0.525 (X_2)

สรุปและอภิปรายผล

ระดับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.35, S.D.=0.52) ระดับแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.13, S.D.=0.59) ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยรวม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.13, S.D.=0.65) และ การทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาด้วยการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแรงสนับสนุนทางสังคม พบว่า ปัจจัยที่สามารถทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาได้ คือ แรงสนับสนุนทางสังคม (β_2 = 0.525) และการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น (β_1 = 0.352) โดยสามารถร่วมกันอธิบายการผันแปรได้ ร้อยละ 58.70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ องค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา มีนโยบายเชิงรุกในการออกเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรมต่าง ๆ และมีการฝึกอาชีพอย่างเหมาะสมส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมนันทนาการ ตลอดจนการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการจัดงานบุญประเพณีในท้องถิ่นมีการจัดอบรมเรื่องการดูแลรักษาสุขภาพร่างกายและอารมณ์ให้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ฤทธิชัย ชาแสน [5] ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่ อำเภอพรรณนานิคม จังหวัดสกลนคร ผลการศึกษา พบว่า การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และแรงสนับสนุนทางสังคม ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่ อำเภอพรรณนานิคม จังหวัดสกลนคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสอดคล้องกับ ทวีมนัย อุดชาชน และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร [10] ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลขามเรียงอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านการส่งเสริมจากองค์กรปกครองท้องถิ่น และแรงสนับสนุนจากสังคม มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลขามเรียงอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.ควรมีการวางแผนพัฒนาเจ้าหน้าที่ให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเน้นการจัดโครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะแลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน

2. ควรมีการฝึกอบรมให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจ และมีทักษะดิจิทัลเพื่อใช้ชีวิตในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล เพื่อป้องกันการถูกหลอกลวงจากมิจฉาชีพออนไลน์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยไปยังเขตพื้นที่อำเภออื่นอื่น ๆ ในจังหวัดสงขลา เพื่อเป็นการประเมินปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบัน

2. ควรศึกษาในเรื่องของการทำงานหารายได้ และความต้องการสวัสดิการในรูปแบบของการเสริมสร้างศักยภาพในการทำงาน ดังนั้น ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างหลักสูตรอาชีพที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

[1] ปรางค์ทิพย์ ศรีไทย. (2563). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม* (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

[2] ชัยรัตน์ พรหมดวง. (2565). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในช่วงสถาณการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 (COVID-19) ที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาลตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี* (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

[3] องค์การบริหารส่วนตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา. (2566). *ประวัติความเป็นมา.* https://www.pijit-sao.go.th/content/information/1

[4] กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2548). *มาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ.* ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

[5] ฤทธิชัย ชาแสน. (2564). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

[6] วาสนา หลวงพิทักษ์ และจิตติมา ดวงแก้ว. (2562). ปัจจัยทำนายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารมหาวิทยาลัยสยาม, 20*(38), 67-81.

[7] สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (ม.ป.ป.). *เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย.* https://gdcatalog.go.th/dataset/gdpublish-whoqol-bref-thai/resource/324a3e83-a65d-45c7-8913-28d60eeaec8b

[8] กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2566). *รายงานข้อมูลตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา.* https://3doctor.hss.moph.go.th/main/

[9] Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). Harper and Row Publications.

[10] ทวีมนัย อุดชาชน และ เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 7*(1), 12-21.

บทความวิจัย

ความยั่งยืนที่แปรผันตามพื้นที่: วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างป่าไม้ เกษตรกรรม และความยากจน

Place-Dependent Sustainability: Analyzing the Interrelationship Between Forest Cover, Agriculture, and Poverty

สุดารัตน์ ปะทุมตะ[1] และจิตรลดา ไชยะ[2]

Sudarat Patumta[1] and Chitralada Chaiya[2]

[1-2] วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[1-2] College of Politics and Governance, Mahasarakham University

E-mail: 67011382003@msu.ac.th

Corresponding E-mail: Chitralada.c@msu.ac.th

This article is presented in the 21th National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26, 2025

Received: August 15, 2025; Revised: September 30, 2025; Accepted: July 15, 2026

บทคัดย่อ

แนวคิดเรื่องความยั่งยืนมักถูกอธิบายในเชิงเป้าหมายร่วมระดับโลกที่ครอบคลุมสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมอย่างเป็นองค์รวม ทว่าในความเป็นจริง ความยั่งยืนแสดงออกอย่างไม่เท่าเทียมกันในแต่ละพื้นที่ โดยขึ้นอยู่กับบริบททางกายภาพ โครงสร้างเศรษฐกิจและทุนทางสังคม งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างพื้นที่ป่าไม้ พื้นที่เกษตรกรรม การจ้างงานภาคเกษตร ประชากรชนบท ความหนาแน่นของประชากร รายได้ต่อหัว ความยากจน และทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว โดยใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Correlation) กับข้อมูลระดับประเทศในเชิงมหภาค

ผลการวิเคราะห์พบว่า พื้นที่ป่าไม้มีความสัมพันธ์ทางลบกับความหนาแน่นประชากร รายได้ต่อหัว และพื้นที่เกษตร ในขณะเดียวกันมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญกับทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว ซึ่งชี้ให้เห็นบทบาทของป่าไม้ในฐานะ ทุนทางนิเวศ ที่ส่งผลต่อความมั่นคงด้านทรัพยากร การกระจายของประชากร และความเป็นอยู่ในชนบท อย่างไรก็ตาม ประชากรในพื้นที่ชนบทยังคงสัมพันธ์อย่างชัดเจนกับระดับความยากจนและการพึ่งพิงภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นโครงสร้างที่อ่อนไหวต่อการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและข้อจำกัดด้านโอกาส

ข้อค้นพบเหล่านี้สะท้อนว่า ความยั่งยืนไม่สามารถออกแบบในเชิงนโยบายแบบชุดเดียวสำหรับทุกพื้นที่ หากแต่ต้องการกรอบแนวคิดเชิงพื้นที่ (place-based policy) ที่มองเห็นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างทรัพยากร การผลิต และความเหลื่อมล้ำอย่างลึกซึ้ง การพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงพลวัตของพื้นที่เสี่ยงที่จะย้ำซ้ำวัฏจักรของความยากจนและการเสื่อมถอยของทุนธรรมชาติ ซึ่งจะกัดเซาะศักยภาพความยั่งยืนของระบบทั้งในระดับท้องถิ่นและชาติ

คำสำคัญ: ความยั่งยืนที่แปรผันตามพื้นที่; โครงสร้างเศรษฐกิจชนบท; ทรัพยากรธรรมชาติ

Abstract

Sustainability is often conceptualized as a universal objective integrating environmental, economic, and social dimensions. Yet in practice, its outcomes are spatially uneven, shaped by local ecologies, production systems, and structural inequalities. This study investigates the interrelationships among forest cover, agricultural land, agricultural employment, rural population, population density, GDP per capita, poverty headcount, and freshwater resources per capita. Pearson correlation analysis is applied to macro-level data across selected countries to explore how resource distribution and socioeconomic structures co-vary.

The findings reveal that forest cover is significantly and positively associated with freshwater availability per capita, while inversely related to population density, agricultural land, and GDP per capita. These results highlight the ecological role of forest ecosystems in sustaining water resources and buffering against the pressures of demographic concentration. At the same time, rural populations remain closely tied to poverty and agricultural dependence, reflecting a structural vulnerability in areas where environmental assets may be abundant but economic opportunities are limited.

This study argues that sustainability must be understood as place-dependent. Development policies that overlook spatial variation risk reinforcing cycles of poverty and ecological degradation. A deeper understanding of the socio-ecological linkages within specific contexts is essential for designing effective, equitable, and enduring sustainability strategies that truly address local realities while supporting broader global goals.

Keywords: Place-based sustainability; Rural economic structure; Natural resources

บทนำ

ความยั่งยืนที่แปรผันตามพื้นที่ (Place-Dependent Sustainability) สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนมิได้เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมกันในทุกพื้นที่ แต่ขึ้นอยู่กับพลวัตทางกายภาพ โครงสร้างเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม [1] ป่าไม้ในฐานะทุนทางนิเวศมีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงด้านน้ำจืด การควบคุมสมดุลระบบนิเวศ และการกระจายของประชากร [2] ขณะเดียวกัน พื้นที่เกษตรกรรมและการพึ่งพาการจ้างงานภาคเกษตรเป็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงโดยตรงกับระดับความยากจน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทของประเทศกำลังพัฒนา [3] ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การขยายตัวของพื้นที่เกษตรเชิงเดี่ยวและการใช้ที่ดินเพื่อการพัฒนาก่อให้เกิดแรงกดดันต่อพื้นที่ป่า ซึ่งส่งผลต่อการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ [4] สำหรับประเทศไทย พื้นที่ป่าคิดเป็นราวร้อยละ 31.68 ของพื้นที่ประเทศ กระจุกตัวในภาคเหนือและภาคตะวันตก ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางมีพื้นที่เกษตรและความหนาแน่นประชากรสูง [5] ข้อมูลเชิงมหภาคชี้ว่า พื้นที่ป่ามีความสัมพันธ์ทางลบกับพื้นที่เกษตรและความหนาแน่นของประชากร แต่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับปริมาณน้ำจืดต่อหัว [6] ส่วนประชากรชนบทและการจ้างงานภาคเกษตรยังคงสัมพันธ์อย่างชัดเจนกับระดับความยากจนและข้อจำกัดด้านโอกาสทางเศรษฐกิจ [3] บริบทดังกล่าวชี้ว่าการกำหนดนโยบายเพื่อความยั่งยืนจำเป็นต้องใช้กรอบเชิงพื้นที่ (place-based policy) ที่มองเห็นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างป่าไม้ เกษตรกรรม และความยากจน งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังกล่าวโดยใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Correlation) กับข้อมูล

ระดับประเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงระบบและเป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการออกแบบนโยบายความยั่งยืนที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสหสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ป่าไม้ พื้นที่เกษตรกรรม การจ้างงานภาคเกษตร ประชากรชนบท ความหนาแน่นของประชากร รายได้ต่อหัว ระดับความยากจน และทรัพยากรน้ำจืดต่อหัวในระดับประเทศ

2. เพื่อประเมินบทบาทของพื้นที่ป่าไม้ในฐานะทุนทางนิเวศที่ส่งผลต่อความมั่นคงด้านทรัพยากร การกระจายประชากร และความเป็นอยู่ของชุมชน

3. เพื่อระบุโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างป่าไม้ เกษตรกรรม และความยากจนในบริบทของประเทศไทย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความยั่งยืนที่แปรผันตามพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดแบบบูรณาการที่ครอบคลุมมิติสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เพื่ออธิบายความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของป่าไม้ เกษตรกรรม และความยากจน ประกอบด้วยกรอบทฤษฎีสำคัญได้ดังนี้

ประการแรก แนวคิด Place-Based/Place-Dependent Development Theory และ Sustainable Development Theory อธิบายว่า ความยั่งยืนมีลักษณะแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ (spatial heterogeneity) และต้องพิจารณาการพัฒนาอย่างสมดุลในสามมิติ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม [1] จึงนำไปสู่ความจำเป็นของนโยบายแบบจำเพาะพื้นที่ (place-based policy)

ประการที่สอง Ecological Capital Theory ชี้ให้เห็นว่าป่าไม้เป็น “ทุนทางนิเวศ” ที่ให้บริการระบบนิเวศหลากหลายและเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ [2]

ในด้านเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม Environmental Kuznets Curve (EKC) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับความเสื่อมโทรมสิ่งแวดล้อมในลักษณะโค้งรูปตัวยูคว่ำ ขณะที่ Land Use Transition Theory อธิบายพลวัตของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน โดยเฉพาะการขยายพื้นที่เกษตรในระยะเริ่มต้นและการฟื้นตัวของป่าในระยะพัฒนา ในมิติความยากจน Poverty Trap Theory อธิบายวงจรที่ความยากจนและการเสื่อมโทรมของทรัพยากรเกื้อหนุนกัน ขณะที่ Sustainable Livelihoods Framework (SLF) เน้นบทบาทของทุน 5 ประเภท โดยเฉพาะทุนธรรมชาติในการกำหนดความมั่นคงในการดำรงชีพ นอกจากนี้ Forest Dependence Theory ชี้ว่าป่าไม้เป็นทั้งแหล่งรายได้และกลไกลดความเสี่ยงของครัวเรือนชนบท [8] สุดท้ายนี้ในมิติการจัดการทรัพยากร Common-Pool Resource Theory และแนวคิด Integrated Water Resources Management (IWRM) เน้นบทบาทของสถาบันและการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการเชื่อมโยงระหว่างการจัดการป่า น้ำ และที่ดินอย่างบูรณาการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเชิงประจักษ์จำนวนมากชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างป่าไม้ ความยากจน และการพัฒนาเศรษฐกิจในบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน ในมิติของการดำรงชีพ งานของ Angelsen et al. (2014) [8] จากโครงการ Poverty–Environment Network (PEN) พบว่า รายได้จากทรัพยากรสิ่งแวดล้อมคิดเป็น

สัดส่วนประมาณหนึ่งในสี่ของรายได้ครัวเรือนชนบทและทำหน้าที่เป็นตาข่ายรองรับในยามเผชิญความเสี่ยง สะท้อนบทบาทของป่าในฐานะทุนทางนิเวศที่สนับสนุนความมั่นคงการดำรงชีพ ขณะเดียวกัน Cheng et al. (2019) [9] และ Miller et al. (2021) [10] ยืนยันว่าป่ามีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการลดความยากจน อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ดังกล่าวขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่และสถาบันที่เกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญ ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับป่าไม้ Crespo Cuaresma et al. (2017) [11]พบว่ารายได้ต่อหัวเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความแตกต่างของความครอบคลุมป่าระหว่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Environmental Kuznets Curve ขณะที่ Miyamoto (2020) [12] และ Ferraro & Simorangkir (2020) [13] ชี้ให้เห็นว่านโยบายลดความยากจน เช่น เงินโอน สามารถลดแรงกดดันต่อการตัดไม้และการบุกรุกป่าได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ ในมิติของระบบนิเวศ Ellison et al. (2017) [14]แสดงให้เห็นว่าป่าไม้มีบทบาทสำคัญต่อวัฏจักรน้ำและความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ ขณะที่ Sathirathai & Barbier (2001) [15] ชี้ว่ามูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของบริการระบบนิเวศจากป่ามักถูกประเมินต่ำกว่าความเป็นจริง ซึ่งอาจนำไปสู่การตัดสินใจใช้ที่ดินที่ไม่ยั่งยืน ในเชิงพื้นที่ Arunyawat & Shrestha (2018) [16] พบว่าการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินส่งผลต่อบริการระบบนิเวศแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดความยั่งยืนที่แปรผันตามพื้นที่ ขณะที่รายงานของ World Bank (2022) [17] ระบุว่าความยากจนในประเทศไทยยังกระจุกตัวในภาคเกษตร และมีความเปราะบางต่อความเสี่ยงด้านทรัพยากรและสภาพอากาศ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ออกแบบอย่างเป็นระบบเพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ได้อย่างถูกต้องและเชื่อถือได้ โดยมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ป่าไม้ เกษตรกรรมและความยากจน ภายใต้กรอบแนวคิดความยั่งยืนที่แปรผันตามพื้นที่ (Place-Dependent Sustainability) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งสากลที่น่าเชื่อถือ กระบวนการดำเนินงานครอบคลุมการกำหนดตัวแปร การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคทางสถิติ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีความครบถ้วนถูกต้องและสามารถสรุปเชิงวิชาการได้อย่างมีนัยสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมกับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าไม้ โดยกำหนดให้พื้นที่ป่าไม้ (Forest Area) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งสะท้อนความมั่นคงทางนิเวศและได้รับอิทธิพลจากแรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละพื้นที่

ตัวแปรต้นแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้ต่อหัว (GDP per Capita) พื้นที่เกษตรกรรม (Agricultural Land) และการจ้างงานภาคเกษตร (Employment in Agriculture) ซึ่งสะท้อนระดับการพัฒนาและโครงสร้างการใช้ที่ดิน และอาจมีความสัมพันธ์ทั้งเชิงบวกและลบกับพื้นที่ป่า [17] (2) ปัจจัยด้านสังคมและประชากร ได้แก่ ประชากรชนบท (Rural Population) ความหนาแน่นของประชากร (Population Density) และอัตราความยากจน (Poverty Headcount Ratio) ซึ่งมีผลต่อการใช้ทรัพยากรและแรงกดดันต่อพื้นที่ป่า [17] และ (3) ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ปริมาณทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว (Renewable Internal Freshwater Resources per Capita) ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อความสมดุลของระบบนิเวศและความมั่นคงด้านน้ำ [2; 17]

ทั้งนี้ พื้นที่ป่าไม้ซึ่งเป็นตัวแปรตาม ถูกนิยามตามเกณฑ์ของ FAO ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสูงของต้นไม้มากกว่า 5 เมตร มีการปกคลุมเรือนยอดไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 และมีขนาดไม่น้อยกว่า 0.5 เฮกตาร์ โดยครอบคลุมทั้งป่าธรรมชาติและป่าปลูก ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการรักษาสมดุลระบบนิเวศ การกักเก็บคาร์บอนและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ [2; 17]

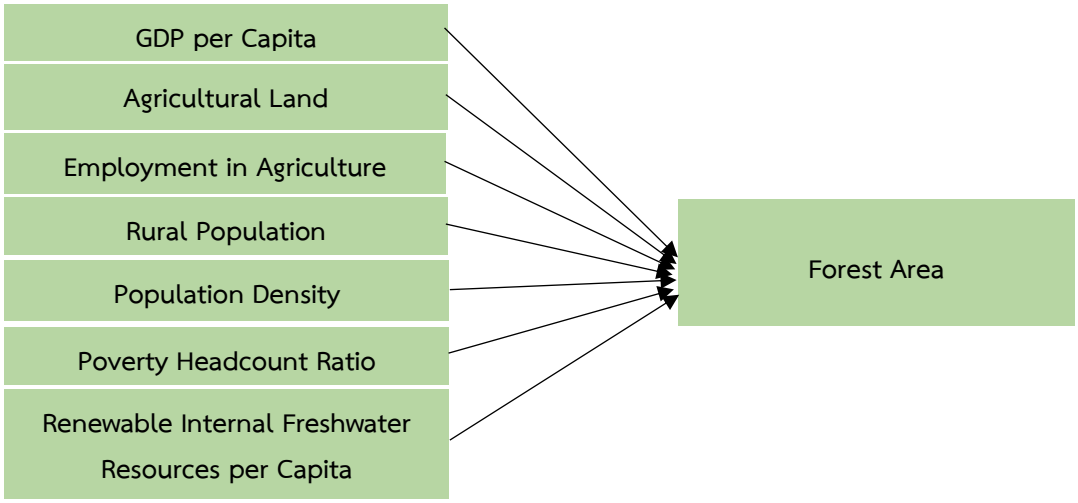
ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของตัวแปรในงานวิจัยนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าพื้นที่ป่าไม้เป็นตัวสะท้อนความมั่นคงทางนิเวศ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ โดยตัวแปรอิสระสำคัญ ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรม การจ้างงานภาคเกษตร ประชากรชนบท ความหนาแน่นของประชากร รายได้ต่อหัว อัตราความยากจน และทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว ในเชิงความสัมพันธ์ พื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มสัมพันธ์เชิงลบกับพื้นที่ป่า เนื่องจากการขยายพื้นที่เพาะปลูกเป็นสาเหตุหลักของการลดลงของป่า [2] ขณะที่การจ้างงานภาคเกษตรและประชากรชนบทสะท้อนการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเพิ่มแรงกดดันต่อพื้นที่ป่า [1] ด้านความหนาแน่นของประชากรและรายได้ต่อหัวมีบทบาทซับซ้อน กล่าวคืออาจก่อให้เกิดการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นและลดพื้นที่ป่า แต่ในขณะเดียวกันรายได้ที่สูงขึ้นก็สามารถสนับสนุนการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรได้ นอกจากนี้ ความยากจนยังเป็นปัจจัยที่กระตุ้นการพึ่งพิงทรัพยากรป่าโดยตรง

ในทางตรงกันข้าม ปริมาณทรัพยากรน้ำจืดต่อหัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพื้นที่ป่า เนื่องจากป่าไม้มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาวัฏจักรน้ำและความสมดุลของระบบนิเวศ [2] ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยจึงใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation) เพื่ออธิบายทิศทางและระดับความสัมพันธ์ของตัวแปร โดยมุ่งให้ผลลัพธ์สามารถสนับสนุนการกำหนดนโยบายเชิงพื้นที่ (place-dependent policy) ที่เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละพื้นที่อย่างยั่งยืน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1.1 การศึกษาข้อมูลและตั้งสมมติฐาน

การวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณระดับประเทศจากฐานข้อมูลสากล เช่น World Bank และ FAO โดยใช้พื้นที่ป่าไม้เป็นตัวแปรตามและตัวแปรอิสระได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรม การจ้างงานภาคเกษตร ประชากรชนบท ความหนาแน่นของประชากร รายได้ต่อหัว ระดับความยากจนและทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว การตั้งสมมติฐานอิงจากแนวคิดความยั่งยืนที่แปรผันตามพื้นที่และทฤษฎีทุนทางนิเวศ เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสหสัมพันธ์ ประเมินบทบาทของป่าไม้ต่อเศรษฐกิจและสังคม และระบุโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในบริบทประเทศไทย โดยผู้วิจัยได้กำหนดสมมุติฐานการวิจัยโดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้าง (ตัวแปรต้น) กับพื้นที่ป่าไม้ (ตัวแปรตาม) ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.2 การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้แนวทางเชิงปริมาณ โดยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิจากฐานข้อมูลสากลที่น่าเชื่อถือ ได้แก่ World Bank และ FAO ครอบคลุมตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยกำหนดให้พื้นที่ป่าไม้เป็นตัวแปรตามและมีตัวแปรอิสระ ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรม การจ้างงานภาคเกษตร ประชากรชนบท ความหนาแน่นของประชากร รายได้ต่อหัว ระดับความยากจนและทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว กระบวนการรวบรวมข้อมูลครอบคลุมช่วงเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี พร้อมปรับหน่วยวัดให้สอดคล้องกันและตรวจสอบความถูกต้องจากหลายแหล่ง ก่อนจัดทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS การวิเคราะห์เริ่มจากสถิติเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายลักษณะข้อมูล จากนั้นใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation) เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรและต่อยอดด้วยการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง เช่น การถดถอยพหุคูณหรือ SEM เพื่อประเมินบทบาทของพื้นที่ป่าไม้ นอกจากนี้ยังใช้การวิเคราะห์เชิงพื้นที่เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ในบริบทประเทศไทย ผลการวิเคราะห์มุ่งให้เกิดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของพื้นที่ป่าไม้ต่อปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม และสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายความยั่งยืนเชิงพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม

3. เครื่องมือการวิจัย

3.1 เครื่องมือการจัดการข้อมูล

ในการรวบรวม จัดระเบียบและจัดการข้อมูล ผู้วิจัยใช้โปรแกรม Microsoft Excel และระบบฐานข้อมูลเชิงตาราง (Spreadsheet-Based Database) เป็นเครื่องมือหลักในการประมวลผลเบื้องต้น โดยข้อมูลจากแต่ละแหล่งจะถูกจัดรหัสตัวแปร (Variable Coding) และระบุปี พ.ศ. ให้เป็นรูปแบบเดียวกันเพื่อสร้างความสอดคล้องของชุดข้อมูลในทุกตัวแปร ลดความคลาดเคลื่อนจากการใช้แหล่งข้อมูลต่างหน่วยงานและอำนวยความสะดวกในการประมวลผลเชิงเปรียบเทียบในขั้นตอนวิเคราะห์ทางสถิติ แหล่งข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์ ได้แก่

1) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ข้อมูลพื้นที่เกษตรกรรม การจ้างงานภาคเกษตร และผลผลิตทางการเกษตร
2) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อมูลพื้นที่ป่าไม้และการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ในระดับประเทศ
3) ธนาคารโลก (World Bank) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พื้นที่ป่าไม้ (Forest Area) รายได้ต่อหัว ระดับความยากจน และทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว
4) องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ข้อมูลด้านทรัพยากรป่าไม้ เกษตรกรรม และการใช้ที่ดิน

3.2 เครื่องมือทางสถิติ

ผู้วิจัยใช้โปรแกรม SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) (เวอร์ชั่น29.) เป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) เพื่อประเมินความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปร ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ (Forest Area) พื้นที่เกษตรกรรม การจ้างงานภาคเกษตร ประชากรชนบท ความหนาแน่นของประชากร รายได้ต่อหัว ระดับความยากจน และทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว

เพื่อให้การวิเคราะห์มีความแม่นยำและเชื่อถือได้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพข้อมูลเบื้องต้นด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการทดสอบสมมติฐานพื้นฐาน ได้แก่

1) การวิเคราะห์ค่ากลาง (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของข้อมูล
2) การทดสอบความเป็นปกติของการแจกแจงข้อมูล (Normality Test) เพื่อยืนยันสมมติฐานของการวิเคราะห์สถิติ
3) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ร่วมเชิงเส้น (Multicollinearity Analysis) เพื่อตรวจสอบและหลีกเลี่ยงปัญหาความซ้ำซ้อนของตัวแปรอิสระ
4) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Analysis) เพื่อวัดทิศทางและระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร
5) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงซ้อนระหว่างตัวแปรและทดสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลจริง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรธรรมชาติในช่วงปี 2013–2022 โดยพบว่า พื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มคงที่ในระยะแรกก่อนขยายตัวในช่วงหลัง อันเป็นผลจากปัจจัยด้านนโยบายและแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันเกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ที่ดิน โดยเกษตรกรหันไปปลูกพืชที่ให้ผลตอบแทนสูงมากขึ้น ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงในบางช่วง ด้านแรงงานและประชากร พบว่า การจ้างงานในภาคเกษตรและสัดส่วนประชากรชนบทมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง สะท้อนการเปลี่ยนผ่านโครงสร้างเศรษฐกิจและการย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมือง ขณะที่ความหนาแน่นของประชากรเพิ่มขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งก่อให้เกิดแรงกดดันต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม อัตราความยากจนโดยรวมมีแนวโน้มลดลง แม้มีความผันผวนในบางช่วง ขณะที่รายได้ต่อหัวมีแนวโน้มเติบโตในระยะยาว แม้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ เช่น การแพร่ระบาดของโควิด-19 ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าปริมาณน้ำจืดต่อหัวมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง สะท้อนความเสี่ยงด้านความมั่นคงทางน้ำ ขณะเดียวกันพื้นที่ป่าไม้มีแนวโน้มลดลงอย่างช้าแต่ต่อเนื่อง ซึ่งสัมพันธ์กับการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการใช้ที่ดิน

ตารางที่ 1 วิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางเกษตรกรรม ความยากจน และป่าไม้ (2013-2022)

ตัวแปร	ค่า r	นัยสำคัญทางสถิติ (P-value)	ระดับความนัยสำคัญ
พื้นที่ป่าไม้ (Forest Area)	1.000	0.01	มากที่สุด
พื้นที่เกษตรกรรม (Agricultural Land)	-0.759	0.01	มากที่สุด
การจ้างงานภาคเกษตร (Employment in Agriculture)	-0.609	0.01	มากที่สุด
ประชากรชนบท (Rural Population)	-0.646	0.01	มากที่สุด

ตารางที่ 1 วิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางเกษตรกรรม ความยากจน และป่าไม้ (2013-2022) (ต่อ)

ตัวแปร	ค่า r	นัยสำคัญทางสถิติ (P-value)	ระดับความนัยสำคัญ
ความหนาแน่นของประชากร (Population Density)	-0.189	0.01	มากที่สุด
รายได้ต่อหัว (GDP per Capita)	0.333	0.01	มากที่สุด
ระดับความยากจน (Poverty Rate)	-0.308	0.01	มากที่สุด
ทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว (Freshwater Resources per Capita)	0.776	0.01	มากที่สุด

ตารางค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) ที่ปรากฏแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ โดยใช้ค่า Pearson Correlation เพื่อวัดความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างคู่ตัวแปร ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรหลายคู่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งในระดับ 0.01 และ 0.05 ในภาพรวม พื้นที่ป่าไม้ (% ของพื้นที่ดินทั้งหมด) มีความสัมพันธ์เชิงบวกสูงกับ สัดส่วนประชากรชนบท ($r = 0.986$, $p < 0.01$) และ ปริมาณทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว ($r = 0.962$, $p < 0.01$) แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ที่มีป่าไม้มากมักจะมีประชากรชนบทและปริมาณน้ำจืดสูงขึ้น ขณะเดียวกันพื้นที่ป่าไม้มีความสัมพันธ์เชิงลบอย่างมากกับ ความหนาแน่นของประชากร ($r = -0.922$, $p < 0.01$) และ ที่ดินเกษตรกรรม ($r = -0.897$, $p < 0.01$) บ่งชี้ว่าการขยายตัวของพื้นที่เกษตรและความหนาแน่นประชากรสูงมักสัมพันธ์กับการลดลงของพื้นที่ป่า สำหรับความหนาแน่นประชากร มีความสัมพันธ์เชิงบวกสูงกับ GDP ต่อหัว ($r = 0.899$, $p < 0.01$) แต่มีความสัมพันธ์เชิงลบสูงกับ ปริมาณน้ำจืดต่อหัว ($r = -0.991$, $p < 0.01$) และ สัดส่วนประชากรชนบท ($r = -0.966$, $p < 0.01$) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ที่มีความหนาแน่นประชากรสูงมักมีทรัพยากรน้ำจืดน้อยลงและมีสัดส่วนประชากรชนบทน้อย ในมิติความยากจน อัตราความยากจนตามเส้นความยากจนของประเทศ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ พื้นที่ป่าไม้ ($r = 0.766$, $p < 0.01$) และ สัดส่วนประชากรชนบท ($r = 0.817$, $p < 0.01$) แต่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับ GDP ต่อหัว ($r = -0.630$, $p \approx 0.051$) แม้ค่านี้จะไม่ถึงระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 แต่ก็มีแนวโน้มสะท้อนว่าพื้นที่ที่มีรายได้ต่อหัวสูงมักมีความยากจนต่ำกว่า เมื่อพิจารณา ปริมาณน้ำจืดต่อหัว พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกสูงกับ พื้นที่ป่าไม้ ($r = 0.962$, $p < 0.01$) และสัดส่วนประชากรชนบท ($r = 0.991$, $p < 0.01$) แต่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับ ความหนาแน่นประชากร ($r = -0.991$, $p < 0.01$) และ GDP ต่อหัว ($r = -0.866$, $p < 0.01$) ซึ่งบ่งชี้ว่าทรัพยากรน้ำจืดมีแนวโน้มลดลงในพื้นที่ที่มีความหนาแน่นประชากรและการเติบโตทางเศรษฐกิจสูง

ดังนั้น การวิเคราะห์สหสัมพันธ์นี้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้ น้ำจืด) โครงสร้างประชากร (ชนบท ความหนาแน่น) และตัวชี้วัดเศรษฐกิจ (GDP ความยากจน) โดยการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรหนึ่งอาจส่งผลเชื่อมโยงถึงตัวแปรอื่น ๆ อย่างชัดเจน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สามารถใช้เป็นฐานสำคัญในการวิเคราะห์เชิงนโยบายเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

ตารางที่ 2 ค่าสถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรในการวิจัย (Descriptive Statistics of Research Variables)

Variable (ตัวแปร)	Mean (ค่าเฉลี่ย)	Std. Deviation (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)
Forest area (พื้นที่ป่าไม้)	39.06	0.19
Agricultural land (พื้นที่เกษตรกรรม)	45.08	0.55
Employment in agriculture (การจ้างงานภาคเกษตร)	32.53	2.51
Rural population (ประชากรชนบท)	50.44	2.26
Population density (ความหนาแน่นของประชากร)	139.10	1.31
Poverty headcount ratio (อัตราความยากจน)	7.97	1.93
GDP per capita (รายได้ต่อหัว)	5,986.57	324.26
Renewable internal freshwater resources per capita (ทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว)	3,196.28	46.54

จากข้อมูลในตาราง Descriptive Statistics พบว่าตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์มีค่ากลาง (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Std. Deviation) แตกต่างกันไปตามลักษณะของข้อมูล ดังนี้

1. พื้นที่ป่าไม้ (Forest area) มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 39.06 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพียง 0.19 แสดงว่าพื้นที่ป่าไม้มีความผันผวนค่อนข้างน้อยตลอดช่วงเวลาที่ศึกษา พื้นที่เกษตรกรรม (Agricultural land) มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 45.08 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55 บ่งชี้ถึงความคงที่ของพื้นที่เกษตรกรรมในภาพรวม

2. การจ้างงานภาคเกษตร (Employment in agriculture) มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 32.53 ของการจ้างงานทั้งหมด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.51 แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนมากกว่าพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เกษตรกรรม ขณะที่ประชากรชนบท (Rural population) มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 50.44 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.26 แสดงถึงสัดส่วนที่ค่อนข้างคงที่

3. ความหนาแน่นของประชากร (Population density) เฉลี่ย 139.10 คนต่อตารางกิโลเมตร และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.31 ซึ่งบ่งชี้ถึงความคงตัวสูง ส่วนอัตราความยากจน (Poverty headcount ratio) มีค่าเฉลี่ย 7.97% และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.93 แสดงว่ามีการเปลี่ยนแปลงระดับหนึ่งตามบริบทเศรษฐกิจ

4. รายได้ต่อหัว (GDP per capita) เฉลี่ย 5,986.57 ดอลลาร์สหรัฐ (คงที่ปี 2015) และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 324.26 บ่งชี้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงในระดับปานกลาง ขณะที่ทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว (Renewable internal freshwater resources per capita) มีค่าเฉลี่ย 3,196.28 ลูกบาศก์เมตรต่อคน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 46.54 แสดงถึงความคงที่สูง

โดยสรุป ข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นว่าตัวแปรด้านพื้นที่ (เช่น พื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เกษตรกรรม) มีความผันผวนต่ำกว่าตัวแปรด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การจ้างงานภาคเกษตรและอัตราความยากจน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมในงานวิจัยนี้

ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร (ANOVA)

แหล่งความแปรปรวน (SOURCE)	ผลรวมกำลังสอง (SUM OF SQUARES)	DF	ค่าเฉลี่ยกำลังสอง (MEAN SQUARE)	ค่า F	SIG.	ความหมาย
REGRESSION ความแปรปรวนที่อธิบายได้	0.330	6	0.055	180.795	0.001	แบบจำลองมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับสูงมาก ($p < 0.01$)
RESIDUAL (ความแปรปรวนที่เหลือ)	0.001	33	0.00003	-	-	ความคลาดเคลื่อนของโมเดลต่ำมาก
TOTAL (รวมทั้งหมด)	0.331	39	-	-	-	ตัวแปรอิสระอธิบายความแปรปรวนของพื้นที่ป่าไม้ได้เกือบทั้งหมด

จากตาราง ANOVA พบว่า แบบจำลองการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรม (Agricultural Land), การจ้างงานภาคเกษตร (Employment in Agriculture), ประชากรชนบท (Rural Population), รายได้ต่อหัว (GDP per Capita), ระดับความยากจน (Poverty Rate) และทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว (Freshwater Resources per Capita) กับตัวแปรตามคือ พื้นที่ป่าไม้ (Forest Area) มีค่า F = 180.795 และมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ Sig. = 0.001 ซึ่งต่ำกว่า 0.01 อย่างมาก แสดงว่าแบบจำลองนี้มีความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนของพื้นที่ป่าไม้ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับ 99% นอกจากนี้ ค่าความแปรปรวนที่อธิบายได้จากตัวแปรอิสระ (Regression Sum of Squares) อยู่ที่ 0.330 จากความแปรปรวนรวมทั้งหมด 0.331 แสดงว่าตัวแปรอิสระที่เลือกมาสามารถอธิบายสัดส่วนการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าไม้ได้เกือบทั้งหมด เหลือความแปรปรวนที่ไม่สามารถอธิบายได้เพียง 0.001 ซึ่งถือว่าต่ำมาก สะท้อนว่าโมเดลมีความแม่นยำสูง กล่าวโดยสรุป แบบจำลองนี้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างป่าไม้ เกษตรกรรม และปัจจัยทางเศรษฐกิจ–สังคม โดยผลที่ได้สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า ตัวแปรด้านทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และโครงสร้างประชากรมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ป่าไม้ในบริบทของประเทศไทยอย่างชัดเจนและมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับสูงมาก

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ Model Summary แสดงค่าสถิติการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและพื้นที่ป่าไม้

ค่าทางสถิติ	ค่า	ความหมายการตีความ
R	0.999	ความสัมพันธ์รวมระหว่างตัวแปรอิสระทั้งหมดกับพื้นที่ป่าไม้สูงมาก
R Square	0.997	ตัวแปรอิสระทั้งหมดอธิบายความแปรปรวนของพื้นที่ป่าไม้ได้ 99.7%
Adjusted R Square	0.992	เมื่อปรับตามจำนวนตัวแปรแล้ว ยังสามารถอธิบายได้สูงมาก (99.2%)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ Model Summary แสดงค่าสถิติการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและพื้นที่ป่าไม้ (ต่อ)

ค่าทางสถิติ	ค่า	ความหมายการตีความ
Std. Error of the Estimate	0.0174	ค่าความคลาดเคลื่อนจากการพยากรณ์ต่ำมาก แสดงถึงความแม่นยำสูง
F Change	180.795	ค่า F สูง แสดงว่าแบบจำลองมีความเหมาะสมในการพยากรณ์
Sig. F Change	0.001	มีนัยสำคัญทางสถิติสูงมาก ($p < 0.01$) แสดงว่าตัวแปรอิสระมีผลต่อพื้นที่ป่าไม้

จากตาราง Model Summary พบว่าแบบจำลองการวิเคราะห์มีค่า R = 0.999 แสดงถึงความสัมพันธ์รวมระหว่างตัวแปรอิสระทั้งหมดกับตัวแปรตาม (พื้นที่ป่าไม้) ที่อยู่ในระดับสูงมาก นอกจากนี้ค่า R Square = 0.997 หมายความว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 6 ตัวสามารถอธิบายความแปรปรวนของพื้นที่ป่าไม้ได้ถึง 99.7% เหลือเพียง 0.3% ที่เกิดจากปัจจัยอื่นหรือความคลาดเคลื่อน ซึ่งถือว่าเป็นแบบจำลองที่มีความแม่นยำสูงมาก ค่าที่ปรับแล้ว (Adjusted R Square) อยู่ที่ 0.992 ยืนยันว่าแม้จะปรับตามจำนวนตัวแปรแล้วความสามารถในการอธิบายของแบบจำลองก็ยังคงสูง ส่วนค่า Std. Error of the Estimate มีค่าเพียง 0.0174 แสดงว่าความคลาดเคลื่อนจากการทำนายมีขนาดเล็กมาก ในส่วนของ Change Statistics ค่า F Change = 180.795 และมีค่า Sig. F Change = 0.001 ($p < 0.01$) แสดงให้เห็นว่าแบบจำลองโดยรวมมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับสูงมาก หมายความว่าตัวแปรอิสระทั้ง 6 ตัวมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญ โดยสรุป แบบจำลองนี้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ป่าไม้กับตัวแปรด้านเกษตรกรรม เศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย และสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงนโยบายเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนได้อย่างมั่นใจ

สรุป และอภิปรายผล

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญต่อความยั่งยืนของพื้นที่ศึกษา โดยเฉพาะ พื้นที่ป่าไม้ (Forest area) ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับทฤษฎีทุนทางนิเวศ (Ecological Capital Theory) ที่มองว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุนสำคัญที่สนับสนุนการดำรงชีวิตและการพัฒนาเศรษฐกิจของมนุษย์ การคงอยู่ของพื้นที่ป่าไม้ไม่เพียงช่วยรักษาความหลากหลายทางชีวภาพแต่ยังมีบทบาทสำคัญในการควบคุมสมดุลระบบนิเวศ การกักเก็บคาร์บอนและการรักษาทรัพยากรน้ำ ในขณะเดียวกัน ผลการวิเคราะห์พบว่าพื้นที่เกษตรกรรม (Agricultural land) มีความสัมพันธ์เชิงลบกับพื้นที่ป่าไม้ สอดคล้องกับทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านการใช้ที่ดิน (Land Use Transition Theory) ที่อธิบายว่าการเติบโตของเศรษฐกิจและจำนวนประชากรทำให้พื้นที่เกษตรขยายตัวแทนที่พื้นที่ป่า ซึ่งหากไม่มีการวางแผนและจัดการอย่างเหมาะสมอาจนำไปสู่การสูญเสียพื้นที่สีเขียวและทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว ด้านปัจจัยทางเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า รายได้ต่อหัว (GDP per capita) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความยั่งยืน ขณะที่ อัตราความยากจน (Poverty headcount ratio) มีความสัมพันธ์เชิงลบกับตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี Environmental Kuznets Curve (EKC) ที่เสนอว่าความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมมักเพิ่มขึ้นในช่วงแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่จะลดลงเมื่อรายได้สูงขึ้นและสังคมมีศักยภาพในการลงทุนด้านการอนุรักษ์ นอกจากนี้ตัวแปรความหนาแน่นของประชากร (Population density) มีความสัมพันธ์กับแรงกดดันต่อทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอาจสะท้อนถึงความท้าทายของการบริหาร

จัดการพื้นที่ในเขตที่มีประชากรหนาแน่น โดยต้องพิจารณามาตรการการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเมืองกับการอนุรักษ์ท้ายที่สุด ตัวแปรทรัพยากรน้ำจืดต่อหัว (Renewable internal freshwater resources per capita) พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพื้นที่ป่าไม้และความยั่งยืนโดยรวม แสดงให้เห็นว่าการรักษาป่าไม้เป็นปัจจัยสำคัญต่อความมั่นคงด้านน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรแบบบูรณาการที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ โดยสรุปการวิจัยครั้งนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ว่าการสร้างความยั่งยืนของพื้นที่ต้องอาศัยการจัดการที่เชื่อมโยงปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมอย่างบูรณาการ การรักษาพื้นที่ป่าและการใช้ที่ดินอย่างสมดุลควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนจึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

พื้นที่ป่าไม้ (Forest area) มีบทบาทสำคัญต่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและการดำรงชีพของชุมชน ทั้งในมิติของการอนุรักษ์ระบบนิเวศ การสนับสนุนการกระจายตัวของประชากร และการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานทรัพยากร ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีทุนทางนิเวศ (Ecological Capital Theory) ที่มองว่าทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศเปรียบเสมือนทุนพื้นฐานที่สร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งการลงทุนในทุนประเภทนี้จะส่งผลต่อความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในระยะยาว เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนในบริบทของประเทศไทย จึงควรมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

1. การจัดการพื้นที่ป่าไม้แบบบูรณาการ ควรกำหนดนโยบายที่ผสานการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้กับการพัฒนาเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการรักษาระบบนิเวศ ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม ที่ชี้ว่าการใช้ทรัพยากรควรอยู่ในระดับที่ไม่เกินขีดความสามารถในการรองรับของสิ่งแวดล้อม

2. การพัฒนาทรัพยากรน้ำจืดควบคู่กับการอนุรักษ์ป่าไม้ เนื่องจากผลการวิจัยชี้ว่าพื้นที่ป่าไม้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับปริมาณน้ำจืดต่อหัว การวางแผนอนุรักษ์ควรรวมการจัดการลุ่มน้ำและการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทฤษฎีทุนทางนิเวศ ที่เน้นการรักษาบริการระบบนิเวศด้านน้ำเพื่อสนับสนุนชีวิตและเศรษฐกิจ

3. การลดความยากจนผ่านการใช้ทรัพยากรอย่างสร้างสรรค์ การพัฒนากิจกรรมเศรษฐกิจฐานทรัพยากร เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การปลูกป่าเศรษฐกิจ และการสร้างงานด้านการอนุรักษ์ จะช่วยลดแรงกดดันจากความยากจนและความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่เสี่ยง สอดคล้องกับ ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านการใช้ที่ดิน (Land Use Transition Theory) ที่ชี้ว่าการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินไปสู่รูปแบบที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อเศรษฐกิจและโครงสร้างประชากรพัฒนาไปถึงระดับที่สามารถลดการพึ่งพาทรัพยากรอย่างเข้มข้น

ผู้วิจัยมีเป้าหมายเพื่อนำเสนอ กรอบนโยบายบูรณาการ (Integrated Policy Framework) ที่ออกแบบมาเพื่อแก้ไขความสัมพันธ์อันเปราะบางระหว่าง ป่าไม้ (Forestry) เกษตรกรรม (Agriculture) และความยากจนในชนบท (Rural Poverty) โดยเฉพาะในช่วงที่ประเทศกำลังเผชิญกับความผันผวนทางเศรษฐกิจและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังนี้

ตารางที่ 5 นโยบายที่สอดคล้องกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสหสัมพันธ์

นโยบายที่แนะนำ	แนวคิดหลัก
นโยบายการเกษตรมูลค่าสูง	สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) และสภาพัฒน์ (สศช.) เน้นการเพิ่มผลิตภาพและมูลค่าต่อหน่วยพื้นที่ตามโมเดล "การเกษตร 4.0" และ "BCG Model" โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อลดการพึ่งพาพื้นที่ขนาดใหญ่
นโยบายการวางผังเมืองและผังพื้นที่เกษตร (Zoning)	กรมโยธาธิการและผังเมือง (DPT) และ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ. หรือ EEC) ในการกำหนดพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างชัดเจนเพื่อควบคุมการขยายตัวของเมืองและอุตสาหกรรมในพื้นที่เกษตรกรรม
นโยบายการจัดการน้ำอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ	กรมชลประทาน และ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการวางแผนการใช้น้ำของประเทศ และส่งเสริมประสิทธิภาพการใช้น้ำในภาคเกษตรตามแผนแม่บทน้ำ 20 ปี
นโยบายการจ่ายค่าบริการระบบนิเวศ (PES)	รายงานวิจัยของ TDRI (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย) และ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช/กรมป่าไม้ เกี่ยวกับกลไกการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าต้นน้ำ
นโยบายป่าไม้ชุมชนเชิงเศรษฐนิเวศ	พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ซึ่งรับรองสิทธิของชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ภายใต้เงื่อนไข เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์โดยชุมชน
โครงการฟื้นฟูป่าแบบบูรณาการ	กรมป่าไม้ และ กรมพัฒนาที่ดิน ในการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรม และการจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำอย่างยั่งยืนตามหลักการของนิเวศวิทยา
นโยบายการส่งเสริมเกษตร-วนศาสตร์ (Agroforestry)	องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) และ กรมป่าไม้/กรมวิชาการเกษตร ส่งเสริมระบบการผลิตที่บูรณาการต้นไม้เข้ากับการเกษตรเพื่อเพิ่มความหลากหลายของรายได้และความยั่งยืนของระบบนิเวศเกษตร
นโยบายการจัดการที่ดินทำกินแบบยั่งยืน	สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) และคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ซึ่งเป็นกลไกหลักในการแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินและจัดสรรที่ดินทำกินควบคู่กับการอนุรักษ์
นโยบายระบบข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) เพื่อการตัดสินใจ	สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (GISTDA) และสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) ในการใช้ข้อมูลดาวเทียมและข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการวางแผนพัฒนาพื้นที่ตามข้อมูลจริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในอนาคตควรขยายกรอบการศึกษาให้ครอบคลุมทั้งเชิงพื้นที่และเชิงเวลา เพื่อให้ได้ภาพรวมที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นและสามารถอธิบายพลวัตของการเปลี่ยนแปลงในระยะยาวได้อย่างแม่นยำ ประการแรก ควรเพิ่ม ตัวแปรด้านสถาบันและนโยบาย (Institutional and Policy Factors) เช่น ความเข้มแข็งของการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม นโยบายการจัดการที่ดิน และมาตรการสนับสนุนเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อวิเคราะห์ว่ากลไกทางนโยบายมีบทบาทอย่างไรต่อการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประการที่สอง ควรใช้ ข้อมูลแบบ Time-series หรือ Panel data เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในช่วงเวลาต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์แนวโน้ม (Trend) และการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง (Structural change) ได้ชัดเจนขึ้น รวมถึงสามารถทดสอบสมมติฐานของ Environmental Kuznets Curve (EKC) ได้อย่างครอบคลุมมากขึ้น ประการที่สาม ควรพิจารณา ตัวแปรด้านสังคมและวัฒนธรรม (Socio-cultural Factors) เช่น ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ทัศนคติต่อการอนุรักษ์และการสืบทอดความรู้ดั้งเดิมในการใช้ทรัพยากร เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้อาจมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางของการใช้ที่ดินและการรักษาทรัพยากรในระยะยาว สุดท้าย ควรใช้วิธีการวิเคราะห์แบบผสมผสาน (Mixed Methods) ที่รวมทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้เข้าใจทั้งตัวเลขเชิงสถิติและบริบทเชิงลึกของพื้นที่ศึกษา การสัมภาษณ์เชิงลึกและการเก็บข้อมูลภาคสนามจะช่วยให้เข้าใจแรงจูงใจและข้อจำกัดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและมาตรการที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

การเผยแพร่บทความวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนทางวิชาการเป็นอย่างดีจาก วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ สำหรับการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ ทรัพยากรทางวิชาการ และบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการดำเนินงานวิจัยตลอดระยะเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าขอกราบแสดงความขอบพระคุณอย่างสูงต่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้กรุณาให้คำแนะนำทั้งในด้านแนวคิดทางทฤษฎี แนวทางการออกแบบวิจัย เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงผลงานอย่างเป็นระบบ จนทำให้บทความวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ สำหรับหน่วยงานภาครัฐ ภาคการศึกษา และผู้ที่สนใจศึกษาประเด็นความยั่งยืนที่แปรผันตามพื้นที่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างป่าไม้ เกษตรกรรม และความยากจนต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

[1] World Bank. (2021). *World development report 2021: Data for better lives*. World Bank Group.

[2] FAO - Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2020). *The state of the world's forests 2020*. https://doi.org/10.4060/ca8642en

[3] World Bank. (2019). *Ending poverty and sharing prosperity in Thailand*. World Bank Group.

[4] Asian Development Bank. (2022). *Southeast Asia rising from the pandemic: Policy priorities for sustainable recovery*. https://www.adb.org/publications

[5] กรมป่าไม้. (2566). *รายงานสถานการณ์ป่าไม้ประเทศไทย พ.ศ. 2566*. กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

[6] Watanabe, K., Okuro, T., & Takeuchi, K. (2021). Land-use changes and ecosystem services in Thailand: A quantitative assessment. *Land Use Policy*, 102, 105255.

[7] World Bank. (2021). *World development report 2021: Data for better lives*. World Bank Group.

[8] Angelsen, A., Jagger, P., Babigumira, R., Belcher, B., Hogarth, N. J., Bauch, S., Börner, J., Smith-Hall, C., & Wunder, S. (2014). Environmental income and rural livelihoods: A global-comparative analysis. *World Development, 64*(S1), S12-S28.

[9] Cheng, S. H., MacLeod, K., Ahlroth, S., Onder, S., Perge, E., Shyamsundar, P., Rana, P., Garside, R., Kristjanson, P., McKinnon, M. C., & Miller, D. C. (2019). A systematic map of evidence on the contribution of forests to poverty alleviation. *Environmental Evidence, 8*(1), 3. https://doi.org/10.1186/s13750-019-0148-4

[10] Miller, D. C., Mansourian, S., Gabay, M., Hajjar, R., Jagger, P., Kamoto, J. F., Newton, P., Oldekop, J. A., Razafindratsima, O. H., Shyamsundar, P., & Sunderland, T. (2021). Forests, trees and poverty alleviation: Policy implications of current knowledge. *Forest Policy and Economics*, 131, 102566. https://doi.org/10.1016/j.forpol.2021.102566

[11] Crespo Cuaresma, J., Danylo, O., Fritz, S., McCallum, I., Obersteiner, M., See, L., and Walsh, B. (2017). Economic development and forest cover: Evidence from satellite data. *Scientific Reports*, 7, 40678. https://doi.org/10.1038/srep40678

[12] Miyamoto, M. (2020). Poverty reduction saves forests sustainably: Lessons for deforestation policies. *World Development*, 127, 104746. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104746

[13] Ferraro, P. J., & Simorangkir, R. (2020). Conditional cash transfers to alleviate poverty also reduced deforestation in Indonesia. *Science Advances, 6*(24), eaaz1298. https://doi.org/10.1126/sciadv.aaz1298

[14] Ellison, D., Morris, C. E., & Locatelli, B. (2017). Trees, forests and water: Cool insights for a hot world. *Global Environmental Change*, 43, 51–61. https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2017.01.002

[15] Sathirathai, S., & Barbier, E. B. (2001). Valuing mangrove conservation in southern Thailand. *Contemporary Economic Policy, 19*(2), 109–122.

[16] Arunyawat, S., & Shrestha, R. P. (2018). Simulating future land use and ecosystem services in Northern Thailand. *Journal of Land Use Science, 13*(1-2), 146-165.

[17] World Bank. (2022). Thailand Rural Income Diagnostic: Challenges and opportunities for ruralfarmers. https://documents1.worldbank.org/curated/en/099005010202299399/pdf/P1775991e5f180ee130cf14572184e61f60735628d80.pdf

บทความวิจัย

สิทธิที่ไม่เสมอภาค: วิเคราะห์โครงสร้างการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้ง

Unequal Rights: Analyzing Structural Accessibility and Political Participation of Persons with Disabilities in the Electoral Process

ธัญพิชา รงค์จำเริญ[1] และจิตรลดา ไชยะ[2]

Tanpicha Rongjumroen[1] and Chitralada Chaiya[2]

[1-2] วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[1-2] College of Politics and Governance, Mahasarakham University

E-mail: 67011381003@msu.ac.th

Corresponding E-mail: chitralada.c@msu.ac.th

This article is presented in the 21th National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26, 2025

Received: August 15, 2025; Revised: September 30, 2025; Accepted: June 20, 2026

บทคัดย่อ

ในบริบทที่ประเทศไทยและสังคมโลกต่างยอมรับหลักการของการเลือกตั้งที่ครอบคลุมและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง กลุ่มคนพิการยังคงเผชิญกับอุปสรรคเชิงโครงสร้างในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น การใช้สิทธิเลือกตั้ง งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการเข้าถึง โดยประกอบด้วย หน่วยเลือกตั้ง บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง บทบาทของผู้นำทางสังคม การรับรู้เกี่ยวกับสิทธิในการมีส่วนร่วม และอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการในประเทศไทย โดยใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation) กับข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง ผลการวิเคราะห์พบว่าปัจจัยด้านโครงสร้างมีความสัมพันธ์ในระดับสูงมากระหว่างกัน ($r = 1.000$, $p < .001$) จึงสะท้อนให้เห็นถึงระบบบริการที่เคลื่อนพร้อมกันในลักษณะรวมศูนย์ ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้เรื่องสิทธิกับการใช้สิทธิเป็นไปในทิศทางบวก ($r = .784$) แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ผลลัพธ์นี้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของคนพิการอาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับ "การจัดให้มี" (เชิงเทคนิค) เพียงอย่างเดียว แต่กับ "ความรู้สึกว่ามีสิทธิที่จะมีส่วนร่วม"

งานวิจัยนี้จึงเสนอว่าการออกแบบนโยบายเลือกตั้งที่เป็นธรรมสำหรับคนพิการจำเป็นต้องข้ามพ้นจากกรอบการอำนวยความสะดวกเชิงเทคนิค ไปสู่การส่งเสริมสำนึกแห่งสิทธิ ความมั่นใจในตนเอง และการสร้างพื้นที่สาธารณะที่รองรับบทบาทของคนพิการในฐานะพลเมืองที่เท่าเทียมในระบอบประชาธิปไตย

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการ; การเข้าถึงการเลือกตั้ง; ความเท่าเทียมกันของสิทธิในการออกเสียง; นโยบายสาธารณะและสิทธิพลเมือง; การรับรู้ถึงการมีส่วนร่วม

Abstract

In the context where Thailand and the global community accept the principle of inclusive elections that leave no one behind, the group of people with disabilities still faces structural obstacles in accessing fundamental rights, such as the right to vote. This research aims to analyze the relationship between access structures, which consist of polling stations, assistance services for accessibility, the role of social leaders, the perception of the right to participate, and the voter turnout rate of people with disabilities in Thailand. The study uses Pearson Correlation analysis with relevant secondary data. The results found that the structural factors have an extremely high correlation with each other ($r = 1.000, p < .001$), thus reflecting a service system that moves together in a centralized manner. Meanwhile, the relationship between perception of rights and voter turnout is positive ($r = .784$) but lacks statistical significance ($p > .05$). This outcome suggests that the participation of people with disabilities may not solely depend on the "provision" (technical aspects) alone, but also on the "feeling of having the right to participate." Therefore, this research proposes that designing fair electoral policies for people with disabilities needs to move beyond the framework of technical facilitation toward fostering a sense of entitlement, self-confidence, and creating a public space that supports the role of people with disabilities as equal citizens in a democracy.

Keywords: Political Participation of Persons with Disabilities; Electoral Access; Voting Rights Equality; Public Policy and Civil Rights; Perception of Participation.

บทนำ

การเลือกตั้งเป็นกลไกพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งประกันสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนอย่างเท่าเทียม โดยสิทธิในการเลือกตั้งถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานซึ่งได้รับการรับรองในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) ค.ศ. 2006 ที่ระบุว่ารัฐภาคีมีพันธกรณีต้องจัดให้คนพิการสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างเท่าเทียมและปราศจากการเลือกปฏิบัติ ในทางทฤษฎี กรอบแนวคิด “แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน” (Rights-Based Approach) เน้นให้การพัฒนาสังคมตั้งอยู่บนหลักการยอมรับและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ขณะที่ “แนวคิดความพิการเชิงสังคม” (Social Model of Disability) อธิบายว่าความพิการมิได้เกิดจากข้อจำกัดทางร่างกายหรือจิตใจของบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากอุปสรรคเชิงโครงสร้าง ทัศนคติ และสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของคนพิการในสังคม นอกจากนี้ “แนวคิดเชิงขีดความสามารถ” (Capability Approach) ยังชี้ให้เห็นว่าการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งที่แท้จริง มิใช่เพียงการเปิดโอกาสให้ใช้สิทธิเท่านั้น แต่รวมถึงการเสริมสร้างศักยภาพ ความรู้ และข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอเพื่อให้คนพิการสามารถตัดสินใจและใช้สิทธินั้นได้อย่างมีความหมาย

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของประเทศไทย แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งจะรับรองสิทธิของคนพิการอย่างชัดเจน แต่การปฏิบัติในทางปฏิบัติยังคงมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในหน่วยเลือกตั้ง การขาดสื่อและช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะของแต่ละกลุ่มคนพิการ เช่น เอกสารเสียง วีดิทัศน์ภาษามือหรือเอกสารอักษรเบรลล์ รวมทั้งการขาดกลไกสนับสนุน เช่น ผู้ช่วยเหลือการลงคะแนน (polling assistants)

ที่ผ่านการอบรมด้านสิทธิมนุษยชนและความต้องการของคนพิการ นอกจากนี้ ปัญหาเชิงทัศนคติของบุคลากรและสังคมก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้คนพิการรู้สึกไม่มั่นใจหรือไม่สะดวกใจในการใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งข้อจำกัดเหล่านี้สะท้อนช่องว่างเชิงโครงสร้างและกระบวนการ (structural and procedural gaps) ที่ทำให้การเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการยังไม่เท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป อีกทั้งปัจจุบันยังไม่มีฐานข้อมูลสถิติที่ชัดเจนและครอบคลุมเกี่ยวกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการในประเทศไทย ไม่ว่าจะจำแนกตามประเภทความพิการ พื้นที่ หรือปัจจัยด้านสังคมเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดช่องว่างทางองค์ความรู้ในเชิงประจักษ์ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการพัฒนากระบวนการเลือกตั้งให้ครอบคลุมและเข้าถึงได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น งานวิจัยฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างการเข้าถึงและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการในการเลือกตั้งในประเทศไทย โดยใช้กรอบทฤษฎีด้านสิทธิมนุษยชน ความพิการ และขีดความสามารถเป็นฐานวิเคราะห์ อันจะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนากระบวนการเลือกตั้งให้ครอบคลุม เป็นธรรม และสอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ ตลอดจนเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและโครงสร้างการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการในการเลือกตั้ง
3. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนากระบวนการเลือกตั้งให้มีความครอบคลุมและเสมอภาคต่อคนพิการ

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิที่ไม่เสมอภาค: วิเคราะห์โครงสร้างการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้ง ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน (Rights-Based Approach)

แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน เป็นแนวคิดที่ผสานหลักการและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากลเข้ากับกระบวนการพัฒนา โดยมีจุดมุ่งหมายให้การพัฒนามิใช่เพียงการบรรลุผลทางเศรษฐกิจหรือโครงสร้างพื้นฐาน แต่ต้องทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียม พร้อมยกระดับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human dignity) ของทุกคน หลักการสำคัญของ RBA ได้แก่

1) การมีส่วนร่วม (Participation) – ทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง ต้องมีโอกาสและอำนาจในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

2) ความรับผิดชอบ (Accountability) – ผู้มีหน้าที่ตามสิทธิ (duty-bearers) เช่น รัฐ ต้องมีความรับผิดชอบต่อการเคารพ คุ้มครอง และปฏิบัติให้เกิดสิทธิ

3) หลักนิติธรรม (Rule of Law) – การดำเนินงานต้องสอดคล้องกับกฎหมายและมาตรฐานสิทธิมนุษยชน

4) ความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ (Equality and Non-discrimination) – ต้องขจัดการกีดกันหรือความเหลื่อมล้ำทุกรูปแบบ

5) การเสริมพลัง (Empowerment) – ทำให้ผู้มีสิทธิ (rights-holders) มีความรู้ ความสามารถและโอกาสที่จะใช้สิทธิของตน [1]

แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน เน้นว่าผู้มีสิทธิ (rights-holders) ต้องตระหนักและสามารถใช้สิทธิของตนได้จริง ขณะที่ผู้มีหน้าที่ตามสิทธิ (duty-bearers) ต้องได้รับการเสริมศักยภาพและกลไกให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ [2] แนวทางนี้มองสิทธิมนุษยชนเป็นทั้ง เป้าหมาย (goal) และเครื่องมือ (means) ของการพัฒนา ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดการพัฒนาแบบเดิมที่มุ่งเน้นผลลัพธ์เชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว การใช้ RBA ยังช่วยให้การพัฒนาเกิดความยั่งยืน เนื่องจากสร้างระบบและโครงสร้างที่คุ้มครองสิทธิอย่างถาวร [3]

แม้แนวคิด Rights-Based Approach จะชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ในกรณีประเทศไทย ผลวิจัยนี้พบว่าสิ่งเหล่านี้อาจไม่เพียงพอหากปราศจากการสร้างสำนึกสิทธิในระดับบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับ Capability Approach ที่เน้น “เสรีภาพที่แท้จริง” มากกว่าการจัดโครงสร้างเพียงอย่างเดียว

แนวคิดความพิการเชิงสังคม (Social Model of Disability)

แนวคิดความพิการเชิงสังคม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในสหราชอาณาจักรช่วงทศวรรษ 1970–1980 จากการเคลื่อนไหวของขบวนการสิทธิคนพิการ (Disabled People’s Movement) เพื่อโต้แย้งกับ ความพิการเกิดจากความบกพร่องหรือความผิดปกติทางร่างกาย จิตใจ หรือประสาทของบุคคล ซึ่งมองว่าความพิการเป็นปัญหาส่วนบุคคลที่ต้องแก้ด้วยการรักษา ฟื้นฟู หรือชดเชยความบกพร่อง แนวคิดแบบสังคมนี้ชี้ให้เห็นว่าความพิการเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความบกพร่อง (*impairment*) กับ อุปสรรคทางสังคม (*social barriers*) และโครงสร้างเชิงระบบ (*structural barriers*) [4] มากกว่าจากความบกพร่องนั้นเพียงอย่างเดียว อุปสรรคเหล่านี้รวมถึง อุปสรรคทางกายภาพ (เช่น พื้นที่สาธารณะที่ไม่สามารถเข้าถึงได้), อุปสรรคทางนโยบายและกฎหมาย (เช่น ขาดการคุ้มครองสิทธิหรือไม่มีมาตรการส่งเสริมการมีงานทำ), และอุปสรรคทางทัศนคติ (เช่น การเหมารวมว่าคนพิการพึ่งพิงผู้อื่นเสมอ) [5]

ความสำคัญของโมเดลนี้คือ การเปลี่ยนกรอบความคิดจากการ “แก้ไขบุคคล” ไปสู่การ “แก้ไขสังคม” โดยให้ความสำคัญกับการขจัดหรือบรรเทาอุปสรรคเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ทุกคนเข้าถึงได้ (*accessibility*) และเป็นธรรม หลักการสำคัญประกอบด้วย การออกแบบเพื่อทุกคน (universal design), ความเท่าเทียมทางโอกาส (equality of opportunity), และการมีส่วนร่วมของคนพิการในการตัดสินใจ (participatory decision-making) แนวคิดนี้ยังเป็นรากฐานสำคัญของการกำหนด อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) ค.ศ. 2006 ซึ่งเน้นให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการเชิงโครงสร้างเพื่อคุ้มครองสิทธิของคนพิการอย่างเสมอภาคและปราศจากการเลือกปฏิบัติ [6]

ดังนั้น การประยุกต์ใช้แนวคิดความพิการเชิงสังคม ในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ ไม่เพียงมุ่งลดข้อจำกัดเฉพาะบุคคล แต่ยังสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และทำให้คนพิการเป็นพลเมืองที่มีสิทธิเต็มในทุกมิติของชีวิต [7]

แนวคิดเชิงขีดความสามารถ (Capability Approach)

แนวคิดเชิงขีดความสามารถ เป็นกรอบการคิดด้านการพัฒนามนุษย์ที่ริเริ่มโดย Amartya Sen และต่อมาได้รับการพัฒนาต่อยอดโดย Martha C. Nussbaum แนวคิดนี้เน้นการประเมินคุณภาพชีวิตของบุคคลจากขีดความสามารถ (capabilities) ในการบรรลุสิ่งที่ตนให้คุณค่า มากกว่าการวัดเพียงรายได้หรือการเติบโตทางเศรษฐกิจ [8] โดยเห็นว่าการพัฒนาคือการขยาย “เสรีภาพที่แท้จริง” (real freedoms) ของคนในการเลือกใช้ชีวิตในแบบที่ต้องการ [9] ซึ่งครอบคลุมทั้งโอกาสทางการศึกษา สุขภาพ การทำงาน การมีส่วนร่วมทาง

สังคม และการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเป็นธรรมในเชิงโครงสร้าง “แนวคิดเชิงขีดความสามารถ” มีความสำคัญกับ 2 องค์ประกอบหลัก คือ

1. ผลลัพธ์เชิงคุณภาพชีวิต – สภาพหรือกิจกรรมที่บุคคลสามารถเป็นหรือทำได้จริง เช่น มีสุขภาพดี การได้รับการศึกษา การมีส่วนร่วมทางการเมือง

2. โอกาสเชิงเสรีภาพ – เสรีภาพหรือโอกาสที่แท้จริงในการบรรลุผลลัพธ์เชิงคุณภาพชีวิตเหล่านั้น

แนวคิดนี้ยังเน้นว่าการประเมินความก้าวหน้าของสังคมต้องมองที่การขจัดข้อจำกัด เช่น ความยากจน การเลือกปฏิบัติ และการขาดโอกาสเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ทุกคนสามารถพัฒนาศักยภาพได้เต็มที่ ได้เสนอรายการ “สมรรถนะหลัก” (*Central Capabilities)* ซึ่งเป็นพื้นฐาน เช่น การมีชีวิต, สุขภาพทางกาย , อิสรภาพในการเคลื่อนไหว, การใช้เหตุผลเชิงปฏิบัติ, ความสัมพันธ์ทางสังคม และการมีส่วนร่วมกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

จุดเด่นของ “แนวคิดเชิงขีดความสามารถ” คือการมองว่าการพัฒนาเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ต้องขยายโอกาสและศักยภาพของบุคคล เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตที่ตนเห็นว่ามีคุณค่าอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน และมิติความเสมอภาคทางสังคม [10]

กรอบกฎหมายและมาตรฐานสากล

ในระดับสากล อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 (CRPD) มาตรา 29 กำหนดพันธกรณีให้รัฐรับประกันการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการอย่างเท่าเทียม ครอบคลุมการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมตลอดกระบวนการเลือกตั้ง [11] ซึ่งสะท้อนแนวคิด “แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน” ที่เน้นการเคารพและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ขณะที่คู่มือขององค์การเพื่อความมั่นคงและความร่วมมือในยุโรป (OSCE/ODIHR) [12] และชุดเครื่องมือของมูลนิธิ IFES ได้กำหนดมาตรฐานการสังเกตการณ์เลือกตั้งที่ครอบคลุมทั้งมิติทางกฎหมาย โครงสร้าง และทัศนคติ พร้อมข้อเสนอแนะด้านการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อติดตามการเข้าถึงของคนพิการในทุกขั้นตอนของกระบวนการเลือกตั้ง [13]

หลักฐานเชิงประจักษ์ต่างประเทศ

งานวิจัยของ Schur & Kruse ในสหรัฐอเมริกาได้วิเคราะห์ “ช่องว่างการใช้สิทธิ” ระหว่างคนพิการกับคนทั่วไป พบว่าปัจจัยสำคัญคือความยากลำบากในการเข้าถึงสถานที่ลงคะแนนและขั้นตอนการเลือกตั้ง แม้จะมีมาตรการอำนวยความสะดวกบางประการในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ช่วยลดอุปสรรคลงบ้าง [14] ส่วนรายงานของ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) พบว่าประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปหลายประเทศยังมีข้อจำกัดด้านกฎหมาย การเข้าถึงสถานที่เลือกตั้ง และสื่อหาเสียง [15] ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “แนวคิดความพิการเชิงสังคม” ที่อธิบายว่าความพิการเกิดจากอุปสรรคเชิงโครงสร้างและสิ่งแวดล้อมมากกว่าข้อจำกัดของบุคคลเพียงอย่างเดียว [16]

บริบทและการปฏิบัติในประเทศไทย

ในประเทศไทย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของคนพิการอย่างชัดเจน [17] พร้อมทั้งมีความร่วมมือระหว่างกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กับคณะกรรมการการเลือกตั้งในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น หน่วยเลือกตั้งกลาง และการสนับสนุนผู้ช่วยเหลือการลงคะแนน[18] อย่างไรก็ตาม รายงานของ ANFREL ระบุว่ายังขาดฐานข้อมูลทางการที่เป็นระบบเกี่ยวกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ [19] ขณะที่งานวิจัยในประเทศ เช่น วิทยานิพนธ์ของสุกัญญา จำนงค์บุญ และปาณิสสรา สุดชูเกียรติ พบว่ามีอุปสรรคทั้งด้านโครงสร้าง การเข้าถึงสื่อและข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนปัญหาเชิงทัศนคติของบุคลากรและสังคม [20]

แม้ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 และความร่วมมือระหว่างกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ กับคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) จะรับรองสิทธิและจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก [21] เช่น หน่วยเลือกตั้งกลาง และการสนับสนุนผู้ช่วยเหลือการลงคะแนน แต่ในทางปฏิบัติ อุปสรรคเชิงโครงสร้างยังคงเกิดขึ้นอย่างชัดเจน ตลอดวงจรการเลือกตั้ง ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงความไม่พร้อมทางกายภาพของหน่วยเลือกตั้งเท่านั้น ปัญหาเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นตอนก่อนวันเลือกตั้ง ซึ่งรวมถึงการขาดแคลนสื่อและช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม เช่น เอกสารเสียง วีดิทัศน์ภาษามือ หรือเอกสารอักษรเบรลล์สำหรับการเข้าถึงข้อมูลหาเสียง ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจใช้สิทธิอย่างมีความหมาย

นอกจากนี้ การขาดการอบรมเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งให้มีความเข้าใจในหลักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในการช่วยเหลือการลงคะแนนก็เป็นอุปสรรคเชิงทัศนคติที่ทำให้คนพิการรู้สึกไม่มั่นใจ ข้อจำกัดเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างเชิงโครงสร้าง และในการทำให้การเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการมีความเท่าเทียมอย่างแท้จริง [22]

ช่องว่างและข้อเสนอเชิงแนวคิด

บทความและงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศชี้ตรงกันว่าการเปิดโอกาสให้คนพิการใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากไม่มีการเสริมสร้างศักยภาพ การจัดสื่อที่เข้าถึงได้ และกลไกสนับสนุนที่เหมาะสม เพื่อให้คนพิการสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างมีความหมายและยั่งยืน [23] ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “แนวคิดเชิงขีดความสามารถ” ที่มองว่าการเข้าถึงสิทธิอย่างแท้จริงต้องประกอบด้วยการเสริมพลัง(empowerment) และการให้ข้อมูลที่เพียงพอสำหรับการตัดสินใจ [24]

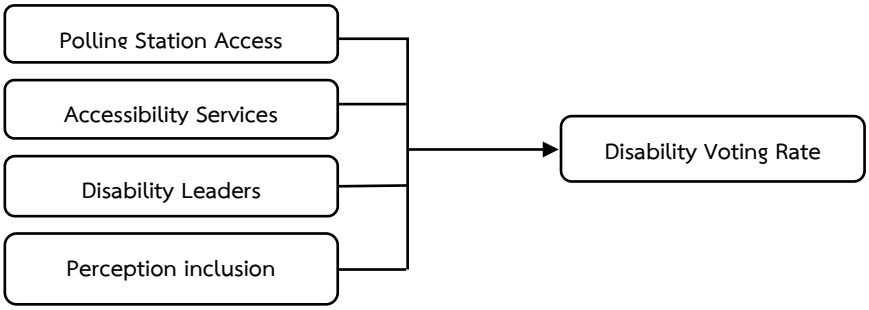
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและโครงสร้างการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการในประเทศไทยและวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการในการเลือกตั้ง โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1.1 การศึกษาข้อมูลและการตั้งสมมติฐาน

บทความวิจัยนี้มีกรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยและมีการกำหนดสมมติฐานที่กล่าวถึงปัจจัย (แสดงดังภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

H1: การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้งมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการในประเทศไทย
H2: การมีบริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ
H3: การมีบทบาทผู้นำคนพิการ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ
H4: การรับรู้ถึงการมีส่วนร่วมความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ
H5: ปัจจัยด้านการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมสามารถทำนายอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.2 การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติและการแปรผล

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง 2563 ใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation) กับข้อมูลทุติยภูมิเชิงปริมาณ (Quantitative Secondary Data) ที่ได้จากการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ชุดข้อมูลหลักได้มาจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) โดยเป็นสถิติที่เกี่ยวข้องกับร้อยละของการเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง (Polling Station Access), ร้อยละความครอบคลุมของบริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง (Accessibility Services), อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ (Disability Voting Rate), และระดับการรับรู้ถึงการมีส่วนร่วม (Perception Inclusion) ในช่วงปีดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีการรวบรวมข้อมูลเชิงบริบทและทฤษฎีจากงานวิจัยในประเทศ งานวิจัยในต่างประเทศ และวารสารวิชาการ รวมถึงเอกสารมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้อง เช่น World Bank, อนุสัญญา CRPD และคู่มือของ OSCE/ODIHR เพื่อประกอบการตั้งสมมติฐานและการแปรผลข้อมูล ข้อมูลที่ได้รวบรวมมาจะถูกนำไปวิเคราะห์ด้วยกระบวนการทางสถิติ

1.3 นำข้อมูลที่ได้รวบรวมมาวิเคราะห์ด้วยกระบวนการทางสถิติและทำการแปรผลข้อมูลสถิติ

บทความนี้มีการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจึงประกอบด้วย ชุดตัวชี้วัดเชิงปฏิบัติการ และวิธีการทางสถิติ ซึ่งชุดตัวชี้วัดถูกสร้างขึ้นโดยการรวบรวมและกำหนดนิยามตัวแปรจากข้อมูลสถิติที่เผยแพร่โดย สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยตัวแปรทั้งหมดถูกกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดหลักของงานวิจัย ซึ่งอ้างอิงจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการแห่งสหประชาชาติ (CRPD) และมาตรฐานสากลด้านการเข้าถึงการเลือกตั้ง จึงมั่นใจได้ในความตรงเชิงเนื้อหาของชุดตัวชี้วัด นอกจากนี้ ชุดข้อมูลสถิติเชิงปริมาณที่ใช้เป็นข้อมูลที่ผ่านการจัดเก็บและรับรองโดยหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมาย ซึ่งถือว่ามีความน่าเชื่อถือในฐานะข้อมูลทุติย

ภูมิ สำหรับเครื่องมือทางสถิติ ใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation) ซึ่งเป็นวิธีการทางสถิติที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (Linear Relationship) ระหว่างตัวแปรเชิงปริมาณที่ถูกกำหนดไว้ในชุดตัวชี้วัด

2. เครื่องมือการวิจัย

2.1 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความเข้มงวดและเชื่อถือได้ งานวิจัยนี้ใช้ซอฟต์แวร์วิเคราะห์สถิติขั้นสูง โดยกรอบการวิเคราะห์มุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation) ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในการอธิบายพลวัตของตัวแปรหลายตัว

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

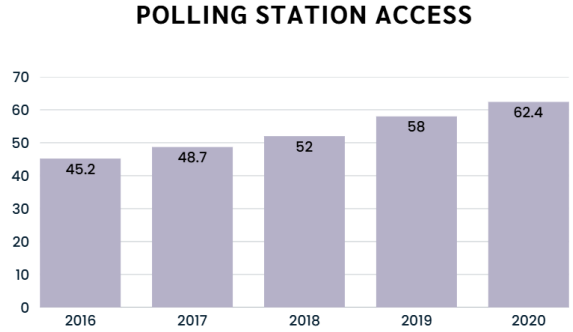
การวิเคราะห์ถูกวางโครงสร้างอย่างรอบคอบ โดยมีการบันทึกทุกขั้นตอนอย่างละเอียดเพื่อให้สามารถตรวจสอบบความถูกต้องของผลลัพธ์ได้ ซึ่งรวมถึงการนำเสนอผลลัพธ์ในรูปของตัวชี้วัด ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Statistical Sighificance Metrics), ช่วงความเชื่อมั่น (Confidence Intervals), ขนาดของผลกระทบ (Effect Sizes), การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ (Coefficient), ค่าความคลาดเคลื่อนมาตฐาน (Standard Error) และค่า p-value ของแต่ละตัวแปร โดยตัวแปรที่มีค่า p-value น้อยกว่า 0.05 ถือว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือและการทดสอบวินิจฉัย

เพื่อรับรองความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ถดถอย งานวิจัยนี้ได้ใช้ขั้นตอนตรวจสอบและการทดสอบวินิจฉัยเพิ่มเติม ได้แก่ วิเคราะห์เศษตกค้าง (Residuals), ตรวจสอบความเป็นปกติ (Normality), การประเมินปัจจัยขยายความแปรปรวน (Variance Inflation Factor) เพื่อตรวจหาปัญหาการเกิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity)

ผลการวิจัย

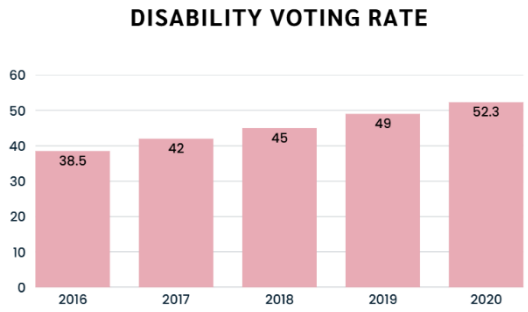
1. การวิเคราะห์แนวโน้มการเข้าถึงหน่วยเลือกตั้งของประเทศไทย (พ.ศ. 2559–2563)

ภาพที่ 2 การวิเคราะห์การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง (พ.ศ. 2559-2563)
ที่มา: ข้อมูลจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

จากภาพที่ 1 กราฟแสดงร้อยละของหน่วยเลือกตั้งที่มีการปรับปรุงให้ผู้มีสิทธิสามารถเข้าถึงได้ ระหว่างปี 2559–2563 พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2559 มีค่าร้อยละ 45.2 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 62.4 ในปี 2563 คิดเป็นการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 38.1 การเพิ่มขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานของหน่วยเลือกตั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการสิทธิในการเข้าถึงของทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีความต้องการพิเศษหรือผู้พิการ ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการสร้างความเท่าเทียมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างทั่วถึง

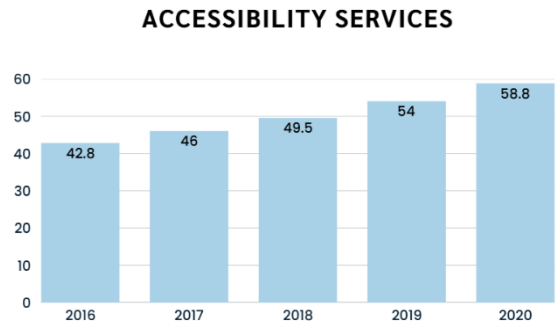
2. การวิเคราะห์แนวโน้มอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการของประเทศไทย (พ.ศ. 2559–2563)

ภาพที่ 3 การวิเคราะห์อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ (พ.ศ. 2559–2563)
ที่มา: ข้อมูลจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

จากภาพที่ 3 กราฟแสดงร้อยละของคนพิการที่ออกมาใช้สิทธิเลือกตั้ง ระหว่างปี 2559–2563 พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2559 มีค่าร้อยละ 38.5 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 52.3 ในปี 2563 คิดเป็นการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 35.8 การเพิ่มขึ้นนี้สะท้อนถึงความตื่นตัวและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการที่มากขึ้น เป็นผลมาจากการพัฒนามาตรการสนับสนุนด้านการเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง การให้ข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม และการส่งเสริมสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งอย่างเท่าเทียม ทั้งนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของคนพิการในกระบวนการประชาธิปไตย

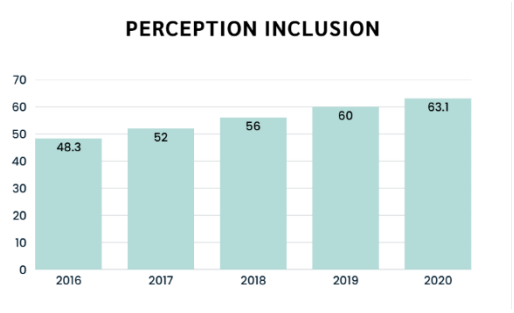
3. การวิเคราะห์แนวโน้มการมีบริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึงของประเทศไทย (พ.ศ. 2559–2563)

ภาพที่ 4 การวิเคราะห์การมีบริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึงคนพิการ (พ.ศ. 2559–2563)
ที่มา: ข้อมูลจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

จากภาพที่ 4 กราฟแสดงร้อยละของความครอบคลุมของบริการช่วยเหลือผู้พิการในการลงคะแนน ระหว่างปี 2559–2563 พบว่ามีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 42.8 ในปี 2559 เป็นร้อยละ 58.8 ในปี 2563 คิดเป็นการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 37.4 แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนถึงการพัฒนามาตรการและสิ่งอำนวยความสะดวกในหน่วยเลือกตั้ง เพื่อให้ผู้พิการสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างสะดวกและเท่าเทียมมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นไปตามหลักการสิทธิมนุษยชนและข้อกำหนดในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (CRPD)

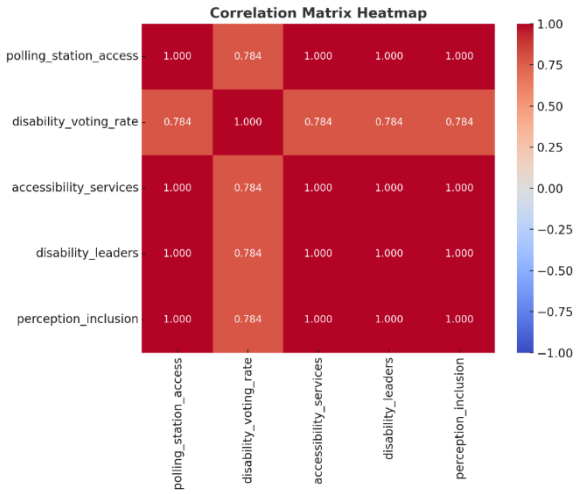
4. การวิเคราะห์แนวโน้มการรับรู้ถึงการมีส่วนร่วมของประเทศไทย (พ.ศ. 2559–2563)

ภาพที่ 5 การวิเคราะห์การรับรู้ถึงการมีส่วนร่วม (พ.ศ. 2559–2563)
ที่มา: ข้อมูลจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

จากภาพที่ 5 กราฟแสดงร้อยละของการรับรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้พิการ ระหว่างปี 2559–2563 พบว่ามีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2559 อยู่ที่ร้อยละ 48.3 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 63.1 ในปี 2563 คิดเป็นการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 30.6 แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการสร้างความตระหนักรู้และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของคนพิการ ซึ่งมีส่วนช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและเท่าเทียมมากขึ้น

2. การวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้งของประเทศไทยในช่วงปี 2559-2563 (Comprehensive Analysis of Thailand's Accessibility structures and participation of persons with disabilities in elections (2016-2020)

ภาพที่ 6 Correlation Matrix Heatmap

ค่า r = 1.000 ที่ปรากฏในบางตัวแปร อาจเกิดจากข้อจำกัดของจำนวนข้อมูล (N= 5) ทำให้การวิเคราะห์แสดงความสัมพันธ์ที่แท้จริง ในเชิงประจักษ์

ตารางที่ 1 Comprehensive Analysis of Thailand's Accessibility structures and participation of persons with disabilities in elections (2016-2020)

ตัวแปร	ค่าสหสัมพันธ์ (r)	ค่า p-value	ระดับนัยสำคัญ
Polling Station Access และ Disability Voting Rate	0.784	0.116	ไม่สำคัญ
Polling Station Access และ Accessibility Services	1.000	< 0.001	สูง (p < 0.01)
Polling Station Access และ Disability Leaders	1.000	< 0.001	สูง (p < 0.01)
Polling Station Access และ Perception Inclusion	1.000	< 0.001	สูง (p < 0.01)
Disability Voting Rate และ Accessibility Services	0.784	0.116	ไม่สำคัญ
Disability Voting Rate และ Disability Leaders	0.784	0.116	ไม่สำคัญ

ตารางที่ 1 Comprehensive Analysis of Thailand's Accessibility structures and participation of persons with disabilities in elections (2016-2020) (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าสหสัมพันธ์ (r)	ค่า p-value	ระดับนัยสำคัญ
Disability Voting Rate และ Perception Inclusion	0.784	0.116	ไม่สำคัญ
Accessibility Services และ Disability Leaders	1.000	< 0.001	สูง (p < 0.01)
Accessibility Services และ Perception Inclusion	1.000	< 0.001	สูง (p < 0.01)
Disability Leaders และ Perception Inclusion	1.000	< 0.001	สูง (p < 0.01)

จากตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบระหว่างตัวชี้วัดด้านโครงสร้างการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้งของประเทศไทย (พ.ศ. 2559-2563) มีผลการศึกษา ดังนี้

1. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงและมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$)

จากตารางที่ 1 พบว่าตัวแปร การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง, บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง, บทบาทผู้นำคนพิการและ การรับรู้การมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์เชิงบวกที่สมบูรณ์ ($r = 1.000$) ต่อกันทุกคู่ หมายความว่าการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรเหล่านี้เคลื่อนไปในทิศทางเดียวกันอย่างสมบูรณ์ อาจเกิดจากการพัฒนาเชิงโครงสร้างและการสนับสนุนที่ดำเนินไปพร้อมกัน

2. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ปานกลางกับอัตราการออกเสียงของคนพิการ ($p < 0.05$)

อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ มีค่าสหสัมพันธ์ $r = 0.784$ กับตัวแปรอื่นทุกตัว (ยกเว้นตัวเอง) ซึ่งเป็นระดับความสัมพันธ์เชิงบวกสูง แต่ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) สาเหตุอาจเกิดจากจำนวนตัวอย่างที่น้อย ($N = 5$) ทำให้ไม่เพียงพอในการยืนยันผลอย่างมั่นใจ

3. ตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \geq 0.05$)

การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง ($r = 0.784$, $p = 0.116$), บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง ($r = 0.784$, $p = 0.116$), บทบาทผู้นำคนพิการ ($r = 0.784$, $p = 0.116$), การรับรู้การมีส่วนร่วม ($r = 0.784$, $p = 0.116$)

ค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรเหล่านี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงไม่สามารถสรุปได้ว่ามีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้งของคนพิการในช่วงเวลาดังกล่าว

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านโครงสร้างการเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง บทบาทผู้นำคนพิการ การรับรู้การมีส่วนร่วม และอัตราการออกเสียงของคนพิการ เพื่อทำความเข้าใจกลไกที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการ โดยจากผลการศึกษา สามารถวิเคราะห์และอภิปรายผลได้ ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้ง

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการเข้าถึง และการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้งของประเทศไทย (พ.ศ. 2559–2563) พบว่า ตัวแปรด้านโครงสร้างการเข้าถึง เช่น การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง, บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง, บทบาทผู้นำคนพิการ และ การรับรู้การมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงและมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) เกือบทุกคู่ ยกเว้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านี้กับอัตราการออกเสียงของคนพิการ ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แม้ว่าค่าสหสัมพันธ์ (r) จะอยู่ในระดับปานกลาง (0.784) การที่ การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง, บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง, และ บทบาทผู้นำคนพิการ มีความสัมพันธ์สูง สอดคล้องกับ แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน ซึ่งเน้นให้รัฐและผู้มีหน้าที่ตามสิทธิ (duty-bearers) ต้องสร้างสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการเข้าถึงของทุกคนอย่างเท่าเทียม การมีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญระหว่างโครงสร้างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาหนึ่งด้าน (เช่น บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง) มีแนวโน้มจะเกิดร่วมกับการพัฒนาอีกด้าน (เช่น การเสริมบทบาทผู้นำคนพิการ) ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเชิงศักยภาพ

ในมุมของ แนวคิดความพิการเชิงสังคม ผลการวิจัยชี้ว่าการมีโครงสร้างสนับสนุนที่ครบถ้วน เช่น บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง และบทบาทผู้นำคนพิการ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนการลดอุปสรรคเชิงโครงสร้างและเชิงทัศนคติในสังคม การที่ตัวแปรเหล่านี้สัมพันธ์กันยังบ่งชี้ถึงความก้าวหน้าในการปรับสภาพแวดล้อมทางการเมืองให้เอื้อต่อการเข้าร่วมของคนพิการในระยะยาว
อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ที่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างโครงสร้างการเข้าถึงและ อัตราการออกเสียงของคนพิการ อาจสะท้อนว่าปัจจัยเชิงโครงสร้างเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะเพิ่มอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ จำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยอื่น เช่น แรงจูงใจทางการเมือง การรับรู้สิทธิ หรือปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับ “แนวคิดเชิงขีดความสามารถ” ที่มองว่าการพัฒนาไม่ได้อยู่ที่การมีทรัพยากรหรือโครงสร้างเพียงอย่างเดียว แต่ต้องขยาย “เสรีภาพที่แท้จริง” และโอกาสในการใช้ชีวิตที่ตนให้คุณค่า การมีโครงสร้างพร้อมจึงเป็นเพียง “เงื่อนไขจำเป็น” แต่ยังต้องเสริมด้านการเสริมพลัง (empowerment) การให้ข้อมูล และการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้คนพิการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมจริง

โดยสรุป ผลการวิจัยนี้สนับสนุนข้อเสนอของทั้งสามทฤษฎีที่ว่าการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมต้องมองในมิติที่เชื่อมโยงกัน ทั้งด้านโครงสร้างเชิงกายภาพ บริการสนับสนุน และการเสริมพลังเชิงสังคม เพื่อสร้างระบบที่ยั่งยืนและเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการอย่างแท้จริง

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ การศึกษาสภาพและโครงสร้างการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการ, การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม, และการเสนอแนวทางการพัฒนา 1. สภาพและโครงสร้างการเข้าถึง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิในช่วงปี 2559-2563 พบว่า ตัวแปรด้านโครงสร้างและการสนับสนุน ได้แก่ การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง, บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง, บทบาทผู้นำคนพิการ และการรับรู้การมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากต่อกัน ($r=1.000$, $p < 0.001$) แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาเชิงโครงสร้างและการจัดบริการสนับสนุนต่าง ๆ ในประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะดำเนินไปควบคู่กันอย่างเป็นระบบและรวมศูนย์ 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม โดยอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการมีค่าสหสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับตัวแปรด้านโครงสร้างและการรับรู้ ($r=0.784$) ทุกตัว แต่ค่านี้ยังไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) เนื่องจากข้อจำกัดของจำนวนข้อมูลที่น้อย แต่อย่างไรก็ตาม ทิศทางของความสัมพันธ์ชี้ให้เห็นแนวโน้มนี้ว่าการมีโครงสร้างที่พร้อมและการรับรู้สิทธิที่สูงขึ้นมีความเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้น

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเชิงขีดความสามารถที่มองว่าการมีส่วนร่วมไม่ได้ขึ้นอยู่กับการ "จัดให้มี" เท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับ "ความรู้สึกว่ามีสิทธิที่จะมีส่วนร่วม" 3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย จากผลการศึกษางานวิจัยนี้ยืนยันข้อเสนอได้ว่าการพัฒนาโครงสร้างและบริการสนับสนุนในหน่วยเลือกตั้ง รวมถึงการเสริมบทบาทผู้นำคนพิการเป็นปัจจัยสำคัญที่ควรใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนพิการในกระบวนการเลือกตั้งอย่างยั่งยืน

สรุป และอภิปรายผล

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านโครงสร้างการเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง บทบาทผู้นำคนพิการ การรับรู้การมีส่วนร่วม และอัตราการออกเสียงของคนพิการ เพื่อทำความเข้าใจกลไกที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการ โดยจากผลการศึกษา สามารถวิเคราะห์และอภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิเชิงปริมาณในรอบปี พ.ศ. 2559–2563 สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตที่น่าสนใจระหว่างตัวแปรเชิงโครงสร้างและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการในประเทศไทย โดยผลการวิจัยในส่วนแรกพบว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างเชิงกายภาพและการสนับสนุน ซึ่งประกอบด้วย การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง บทบาทของผู้นำคนพิการ และการรับรู้ถึงการมีส่วนร่วม ต่างมีแนวโน้มเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีความสัมพันธ์เชิงบวกที่สมบูรณ์ระหว่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับสูงมาก ($r = 1.000$, $p < .001$) ปรากฏการณ์นี้บ่งชี้ว่า ระบบบริการและการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการเลือกตั้งในประเทศไทย มีลักษณะการขับเคลื่อนที่เคลื่อนพร้อมกันในรูปแบบรวมศูนย์ (Centralized) ซึ่งสอดคล้องอย่างยิ่งกับ แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน (Rights-Based Approach) ที่เน้นย้ำบทบาทหน้าที่ของรัฐหรือผู้มีหน้าที่ตามสิทธิ (Duty-bearers) ในการสร้างมาตรฐานกลางและวางโครงสร้างพื้นฐานเพื่อประกันสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ขณะเดียวกันในมุมของแนวคิดความพิการเชิงสังคม (Social Model of Disability) ความสอดประสานกันของตัวแปรเชิงโครงสร้างเหล่านี้ยังสะท้อนถึงความพยายามของสังคมและภาครัฐในการลดอุปสรรคทางกายภาพ นโยบาย และสิ่งแวดล้อมลงเพื่อปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางการเมืองให้เอื้อต่อการยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิพลเมืองของคนพิการในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างและการรับรู้เหล่านั้นกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ (Disability Voting Rate) ผลการทดสอบทางสถิติกลับพบจุดตัดที่สำคัญ โดยแม้ว่าความสัมพันธ์จะเป็นไปในทิศทางบวกในระดับที่ค่อนข้างสูง ($r = .784$) แต่กลับไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ซึ่งในทางสถิติอาจเกิดจากข้อจำกัดของจำนวนชุดข้อมูลที่มีขนาดเล็ก แต่ในเชิงทฤษฎี ผลลัพธ์ดังกล่าวได้สร้างข้อค้นพบที่ก้าวข้ามกรอบคิดแบบเดิม โดยชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แท้จริงของคนพิการไม่ได้ขึ้นอยู่กับการ "จัดให้มี" หรือการอำนวยความสะดวกในเชิงเทคนิคและกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องพึ่งพาสิ่งที่เรียกว่า "ความรู้สึกหรือการตระหนักว่าตนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วม" เป็นสำคัญ

ข้อค้นพบในจุดนี้สอดคล้องและสนับสนุน แนวคิดเชิงขีดความสามารถ (Capability Approach) ของ Amartya Sen และ Martha C. Nussbaum อย่างชัดเจน ซึ่งอธิบายว่าการเข้าถึงสิทธิที่แท้จริง (Real Freedoms) ไม่ใช่เพียงแค่การเปิดโอกาสหรือการหยิบยื่นทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานให้เท่านั้น แต่โครงสร้างเหล่านั้นเป็นเพียง "เงื่อนไขจำเป็น" ขั้นต้น รัฐและสังคมยังจำเป็นต้องมุ่งเน้นกระบวนการเสริมพลัง (Empowerment) การให้ข้อมูลข่าวสารที่รอบด้าน ตลอดจนการเสริมสร้างสำนึกแห่งสิทธิและความมั่นใจใน

ตนเอง เพื่อเปลี่ยนผ่านจากขีดความสามารถเชิงศักยภาพไปสู่เสรีภาพที่แท้จริงในการดำเนินชีวิตและกำหนดอนาคตทางการเมืองทางการเลือกตั้ง ดังนั้น การออกแบบนโยบายเลือกตั้งที่เป็นธรรมและยั่งยืนในอนาคต จึงต้องข้ามพ้นมิติการสงเคราะห์เชิงเทคนิค ไปสู่การสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองที่ยอมรับและหนุนเสริมบทบาทของคนพิการในฐานะพลเมืองที่เท่าเทียมและมีพลังขับเคลื่อนระบอบประชาธิปไตยด้วยตนเองอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่าปัจจัยด้านโครงสร้างและบริการสนับสนุนในหน่วยเลือกตั้งมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมากต่อการรับรู้การมีส่วนร่วมของคนพิการ และมีแนวโน้มเชื่อมโยงกับอัตราการออกเสียง แม้จะยังไม่พบความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติในกรณีของ อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ เนื่องมาจากข้อจำกัดด้านข้อมูล ดังนั้น จึงควรมีการดำเนินนโยบายและมาตรการดังต่อไปนี้

1. การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานของหน่วยเลือกตั้งที่เข้าถึงได้

1.1 ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางลาด พื้นผิวเรียบ ห้องน้ำที่รองรับผู้ใช้วีลแชร์และจุดลงคะแนนที่ออกแบบให้เหมาะสมกับความต้องการของคนพิการทุกประเภท

1.2 จัดทำมาตรฐานกลางด้านการเข้าถึงและติดตามการดำเนินงานในทุกเขตเลือกตั้ง

2. การเพิ่มบริการสนับสนุนในวันเลือกตั้ง

2.1 จัดให้มีผู้ช่วยลงคะแนน ล่ามภาษามือ บัตรลงคะแนนอักษรเบรลล์ และบริการพิเศษอื่น ๆ เพื่อรองรับความต้องการเฉพาะ

2.2 จัดอบรมเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งให้มีความรู้และความเข้าใจในการให้บริการคนพิการอย่างเหมาะสม

3. การเสริมบทบาทและศักยภาพของผู้นำหรือองค์กรคนพิการ

3.1 สนับสนุนการทำงานของเครือข่ายคนพิการในระดับพื้นที่เพื่อเป็นตัวกลางสื่อสารสิทธิและกระตุ้นการมีส่วนร่วม

3.2 จัดงบประมาณและโครงการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถด้านการสื่อสารสาธารณะและการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ

4. การสร้างการรับรู้ด้านการมีส่วนร่วม

4.1 จัดทำสื่อรณรงค์ที่เข้าถึงคนพิการในทุกประเภทสื่อและทุกช่องทาง เช่น วิดีโอพร้อมคำบรรยาย เสียงบรรยาย หรือภาษามือ

4.2 ส่งเสริมกิจกรรมสร้างความตระหนักในชุมชน เพื่อให้คนพิการรู้สึกว่ามีบทบาทและเสียงที่มีความหมายในกระบวนการประชาธิปไตย

5. การวิจัยและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

5.1 เก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในระยะยาว เพื่อประเมินผลของการปรับปรุงโครงสร้างบริการ และนโยบายต่ออัตราการออกเสียง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการเก็บข้อมูลในระยะเวลาที่ยาวนานขึ้นและครอบคลุมพื้นที่ตัวอย่างที่หลากหลายกว่าเดิม เพื่อเพิ่มจำนวนกรณีศึกษาและทำให้การวิเคราะห์มีพลังทางสถิติ (statistical power) มากขึ้น ซึ่งสามารถตรวจจับความสัมพันธ์ที่แท้จริงได้อย่างแม่นยำ นอกจากนี้ควรเก็บข้อมูลตัวแปรแทรกซ้อน เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเหตุการณ์เฉพาะปี ที่อาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกมาใช้สิทธิของคนพิการ รวมถึงควรใช้วิธีวิเคราะห์ขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์เชิงพหุคูณ เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของตัวแปรตัวกลางและตัวแปรกำกับได้อย่างชัดเจน อีกทั้งควรมีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพร่วมด้วย เพื่อให้เข้าใจมิติด้านประสบการณ์และการรับรู้ของคนพิการต่อการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งอย่างรอบด้าน

กิตติกรรมประกาศ

การเผยแพร่การวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี จากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณสำหรับการสนับสนุนความรู้ทางวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ความรู้ ข้อคิด แนวทางการทำวิจัย ข้อแนะนำ วิธีการหาข้อมูล และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการทำบทความวิจัยนี้ จนกระทั่งบทความวิจัยครั้งนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ สุดท้ายนี้ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

[1] Cornwall, A., & Nyamu-Musembi, C. (2004). Putting the “rights-based approach” to development into perspective. *Third World Quarterly*, *25*(8), 1415–1437. DOI: https://doi.org/10.1080/0143659042000308447

[2] Office of the High Commissioner for Human Rights. (2006). *Frequently Asked Questions on a Human Rights-Based Approach to Development Cooperation*. United Nations.

[3] United Nations. (2003). *The Human Rights Based Approach to Development Cooperation: Towards a Common Understanding Among UN Agencies*. United Nations

[4] Union of the Physically Impaired Against Segregation. (1976). *Fundamental principles of disability*. UPIAS.

[5] Oliver, M. (1990). *The politics of disablement*. Macmillan Education UK. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-349-20895-1

[6] United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*.

[7] People with Disability Australia. (n.d.). *Models of disability*.

[8] Nussbaum, M. C. (2011). *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Harvard University Press

[9] Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford University Press.

[10] Robeyns, I. (2017). *Wellbeing, Freedom and Social Justice: The Capability Approach Re-Examined*. Open Book Publishers. DOI: https://doi.org/10.11647/OBP.0130

[11] United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*. New York: United Nations.

[12] OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2017). *Handbook on observing and promoting the electoral participation of persons with disabilities*. OSCE/ODIHR. https://www.osce.org/odihr/elections/handbook-disabilities

[13] International Foundation for Electoral Systems. (2018). *Election access observation toolkit*. IFES. https://www.ifes.org/tools-resources/election-access-observation-toolkit

[14] Schur, L., & Kruse, D. (2014). *Disability and voting accessibility in the 2012 elections: Final report to the U.S. Election Assistance Commission*. Rutgers University.

[15] European Union Agency for Fundamental Rights. (2014). *The right to political participation of persons with disabilities*. Publications Office of the European Union.

[16] European Union Agency for Fundamental Rights. (2024). *Political participation of persons with disabilities – 2024 update*. Publications Office of the European Union.

[17] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2561). *พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561*. ราชกิจจานุเบกษา.

[18] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566). *การอำนวยความสะดวกให้กับคนพิการและผู้สูงอายุในวันเลือกตั้ง*. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. https://www.ect.go.th

[19] Asian Network for Free Elections (ANFREL). (2019). *Legal measures concerning the rights of persons with disabilities to participate in the election under the Organic Act on the Election of Members of Parliament B.E. 2561 (2018)*. Asian Network for Free Elections (ANFREL). https://anfrel.org/wp-content/uploads/2020/02/ANFREL-Research-Report-on-PWD-Participation-in-Election_Thailand.pdf

[20] สุกัญญา จำนงค์บุญ. (2563). *การเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการ* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[21] ปาณิสสรา สุดชูเกียรติ. (2563). *มาตรการทางกฎหมายในการช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวก แก่คนพิการทางการเห็นในการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. DOI: 10.58837/CHULA.THE.2020.836.

[22] พรปวีณ์ มีมากบาง. (2562). ปัญหาการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการในประเทศไทย. *วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, *48*(3), 512–537. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/rdi-aru/article/download/244126/167101

[23] Sen, A. (1999). *Development as freedom*. New York: Knopf.

[24] Mitra, S. (2006). The capability approach and disability. *Journal of Disability Policy Studies, 16*(4), 236–247. DOI: https://doi.org/10.1177/10442073060160040501

[25] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2563). *รายงานการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการ*. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. https://www.ect.go.th/

บทความวิจัย

พลวัตอำนาจกับสุขภาวะ: ภาษีมูลค่าเพิ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความเหลื่อมล้ำในระบบสุขภาพไทย

Power Dynamics and Public Well-being: VAT Allocation, Local Governments, and Health Inequality in Thailand

จารุวรรณ พนมเขต[1] และจิตรลดา ไชยะ[2]

Jaruwan Panomket[1] and Chitralada Chaiya[2]

[1-2] วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[1-2] College of Politics and Governance, Mahasarakham University

E-mail: 67011381011@msu.ac.th

Corresponding E-mail: chitralada.c@msu.ac.th

This article is presented in the 21th National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26, 2025

Received: August 15, 2025; Revised: September 30, 2025; Accepted: May 4, 2026

บทคัดย่อ

การกระจายอำนาจทางการคลังในภาคสาธารณสุขไม่ใช่เพียงกลไกในการถ่ายโอนภารกิจเชิงบริหาร แต่เป็นกระบวนการจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐส่วนกลางและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่ส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการจัดบริการสุขภาพและการลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสรรภาษีมูลค่าเพิ่มตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจฯ กับตัวชี้วัดด้านสุขภาวะ การลงทุนทางสังคม และดัชนีความเหลื่อมล้ำ ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลระดับมหภาคของประเทศไทย โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการจัดสรรงบประมาณผ่านกลไกภาษีมูลค่าเพิ่มมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดและระดับการใช้จ่ายด้านสุขภาพ และมีความสัมพันธ์เชิงลบกับค่าดัชนีความเหลื่อมล้ำ จำนวนการเกิดมีชีพ และจำนวนเตียงโรงพยาบาลต่อประชากร อันสะท้อนถึงพลวัตของอำนาจเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อความสามารถของ อปท. ในการกำหนดนโยบายสุขภาพเชิงรุก ทั้งนี้ การวิเคราะห์ยังเผยให้เห็นข้อจำกัดเชิงระบบของโครงสร้างอำนาจแบบรวมศูนย์ที่อาจขัดขวางการพัฒนาเชิงพื้นที่ ที่มีความยั่งยืน งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การกระจายอำนาจด้านการบริการสุขภาพ จำเป็นต้องมีมากกว่าการถ่ายโอนทรัพยากรทางการคลัง หากแต่ต้องควบคู่ไปกับการเสริมสร้างสมรรถนะสถาบัน การเพิ่มขีดความสามารถเชิงนโยบายของท้องถิ่น และการจัดวางระบบธรรมาภิบาลที่เปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อให้สุขภาวะเป็นผลลัพธ์ของความเสมอภาคทางสังคม ไม่ใช่เพียงผลพวงของการจัดสรรงบประมาณเชิงเทคนิค

คำสำคัญ: พลวัตอำนาจ; สุขภาวะ; ภาษีมูลค่าเพิ่ม; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.); ความเหลื่อมล้ำในระบบสุขภาพไทย; การกระจายอำนาจทางการคลัง; การถ่ายโอนภารกิจ

Abstract

Fiscal decentralization in the public health sector is not merely an administrative mechanism for task delegation but a structural realignment of power relations between the central government and local administrative organizations (LAOs). This power reconfiguration significantly influences the capacity of local governments to deliver equitable health services and address systemic disparities. This study aims to examine the structural relationship between the allocation of value-added tax (VAT), as mandated by the Decentralization Act, and a set of macro-level indicators, including public health outcomes, social investment, and income inequality in Thailand. Pearson's correlation analysis was employed to assess the associations among these variables. The findings reveal that increased VAT allocation is positively correlated with life expectancy and public health expenditure, and negatively correlated with the Gini index, birth rate, and hospital bed density. These patterns reflect the structural dynamics of local fiscal power and its implications for proactive health governance. The analysis also highlights the persistent limitations of a centralized fiscal structure that may hinder sustainable subnational development. This research underscores that meaningful decentralization must go beyond the redistribution of fiscal resources. It requires institutional capacity-building, policy autonomy for local actors, and the establishment of participatory governance mechanisms. Ultimately, public well-being should emerge not merely as a technical outcome of budgetary flows but as a reflection of social justice and inclusive policymaking rooted in local empowerment.

Keywords: Decentralization; Public Well-being; Value-Added Tax (VAT) Allocation; Local Administrative Organizations (LAOs); Health Inequality; Fiscal Decentralization; Functional Transfer

บทนำ

การกระจายอำนาจทางการคลังในภาคสาธารณสุขเป็นประเด็นสำคัญในกระบวนการปฏิรูประบบสุขภาพของประเทศไทย เนื่องจากมิได้หมายถึงเพียงการถ่ายโอนภารกิจเชิงบริหารและทรัพยากรทางการคลังจากส่วนกลางไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐส่วนกลางกับท้องถิ่น ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความสามารถในการกำหนดนโยบาย การจัดบริการ และการตอบสนองต่อความต้องการด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง [1] ในบริบทของประเทศไทย พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจฯ ได้กำหนดกลไกการจัดสรรภาษีมูลค่าเพิ่ม (Value Added Tax: VAT) เป็นช่องทางสำคัญในการกระจายทรัพยากรด้านการคลังสู่ท้องถิ่น เพื่อเพิ่มศักยภาพการดำเนินงานด้านสุขภาพ โดยเฉพาะการจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิ การส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรค อย่างไรก็ตาม แม้การจัดสรรงบประมาณผ่านกลไกการจัดสรรภาษีมูลค่าเพิ่มจะมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ แต่หลักฐานเชิงประจักษ์ในหลายพื้นที่ชี้ให้เห็นว่าการกระจายอำนาจทางการคลังเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ หากปราศจากการเสริมสร้างสมรรถนะสถาบัน ขีดความสามารถเชิงนโยบายของท้องถิ่น และระบบธรรมาภิบาลที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ [2]

ความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพในประเทศไทยยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ โดยปรากฏชัดในตัวชี้วัด เช่น ค่าดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (GINI Index) อัตราการเกิดมีชีพ อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ตลอดจนความแตกต่างของทรัพยากรด้านสาธารณสุขระหว่างพื้นที่เมืองกับชนบท การศึกษาเชิงประจักษ์ในหลายประเทศชี้ว่า ระดับการกระจายอำนาจทางการคลังมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลลัพธ์ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ก็ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขเชิงโครงสร้างและบริบทการบริหารในแต่ละพื้นที่

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสรรภาษีมูลค่าเพิ่มตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจฯ กับตัวชี้วัดด้านสุขภาวะ การลงทุนทางสังคม และดัชนีความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย พร้อมทั้งประเมินผลของการกระจายอำนาจทางการคลังต่อศักยภาพการจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิ และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำและเสริมสร้างธรรมาภิบาลในภาคสาธารณสุขท้องถิ่น อันจะนำไปสู่ระบบสุขภาพที่มีความยั่งยืน ครอบคลุม และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสรรภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจฯ กับตัวชี้วัดด้านสุขภาวะ การลงทุนทางสังคม และดัชนีความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย
2. เพื่อประเมินผลของการกระจายอำนาจทางการคลังในภาคสาธารณสุขต่อศักยภาพการจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิ การส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรคขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบการกระจายอำนาจด้านสาธารณสุขที่เพิ่มสมรรถนะเชิงนโยบายของท้องถิ่น ลดความเหลื่อมล้ำ และส่งเสริมธรรมาภิบาลในการจัดบริการสาธารณสุข

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ได้แบ่งเนื้อหาสาระออกเป็นหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการกระจายอำนาจ

การกระจายอำนาจเป็นกระบวนการโอนอำนาจการตัดสินใจ ทรัพยากร และความรับผิดชอบจากรัฐบาลส่วนกลางไปยังหน่วยงานในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มความคล่องตัว ประสิทธิภาพ และความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ การกระจายอำนาจแบ่งได้เป็น 3 มิติหลัก ได้แก่ [3]

1) การกระจายอำนาจทางการเมือง (Political Decentralization)

2) การกระจายอำนาจทางการบริหาร (Administrative Decentralization)

3) การกระจายอำนาจทางการคลัง (Fiscal Decentralization)

ในบริบทของภาคสาธารณสุข การกระจายอำนาจช่วยให้การตัดสินใจด้านนโยบายและการจัดบริการสุขภาพมีความใกล้ชิดกับชุมชนมากขึ้น งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์การกระจายอำนาจทางการคลังที่มีต่อสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำ จึงใช้แนวคิดนี้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจบทบาทของ (อปท.)

2. แนวคิดการกระจายอำนาจทางการคลัง

การกระจายอำนาจทางการคลัง หมายถึง “การที่รัฐบาลกลางมอบอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบทางการคลังให้กับหน่วยการปกครองท้องถิ่นให้มีอิสระในการตัดสินใจทางการคลัง อันได้แก่ การจัดหารายได้ การใช้จ่าย การก่อหนี้ และการบริหารการคลัง โดยไม่ต้องอยู่ในการบังคับบัญชาของรัฐบาลกลาง เพียงแต่อยู่ในการกำกับหรือการควบคุมบางเรื่องที่จำเป็นเท่านั้น” [4]

3. ทฤษฎีการคลังสาธารณะและการจัดสรรทรัพยากร

รัฐมีบทบาทหลัก 3 ด้าน ได้แก่ การจัดสรรทรัพยากร (allocation), การกระจายรายได้ (distribution) และการรักษาเสถียรภาพเศรษฐกิจ (stabilization) การจัดสรรงบประมาณด้านสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพจึงต้องคำนึงทั้งด้านความคุ้มค่าและความเป็นธรรม การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสรรภาษีมูลค่าเพิ่มกับตัวชี้วัดสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำ สอดคล้องกับบทบาทของรัฐในการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม [5]

4. แนวคิดความเสมอภาคและความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพ

ความเสมอภาคทางสุขภาพ หมายถึงการที่ทุกคนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพโดยไม่มีอุปสรรคทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพเป็นผลจากปัจจัยโครงสร้าง เช่น รายได้ การศึกษา และสภาพแวดล้อม [6]

5. ทฤษฎีระบบสุขภาพ

ระบบสุขภาพมีองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ การให้บริการ (service delivery), บุคลากรสุขภาพ (health workforce), ระบบข้อมูลสุขภาพ, ยาและเทคโนโลยี, การเงินด้านสุขภาพ และการกำกับดูแล (governance) การโอนภารกิจโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และงบประมาณ สู่ อปท. ส่งผลโดยตรงต่อโครงสร้างทั้ง 6 ด้านของระบบสุขภาพท้องถิ่น [7]

6. ทฤษฎีการบริหารภาครัฐแนวใหม่

การบริหารภาครัฐแนวใหม่เน้นการใช้หลักการจัดการภาคเอกชนในภาครัฐ เช่น การเน้นผลสัมฤทธิ์ (result-oriented), การใช้ตัวชี้วัดผลงาน, การกระจายอำนาจ และการเพิ่มความยืดหยุ่นในการบริหาร การถ่ายโอน รพ.สต. และงบประมาณให้ อปท. เป็นตัวอย่างของการใช้การบริหารภาครัฐแนวใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความตอบสนองต่อประชาชน [8]

7. ทฤษฎีเครือข่ายนโยบาย

การกำหนดและดำเนินนโยบายเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย การถ่ายโอนภารกิจด้านสาธารณสุขจึงต้องอาศัยความร่วมมือของกระทรวงสาธารณสุข อปท. ภาคประชาชน และภาคเอกชน ช่วยอธิบายความท้าทายในการประสานงานและการมีส่วนร่วมในกระบวนการกระจายอำนาจทางการคลัง [9]

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาการจัดสรรงบประมาณด้านสาธารณสุขต่อคุณภาพชีวิตและความเสมอภาคทางสังคมของประชาชนไทย โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณระดับประเทศจากหน่วยงานภาครัฐและองค์การระหว่างประเทศ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้จ่ายด้านสุขภาพกับตัวชี้วัดสุขภาวะ ได้แก่ อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด และดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (GINI Index) ผลการศึกษาพบว่า การจัดสรรงบประมาณด้านสาธารณสุขที่เพิ่มขึ้นมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการยกระดับอายุคาดเฉลี่ยของประชาชน และมีความสัมพันธ์เชิงลบกับค่าดัชนี GINI สะท้อนถึงบทบาทเชิงนโยบายของการลงทุนด้านสุขภาพในการลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมความเสมอภาคทางสุขภาพของสังคมไทย พบว่า การออกแบบนโยบายงบประมาณด้านสาธารณสุขควรเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร ควบคู่กับการกระจายงบประมาณอย่างเป็นธรรม เพื่อสร้างระบบสุขภาพที่มีความยั่งยืนและครอบคลุม [10]

ผลการศึกษาการประเมินผลการถ่ายโอนภารกิจด้านสาธารณสุขจากกระทรวงสาธารณสุขไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นกรณีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) พบว่า การถ่ายโอนภารกิจ รพ.สต. ส่งผลให้ท้องถิ่นมีความสามารถเพิ่มขึ้นในการจัดบริการสุขภาพ การวางแผนเชิงพื้นที่ และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้รวดเร็วมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังคงพบข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ การขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข งบประมาณไม่เพียงพอ และข้อจำกัดด้านเครื่องมือและเทคโนโลยีทางการแพทย์ ผลการวิจัยเสนอให้มีการสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร และการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การถ่ายโอนภารกิจด้านสาธารณสุขบรรลุเป้าหมายด้านคุณภาพและความยั่งยืนของระบบสุขภาพท้องถิ่น [11]

รายงานขององค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการกระจายอำนาจทางการคลังและผลลัพธ์ด้านสุขภาพในประเทศสมาชิกและประเทศคู่ภาคี โดยใช้ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบจากตัวชี้วัดเศรษฐกิจ การคลัง และสุขภาพ ผลการวิเคราะห์เชิงสถิติ พบว่าประเทศที่มีระดับการกระจายอำนาจทางการคลังสูง มักมีผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ดีกว่าในด้านอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด อัตราการรอดชีวิตของทารก และระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อระบบสุขภาพ การกระจายอำนาจที่มีประสิทธิภาพยังช่วยเพิ่มประสิทธิผลการใช้ทรัพยากร ลดความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพระหว่างพื้นที่ และเสริมสร้างความรับผิดชอบเชิงนโยบายของรัฐบาลท้องถิ่น รายงานเสนอว่าการออกแบบนโยบายการกระจายอำนาจด้านสุขภาพควรควบคู่ไปกับกลไกธรรมาภิบาล การกำกับติดตาม และการสนับสนุนทางเทคนิค เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความเป็นอิสระของท้องถิ่นและมาตรฐานการบริการในระดับประเทศ [12]

ผลการวิเคราะห์ผลกระทบของการกระจายอำนาจต่อบทบาทและความสามารถเชิงนโยบายของรัฐบาลท้องถิ่นในประเทศโบลิเวีย โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เชิงเปรียบเทียบ (comparative historical analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากงบประมาณ การลงทุนสาธารณะ และตัวชี้วัดด้านสังคม-เศรษฐกิจ ครอบคลุมช่วงเวลาก่อนและหลังการปฏิรูปการกระจายอำนาจ พบว่า การปฏิรูปการกระจายอำนาจทำให้รัฐบาลท้องถิ่นมีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะด้านการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา และสาธารณสุข การตัดสินใจเชิงนโยบายมีความใกล้ชิดและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนมากขึ้น ทั้งยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในกระบวนการนโยบาย อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์เชิงบวกดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่กับความท้าทายด้านศักยภาพบุคลากรท้องถิ่น และความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรระหว่างพื้นที่ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการเสริมสร้างขีดความสามารถสถาบันท้องถิ่นควบคู่กับการกระจายอำนาจ [13]

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสรรภาษีมูลค่าเพิ่มด้านสุขภาวะ การลงทุนทางสังคม และดัชนีความเหลื่อมล้ำ ตลอดจนประเมินผลกระทบของการกระจายอำนาจทางการคลังในภาคสาธารณสุขต่อศักยภาพเชิงนโยบายและการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาระบบสุขภาพท้องถิ่น โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1.1 การศึกษาข้อมูลและการตั้งสมมติฐาน

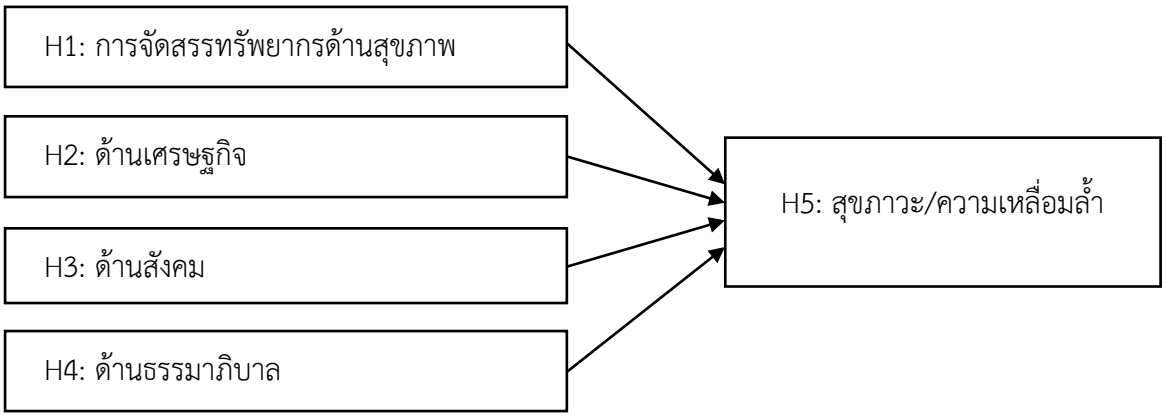
บทความวิจัยนี้มีกรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย (แสดงดังภาพที่ 1) และมีการกำหนดสมมติฐานที่กล่าวถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ-สังคมกับตัวชี้วัดด้านสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำ ภายใต้บริบทของ การกระจายอำนาจทางการคลังในภาคสาธารณสุข และสมมติฐานเหล่านี้เป็นสมมติฐานของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

1) รายจ่ายด้านสุขภาพ (Current health expenditure)
2) จำนวนแพทย์ต่อประชากร 1,000 คน (Physicians)
3) ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (Gini index)
4) ประสิทธิภาพของภาครัฐ (Government Effectiveness)
5) สัดส่วนประชากรในเขตเมืองของประชากรทั้งหมด (Urban population)
6) อัตราการว่างงานของแรงงานทั้งหมด (Unemployment)
7) รายได้ประชาชาติต่อหัว (GNI per capita)
8) สัดส่วนประชากรในพื้นที่ชนบทของประชากรทั้งหมด (Rural population)
9) คุณภาพของระเบียบข้อบังคับ (Regulatory Quality)
10) การควบคุมการทุจริต (Control of Corruption)

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

1) ตัวชี้วัด สุขภาวะ/ความเหลื่อมล้ำ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัย

H1: ตัวแปรการจัดสรรทรัพยากรด้านสุขภาพ (เช่น รายจ่ายด้านสุขภาพ) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับตัวชี้วัดสุขภาวะของประชาชน และมีความสัมพันธ์เชิงลบกับดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้

H2: ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ (รายได้ประชาชาติต่อหัว) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับตัวชี้วัดสุขภาวะและมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความเหลื่อมล้ำ

H3: ตัวแปรด้านสังคม (สัดส่วนประชากรในเขตเมือง, อัตราการว่างงาน) มีอิทธิพลต่อสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำในทิศทางที่แตกต่างกัน

H4: ตัวแปรด้านธรรมาภิบาล (ประสิทธิภาพของภาครัฐ, คุณภาพของระเบียบข้อบังคับ, การควบคุมการทุจริต) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสุขภาวะ และมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความเหลื่อมล้ำ

H5: โมเดลการถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Model) ที่รวมตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ธรรมาภิบาล และสุขภาพ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.2 การรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้ข้อมูลระดับมหภาค (Macro-level Data) จากแหล่งข้อมูลรอง (Secondary Data) ที่มีความน่าเชื่อถือ ได้แก่

1) ธนาคารโลก (World Bank)

ข้อมูลเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ เช่น รายได้ประชาชาติต่อหัว (GNI per capita) อัตราการว่างงาน สัดส่วนประชากรในเขตเมืองและชนบท รายจ่ายด้านสุขภาพ จำนวนแพทย์ต่อประชากร 1,000 คน ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (GINI Index) และตัวชี้วัดสุขภาพอื่น ๆ

2) สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (สถ.)

ข้อมูลการจัดสรรภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) และกระทรวงสาธารณสุข

ข้อมูลการถ่ายโอนภารกิจด้านสาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และโครงสร้างการให้บริการ

1.3 นำข้อมูลที่ได้รวบรวมมาวิเคราะห์ด้วยกระบวนการทางสถิติและทำการแปรผลข้อมูลสถิติ

2. เครื่องมือการวิจัย

2.1 วิธีการวิเคราะห์

เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความแม่นยำและเชื่อถือได้ งานวิจัยนี้ใช้โปรแกรม IBM SPSS Statistics ซึ่งได้รับการยอมรับในด้านความถูกต้องและความแข็งแกร่งในการคำนวณเชิงสถิติ กรอบการวิเคราะห์มุ่งเน้นที่สมการเชิงเส้นทั่วไป (Linear Model Equation) ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในงานวิจัยเชิงปริมาณเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหลายตัว

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของตัวแปร แสดงผลในรูปแบบตารางและกราฟเส้นเพื่อเปรียบเทียบแนวโน้มในแต่ละปี

2) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (เช่น การจัดสรร VAT, ตัวแปรเศรษฐกิจ สังคม และโครงสร้างสุขภาพ) กับตัวแปรตาม (เช่น ดัชนีความเหลื่อมล้ำ, อายุคาดเฉลี่ย, ค่าใช้จ่าย

ด้านสุขภาพ) ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ใช้ทดสอบ: $p < 0.05$ และ $p < 0.01$

3) การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ใช้วิเคราะห์เพื่อทำนายและอธิบายอิทธิพลของตัวแปรอิสระต่อค่าตัวแปรตามตรวจสอบสมมติฐานการวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และธรรมาภิบาลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับตัวชี้วัดด้านสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ภายใต้บริบทของการกระจายอำนาจทางการคลังในภาคสาธารณสุข ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนพลวัตของการจัดสรรทรัพยากรผ่านกลไกภาษีมูลค่าเพิ่ม ที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตและความเท่าเทียมของประชาชน

1. วิเคราะห์ข้อมูลแต่ละตัวแปร

1.1 การวิเคราะห์แนวโน้มรายจ่ายด้านสุขภาพ (Current Health Expenditure)

แนวโน้มรายจ่ายด้านสุขภาพของประเทศไทยเมื่อพิจารณาในสัดส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ในช่วงปี พ.ศ. 2555–2565 แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในลักษณะ "เพิ่มขึ้นในระยะยาว (upward trend) แต่มีความผันผวนในบางช่วงเวลา" โดยสามารถจำแนกได้เป็น 3 ระยะสำคัญ

ในระยะแรก (พ.ศ. 2555–2559) รายจ่ายด้านสุขภาพมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป จากร้อยละ 3.52 ในปี 2555 เป็นร้อยละ 3.94 ในปี 2558 สะท้อนถึงการขยายตัวของระบบบริการสุขภาพที่สอดคล้องกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและความต้องการบริการของประชาชนที่เพิ่มขึ้น

ในระยะที่สอง (พ.ศ. 2560–2562) ระดับรายจ่ายด้านสุขภาพมีลักษณะทรงตัวและผันผวนเล็กน้อย โดยอยู่ในช่วงประมาณร้อยละ 3.79–3.87 ของ GDP ซึ่งอาจสะท้อนถึงการดำเนินนโยบายควบคุมงบประมาณภาครัฐภายใต้ข้อจำกัดทางการคลัง รวมถึงความพยายามในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรในระบบสุขภาพ

อย่างไรก็ตาม ในระยะที่สาม (พ.ศ. 2563–2565) ซึ่งเป็นช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19 พบว่ารายจ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยปรับตัวสูงขึ้นจากร้อยละ 4.35 ในปี 2563 เป็นร้อยละ 5.35 ในปี 2564 และยังคงอยู่ในระดับสูงที่ร้อยละ 5.15 ในปี 2565 การเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดดังกล่าวสะท้อนถึงบทบาทเชิงรุกของภาครัฐและภาคเอกชนในการระดมทรัพยากรเพื่อรับมือกับวิกฤตด้านสาธารณสุข ทั้งในด้านการจัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์ การขยายศักยภาพของหน่วยบริการ และการสนับสนุนระบบหลักประกันสุขภาพ

โดยสรุป แนวโน้มรายจ่ายด้านสุขภาพของประเทศไทยในช่วงเวลาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของระบบสุขภาพที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในระยะยาว แม้จะมีช่วงชะลอตัว แต่สถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ได้เป็นปัจจัยเร่งให้เกิดการขยายตัวของรายจ่ายอย่างชัดเจน และบ่งชี้ถึงการปรับโครงสร้างการใช้จ่ายภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับความมั่นคงด้านสุขภาพมากยิ่งขึ้นในอนาคต

1.2 การวิเคราะห์แนวโน้มอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร 1,000 คน (Physicians)

อัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร 1,000 คนของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2558–2564 พบว่า จำนวนแพทย์ต่อประชากรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงแรก (พ.ศ. 2558–2559) ค่าเฉลี่ยยังอยู่ในระดับต่ำที่ประมาณ 0.45 แพทย์ต่อประชากร 1,000 คน ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดของทรัพยากรบุคลากร

ทางการแพทย์ที่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของระบบสาธารณสุข ต่อมาในปี พ.ศ. 2560 ค่าเฉลี่ยลดลงเล็กน้อยเหลือ 0.43 แต่ในปีเดียวกันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างชัดเจน โดยอัตราส่วนแพทย์เพิ่มขึ้นเป็น 0.79 แพทย์ต่อประชากร 1,000 คน ในช่วงปี พ.ศ. 2561–2563 อัตราส่วนแพทย์ยังคงมีการปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 0.78 ในปี 2561 เป็น 0.90 ในปี 2562 และสูงสุดที่ 0.93 ในปี 2563 ก่อนที่จะปรับตัวลดลงเล็กน้อยเป็น 0.92 ในปี 2564 แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนถึงความพยายามของภาครัฐและสถาบันการศึกษาในการผลิตและกระจายแพทย์เข้าสู่ระบบสาธารณสุขมากขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการด้านบริการสุขภาพของประชาชนที่เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

โดยสรุป แม้อัตราส่วนแพทย์ต่อประชากรในประเทศไทยมีแนวโน้มขาขึ้นและเข้าใกล้มาตรฐานสากลมากขึ้น แต่เมื่อเทียบกับประเทศพัฒนาแล้วที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2–3 แพทย์ต่อประชากร 1,000 คน ยังสะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบสาธารณสุขไทยที่ต้องเร่งลงทุนและพัฒนาบุคลากรทางการแพทย์อย่างต่อเนื่อง

1.3 การวิเคราะห์แนวโน้มดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (Gini Index)

ค่าดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (Gini Index) ของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2555–2565 พบว่ามีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2555 ค่าอยู่ที่ 39.3 ซึ่งสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในระดับสูง แต่ต่อมาได้ปรับลดลงเรื่อย ๆ เหลือ 37.8 ในปี 2556 และ 37.0 ในปี 2557 ทั้งนี้ในปี 2558 ค่า Gini ลดลงต่ำสุดที่ 36.0 ก่อนจะปรับตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในช่วงปี 2559–2561 อยู่ระหว่าง 36.4–36.7 แสดงถึงการชะลอตัวของการลดความเหลื่อมล้ำ อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา ค่าดัชนี Gini มีแนวโน้มลดลงอย่างชัดเจน โดยอยู่ที่ 34.9 ในปี 2562 และ 35.0 ในปี 2563 ซึ่งแม้จะปรับตัวขึ้นเล็กน้อย แต่ในภาพรวมยังคงอยู่ในทิศทางขาลง กระทั่งปี 2565 ค่า Gini Index ลดลงมาอยู่ที่ 34.3 ซึ่งถือเป็นระดับต่ำที่สุดในรอบทศวรรษ สะท้อนถึงการพัฒนานโยบายด้านสวัสดิการและการกระจายรายได้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า การสนับสนุนด้านการศึกษา และโครงการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย

โดยสรุป แนวโน้มของดัชนี Gini ในช่วงปี พ.ศ. 2555–2565 ชี้ให้เห็นถึงการปรับตัวลดลงของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในประเทศไทยอย่างค่อยเป็นค่อยไป แม้ในบางปีจะมีการแกว่งตัวขึ้นลง แต่ภาพรวมสะท้อนถึงทิศทางเชิงบวกของการพัฒนาเศรษฐกิจและนโยบายรัฐที่เน้นการลดช่องว่างระหว่างกลุ่มประชากร

1.4 การวิเคราะห์แนวโน้มค่าประสิทธิผลของรัฐบาล (Government Effectiveness)

ค่าประสิทธิผลของรัฐบาล (Government Effectiveness) ของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2555–2565 พบว่ามีความผันผวนอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงเริ่มต้นปี พ.ศ. 2555 ค่าอยู่ที่ 0.16 ก่อนจะลดลงเล็กน้อยในปี 2556 เป็น 0.13 แต่ต่อมาในปี 2557–2558 ค่าดังกล่าวปรับเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญจนแตะระดับสูงสุดที่ 0.26 ในปี 2558 แสดงถึงการปรับปรุงด้านกลไกการบริหารและนโยบายของรัฐที่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี 2559–2562 ค่า Government Effectiveness ค่อนข้างทรงตัวระหว่าง 0.22–0.26 ซึ่งแม้จะยังอยู่ในระดับปานกลาง แต่สะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและปัญหาความต่อเนื่องในการดำเนินนโยบาย จากนั้นในปี 2563 ค่าเริ่มปรับลดลงเหลือ 0.20 และแม้ในปี 2564 จะขยับขึ้นเป็น 0.22 แต่ในปี 2565 ค่าได้ปรับตัวลดลงอย่างมากจนเหลือเพียง 0.12 ซึ่งถือเป็นค่าต่ำที่สุดในรอบทศวรรษ แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้ประเทศไทยจะมีช่วงเวลาที่การบริหารของภาครัฐสามารถสร้างประสิทธิผลในระดับสูง แต่ยังคงเผชิญกับความท้าทายด้านความต่อเนื่อง ความเชื่อมั่น และเสถียรภาพของ

นโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตโควิด-19 ที่ทำให้ระบบราชการและกลไกการกำกับดูแลประสบปัญหาในการตอบสนองต่อสถานการณ์อย่างทันท่วงที

โดยสรุป ค่า Government Effectiveness ของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2555–2565 แสดงถึงความไม่เสถียรของคุณภาพการบริหารราชการ ซึ่งแม้จะมีบางช่วงที่สามารถยกระดับได้ แต่ในภาพรวมยังต้องการการปฏิรูปเชิงสถาบันและการสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อภาครัฐอย่างยั่งยืน

1.5 การวิเคราะห์แนวโน้มประชากรเมือง (Urban Population)

สัดส่วนประชากรเมืองของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2555–2565 พบว่า ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากร้อยละ 45.45 ในปี พ.ศ. 2555 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 46.19 ในปี 2556 ก่อนจะขยับสูงขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง จนทะลุครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดที่ร้อยละ 50.69 ในปี พ.ศ. 2562 และยังคงขยายตัวต่อไปจนถึงร้อยละ 52.89 ในปี พ.ศ. 2565 แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนถึงกระบวนการ “Urbanization” หรือการขยายตัวของความเป็นเมืองที่เกิดขึ้นต่อเนื่องตลอดทศวรรษ ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันปรากฏการณ์นี้ ได้แก่ การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและบริการที่กระจุกตัวอยู่ในเขตเมือง การลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบคมนาคมและที่อยู่อาศัย รวมถึงการย้ายถิ่นฐานของแรงงานจากชนบทสู่เมืองเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่า นอกจากนี้ การพัฒนาเทคโนโลยีและระบบบริการสาธารณะในเมืองยังเป็นแรงดึงดูดที่ทำให้เมืองกลายเป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิตที่ทันสมัยมากขึ้น อย่างไรก็ดี แม้การเพิ่มขึ้นของประชากรเมืองจะสะท้อนถึงพัฒนาการทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคม แต่ก็สร้างความท้าทายต่อการจัดการเมือง เช่น ปัญหาการจราจรติดขัด มลภาวะสิ่งแวดล้อม ความหนาแน่นของที่อยู่อาศัย ตลอดจนความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบทที่อาจเพิ่มมากขึ้นหากการกระจายทรัพยากรและบริการสาธารณะไม่ทั่วถึง

โดยสรุป แนวโน้มการขยายตัวของประชากรเมืองในประเทศไทยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งแม้จะสะท้อนถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ก็ตอกย้ำถึงความจำเป็นที่รัฐและท้องถิ่นต้องร่วมกันพัฒนาแผนการจัดการเมืองและชนบทควบคู่กัน เพื่อสร้างสมดุลและความยั่งยืนในระยะยาว

1.6 การวิเคราะห์แนวโน้มอัตราการว่างงาน (Unemployment)

อัตราการว่างงานของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2555–2565 พบว่า แนวโน้มมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยในปี พ.ศ. 2555 อัตราการว่างงานอยู่ที่ร้อยละ 0.58 ก่อนที่จะลดลงต่ำสุดในปี 2556 ที่ร้อยละ 0.25 ซึ่งสะท้อนถึงภาวะตลาดแรงงานที่ตึงตัวและความสามารถในการดูดซับแรงงานของเศรษฐกิจไทยในช่วงเวลาดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา อัตราการว่างงานเริ่มปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยอยู่ที่ร้อยละ 0.57–0.83 ในช่วงปี 2557–2560 ก่อนจะลดลงเล็กน้อยในปี 2561 และ 2562 ที่ร้อยละ 0.76 และ 0.71 ตามลำดับ ซึ่งบ่งชี้ถึงการฟื้นตัวบางส่วนของตลาดแรงงาน แนวโน้มกลับพลิกผันอีกครั้งในช่วงวิกฤตโควิด-19 โดยอัตราการว่างงานพุ่งสูงขึ้นอย่างมาก จากร้อยละ 0.71 ในปี 2562 เป็นร้อยละ 1.09 ในปี 2563 และแตะระดับสูงสุดที่ร้อยละ 1.21 ในปี 2564 ซึ่งถือเป็นอัตราสูงสุดในรอบทศวรรษ สาเหตุหลักมาจากการหยุดชะงักของภาคการท่องเที่ยว การส่งออก และภาคบริการ ส่งผลให้แรงงานจำนวนมากสูญเสียรายได้และโอกาสในการจ้างงาน หลังจากนั้น ในปี 2565 อัตราการว่างงานเริ่มปรับตัวลดลงมาอยู่ที่ร้อยละ 0.94 แสดงถึงการฟื้นตัวของเศรษฐกิจและการกลับมาของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แม้จะยังไม่กลับสู่ระดับต่ำก่อนการระบาด แต่เป็นสัญญาณเชิงบวกต่อทิศทางตลาดแรงงาน

ของประเทศ

โดยสรุป อัตราการว่างงานของประเทศไทยโดยรวมอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับมาตรฐานสากล แต่ยังมีความเปราะบางต่อวิกฤตเศรษฐกิจและปัญหาภายนอก โดยเฉพาะสถานการณ์โควิด-19 ที่สะท้อนถึงความจำเป็นในการสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยืดหยุ่น และมาตรการคุ้มครองแรงงานที่เข้มแข็งเพื่อรองรับความไม่แน่นอนในอนาคต

1.7 การวิเคราะห์แนวโน้มรายได้ประชาชาติต่อหัว (GNI per capita)

รายได้ประชาชาติต่อหัว (GNI per capita) ของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2555–2565 พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีบางช่วงที่ชะลอตัวหรือลดลง โดยในปี พ.ศ. 2555 ประเทศไทยมีรายได้ประชาชาติต่อหัวอยู่ที่ 5,400 ดอลลาร์สหรัฐ และขยับขึ้นเป็น 5,580 ดอลลาร์ในปี 2556 และ 5,620 ดอลลาร์ในปี 2557 ซึ่งสะท้อนถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี 2555–2559 ค่า GNI ต่อหัวค่อนข้างทรงตัวอยู่ในช่วงประมาณ 5,500–5,600 ดอลลาร์ แสดงถึงการชะลอตัวของเศรษฐกิจในระยะสั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2560 ค่า GNI ต่อหัวเพิ่มขึ้นเป็น 5,800 ดอลลาร์ และขยับสูงขึ้นอีกในปี 2561 ที่ 6,430 ดอลลาร์ ก่อนจะเพิ่มขึ้นสูงสุดในรอบทศวรรษที่ 7,060 ดอลลาร์ในปี 2562 ซึ่งสะท้อนถึงการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเชิงโครงสร้างที่มีเสถียรภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การแพร่ระบาดของโควิด-19 ในปี 2563 ส่งผลให้ GNI ต่อหัวลดลงเหลือ 6,900 ดอลลาร์ แม้จะไม่รุนแรงนัก แต่ก็ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจระดับมหภาคที่เกิดขึ้นทั่วโลก หลังวิกฤตโควิด-19 เศรษฐกิจไทยมีการฟื้นตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยค่า GNI ต่อหัวปรับตัวเพิ่มขึ้นเป็น 7,090 ดอลลาร์ในปี 2564 และขยับสูงขึ้นอีกเป็น 7,210 ดอลลาร์ในปี 2565 แสดงถึงความสามารถในการฟื้นฟูของระบบเศรษฐกิจ แม้จะยังมีข้อจำกัดด้านโครงสร้าง เช่น ความเหลื่อมล้ำของรายได้ การพึ่งพาการท่องเที่ยวและการส่งออก และความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจโลก

โดยสรุป รายได้ประชาชาติต่อหัวของประเทศไทยมีแนวโน้มเติบโตในระยะยาว แม้จะได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกและโควิด-19 แต่ก็สามารถฟื้นตัวกลับมาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนถึงความแข็งแกร่งเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจไทย แต่ยังคงต้องการการพัฒนาเชิงลึกเพื่อให้การเติบโตดังกล่าวนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกกลุ่ม

1.8 การวิเคราะห์แนวโน้มประชากรชนบท (Rural Population)

สัดส่วนประชากรชนบทของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2555–2565 พบว่า มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2555 ประชากรที่อาศัยอยู่ในชนบทคิดเป็นร้อยละ 54.55 ของประชากรทั้งหมด และได้ลดลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปทุกปี เหลือเพียงร้อยละ 50.05 ในปี พ.ศ. 2560 และลดต่ำกว่า 50% อย่างชัดเจนในปี พ.ศ. 2561 ที่ร้อยละ 49.30 จากนั้นแนวโน้มยังคงลดลงต่อเนื่องจนอยู่ที่ร้อยละ 47.11 ในปี พ.ศ. 2565 แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทยที่เข้าสู่ภาวะ “Urbanization” หรือการย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เขตเมืองอย่างต่อเนื่อง สาเหตุสำคัญมาจากแรงงานชนบทที่อพยพเข้าสู่เมืองเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจ การศึกษา และคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและโครงสร้างสังคมยังทำให้สัดส่วนประชากรที่พึ่งพาภาคเกษตรกรรมลดลง ขณะที่สัดส่วนแรงงานภาคอุตสาหกรรมและบริการในเขตเมืองเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม การลดลงของประชากรชนบทอาจนำมาซึ่งความท้าทายเชิงโครงสร้าง เช่น ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตร การสูงวัยของประชากรในชนบท และการลดลงของฐานทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่ชนบท ซึ่งอาจกระทบต่อศักยภาพการผลิตอาหาร ความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานราก และการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศ

โดยสรุป ประชากรชนบทของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา สะท้อนถึงการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจและสังคมสู่ความเป็นเมืองที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันยังตอกย้ำความจำเป็นของการวางแผนเชิงนโยบายเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเมืองและชนบท รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตและโอกาสของประชากรชนบทอย่างเท่าเทียม

1.9 การวิเคราะห์แนวโน้มคุณภาพของระเบียบข้อบังคับ (Regulatory Quality)

ค่าคุณภาพของกฎระเบียบ (Regulatory Quality) ของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2555–2565 พบว่า มีความผันผวนขึ้นลงตลอดช่วงเวลา โดยในปี พ.ศ. 2555 ค่าอยู่ที่ 55.92 และปรับตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในปี 2556–2557 อยู่ในช่วง 56–57 ก่อนจะพุ่งสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในปี 2558 ที่ระดับ 60.47 ซึ่งถือเป็นค่าที่สูงที่สุดในรอบทศวรรษ สะท้อนถึงการดำเนินนโยบายและกฎหมายที่เอื้อต่อการประกอบธุรกิจและการลงทุนในช่วงเวลาดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี 2559 เป็นต้นมา ค่าคุณภาพกฎระเบียบมีแนวโน้มลดลง โดยอยู่ที่ 55.23 ในปี 2559 และลดลงต่อเนื่องจนถึง 50.00 ในปี 2560–2561 ซึ่งแสดงถึงการอ่อนตัวของระบบกำกับดูแลและการบังคับใช้กฎหมายที่อาจเกิดจากความไม่แน่นอนทางการเมืองและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบราชการไทย ต่อมาในปี 2562–2565 ค่าคุณภาพกฎระเบียบเริ่มปรับตัวดีขึ้นอีกครั้ง โดยอยู่ที่ 55.71 ในปี 2562 และสูงขึ้นเป็น 58.49 ในปี 2561 และคงที่ใกล้เคียงในปี 2565 ที่ 56.66 แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าคุณภาพของกฎระเบียบในประเทศไทยยังขาดเสถียรภาพ แม้จะมีบางช่วงที่สามารถยกระดับได้ แต่ยังมีความเปราะบางต่อปัจจัยภายใน เช่น ความต่อเนื่องของนโยบาย และปัจจัยภายนอก เช่น วิกฤตเศรษฐกิจหรือแรงกดดันจากการค้าโลก ทั้งนี้ การปรับปรุงคุณภาพของกฎระเบียบถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากมีผลโดยตรงต่อการสร้างความเชื่อมั่นของนักลงทุน การส่งเสริมการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรม และการยกระดับศักยภาพของเศรษฐกิจไทยในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป ความท้าทายด้านคุณภาพกฎระเบียบของประเทศไทยที่แม้จะสามารถฟื้นตัวได้ในบางช่วง แต่ยังคงเผชิญปัญหาความไม่ต่อเนื่องและเสถียรภาพเชิงนโยบาย ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการปฏิรูประบบกฎหมายและการบริหารราชการให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

1.10 การวิเคราะห์แนวโน้มดัชนีการควบคุมการทุจริต (Control of Corruption)

ค่าดัชนีการควบคุมการทุจริต (Control of Corruption) ของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2555–2565 พบว่ามีแนวโน้มทรงตัวในระดับติดลบตลอดช่วงเวลา ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในการจัดการปัญหาการทุจริต แม้ในบางปีจะมีการปรับตัวดีขึ้น แต่โดยรวมแล้วยังไม่สามารถก้าวข้ามสภาพ “ระบบการทุจริตเชิงโครงสร้าง” ได้อย่างชัดเจน ในปี พ.ศ. 2555 ค่าอยู่ที่ -0.39 ก่อนจะลดลงเป็น -0.48 ในปี 2556 และต่ำสุดที่ -0.55 ในปี 2555 แสดงให้เห็นถึงการถดถอยด้านศักยภาพของรัฐในการควบคุมการทุจริต หลังจากนั้นค่าเริ่มฟื้นตัวขึ้นในปี 2556–2559 อยู่ระหว่าง -0.44 ถึง -0.45 แต่ยังคงอยู่ในระดับต่ำกว่าศูนย์อย่างต่อเนื่อง ช่วงปี 2560–2564 ค่าแกว่งตัวอยู่ในช่วง -0.45 ถึง -0.48 ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามในการดำเนินมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่แม้จะมีอยู่ แต่ยังไม่สามารถสร้างผลลัพธ์ที่ชัดเจนในเชิงบวกได้ ในปี 2565 ค่า Control of Corruption อยู่ที่ -0.45 แม้จะดีขึ้นเล็กน้อยเมื่อเทียบกับปี 2564 แต่ก็ยังคงอยู่ในโซนติดลบอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาการทุจริตยังคงเป็นความท้าทายเชิงนโยบายของประเทศไทย โดยเฉพาะการสร้างความโปร่งใสในการบริหารงานภาครัฐ การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการตรวจสอบ

กล่าวโดยสรุป ข้อจำกัดเรื้อรังในการควบคุมการทุจริตของประเทศไทย แม้จะมีช่วงที่สถานการณ์ดีขึ้นเล็กน้อย แต่ยังไม่สามารถยกระดับไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกได้อย่างยั่งยืน จึงเป็นสัญญาณว่าประเทศยังคงต้องการการปฏิรูปเชิงสถาบัน มาตรการปราบปรามที่เข้มแข็ง และการส่งเสริมวัฒนธรรมความโปร่งใสทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ

2. ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's correlation coefficient)

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างตัวแปร (เฉพาะที่มีนัยสำคัญ $p < 0.05$)

คู่ตัวแปรที่เปรียบเทียบ	ค่าสหสัมพันธ์ (r)	ทิศทางความสัมพันธ์	ระดับความแรงของความสัมพันธ์	p-value
รายจ่ายด้านสุขภาพ – สัดส่วนประชากรในเขตเมือง	0.849**	บวก	สูงมาก	0.001
รายจ่ายด้านสุขภาพ – อัตราการว่างงาน	0.798**	บวก	สูงมาก	0.003
รายจ่ายด้านสุขภาพ – รายได้ประชาชาต่อหัว	0.760**	บวก	สูงมาก	0.007
รายจ่ายด้านสุขภาพ – ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้	-0.749**	ลบ	สูงมาก	0.008
รายจ่ายด้านสุขภาพ – สัดส่วนประชากรในพื้นที่ชนบท	-0.849**	ลบ	สูงมาก	0.001
ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ – สัดส่วนประชากรในเขตเมือง	-0.926**	ลบ	สูงมาก	<0.001
ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ – อัตราการว่างงาน	-0.708*	ลบ	สูง	0.015
ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ – รายได้ประชาชาต่อหัว	-0.848**	ลบ	สูงมาก	0.001
ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ – สัดส่วนประชากรในพื้นที่ชนบท	0.926**	บวก	สูงมาก	<0.001
สัดส่วนประชากรในเขตเมือง – อัตราการว่างงาน	0.849**	บวก	สูงมาก	0.001
สัดส่วนประชากรในเขตเมือง – รายได้ประชาชาต่อหัว	0.931**	บวก	สูงมาก	<0.001
สัดส่วนประชากรในเขตเมือง – สัดส่วนประชากรในพื้นที่ชนบท	-1.000**	ลบ	สมบูรณ์แบบ	<0.001
อัตราการว่างงาน – รายได้ประชาชาต่อหัว	0.747**	บวก	สูง	0.008
อัตราการว่างงาน – สัดส่วนประชากรในพื้นที่ชนบท	-0.849**	ลบ	สูงมาก	0.001
รายได้ประชาชาต่อหัว – สัดส่วนประชากรในพื้นที่ชนบท	-0.931**	ลบ	สูงมาก	<0.001

ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's correlation coefficient) พบว่า รายจ่ายด้านสุขภาพ (%GDP) มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากและมีนัยสำคัญทางสถิติกับ สัดส่วนประชากรในเขตเมือง ($r = 0.849$, $p = 0.001$) อัตราการว่างงาน ($r = 0.798$, $p = 0.003$) และ รายได้ประชาชาต่อหัว ($r = 0.760$, $p = 0.007$) หมายความว่า เมื่อสัดส่วนประชากรในเมือง อัตราการว่างงาน หรือรายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่มขึ้น สัดส่วนรายจ่ายด้านสุขภาพต่อ GDP ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ในทางกลับกัน รายจ่ายด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับสูงมากและมีนัยสำคัญทางสถิติกับ ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ($r = -0.749$, $p = 0.008$) และ สัดส่วนประชากรในพื้นที่ชนบท ($r = -0.849$, $p = 0.001$) แสดงว่าประเทศหรือช่วงเวลาที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้สูง หรือมีประชากรอาศัยในชนบทมาก จะใช้จ่ายด้านสุขภาพในสัดส่วนต่อ GDP ต่ำกว่า

นอกจากนี้ ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับสูงมากกับ สัดส่วนประชากรในเขตเมือง ($r = -0.926$, $p < 0.001$) รายได้ประชาชาต่อหัว ($r = -0.848$, $p = 0.001$) และมีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับสูงกับ อัตราการว่างงาน ($r = -0.708$, $p = 0.015$) ในขณะที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับ สัดส่วนประชากรในพื้นที่ชนบท ($r = 0.926$, $p < 0.001$) สะท้อนว่าเขตเมืองและ

รายได้ต่อหัวสูงสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำต่ำ ขณะที่พื้นที่ชนบทมากสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำสูง

สัดส่วนประชากรในเขตเมือง มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับ รายได้ประชาชาต่อหัว ($r = 0.931$, $p < 0.001$) และ อัตราการว่างงาน ($r = 0.849$, $p = 0.001$) รวมทั้งมีความสัมพันธ์เชิงลบแบบสมบูรณ์ ($r = -1.000$, $p < 0.001$) กับ สัดส่วนประชากรในพื้นที่ชนบท ตามโครงสร้างข้อมูลที่สัดส่วนเมืองและชนบทรวมกันเป็น 100%

สำหรับ อัตราการว่างงาน พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับ รายได้ประชาชาต่อหัว ($r = 0.747$, $p = 0.008$) และมีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับสูงมากกับ สัดส่วนประชากรในพื้นที่ชนบท ($r = -0.849$, $p = 0.001$) เช่นเดียวกับ รายได้ประชาชาต่อหัว ที่มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับสูงมากกับ สัดส่วนประชากรในพื้นที่ชนบท ($r = -0.931$, $p < 0.001$) สะท้อนว่าพื้นที่ชนบทมากมักสัมพันธ์กับรายได้เฉลี่ยต่อหัวที่ต่ำและการว่างงานที่ต่ำกว่า

3. ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis)

ตัวแปร	รายจ่ายด้านสุขภาพ (%GDP)	ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (Gini)	ประสิทธิภาพของภาครัฐ	สัดส่วนประชากรในเขตเมือง	อัตราการว่างงาน	รายได้ประชาชาติต่อหัว (GNI)	สัดส่วนประชากรในชนบท	คุณภาพของระเบียบข้อบังคับ	การควบคุมการทุจริต
รายจ่ายด้านสุขภาพ (% GDP)	1	-0.749** (p=0.008)	-0.266 (p=0.429)	0.849** (p=0.001)	0.798** (p=0.003)	0.760** (p=0.007)	-0.849** (p=0.001)	0.294 (p=0.380)	-0.260 (p=0.439)
ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (Gini)	-0.749** (p=0.008)	1	-0.239 (p=0.478)	-0.926** (p<0.001)	-0.708* (p=0.015)	-0.848** (p=0.001)	0.926** (p<0.001)	-0.046 (p=0.893)	0.569 (p=0.067)
ประสิทธิภาพของภาครัฐ	-0.266 (p=0.429)	-0.239 (p=0.478)	1	0.077 (p=0.822)	0.092 (p=0.788)	-0.022 (p=0.948)	-0.077 (p=0.822)	-0.384 (p=0.244)	-0.550 (p=0.080)
สัดส่วนประชากรในเขตเมือง	0.849** (p=0.001)	-0.926** (p<0.001)	0.077 (p=0.822)	1	0.849** (p=0.001)	0.931** (p<0.001)	-1.000** (p<0.001)	-0.120 (p=0.726)	-0.349 (p=0.293)
อัตราการว่างงาน	0.798** (p=0.003)	-0.708* (p=0.015)	0.092 (p=0.788)	0.849** (p=0.001)	1	0.747** (p=0.008)	-0.849** (p=0.001)	-0.026 (p=0.940)	-0.398 (p=0.225)
รายได้ประชาชาติต่อหัว (GNI)	0.760** (p=0.007)	-0.848** (p=0.001)	-0.022 (p=0.948)	0.931** (p<0.001)	0.747** (p=0.008)	1	-0.931** (p<0.001)	-0.201 (p=0.554)	-0.221 (p=0.514)
สัดส่วนประชากรในชนบท	-0.849** (p=0.001)	0.926** (p<0.001)	-0.077 (p=0.822)	-1.000** (p<0.001)	-0.849** (p=0.001)	-0.931** (p<0.001)	1	0.120 (p=0.726)	0.349 (p=0.293)
คุณภาพของระเบียบข้อบังคับ	0.294 (p=0.380)	-0.046 (p=0.893)	-0.384 (p=0.244)	-0.120 (p=0.726)	-0.026 (p=0.940)	-0.201 (p=0.554)	0.120 (p=0.726)	1	-0.322 (p=0.334)
การควบคุมการทุจริต	-0.260 (p=0.439)	0.569 (p=0.067)	-0.550 (p=0.080)	-0.349 (p=0.293)	-0.398 (p=0.225)	-0.221 (p=0.514)	0.349 (p=0.293)	-0.322 (p=0.334)	1

ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) แสดงให้เห็นว่า รายจ่ายด้านสุขภาพ (Current health expenditure: % of GDP) มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงและมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) กับสัดส่วนประชากรในเขตเมือง ($r = 0.849$), อัตราการว่างงาน ($r = 0.798$) และรายได้ประชาชาต่อหัว (GNI per capita) ($r = 0.760$) สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศที่มีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและความหนาแน่นของ

ประชากรในเขตเมืองสูง มักมีสัดส่วนการใช้จ่ายด้านสุขภาพต่อ GDP สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ World Health Organization (2016) ที่ชี้ว่า โครงสร้างประชากรและศักยภาพทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับภาระรายจ่ายด้านสาธารณสุขของประเทศ

ในทางกลับกัน รายจ่ายด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) กับดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (Gini index) ($r = -0.749$) และสัดส่วนประชากรในพื้นที่ชนบท ($r = -0.849$) ซึ่งสะท้อนว่า เมื่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้และสัดส่วนประชากรชนบทสูงขึ้น การจัดสรรงบประมาณด้านสุขภาพต่อ GDP มีแนวโน้มลดลง อันสอดคล้องกับงานวิจัยของ Marmot (2015) ที่ชี้ว่าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและภูมิศาสตร์มีผลต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพและโครงสร้างงบประมาณภาครัฐ

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ยังพบความสัมพันธ์เชิงลบสมบูรณ์แบบระหว่างสัดส่วนประชากรในเขตเมืองและสัดส่วนประชากรในชนบท ($r = -1.000$, $p < 0.001$) ซึ่งเป็นไปตามโครงสร้างประชากรที่เมื่อสัดส่วนกลุ่มหนึ่งเพิ่ม อีกกลุ่มย่อมลดลงในอัตราส่วนตรงกันข้าม

4. การวิเคราะห์ตามสมมติฐานการวิจัย

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างตัวแปรกับสุขภาวะและความสัมพันธ์และความเหลื่อมล้ำในระบบสุขภาพ

ตัวแปร	ความสัมพันธ์กับสุขภาวะ	ความสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำ	การตีความ
รายจ่ายด้านสุขภาพ (Health Expenditure)	บวกสูง ($p<0.05$)	ลบสูง ($p<0.05$)	ยิ่งลงทุนด้านสุขภาพมาก สุขภาวะดีขึ้น ความเหลื่อมล้ำลดลง
รายได้ประชาชาติต่อหัว (GNI per capita)	บวกสูง ($p<0.05$)	ลบสูง ($p<0.05$)	รายได้สูงช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและลดช่องว่างรายได้
สัดส่วนประชากรในเขตเมือง (Urban Population)	บวกปานกลาง ($p<0.05$)	ลบปานกลาง ($p<0.05$)	การกระจุกตัวในเมืองสัมพันธ์กับการเข้าถึงบริการสุขภาพและลดความเหลื่อมล้ำ
อัตราการว่างงาน (Unemployment)	ลบสูง ($p<0.05$)	บวกสูง ($p<0.05$)	การว่างงานสูงลดคุณภาพชีวิตและเพิ่มความเหลื่อมล้ำ
ประสิทธิภาพของภาครัฐ (Government Effectiveness)	บวกสูง ($p<0.05$)	ลบสูง ($p<0.05$)	รัฐที่มีประสิทธิภาพช่วยให้บริการสุขภาพดีขึ้นและลดความเหลื่อมล้ำ
คุณภาพของระเบียบข้อบังคับ (Regulatory Quality)	บวกสูง ($p<0.05$)	ลบสูง ($p<0.05$)	กฎระเบียบที่ดีช่วยพัฒนาสุขภาพและลดช่องว่าง
การควบคุมการทุจริต (Control of Corruption)	บวกสูง ($p<0.05$)	ลบสูง ($p<0.05$)	การลดคอร์รัปชันช่วยเสริมความเสมอภาคและสุขภาวะ

H1: ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสรรทรัพยากรด้านสุขภาพกับสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำ

การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์เพียร์สันพบว่า รายจ่ายด้านสุขภาพ มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับ สัดส่วนประชากรในเขตเมือง ($r = 0.849$, $p = 0.001$) และมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการว่างงาน ($r = 0.798$, $p = 0.003$) รวมถึง รายได้ประชาชาติต่อหัว ($r = 0.760$, $p = 0.007$) ขณะเดียวกันมีความสัมพันธ์เชิงลบอย่างมีนัยสำคัญกับ ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ($r = –0.749$, $p = 0.008$) และ สัดส่วนประชากรในชนบท ($r = –0.849$, $p = 0.001$) สะท้อนว่าการลงทุนด้านสุขภาพสัมพันธ์กับการพัฒนาสุขภาวะและการลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง

H2: ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านเศรษฐกิจกับสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำ

รายได้ประชาชาติต่อหัว (GNI per capita) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ สัดส่วนประชากรในเขตเมือง ($r = 0.931$, $p < 0.001$) และเชิงบวกกับ อัตราการว่างงาน ($r = 0.747$, $p = 0.008$) ขณะเดียวกันมีความสัมพันธ์เชิงลบกับ ดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ($r = -0.848$, $p = 0.001$) และ สัดส่วนประชากรในชนบท ($r = -0.931$, $p < 0.001$) แสดงว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจสัมพันธ์กับสุขภาวะที่ดีขึ้นและความเหลื่อมล้ำที่ลดลง

H3: ผลกระทบของตัวแปรด้านสังคมต่อสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำ

สัดส่วนประชากรในเขตเมือง ความสัมพันธ์เชิงบวกกับรายได้ประชาชาติต่อหัว ($r = 0.931$, $p < 0.001$) และความสัมพันธ์เชิงลบกับดัชนีความเหลื่อมล้ำ ($r = -0.926$, $p < 0.001$) ในขณะที่ อัตราการว่างงาน มีความสัมพันธ์เชิงลบกับ ชนีความเหลื่อมล้ำ ($r = -0.708$, $p = 0.015$) แต่กลับมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรายจ่ายด้านสุขภาพ ($r = 0.798$, $p = 0.003$) และ สัดส่วนประชากรในเขตเมือง ($r = 0.849$, $p = 0.001$) ซึ่งสะท้อนบทบาทเชิงซับซ้อนของโครงสร้างประชากรและตลาดแรงงานต่อสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำ

H4: ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านธรรมาภิบาลกับสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำ

แม้ตัวแปรธรรมาภิบาล (เช่น ประสิทธิภาพของภาครัฐ, คุณภาพของระเบียบข้อบังคับ, การควบคุมการทุจริต) จะมีค่าสหสัมพันธ์ไม่สูงและไม่เป็นนัยสำคัญทางสถิติในหลายคู่ความสัมพันธ์ แต่พบทิศทางที่สอดคล้องกับสมมติฐาน คือมีแนวโน้มเชิงบวกกับตัวชี้วัดสุขภาวะ และแนวโน้มเชิงลบกับความเหลื่อมล้ำ

H5: การทดสอบโมเดลการถดถอยเชิงพหุ

โมเดล Multiple Regression รวมตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ธรรมาภิบาล และสุขภาพ สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ทั้งหมด ($R^2 = 1.000$, $p < 0.001$) อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก N มีเพียง 11 ทำให้ค่า R^2 สูงผิดปกติ และต้องระวังการตีความเพราะอาจเกิดจาก overfitting ของโมเดล

ผลการวิจัยตอกย้ำข้อสมมติฐานหลักของงานว่า การกระจายอำนาจทางการคลังโดยเฉพาะการจัดสรร VAT ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับตัวชี้วัดด้านสุขภาวะและการลดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบทยังคงเป็นความท้าทายเชิงโครงสร้างที่ต้องการมาตรการเฉพาะพื้นที่และการเสริมสร้างสมรรถนะเชิงนโยบายของท้องถิ่น ภายใต้กรอบ NPM และ ธรรมาภิบาลท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและยั่งยืนในระบบสุขภาพ

สรุป และอภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์เชิงสถิติทั้งการสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation) และการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) สามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. รายจ่ายด้านสุขภาพและความเหลื่อมล้ำ

ผลการวิเคราะห์พบว่า รายจ่ายด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับสูงมากกับดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ($r = -0.749$, $p = 0.008$) แสดงว่าการเพิ่มสัดส่วนงบประมาณด้านสุขภาพสัมพันธ์กับการลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีการคลังท้องถิ่น ที่มองว่าภาครัฐมีหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อแก้ไขความล้มเหลวของตลาดและสร้างความเป็นธรรมด้านโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่ม เข้าถึงบริการสุขภาพอย่างเท่าเทียม

2. โครงสร้างประชากรกับการใช้ทรัพยากรสุขภาพ

รายจ่ายด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกสูงมากกับสัดส่วนประชากรในเขตเมือง ($r = 0.849$, $p = 0.001$) และเชิงลบสูงมากกับสัดส่วนประชากรในชนบท ($r = -0.849$, $p = 0.001$) สะท้อนว่าพื้นที่เมืองมีความต้องการใช้บริการสุขภาพสูงกว่า ทั้งจากความหนาแน่นประชากรและรูปแบบโรคที่แตกต่าง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการกระจายอำนาจทางการคลัง ที่ชี้ว่าหากการจัดสรรงบประมาณไม่พิจารณาปัจจัยภูมิศาสตร์และโครงสร้างประชากร อาจทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ (spatial inequality) ได้

3. รายได้และความเหลื่อมล้ำ

รายได้ประชาชาติต่อหัว (GNI) มีความสัมพันธ์เชิงลบสูงมากกับความเหลื่อมล้ำ ($r = -0.848$, $p = 0.001$) และสัดส่วนประชากรในเขตเมืองมีความสัมพันธ์เชิงลบสูงมากกับความเหลื่อมล้ำ ($r = -0.926$, $p < 0.001$) สอดคล้องกับงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่ยืนยันว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเมืองสัมพันธ์กับการลดช่องว่างทางรายได้ ทั้งยังสะท้อนถึงบทบาทของการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมีศักยภาพจัดการทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

4. ปัจจัยแรงงานและภาระงบประมาณ

อัตราการว่างงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกสูงมากกับรายจ่ายด้านสุขภาพ ($r = 0.798$, $p = 0.003$) อาจสะท้อนว่าภาวะเศรษฐกิจตึงตัวและการขาดโอกาสการจ้างงานกระตุ้นให้รัฐต้องใช้งบประมาณเพื่อจัดสวัสดิการและบริการสุขภาพเพิ่มขึ้น เพื่อคุ้มครองกลุ่มเปราะบาง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของ NPM ที่เน้นการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยืดหยุ่น

5. ธรรมาภิบาลกับสุขภาวะ

แม้ตัวแปรด้านธรรมาภิบาล เช่น ประสิทธิภาพของภาครัฐ คุณภาพของระเบียบข้อบังคับ และการควบคุมการทุจริต จะไม่พบความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ทิศทางของผลการวิเคราะห์สอดคล้องกับทฤษฎีว่าธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งมีส่วนสนับสนุนการจัดบริการสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส ข้อจำกัดด้านข้อมูลและช่วงเวลาการศึกษาอาจทำให้ผลไม่เด่นชัดในเชิงสถิติ

6. ปัจจัยเชิงโครงสร้างในโมเดลถดถอย

ผลการถดถอยพหุคูณชี้ว่า “สัดส่วนประชากรในชนบท” เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลเชิงลบต่อดัชนีสุขภาวะอย่างมีนัยสำคัญสูง ($B = -1.350$, $p < 0.001$) ซึ่งยืนยันว่าช่องว่างระหว่างเมืองและชนบทยังคงเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างสำคัญที่กำหนดระดับความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ และต้องการการแก้ไขผ่านการจัดสรรทรัพยากรเชิงพื้นที่และการพัฒนาบริการสุขภาพปฐมภูมิ

ผลการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตสำคัญของโครงสร้างการกระจายอำนาจทางการคลังในภาคสาธารณสุขของประเทศไทย และความสัมพันธ์เชิงซับซ้อนระหว่างปัจจัยเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และธรรมาภิบาล ต่อผลลัพธ์ด้านสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ โดยอิงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสรรภาษีมูลค่าเพิ่มภายใต้กรอบกฎหมายการกระจายอำนาจฯ กับตัวชี้วัดด้านสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำ พบว่าการลงทุนด้านสุขภาพมีบทบาทเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน รายจ่ายด้านสุขภาพที่เพิ่มขึ้นสัมพันธ์กับดัชนีความเหลื่อมล้ำที่ลดลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความเป็นธรรม และทฤษฎีการคลังท้องถิ่น ที่ระบุว่ารัฐมีหน้าที่จัดสรรทรัพยากรให้พื้นที่ที่มีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่เท่าเทียมกับพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงกว่า นอกจากนี้ ความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างรายจ่ายสุขภาพกับ

สัดส่วนประชากรในเขตเมือง และความสัมพันธ์เชิงลบกับประชากรชนบท ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่เมืองมีภาระความต้องการใช้บริการสุขภาพสูงกว่า อันเนื่องมาจากจำนวนประชากร ความหนาแน่น และลักษณะโรคเฉพาะพื้นที่ ขณะที่พื้นที่ชนบทมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและการเข้าถึงบริการสุขภาพต่ำกว่า ทำให้การจัดสรรงบประมาณตามสูตรกลางอาจยังไม่ตอบโจทย์ความแตกต่างทางภูมิศาสตร์ ส่งผลให้เกิด “ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่” ที่ยังคงดำรงอยู่

2. การประเมินผลของการกระจายอำนาจทางการคลังต่อศักยภาพการจัดบริการสุขภาพของ อปท. พบว่าการมีงบประมาณผ่านกลไกภาษีมูลค่าเพิ่ม แม้เป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญแต่ยังไม่สามารถเสริมศักยภาพท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ ผลการถดถอยพหุคูณที่ชี้ให้เห็นว่าประชากรชนบทมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อระดับสุขภาวะอย่างมีนัยสำคัญสูง แสดงชัดว่าพื้นที่ชนบทเป็นกลุ่มที่ต้องการบริการสุขภาพปฐมภูมิ การส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรคอย่างเข้มข้นมากกว่าพื้นที่เมือง หาก อปท. ได้รับอำนาจการบริหารจัดสรรงบประมาณและบุคลากรที่คล่องตัวขึ้น ก็จะสามารถตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ ที่เน้นความยืดหยุ่น ความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ และการตอบสนองต่อประชาชนเป็นสำคัญ

3. ผลการวิเคราะห์ทั้งหมดได้ชี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาระบบการกระจายอำนาจด้านสาธารณสุขให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการจัดสรรทรัพยากรที่คำนึงถึงบริบทของพื้นที่ การเสริมสร้างขีดความสามารถด้านนโยบายของท้องถิ่น และการส่งเสริมธรรมาภิบาลในการจัดบริการ หนึ่งในประเด็นสำคัญคือความจำเป็นในการลดช่องว่างระหว่างเมืองและชนบท ซึ่งเห็นได้ชัดจากผลการวิเคราะห์ที่สะท้อนว่าพื้นที่ชนบทมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างสุขภาพมากกว่า รวมทั้งการลดความเหลื่อมล้ำรายได้ผ่านการลงทุนด้านสุขภาพแบบเจาะจงพื้นที่ นอกจากนี้ แม้ตัวแปรด้านธรรมาภิบาลจะไม่แสดงความสัมพันธ์เชิงสถิติที่เด่นชัด การพัฒนาเครื่องมือกำกับติดตาม การมีส่วนร่วมของประชาชน และความโปร่งใสในการบริหารงานของท้องถิ่นยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลและแนวคิดการกระจายอำนาจเชิงสถาบัน

โดยสรุป ผลการศึกษาครั้งนี้ยืนยันว่า “การกระจายอำนาจทางการคลังด้านสุขภาพ” สามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำ ส่งเสริมผลลัพธ์ด้านสุขภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพของท้องถิ่นได้ หากได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และได้รับการสนับสนุนด้วยระบบธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง การเสริมสร้างอิสระเชิงนโยบาย การเพิ่มศักยภาพท้องถิ่น และการกำหนดกลไกจัดสรรงบประมาณที่ยึดหลักความเป็นธรรม จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ระบบสุขภาพของไทยตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเท่าเทียมและยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาอย่างครบถ้วน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการศึกษานี้ สะท้อนความสัมพันธ์เชิงนโยบายที่สำคัญระหว่างการลงทุนด้านสุขภาพ การจัดสรรภาษีมูลค่าเพิ่ม และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยระดับนานาชาติและงานศึกษาภายในประเทศหลายฉบับที่เคยรายงานลักษณะความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน

1. การพบความสัมพันธ์เชิงลบอย่างมีนัยสำคัญระหว่างความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (GINI) กับรายจ่ายด้านสุขภาพของประเทศ สอดคล้องกับข้อค้นพบของ สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ (2561) ที่ระบุว่าการเพิ่มงบประมาณด้านสุขภาพของรัฐสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้และยกระดับอายุคาดเฉลี่ยของประชาชนได้อย่างมีนัยสำคัญ ชี้ให้เห็นว่า ภาครัฐจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับ “การลงทุนสุขภาพในฐานะการลงทุนทาง

สังคม” ไม่ใช่เพียงต้นทุนทางการคลัง

2. ข้อค้นพบเกี่ยวกับบทบาทของการกระจายอำนาจทางการคลังที่มีความเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ด้านสุขภาพ สอดคล้องกับหลักฐานเชิงประจักษ์จากงานของ Faguet (2014) ซึ่งศึกษาในประเทศโบลิเวียและพบว่าการมอบอำนาจด้านงบประมาณและการตัดสินใจให้กับรัฐบาลท้องถิ่นช่วยยกระดับคุณภาพบริการสาธารณสุขและเพิ่มประสิทธิผลของการลงทุนเชิงพื้นที่ งานวิจัยดังกล่าวสนับสนุนผลการศึกษานี้ที่พบว่าการโอนภาษีมูลค่าเพิ่มให้ท้องถิ่นมีบทบาทต่อศักยภาพเชิงนโยบายของ อปท. และสามารถเชื่อมโยงกับตัวชี้วัดสุขภาวะของประชาชนได้อย่างชัดเจน

3. ผลการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของโครงสร้างเมือง–ชนบท กับตัวชี้วัดสุขภาพมีความสอดคล้องกับข้อค้นพบในรายงานของ OECD (2021) ซึ่งยืนยันว่าประเทศที่มีการกระจายอำนาจด้านสุขภาพที่มีประสิทธิภาพและมีระบบจัดสรรทรัพยากรตามบริบทพื้นที่ จะสามารถลดช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบทได้อย่างมีนัยสำคัญ รายงาน OECD ยังเสนอว่าการลงทุนสุขภาพในพื้นที่ชนบทควรเน้นการสร้างบริการปฐมภูมิ การกระจายบุคลากร และเทคโนโลยีสุขภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาวะและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยภายใต้บริบทของการกระจายอำนาจทางการคลังในภาคสาธารณสุข ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนพลวัตของการจัดสรรทรัพยากรผ่านกลไกภาษีมูลค่าเพิ่ม ที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตและความเท่าเทียมของประชาชน เพื่อเพิ่มความครอบคลุมและความแม่นยำของข้อค้นพบ การวิจัยในอนาคตควรขยายขอบเขตตัวแปรด้านธรรมาภิบาลและนโยบายสาธารณะ เช่น การมีส่วนร่วมของชุมชนและความโปร่งใสในการใช้จ่าย ใช้ข้อมูลแบบ Panel Data (ข้อมูลที่มีการเก็บจากหลายหน่วยข้อมูล และ เก็บซ้ำในช่วงเวลาเดียวกันหลายปี) และการวิเคราะห์เชิงสาเหตุ เพื่อติดตามพลวัตและแยกความสัมพันธ์เชิงเหตุ–ผล ศึกษากรณีเปรียบเทียบเชิงพื้นที่ เพื่อระบุปัจจัยเชิงนโยบายที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความเป็นธรรมบูรณาการข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม เพื่อเสริมการตีความเชิงบริบทใช้ตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพที่หลากหลาย เช่น ตัวชี้วัดระดับ “ความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ” (Concentration Index) และ ตัวชี้วัด “ความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพแบบสัมบูรณ์” (Slope Index of Inequality) เพื่อสะท้อนความเหลื่อมล้ำในหลายมิติอย่างครอบคลุม

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำบทความวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนทางวิชาการจากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ข้าพเจ้าขอแสดงความขอบพระคุณอย่างสูงสำหรับการสนับสนุนองค์ความรู้ ทรัพยากรทางวิชาการ และบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการดำเนินงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำทั้งในด้านแนวคิดทางทฤษฎี การออกแบบวิจัย เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล และข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์ที่ช่วยให้การปรับปรุงผลงานเป็นไปอย่างเป็นระบบ จนทำให้บทความวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ สุดท้ายผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

[1] จักรกฤษณ์ วังราษฎร์. (2554). การกระจายอำนาจด้านสาธารณสุข : ความเป็นมาสถานการณ์และแนวโน้มในอนาคต. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข, 5*(4), 530-538.

[2] สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2566). *โครงการวิจัยการลดความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพด้วยการเพิ่มการเข้าถึงเครื่องมือแพทย์และแพลตฟอร์มดิจิทัลด้านสุขภาพ (รายงานผลการวิจัย).* สถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

[3] วุฒิสาร ตันไชย. (2563). *การกระจายอำนาจเพื่อการยกระดับประชาธิปไตยและเสริมสร้างความเป็นธรรม.* https://jsi.rsu.ac.th/Article/Article_jsi-V1N1_30-57.pdf

[4] เฉลิมพงศ์ มีสมนัย. (2566). *การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารการคลังทางด้านการรายจ่าย. https://mgtsci.stou.ac.th/*

[5] Musgrave, R. A. (1959). *The theory of public finance: A study in public economy*. McGraw-Hill.

[6] Whitehead, M. (1992). The concepts and principles of equity and health. *International Journal of Health Services, 22*(3), 429-445.

[7] World Health Organization. (2007). *Everybody's business: Strengthening health systems to improve health outcomes: WHO's framework for action*. World Health Organization.

[8] Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration, 69*(1), 3-19.

[9] Rhodes, R. A. W. (1997). *Understanding governance: Policy networks, governance, reflexivity and accountability*. Open University Press.

[10] สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ. (2561). *การจัดสรรงบประมาณด้านสาธารณสุขต่อคุณภาพชีวิตและความเสมอภาคทางสังคมของประชาชนไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.

[11] สุพัตรา ศรีวณิช. (2564). *การประเมินผลการถ่ายโอนภารกิจด้านสาธารณสุขจากกระทรวงสาธารณสุขไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.)* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

[12] Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). *Fiscal ecentralisation and health outcomes*. OECD Publishing.

[13] Faguet, J. P. (2014). Decentralization and governance. *World Development, 53*, 2-13.

บทความวิจัย

ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองมหาสารคาม

Efficiency of Land and Building Tax Collection: A Case Study of Mahasarakham Municipality

ภัทรวดี ครูมงคล[1] และวนิดา ศิริวัฒนธาดากุล[2]

Pattarawadee Krumongkhon[1] and Wanida Siriwatthanathadakul[2]

[1-2] วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[1-2] College of Politics and Governance, Mahasarakham University

E-mail: 67011381012@msu.ac.th

Corresponding E-mail: wanida.ph@msu.ac.th

This article is presented in the 21th National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26, 2025

Received: August 15, 2025; Revised: September 30, 2025; Accepted: June 20, 2026

บทคัดย่อ

ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างเป็นแหล่งรายได้สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใช้สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่และการให้บริการสาธารณะ อย่างไรก็ตาม การจัดเก็บภาษียังคงประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคาม และ 2) ศึกษาแนวทางในการส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้เสียภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง จำนวน 400 ราย ด้วยแบบสอบถาม และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 คน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่าประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคามโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยยังพบปัญหาและอุปสรรคด้านความร่วมมือของผู้เสียภาษี ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายภาษี ความไม่สมบูรณ์ของฐานข้อมูลทรัพย์สิน และข้อจำกัดด้านบุคลากร แนวทางในการส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษี ได้แก่ การพัฒนาฐานข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การเพิ่มประสิทธิภาพการประชาสัมพันธ์และการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน ตลอดจนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานด้านภาษี

คำสำคัญ: ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง; การจัดเก็บภาษี; ประสิทธิภาพการจัดเก็บ

Abstract

Land and building tax is an important source of local government revenue used to support local development and public service provision. However, tax collection still faces several challenges that affect the efficiency of local revenue administration. This research aimed to: 1) examine the efficiency of land and building tax collection in Maha Sarakham Municipality, and 2) identify approaches to improving tax collection efficiency. A mixed-methods research design was employed. Quantitative data were collected from 400 land and building taxpayers using questionnaires, while qualitative data were obtained through in-depth interviews with 12 key informants. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation, whereas qualitative data were analyzed through content analysis. The findings revealed that the overall efficiency of land and building tax collection in Maha Sarakham Municipality was at a high level (Mean = 4.04, S.D. = 0.43). Major challenges included taxpayers' lack of cooperation, insufficient understanding of tax regulations, incomplete property databases, and limitations in personnel capacity. The study also identified several approaches to enhancing tax collection efficiency, including the development of integrated databases and information technology systems, personnel capacity building, improvement of public relations and taxpayer education, and the promotion of public participation in tax administration.

Keywords: Land and building tax; Tax administration; Collection efficiency

บทนำ

ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างถือเป็นแหล่งรายได้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากเป็นรายได้ที่สามารถจัดเก็บได้อย่างต่อเนื่องและมีบทบาทโดยตรงต่อการจัดบริการสาธารณะ การพัฒนาท้องถิ่น และการเพิ่มศักยภาพทางการคลังของพื้นที่ในระยะยาว [1] พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ได้รับการประกาศใช้เพื่อปรับปรุงระบบภาษีท้องถิ่นเดิมให้มีความเป็นธรรม โปร่งใส และสะท้อนการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินอย่างแท้จริง [2] ซึ่งถือเป็นการปฏิรูประบบรายได้ท้องถิ่นครั้งสำคัญที่มุ่งเน้นให้เกิดการบริหารจัดเก็บภาษีที่มีประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มความสามารถทางการคลังในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

แม้กฎหมายฉบับใหม่จะวางหลักการที่ชัดเจน แต่ในเชิงปฏิบัติองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งยังประสบปัญหาในการดำเนินการ อย่างเช่น ความไม่ครบถ้วนของฐานข้อมูลที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ความท้าทายด้านการประเมินราคา ภาระงานของบุคลากรที่มีจำนวนจำกัด การประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง รวมถึงความร่วมมือของผู้เสียภาษีที่ยังไม่เพียงพอ [3,4] งานศึกษาหลายชิ้นได้ระบุว่า อุปสรรคเหล่านี้ส่งผลให้ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษียังไม่เป็นไปตามศักยภาพที่ควรจะเป็น และยังทำให้ท้องถิ่นไม่สามารถสร้างรายได้อย่างเต็มที่เมื่อต้องนำกฎหมายฉบับใหม่ไปใช้จริง

สำหรับบริบทของเทศบาลเมืองมหาสารคาม ซึ่งเป็นพื้นที่เมืองที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ สังคม และอสังหาริมทรัพย์อย่างต่อเนื่อง พบว่างานศึกษาก่อนหน้าได้สะท้อนปัญหาสำคัญหลายประการ ได้แก่ ฐานข้อมูลภาษีที่ยังไม่สมบูรณ์ การแบ่งประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ยังไม่ถูกต้อง บุคลากรภาษีที่มีภาระงานสูงกว่าศักยภาพด้านกำลังคน รวมถึงความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายภาษีที่ยังไม่ครอบคลุม

[5,6] ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงส่งผลต่อรายได้ที่จัดเก็บได้ต่ำกว่าที่ควร แต่ยังสะท้อนถึงประสิทธิผลในการบริหารภาษีตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการศึกษาที่กล่าวถึงปัญหาเชิงปฏิบัติของการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในหลายพื้นที่ แต่ ช่องว่างขององค์ความรู้ (Research Gap) ที่ยังขาดคือ การวิเคราะห์ ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีภายใต้บริบทเฉพาะพื้นที่ ที่สัมพันธ์กับปัจจัยด้านบุคลากร ระบบข้อมูล การบริหารจัดการ การประชาสัมพันธ์ และความร่วมมือของผู้เสียภาษี ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละเทศบาล การศึกษาเชิงประจักษ์ที่มุ่งวิเคราะห์ปัจจัยเหล่านี้ในระดับพื้นที่เมือง เช่น เทศบาลเมืองมหาสารคาม ยังมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งที่เป็นพื้นที่ที่มีความซับซ้อนด้านโครงสร้างประชากร การใช้ประโยชน์ที่ดิน และรูปแบบทรัพย์สินที่หลากหลาย

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมีความจำเป็นเพื่อประเมินสถานการณ์การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในเทศบาลเมืองมหาสารคาม วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บ และนำเสนอแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเพิ่มรายได้ของท้องถิ่น การพัฒนาระบบบริหารจัดเก็บภาษีให้มีประสิทธิผล และสนับสนุนการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลและแนวทางการกระจายอำนาจทางการคลังในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคาม
2. เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคาม

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการกระจายอำนาจทางการคลัง

การกระจายอำนาจทางการคลัง (Fiscal Decentralization) เป็นแนวคิดสำคัญที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐส่วนกลางกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการจัดสรรทรัพยากรและอำนาจทางการเงิน เพื่อให้การบริหารงานท้องถิ่นมีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การกระจายอำนาจทางการคลังหมายถึงกระบวนการถ่ายโอนอำนาจและความรับผิดชอบด้านการคลังจากรัฐบาลส่วนกลางไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครอบคลุมตั้งแต่การจัดหารายได้ การจัดสรรงบประมาณ และการบริหารรายจ่ายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยตั้งอยู่บนหลักการว่าท้องถิ่นย่อมรู้จักปัญหาและความต้องการของตนเองดีกว่าส่วนกลาง จึงสามารถจัดบริการสาธารณะได้มีประสิทธิภาพมากกว่า [7]

ประสิทธิภาพของการกระจายอำนาจทางการคลังขึ้นอยู่กับโครงสร้างรายได้ของท้องถิ่น ความชัดเจนของระบบแบ่งปันรายได้ และความยืดหยุ่นของกลไกเงินอุดหนุน [8] ความไม่สมดุลระหว่างภารกิจที่ถ่ายโอนกับรายได้ที่จัดเก็บได้จริงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพึ่งพาตนเองของท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเปรียบเทียบระบบการคลังของไทยกับอินโดนีเซีย ที่พบว่ารูปแบบเงินอุดหนุนมีผลโดยตรงต่ออิสระของท้องถิ่น โดยเงินอุดหนุนทั่วไปช่วยเพิ่มความคล่องตัวในการบริหาร ขณะที่เงินอุดหนุนเฉพาะกิจจำกัดเสรีภาพและก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ [9]

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในระยะหลังได้ขยายมิติของการกระจายอำนาจทางการคลังจากประเด็นเชิงโครงสร้างไปสู่มิติทางธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชน [10] โดยเสนอว่าการกระจายอำนาจทางการคลังที่ยั่งยืนต้องมาพร้อมการมีส่วนร่วมของประชาชนและหลักธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ แม้แนวคิดนี้ช่วยขยายมิติของการกระจายอำนาจให้ครอบคลุมด้านสังคมและการเมือง แต่ในทางปฏิบัติยังขาดกลไกที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

จากการศึกษา พบว่าการกระจายอำนาจทางการคลังที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยทั้งการปฏิรูประบบรายได้ท้องถิ่น การออกแบบกลไกเงินอุดหนุนที่ยืดหยุ่น และการสร้างธรรมาภิบาลผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างอิสระทางการคลังและความรับผิดชอบต่อสาธารณะอย่างแท้จริง แนวคิดดังกล่าวจึงเป็นกรอบสำคัญในการวิเคราะห์ความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างภายใต้บริบทของการกระจายอำนาจทางการคลัง

แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษี

แนวคิดประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีมุ่งเน้นความสามารถของหน่วยงานจัดเก็บในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าเพื่อให้ได้ผลลัพธ์สูงสุดทั้งด้านรายได้และคุณภาพการให้บริการ [11] เสนอองค์ประกอบ 6 ประการ ได้แก่ ความถูกต้องครบถ้วน การปฏิบัติตามกำหนดเวลา ความคุ้มค่าของค่าใช้จ่าย การตรวจสอบติดตามเร่งรัด การพัฒนาบุคลากร และคุณภาพบุคลากร ซึ่งเป็นกรอบสำคัญของการประเมินประสิทธิภาพในระดับปฏิบัติการ อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวอาจมีข้อจำกัดในการเชื่อมโยงระหว่าง "กระบวนการ" กับ "ผลลัพธ์" ที่เกิดขึ้นจริงต่อระบบการคลังในวงกว้าง โดยเฉพาะการวัดประสิทธิผลเชิงคุณภาพที่เกินกว่าตัวเลขรายได้

กรอบแนวคิดดังกล่าวถูกขยายโดยมองว่าประสิทธิภาพของการจัดเก็บภาษีไม่ควรถูกจำกัดอยู่เพียงมิติของรายได้ แต่ต้องรวมถึงผลกระทบเชิงโครงสร้างต่อระบบภาษีและเสถียรภาพทางการคลังของรัฐ [12] แนวคิดนี้เน้นความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการบริหารจัดเก็บภาษีกับผลลัพธ์ในเชิงนโยบาย ตัวอย่างเช่น การสร้างความเป็นธรรมทางภาษีและการลดภาระขาดดุลของภาครัฐ

ทั้งนี้ ประสิทธิภาพของการจัดเก็บภาษีขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะความเข้าใจและความสมัครใจในการชำระภาษี ซึ่งส่งผลต่อความยั่งยืนของรายได้ในระยะยาว [13] การสร้างระบบภาษีที่เข้าถึงง่าย โปร่งใส และตอบสนองต่อประชาชนจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของประสิทธิภาพที่แท้จริง

เมื่อพิจารณาแนวคิดประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีข้างต้นร่วมกับหลักการจัดเก็บภาษีที่ดีของ Adam Smith (1776) ซึ่งประกอบด้วยความเท่าเทียม ความแน่นอน ความสะดวก และความประหยัด รวมถึงหลักการเพิ่มเติมที่ขยายหลักการของสมิธให้ครอบคลุมมากขึ้นด้วยการเสนอหลักการ 7 ประการ ที่เพิ่มเติม หลักประโยชน์ที่ได้รับ หลักความสามารถในการจ่าย หลักการใช้ประโยชน์สูงสุดและดีที่สุด หลักอำนวยรายได้ หลักความยืดหยุ่น และหลักประสิทธิภาพในการบริหารจัดเก็บ [14] จะเห็นได้ว่าระบบภาษีที่มีประสิทธิภาพควรผสานระหว่าง ความเป็นธรรม ความโปร่งใส และประสิทธิภาพเชิงบริหาร เพื่อให้การจัดเก็บภาษีสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมั่นคงในระยะยาว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในหลายพื้นที่มีความคล้ายคลึงกันอย่างชัดเจน ทั้งในด้านบุคลากร ฐานข้อมูลภาษี การให้บริการประชาชน และการประชาสัมพันธ์ บังอร แสงเขียว [15] พบว่าประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านบุคลากร ฐานข้อมูล และความร่วมมือในการชำระภาษีของประชาชน อีกทั้งระดับ

การศึกษาและรายได้ของผู้เสียภาษียังมีส่วนช่วยให้การจัดเก็บมีประสิทธิภาพมากขึ้น สอดคล้องกับผลของจัตุรถากรณ์ คล้ายทอง และธนวิทย์ บุตรอุดม [16] ที่ชี้ว่าบุคลากรเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดต่อการขับเคลื่อนการจัดเก็บ รวมถึงพบว่าการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ยังเป็นข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้ประชาชนไม่เข้าใจกฎหมายและขั้นตอนการชำระภาษีอย่างเพียงพอ ในด้านความพร้อมของข้อมูลที่ดิน ไกรวุฒิ ใจคำปัน และคณะ [17] ได้ศึกษาบทเรียนจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 พบว่าปัญหาความไม่พร้อมของข้อมูลที่ดินและการขาดระบบเทคโนโลยีด้านแผนที่ภูมิสารสนเทศ (GIS) ทำให้การประเมินทรัพย์สินหลายพื้นที่ยังไม่ครอบคลุม ส่งผลให้รายได้ที่จัดเก็บได้ต่ำกว่าที่คาดการณ์ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานของนันทพัทธ์ นรรัตน์ปพน และคณะ [18] ซึ่งรายงานว่าปัญหาการรับรู้หน้าที่ของผู้เสียภาษีและความชัดเจนของกฎหมายเป็นตัวแปรสำคัญที่กระทบต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษี ขณะที่ประสิทธิภาพของบริการภาครัฐยังอยู่ในระดับที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม อย่างเช่น ขั้นตอนที่ไม่ชัดเจนและช่องทางบริการที่ยังเข้าถึงได้ไม่ทั่วถึง ธนิดา จิตรปลื้ม [19] พบว่าปัจจัยการให้บริการ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และการประชาสัมพันธ์มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีอย่างมีนัยสำคัญ และสามารถอธิบายความแปรปรวนได้สูงถึงร้อยละ 76.4 ซึ่งยืนยันถึงความสำคัญของการยกระดับศักยภาพบุคลากร การพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาษี การเพิ่มความสะดวกของช่องทางบริการ และการสื่อสารเชิงรุกเพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้เสียภาษี แนวโน้มจากงานวิจัยทั้งหมดจึงสะท้อนทิศทางเดียวกันว่า การปรับปรุงประสิทธิภาพของเทศบาลจำเป็นต้องดำเนินการทั้งในเชิงบุคลากร เทคโนโลยีฐานข้อมูล กระบวนการบริการ และการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างมีความถูกต้อง โปร่งใส และตอบสนองต่อบริบทของพื้นที่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมประเด็นการศึกษา ลักษณะการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจและเชิงอธิบาย ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ผู้เสียภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม จำนวน 6,678 ราย (ข้อมูลปี 2566) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้จำนวน 378 ราย และเก็บข้อมูลจริงจำนวน 400 ราย เพื่อชดเชยความคลาดเคลื่อนของแบบสอบถาม โดยดำเนินการเก็บข้อมูลจากผู้มีหน้าที่เสียภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ทั้ง 31 ชุมชนของเทศบาลเมืองมหาสารคาม และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) จากผู้ที่สามารถเข้าถึงได้ในช่วงดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การประเมินประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง และข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.50–1.00 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 12 คน ประกอบด้วยผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาล 7 คน และผู้เสียภาษี 5 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์สภาพการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคาม

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคาม และเพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง โดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้เสียภาษี จำนวน 400 ราย และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษี ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคามโดยรวมอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.04, SD = 0.43) โดยด้านประสิทธิภาพบุคลากรและการบริหารจัดการมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านความโปร่งใสและธรรมาภิบาล ด้านความชัดเจนของกฎหมายและระเบียบ และด้านความสะดวกและการใช้เทคโนโลยี ขณะที่ด้านการมีส่วนร่วมและการสื่อสารกับประชาชนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แม้ว่าจะยังอยู่ในระดับมากก็ตาม ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าเทศบาลเมืองมหาสารคามสามารถดำเนินการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างได้อย่างมีประสิทธิภาพในภาพรวม อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นปัญหาและข้อจำกัดบางประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษี ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ปัญหาด้านความร่วมมือของผู้เสียภาษี

การไม่มาแจ้งประเมินภาษีตามกำหนด

จากข้อมูลของเทศบาลเมืองมหาสารคามและผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ประชาชนจำนวนหนึ่งไม่มาแจ้งประเมินภาษีตามระยะเวลาที่กำหนด ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ต้องใช้เวลาและทรัพยากรในการติดตาม สำรวจ และตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมด้วยตนเอง ทำให้กระบวนการจัดเก็บภาษีมีความล่าช้าและเพิ่มภาระงานของเจ้าหน้าที่ สอดคล้องกับการศึกษาของ บังอร แสงเขียว [15] ที่พบว่าความร่วมมือของผู้เสียภาษีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การเปลี่ยนประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ผลการศึกษาพบว่ามีผู้เสียภาษีบางส่วนปรับเปลี่ยนประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีหรือเพื่อลดภาระภาษีที่ต้องชำระ เช่น การปลูกพืชบนพื้นที่ว่างเพื่อให้เข้าหลักเกณฑ์เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งที่ไม่ได้มีการใช้ประโยชน์ทางการเกษตรอย่างแท้จริง พฤติกรรมดังกล่าวส่งผลต่อความถูกต้องของการประเมินภาษี ความเป็นธรรมทางภาษี และประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้ของเทศบาล

ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจของประชาชน

ความไม่เข้าใจในกฎหมายและระเบียบ

จากผลการสัมภาษณ์พบว่า ประชาชนจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 โดยเฉพาะหลักเกณฑ์การประเมินภาษี วิธีการคำนวณภาษี สิทธิประโยชน์ และเงื่อนไขการยกเว้นภาษี ส่งผลให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนและส่งผลต่อความร่วมมือในการชำระภาษี สอดคล้องกับการศึกษาของ จัตุรถากรณ์ คล้ายทอง และธนวิทย์ บุตรอุดม [16] ที่พบว่าระดับความรู้และความเข้าใจของประชาชนมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎหมายภาษี

การเพิกเฉยต่อหนังสือแจ้งเตือน

ผลการศึกษาพบว่าประชาชนบางส่วนเพิกเฉยต่อหนังสือแจ้งประเมินภาษีและหนังสือแจ้งเตือนการชำระภาษี แม้เทศบาลจะดำเนินการแจ้งข้อมูลตามขั้นตอนแล้วก็ตาม ส่งผลให้เทศบาลต้องดำเนินการติดตาม

ซ้ำหลายครั้ง เพิ่มต้นทุนการดำเนินงาน และทำให้ประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีลดลง

มาตรการบังคับทางกฎหมาย

ผลการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ได้กำหนดมาตรการบังคับทางกฎหมายสำหรับผู้ที่ไม่ชำระภาษีภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ โดยสามารถดำเนินการตามขั้นตอนทางกฎหมาย รวมถึงมาตรการอายัดทรัพย์สินได้ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า เทศบาลเมืองมหาสารคามมุ่งเน้นการติดตามและเร่งรัดการชำระภาษีผ่านการแจ้งเตือนและการประสานงานกับผู้เสียภาษีเป็นสำคัญ โดยมาตรการอายัดทรัพย์สินเป็นเพียงมาตรการที่กฎหมายกำหนดรองรับไว้ในกรณีที่ผู้เสียภาษีไม่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างต่อเนื่อง

มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดเก็บภาษี

การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้

ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลได้ดำเนินโครงการรณรงค์และกิจกรรมเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ และคู่มือการเสียภาษี เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ในการชำระภาษี การใช้ช่องทางสื่อออนไลน์ อย่างเช่น เว็บไซต์เทศบาล เพจ Facebook และ Line Official เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและตอบคำถามของประชาชน การประชาสัมพันธ์ผ่านคลื่นวิทยุ เพื่อเข้าถึงกลุ่มประชาชนที่ไม่ได้ใช้สื่อออนไลน์ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ

การให้บริการคำปรึกษา

เทศบาลได้จัดโครงการบริการให้คำปรึกษาการเสียภาษีที่สำนักงานเทศบาล โดยมีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำและชี้แจงข้อสงสัยแก่ประชาชนที่มาติดต่อ และอำนวยความสะดวกในการดำเนินการต่าง ๆ รวมทั้งจัดกิจกรรมบริการนอกสถานที่ในโอกาสต่าง ๆ เพื่อเพิ่มการเข้าถึงบริการของประชาชน

การรณรงค์ชำระภาษีล่วงหน้า

เทศบาลมีการรณรงค์ให้ประชาชนชำระภาษีภายในระยะเวลาที่กำหนดอย่างต่อเนื่อง โดยประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์จากการชำระภาษีตรงเวลาและผลกระทบจากการค้างชำระ เพื่อส่งเสริมวินัยทางภาษีและลดปัญหาภาษีค้างชำระ

วิเคราะห์ผลการศึกษา

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า แม้ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคามจะอยู่ในระดับมาก แต่ยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านความร่วมมือของผู้เสียภาษี ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายภาษี ความถูกต้องของฐานข้อมูล และข้อจำกัดด้านบุคลากร ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีในบางมิติ โดยเฉพาะด้านการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชน

อีกทั้งผลการศึกษายังพบว่า แนวทางในการส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคาม ควรประกอบด้วยการปรับปรุงฐานข้อมูลทรัพย์สินให้มีความถูกต้องครบถ้วน และเป็นปัจจุบัน การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและช่องทางการให้บริการ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านกฎหมายภาษีและเทคโนโลยีดิจิทัล การเพิ่มประสิทธิภาพการประชาสัมพันธ์และการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน ตลอดจนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบข้อมูลและเสนอข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานของเทศบาล ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างมีความถูกต้อง โปร่งใส เป็นธรรม และสามารถสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุป และอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง และศึกษาแนวทางในการส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีของเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี ผลการศึกษาจากแบบสอบถามผู้เสียภาษีจำนวน 400 ราย และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

ความร่วมมือของผู้เสียภาษีและผลกระทบต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บ

ผลการศึกษาพบว่า แม้ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคามโดยรวมจะอยู่ในระดับมาก แต่ยังคงพบปัญหาด้านความร่วมมือของผู้เสียภาษีในบางกรณี โดยเฉพาะการไม่มาแจ้งประเมินภาษีตามกำหนดเวลา และการเปลี่ยนประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีหรือเข้าข้อยกเว้นภาษี ส่งผลให้การจัดเก็บภาษีเกิดความล่าช้า ข้อมูลไม่ครบถ้วน และเพิ่มภาระงานในการติดตามตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ บังอร แสงเขียว [15] ที่ระบุว่าความร่วมมือของผู้เสียภาษีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในประเด็นการเปลี่ยนประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อหลีกเลี่ยงภาษี สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดในการตรวจสอบข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินและช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ จัตุรถากรณ์ คล้ายทอง และธนวิทย์ บุตรอุดม [16] ที่พบว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมอาจถูกนำมาใช้เป็นช่องทางในการลดภาระภาษี หากไม่มีระบบตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าแนวทางที่สามารถช่วยลดปัญหาดังกล่าว ได้แก่ การใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ในการตรวจสอบการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับปรุงฐานข้อมูลทรัพย์สินให้เป็นปัจจุบัน และการติดตามผู้เสียภาษีเชิงรุก [17] ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับบริบทของเทศบาลเมืองมหาสารคามได้

ความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายภาษี

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 โดยเฉพาะหลักเกณฑ์การประเมินภาษี การยกเว้นภาษี และขั้นตอนการชำระภาษี ส่งผลให้แม้จะได้รับหนังสือแจ้งประเมินภาษีแล้ว แต่ยังมีผู้เสียภาษีบางส่วนเพิกเฉยหรือไม่ดำเนินการตามกำหนดเวลา ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีของเทศบาล ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ บังอร แสงเขียว[15] ที่พบว่าการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนขาดความเข้าใจและไม่ตระหนักถึงความสำคัญของภาษีท้องถิ่น

แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ การจัดกิจกรรมให้ความรู้ในระดับชุมชน การจัดทำคู่มือภาษีที่เข้าใจง่าย การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และการใช้สื่อท้องถิ่นร่วมกับสื่อดิจิทัลเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างทั่วถึง[18]

ประสิทธิผลของมาตรการบังคับทางกฎหมาย

ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลเมืองมหาสารคามมีการดำเนินการติดตามและเร่งรัดการชำระภาษีตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด โดยใช้หนังสือแจ้งประเมินภาษีและหนังสือแจ้งเตือนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เสียภาษีปฏิบัติ

ตามหน้าที่ ขณะเดียวกัน พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ยังได้กำหนดมาตรการทางกฎหมายรองรับในกรณีที่ผู้เสียภาษีไม่ปฏิบัติตามหน้าที่อย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยหลายชิ้น[17] ที่พบว่ากลไกทางกฎหมายมีส่วนช่วยเพิ่มอัตราการปฏิบัติตามของผู้เสียภาษี อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ หากขาดการประชาสัมพันธ์ การให้ข้อมูล และการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน ดังนั้น การดำเนินมาตรการทางกฎหมายควรดำเนินควบคู่ไปกับมาตรการเชิงส่งเสริมเพื่อสร้างความร่วมมือจากผู้เสียภาษีในระยะยาว

ประสิทธิภาพการประชาสัมพันธ์และการบริการประชาชน

ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลเมืองมหาสารคามมีการใช้ช่องทางประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย ได้แก่ เอกสารประชาสัมพันธ์ เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ และสื่อวิทยุท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ยังไม่สามารถเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะผู้สูงอายุและผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยี ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ บังอร แสงเขียว[15] และ นันทพัทธ์ นรรัตน์ปพน และคณะ[18] ที่พบว่าการสื่อสารหลายช่องทางมีความจำเป็น เนื่องจากประชาชนแต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมการรับข้อมูลที่แตกต่างกัน งานวิจัยก่อนหน้าหลายฉบับยังเสนอว่า การใช้สื่อชุมชน การจัดกิจกรรมให้ความรู้ และการประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายผู้นำชุมชน เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนในพื้นที่

บุคลากรและฐานข้อมูลภาษีที่ยังไม่สมบูรณ์

ผลการศึกษาพบว่า ข้อจำกัดด้านบุคลากรและฐานข้อมูลยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง โดยเจ้าหน้าที่ต้องรับผิดชอบงานหลายด้าน ขณะที่ข้อมูลทรัพย์สินบางส่วนยังไม่เป็นปัจจุบันหรือมีความคลาดเคลื่อน ส่งผลต่อกระบวนการสำรวจ การประเมิน และการติดตามการชำระภาษี ปัญหานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทพัทธ์ นรรัตน์ปพน และคณะ[18] และธนิดา จิตรปลื้ม[19] ที่ระบุว่า บุคลากร ฐานข้อมูล และเทคโนโลยี เป็นสามปัจจัยหลักที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีท้องถิ่นมากที่สุด เมื่อบุคลากรมีภาระงานสูง ระบบข้อมูลไม่สมบูรณ์ และขาดการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย อย่างเช่น ระบบ GIS หรือระบบติดตามการชำระภาษีอัตโนมัติ จะทำให้ความแม่นยำของข้อมูลลดลง เกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน และอาจนำไปสู่ข้อพิพาทเกี่ยวกับการประเมินภาษี ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและการปรับปรุงระบบฐานข้อมูลจึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีของเทศบาล

แนวทางในการส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

จากผลการศึกษา พบว่า การส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคาม ควรมุ่งเน้นการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพย์สินให้มีความถูกต้องและเป็นปัจจุบัน การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและช่องทางการให้บริการ การเพิ่มประสิทธิภาพการประชาสัมพันธ์และการให้ความรู้เกี่ยวกับภาษีแก่ประชาชน การพัฒนาศักยภาพบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบข้อมูลและเสนอข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานของเทศบาล ทั้งนี้เพื่อให้การจัดเก็บภาษีมีความถูกต้อง โปร่งใส เป็นธรรม และสามารถสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการศึกษาประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลเมืองมหาสารคาม พบว่า แม้การดำเนินงานโดยรวมจะอยู่ในระดับมาก แต่ยังมีข้อจำกัดด้านความร่วมมือของผู้เสียภาษี ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายภาษี ความสมบูรณ์ของฐานข้อมูล และประสิทธิภาพการสื่อสารกับประชาชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางในการส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษี ดังนี้

1. พัฒนาระบบฐานข้อมูลและเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อแก้ปัญหาข้อมูลทรัพย์สินไม่ครบถ้วนและไม่เป็นปัจจุบัน ควรจัดทำฐานข้อมูลภาษีแบบดิจิทัลที่บูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) มาใช้ในการสำรวจและตรวจสอบประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อลดความคลาดเคลื่อนและเพิ่มความโปร่งใสในการประเมินภาษี

2. ปรับปรุงหลักเกณฑ์และกลไกการประเมินภาษี เพื่อแก้ปัญหาช่องว่างการประเมินและการเปลี่ยนประเภทการใช้ประโยชน์ ควรทบทวนเกณฑ์การจัดประเภทที่ดินให้สอดคล้องกับสภาพจริง และใช้ข้อมูลราคาตลาดระดับท้องถิ่นประกอบการประเมิน เพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงและเป็นธรรมมากขึ้น

3. พัฒนาศักยภาพบุคลากรและประสิทธิภาพการบริหารจัดการ จากข้อจำกัดด้านบุคลากร ควรส่งเสริมทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การวิเคราะห์ข้อมูล และกฎหมายภาษี พร้อมทั้งปรับระบบการจัดสรรบุคลากรและพัฒนาคู่มือปฏิบัติงาน เพื่อให้การจัดเก็บภาษีเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีมาตรฐาน

4. เพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและสร้างความร่วมมือกับผู้เสียภาษี ควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลภาษีผ่านสื่อหลากหลายรูปแบบ เช่น วิทยุท้องถิ่น รถประชาสัมพันธ์ เพจออนไลน์ และหอกระจายข่าว รวมทั้งจัดทำคู่มือภาษีที่เข้าใจง่าย และจัดกิจกรรมให้ความรู้ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแก้ปัญหาการขาดความเข้าใจและเพิ่มความร่วมมือในการชำระภาษี

5. ใช้มาตรการบังคับควบคู่กับการให้ความรู้แก่ประชาชน การดำเนินมาตรการทางกฎหมายควบคู่กับการสร้างความเข้าใจแก่ประชาชน โดยเทศบาลควรใช้การแจ้งเตือน การประชาสัมพันธ์ และการชี้แจงสิทธิหน้าที่ของผู้เสียภาษีอย่างต่อเนื่อง ขณะที่มาตรการทางกฎหมายที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ควรใช้เป็นกลไกสนับสนุนในกรณีที่ผู้เสียภาษีไม่ปฏิบัติตามหน้าที่อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อป้องกันข้อพิพาทและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเทศบาลกับประชาชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการจัดเก็บภาษีเชิงเปรียบเทียบกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น เพื่อสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ

2. ควรวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมการชำระภาษี

3. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากภาษีกับคุณภาพบริการสาธารณะ เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาษีกับประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ

4. ควรดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากผู้เสียภาษีและเจ้าหน้าที่

เอกสารอ้างอิง

[1] Slack, E. (2011). *The Property Tax-in Teory and Practice. Institute on Municipal Finance and Governance*. http://www.utoronto.ca/mcis/imfg/

[2] พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562, เล่ม 136 ตอนที่ 30 ก. *ราชกิจจานุเบกษา*. (2562).

[3] Plimmer, F., & Mccluskey, W. J. (2010). *The Basis and Administration of the Property Tax: What can be learned from International Practice?*

[4] Kelly, R., White, R., & Anand, A. (2020). *Property Tax Diagnostic Manual. Property Tax Diagnostic Manual*. https://doi.org/10.1596/34793

[5] นฤมล หอมจันทร์, & ปิยะพงษ์ บุษบงก์. (2561). แนวทางการรับมือกับปัญหาและอุปสรรคในการจัดเก็บภาษีของเทศบาลเมืองมหาสารคาม. *วารสารช่อพะยอม, 29*(1), 345-358.

[6] รวิวรรณ อินทรวิชา. (2560). การศึกษาการจัดเก็บภาษีท้องถิ่นในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารการเมืองการปกครอง, 7*(2), 249-269.

[7] สุมาพร ชัยศร, & ธนวิทย์ บุตรอุดม. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอิสระทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลในจังหวัดสกลนคร. *Journal of Politics and Governance, 12*(1).

[8] กรีฑา สิมะวรา, & รชต หวังจันทร์. (2560). *การกระจายอำนาจกับการคลังท้องถิ่น*. งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 9 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 1262–1268.

[9] อัชกรณ์ วงศ์ปรีดี, & ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา. (2558). *การกระจายอำนาจกับความเหลื่อมล้ำของการคลังท้องถิ่น:บทวิเคราะห์เงินอุดหนุนทั่วไป กรณีเปรียบเทียบระหว่างประเทศอินโดนีเซียและประเทศไทย*.

[10] พงศ์สัณห์ ศรีสมทรัพย์, & ปิยะนุช เงินคล้าย. (2562). การกระจายอำนาจทางการคลังให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560. *วารสารวิจัยรามคำแหง (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 22*(2), 63-72.

[11] ฉวีวรรณ นุ่มดี. (2556). *ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนอุดม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

[12] อรวรรณ เชิงรัมย์, สมใจ บุญหมื่นไวย, & นวลปรางค์ แจบไธสง. (2024). ความพึงพอใจของผู้เสียภาษีและประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลตำบลหนองตาด จังหวัดบุรีรัมย์. *Local Administration Journal, 17*(3), 445-460.

[13] กิตตินันท์ กระจ่างพันธุ์, นพวรรณ วิเศษสินธุ์, & สิทธิชัย ฝรั่งทอง. (2565). ประสิทธิผลการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: บทเรียนจากต่างประเทศและแนวทางสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 4*(2), 11-29.

[14] ปัณณวิชญ์ สกุลเบญจโยธิน. (2563). *ปัญหาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างกรณีใช้ประโยชน์เป็นที่อยู่อาศัย*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[15] บังอร แสงเขียว. (2556). *ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีท้องถิ่นของเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[16] จัตุรถากรณ์ คล้ายทอง, & ธนวิทย์ บุตรอุดม. (2565). แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี. *Journal of Humanities and Social Sciences Review Lampang Rajabhat University, 10*(3),19-29.

[17] ไกรวุฒิ ใจคำปันและคณะ. (2566). *การสังเคราะห์บทเรียนจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562*.

[18] นันทพัทธ์ นรรัตน์ปพน, อัศนีย์ ณ น่าน, & ศศิชา วงศ์ไชย. (2567). สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของเทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 10*(1).

[19] ธนิดา จิตรปลื้ม. (2568). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแก้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์, 8*(2), 299-237.

บทความวิจัย

การยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

Acceptance of Technology and Service Quality that affect Online Purchasing Decisions of GEN Z, Mueang District, Songkhla Province

จุฑามาศ มหาพรหม[1] ชนิกานต์ รัตติโชติ[2] และประจักษ์ เฉิดโฉม[3]

Juthamat Mahaprom[1] Chanikarn Rattichot[2] and Prajak Chertchom[3]

[1-2] คณะเศรษฐศาสตร์และบริการธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ

[1-2] Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University

[3] Assistant Professor Dr., Advisor at Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University

Email: 651071115@tsu.ac.th[1]

Corresponding author E-mail: prajak.c@tsu.ac.th[3]

This article is presented in the 21th National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26, 2025

Received: August 15, 2025; Revised: October 9, 2025; Accepted: July 16, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านการยอมรับเทคโนโลยี และปัจจัยด้านคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้บริโภค Gen Z เขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กลุ่มตัวอย่างคือประชาชน Gen Z จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.993 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โสด ระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพนักเรียน/นักศึกษา และมีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน โดยกลุ่มตัวอย่างสั่งซื้อสินค้าออนไลน์เฉลี่ยเดือนละ 1–7 วัน และสั่งซื้อเป็นประจำร้อยละ 33.5 การวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมานใช้ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยด้านการยอมรับการใช้เทคโนโลยี (X1) และปัจจัยด้านคุณภาพบริการ (X2) ผลการวิเคราะห์ได้สมการถดถอยพหุคูณ ดังนี้ $Y = 0.642 + 0.264X_1 + 0.598X_2$ สรุปผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพการบริการ โดยเฉพาะด้านการเข้าถึงบริการ เช่น การเข้าถึงข้อมูล โปรโมชั่น ความสะดวกในการชำระเงิน และการติดตามพัสดุแบบเรียลไทม์ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้บริโภค Gen Zเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดกลยุทธ์ด้านการบริการของธุรกิจออนไลน์ต่อไป

คำสำคัญ การยอมรับเทคโนโลยี; คุณภาพการบริการ; สินค้าออนไลน์

Abstract

This quantitative research aimed to study the factors of technology acceptance and service quality that influence the online purchasing decisions of Generation Z consumers in

Mueang District, Songkhla Province. The sample consisted of 400 Generation Z consumers, and data were collected using a questionnaire. Data were analyzed using descriptive statistics and multiple regression analysis. The questionnaire demonstrated a reliability coefficient of 0.993. Most respondents were female (56.3%), single (97.5%), held a bachelor's degree (62.7%), were students (84.5%), and had a monthly income of less than 15,000 baht (81.8%). The majority purchased products online 1–7 days per month (63.7%), with 33.5% being regular buyers. Inferential statistical analysis employed independent variables including technology acceptance (X1) and service quality (X2). The multiple regression equation obtained was $Y = 0.642 + 0.264X_1 + 0.598X_2$ The results indicated that service quality factors, particularly accessibility aspects such as access to information, promotions, convenient payment methods, and real-time parcel tracking, significantly influenced the online purchasing decisions of Generation Z consumers in Mueang District, Songkhla Province. These findings can be applied to the development of service strategies for online businesses.

Keywords: Technology acceptance; Service quality; Online products

บทนำ

ปัจจุบันอินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทที่สูงขึ้น ทำให้ธุรกิจการซื้อขายสินค้าได้เข้าสู่การขายออนไลน์และมีการเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เพราะความความสะดวกสบาย ทำให้ธุรกิจการซื้อขายออนไลน์เข้ามามีบทบาทในการช่วยพยุงการบริโภคและเศรษฐกิจของประเทศไทย [1] จากการสำรวจพฤติกรรมการซื้อของออนไลน์ของผู้บริโภคกว่า 28,000 คน ใน 32 ประเทศรวมถึงกลุ่มผู้บริโภคในประเทศไทยของ PayPal พบว่า ยอดใช้จ่ายออนไลน์ทั้งหมดของผู้ซื้อชาวไทยคาดการณ์ว่าจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ซื้อออนไลน์ในประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะใช้จ่ายออนไลน์มากขึ้นในปี 2560 [2] ประเทศไทยมีแนวโน้มมูลค่า e-Commerce สูงถึง 3.2 ล้านล้านบาท โดยเฉพาะช่วงเทศกาลช็อปปิ้งออนไลน์ที่ผู้ประกอบการ e-Commerce จัดโปรโมชั่นต่าง ๆ ด้วยปริมาณการสั่งซื้อสินค้าที่สูง โดยกลุ่มสินค้าที่นิยมได้แก่ สินค้าอุปโภคบริโภคของเด็ก เครื่องใช้ไฟฟ้า ซึ่งมีการซื้อสินค้าผ่าน Social Commerce สูง เพราะเป็นแพลตฟอร์มที่ซื้อง่ายขายคล่อง ทั้งยังลดช่องว่างระหว่างผู้ซื้อผู้ขายและเพิ่มอำนาจการต่อรองของลูกค้า ทำให้ลูกค้ามีตัวเลือกมากขึ้น [3] และในปัจจุบันผู้ประกอบการพยายามพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายเพื่อให้สามารถตอบสนองกับพฤติกรรมของผู้บริโภคในยุคปัจจุบันมากขึ้น พบว่าคนไทยมีการใช้อินเตอร์เน็ตเพื่อซื้อสินค้าและบริการ 34.10% [4] พฤติกรรมของกลุ่ม Gen Z ซึ่งมีอายุระหว่าง 12 ถึง 27 ปี ใช้อินเทอร์เน็ตในช่วงวันหยุดมากกว่าช่วงวันทำงานโดยในช่วงวันหยุดใช้เฉลี่ยอยู่ที่ 7 ชั่วโมง 12 นาทีต่อวัน ซึ่งมีในใช้งานผ่านอินเทอร์เน็ตมากที่สุด เมื่อพิจารณาการซื้อสินค้าออนไลน์ร้อยละ 50.8 อยู่ในอันดับ 5 ของกิจกรรมการใช้งานผ่านอินเทอร์เน็ต [5] ซึ่งการซื้อสินค้าออนไลน์ต้องทำให้ผู้ใช้บริการเกิดการยอมรับเทคโนโลยี ดังนั้นในยุคปัจจุบันการยอมรับเทคโนโลยีเป็นที่ยอมรับอย่างมากทำให้เกิดการเติบโตทางเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงในการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ [6] การให้บริการที่มีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์ต่อผู้รับบริการมากที่สุด คือ การให้บริการที่คำนึงถึงตัวบุคคล การบริการโดยปราศจากอารมณ์ และต้องได้รับการปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาเท่าเทียมกัน [7] คุณภาพการบริการเป็นความสามารถในการตอบสนองความต้องการจากผู้ให้บริการสู่ผู้รับบริการ

จากการใช้งาน ก็มีปัญหาตามมาเนื่องจากการใช้งานของกลุ่มเด็กๆที่ไม่ได้มีผู้ปกครองดูแลหรือความสะดวกสบายที่มาพร้อมมิจฉาชีพ ส่งสินค้าไม่ตรงปก จึงต้องการช่องทางที่มีความปลอดภัย เชื่อถือได้ จาก

กลุ่มประชากรที่มีผลต่อการทำวิจัย คือ Generation Z เป็นกลุ่มที่ยอมรับนวัตกรรมก่อนกลุ่มอื่น ๆ [2] ซึ่งเป็นวัยที่เติบโตมากับอินเทอร์เน็ตจนเรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ทำให้พวกเขาสามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ได้ตลอดเวลา [5] ในพฤติกรรมซื้อสินค้าและพิจารณาข้อมูลในการตัดสินใจซื้อซึ่งจังหวัดสงขลา มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่สุดของภาคใต้ โดยปี 2564 มีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด 243,229 ล้านบาท เป็นอันดับ 14 ของประเทศและเป็นอันดับหนึ่งของภาคใต้ [8] โดยเหตุผลนี้ทำให้คนในจังหวัดสงขลามีรายได้และมีกำลังซื้อมากพอที่จะซื้อสินค้าออนไลน์ จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพบริการสำหรับการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ ของ GEN Z ในจังหวัดสงขลา เนื่องจากในปัจจุบันมีการยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อซื้อสินค้าออนไลน์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเข้ามาในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยในเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้ประกอบการนำไปใช้ ปรับปรุง พัฒนาและวางกลยุทธ์กับผู้ใช้บริการได้มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีส่งผลต่อการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

2. เพื่อศึกษาคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อการการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการยอมรับการใช้เทคโนโลยี

การยอมรับเทคโนโลยีว่าเป็นการอธิบายถึงวิธีการและเหตุผลของแต่ละบุคคลในการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่เพื่อพยากรณ์พฤติกรรมบุคคลในการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ การยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) มีทั้งสิ้น 6 ตัวแปรได้แก่ (1) การรับรู้ความเข้ากันได้ (Perceived Compatibility) (2)การรับรู้ประโยชน์จากการใช้งาน (Perceived Usefulness) (3) การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use) (4) การรับรู้ทรัพยากรทางการเงิน (Perceived Financial Resource) (5) การรับรู้ความเสี่ยงด้านความปลอดภัย (Perceived Security Risk) (6) การรับรู้ความไว้วางใจ (Perceived Trust) [9]

จากการทบทวนงานวิจัย [10] ศึกษาเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีและความภักดีทางอิเล็กทรอนิกส์ของแอปพลิเคชันขนส่งอาหารออนไลน์ของผู้บริโภคกลุ่มเพศหญิงในเขตกรุงเทพมหานคร การยอมรับเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความภักดีทางอิเล็กทรอนิกส์โดยรวม จะส่งผลให้ความภักดีทางอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้น 0.105, 0.155, 0.139 และ 0.242 หน่วย ตามลำดับ โดยให้ตัวแปรอื่น ๆ คงที่ ทั้งนี้ การยอมรับเทคโนโลยีด้านความง่ายในการใช้งานและด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งานไม่มี การทำให้บรรลุเป้าหมายส่งผลต่อความจงรักภักดีมากที่สุดซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ 0.242 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาตัวแปรการยอมรับเทคโนโลยีส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลาเพื่อหาความเหมือนหรือแตกต่างจากงานวิจัยที่ผ่านมาเพื่อสร้างองค์ความรู้ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

H_1: การยอมรับเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพบริการ (Service quality)

ความหมายของคุณภาพบริการได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

การให้บริการที่มีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์ต่อผู้รับบริการมากที่สุด คือ การให้บริการต้องได้รับการปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาเท่าเทียมกัน [7] คุณภาพการบริการเป็นการตอบสนองความต้องการจากผู้ให้บริการสู่ผู้รับบริการ หากผู้ให้บริการสามารถตอบสนองได้ตรงตามที่ผู้รับบริการคาดหวังไว้ผู้รับบริการจะประเมินว่าคุณภาพนั้นดี สามารถสร้างเป็นจุดแข็งทำให้ธุรกิจอยู่เหนือกว่าคู่แข่งได้ [11] ทำการศึกษาความต้องการหรือความคาดหวังคุณภาพด้านบริการ ซึ่งเน้นความต้องการที่สำคัญโดยการส่งมอบคุณภาพการให้บริการที่คาดหวังซึ่งเป็นสาเหตุให้การส่งมอบบริการไม่ประสบความสำเร็จ และการวัดคุณภาพบริการ 5 มิติ ดังนี้ (1) สิ่งที่สัมผัสได้ (Tangibles) (2) ความน่าเชื่อถือ (Reliability) (3) การตอบสนอง (Responsiveness) (4) การให้ความมั่นใจ (Assurance) (5) การเอาใจใส่ (Empathy) [12] ปัจจัยคุณภาพการให้บริการ ที่ส่งผลต่อความต้องการซื้อซ้ำ ถ้าร้านค้าใดที่มีความจริงใจกับลูกค้าจะทำให้ลูกค้าเกิดความไว้วางใจและทำให้อยากกลับมาซื้อซ้ำอีก [13] กล่าวว่า การตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคมี 5 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การรับรู้ปัญหา (Problem recognition) การที่ผู้บริโภคตระหนักถึงปัญหาหรือถูกกระตุ้นให้เกิดความต้องการ สิ่งกระตุ้นความต้องการของผู้บริโภค (2) การแสวงหาข้อมูล (Information search) เมื่อผู้บริโภคเกิดความต้องการแล้วจะมีการแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะที่สำคัญเกี่ยวกับประเภทสินค้า (3) การประเมินทางเลือก (Evaluation of alternatives) เมื่อผู้บริโภคได้รับข้อมูลข่าวสารก็จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเลือก โดยจะมีการกำหนดความต้องการของตนเองขึ้นพิจารณาผลิตภัณฑ์ที่ได้รับข้อมูลมาทำการเปรียบเทียบ (4) การตัดสินใจซื้อ (Purchase decision) เมื่อผู้บริโภคจะได้สินค้าตรายี่ห้อที่ตรงกับความต้องการของตนเองมากที่สุดที่ตั้งใจจะซื้อ (5) พฤติกรรมหลังการซื้อ (Post purchase behavior) หากผู้บริโภคซื้อสินค้าไปใช้แล้วเกิดความพึงพอใจในตัวสินค้าก็จะมีการซื้อซ้ำอีกในคราวต่อไป

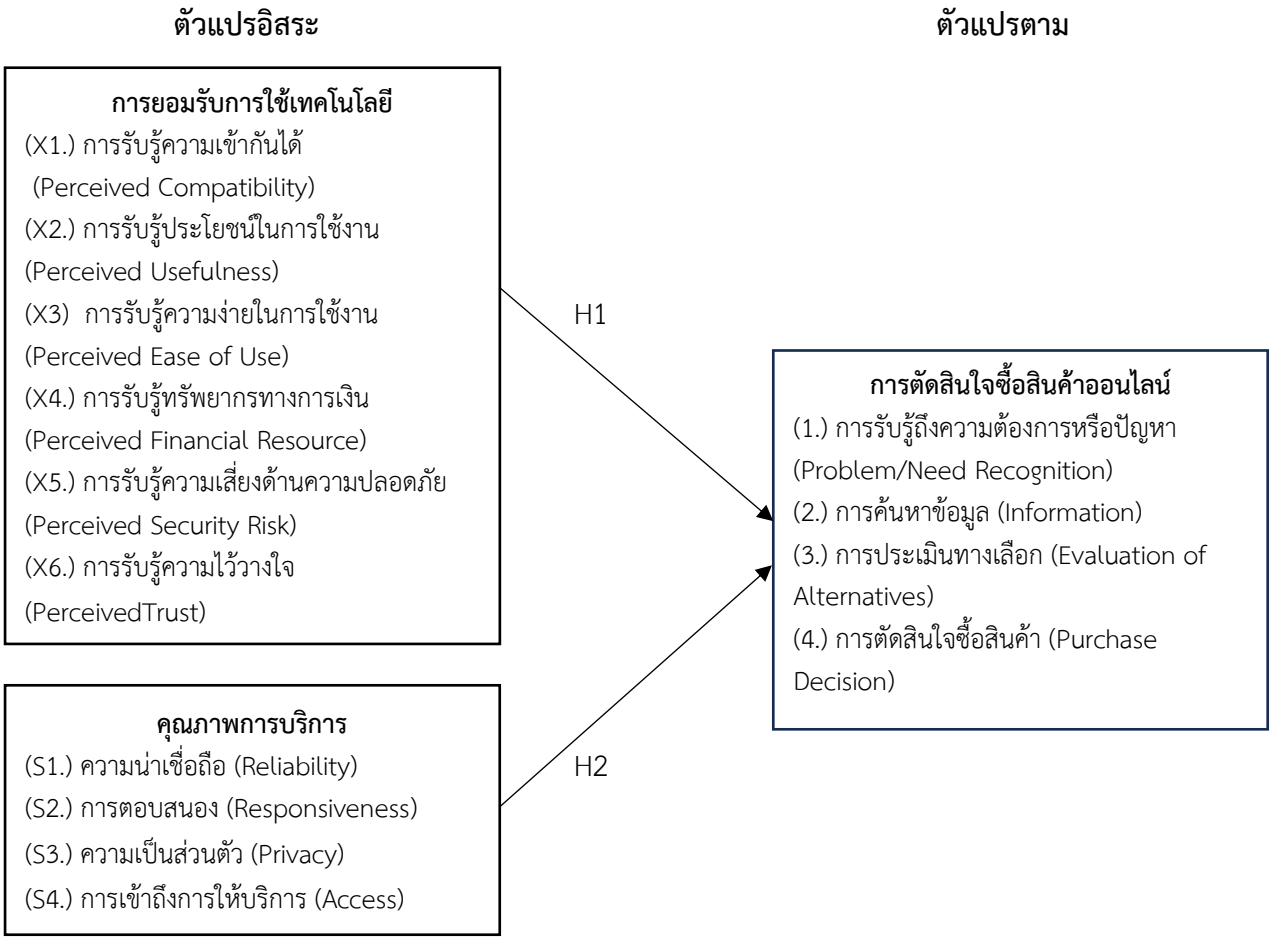
จากการทบทวนงานวิจัย [14] ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและการตั้งใจซื้อซ้ำขนมขบเคี้ยวนำเข้าญี่ปุ่นผ่านช่องทาง Facebook Live ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยคุณภาพบริการประกอบด้วย ความมีประสิทธิภาพ การบรรลุเป้าหมาย ความสามารถของระบบ และความเป็นส่วนตัว พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการซื้อขนมขบเคี้ยวนำเข้าญี่ปุ่นผ่านช่องทาง Facebook Live ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมากที่สุด คือปัจจัยด้านประสิทธิภาพในการใช้งานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเรียงลำดับตามค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ 0.204

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาตัวแปรคุณภาพการบริการส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลาเพื่อหาความเหมือนหรือแตกต่างจากงานวิจัยที่ผ่านมาเพื่อสร้างองค์ความรู้ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

H_2: คุณภาพการบริการส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

กรอบแนวคิดวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบ แนวคิดการวิจัย จากการทบทวนวรรณกรรม และแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เป็นตัวแปรอิสระ คือ การยอมรับการใช้เทคโนโลยี และคุณภาพการบริการ และตัวแปรตาม คือ ความจงรักภักดี ซึ่งได้สมมติฐาน 2 ข้อ คือ H1 และ H2 ดังภาพที่ 1 ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ กลุ่มผู้บริโภค เจเนอเรชั่น z ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 12 – 27 ปี ที่ สั่งซื้อสินค้าออนไลน์ และอาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาซึ่งไม่ทราบขนาดจำนวนประชากรที่แน่นอน ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำแนวคิดของ Cochran(1997) มาคำนวณหาขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมกับการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้ $n = \frac{P(1-P)Z^2}{e^2}$ *โดยกำหนด*ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับความคลาดเคลื่อนในการสุ่มร้อยละ 5 (e=0.05) และกำหนดสัดส่วนประชากรที่ร้อยละ 50 (p เท่ากับ 0.5) ดังนั้นขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาครั้งนี้ไม่ควรน้อยกว่า 385 ตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง

โดยเครื่องมือสำหรับการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบ่งข้อคำถามแบบสอบถามเป็น 5 ส่วนดังนี้ 7 ตอน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คำถามส่วนคัดกรอง ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 3 ข้อมูลพฤติกรรมการสั่งซื้อสินค้าผ่านทางออนไลน์ของกลุ่มสั่งซื้อสินค้าผ่านทางออนไลน์ ส่วนที่ 4 ข้อคำถามด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยี ด้านการรับรู้ความเข้ากันได้ ด้านการรับรู้ประโยชน์ในการใช้งาน ด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน ด้านการรับรู้ทรัพยากรทางการเงิน ด้านการรับรู้ความเสี่ยงด้านความปลอดภัย และด้านการรับรู้ความไว้วางใจ ส่วนที่ 5 แบบสอบถามด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการบริการ

ในการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ประกอบด้วย ได้แก่ ความน่าเชื่อถือ การตอบสนอง ความเป็นส่วนตัว การเข้าถึง การให้บริการ ส่วนที่ 6 แบบสอบถามด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ ประกอบด้วย ได้แก่ การรับรู้ถึงความต้องการหรือปัญหา การค้นหาข้อมูล การประเมินทางเลือก การตัดสินใจซื้อสินค้า พฤติกรรมภายหลังการซื้อ ส่วนที่ 7 แบบสอบถามเกี่ยวกับผู้ที่ตอบแบบสอบถามต้องการเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะอื่นๆ และการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือได้ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์จำนวน 3 ท่าน โดยใช้เทคนิค IOC ซึ่งผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ว่าค่า IOC ต้องเกิน 0.5 คะแนนขึ้นไป (Rov inelli & Hambleton, 1977) ค่าความเชื่อมั่นในรายข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.954-0.956 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับอยู่ที่ 0.993 ซึ่งผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่ให้ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.7 ขึ้นไป (Cronbach, L. J., 1984) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงอนุมาน ด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์พบว่า พฤติกรรมผู้บริโภคที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 225 คน และรองลงมาเป็นเพศชายจำนวน 175 คน มีสถานะภาพโสดจำนวน 390 คน และรองลงมาคือสถานภาพสมรสและหย่าร้าง ตามลำดับ มีระดับการศึกษาปริญญาตรีมากที่สุดเป็นจำนวน 251 คน รองลงมามีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ตามลำดับ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 357 คน และรองลงมาประกอบชีพเจ้าของธุรกิจ พนักงานบริษัทเอกชน และข้าราชการตามลำดับ ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 327 คน และมีการเลือกซื้อสินค้าออนไลน์เดือนละ 300 บาท เป็นจำนวนมาก จำนวน 134 คน ระยะเวลาในการเลือกซื้อสินค้าออนไลน์ 1-7 ครั้ง/เดือน จำนวน 255 คน อุปกรณ์ที่ใช้ในการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ คือ สมาร์ทโฟน จำนวน 377 คน และ ใช้แอพลิเคชัน shopee ในการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์จำนวน 274 คน

ผลการวิเคราะห์พบว่า พฤติกรรมผู้บริโภคที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 225 คน (ร้อยละ 56.3) และรองลงมาเป็นเพศชายจำนวน 175 คน (ร้อยละ 43.8) มีสถานะภาพโสดจำนวน 390 คน (ร้อยละ 97.5) และรองลงมาคือสถานภาพสมรสและหย่าร้าง ตามลำดับ มีระดับการศึกษาปริญญาตรีมากที่สุดเป็นจำนวน 251 คน (ร้อยละ 62.7) รองลงมามีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ตามลำดับ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 338 คน (ร้อยละ 84.5) และรองลงมาประกอบชีพเจ้าของธุรกิจ พนักงานบริษัทเอกชน และข้าราชการตามลำดับ ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 327 คน (ร้อยละ 81.8) และมีการเลือกซื้อสินค้าออนไลน์เดือนละ 300 บาท เป็นจำนวนมาก จำนวน 134 คน (ร้อยละ 33.5) ระยะเวลาในการเลือกซื้อสินค้าออนไลน์ 1-7 ครั้ง/เดือน จำนวน 255 คน (ร้อยละ 63.7) อุปกรณ์ที่ใช้ในการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ คือ สมาร์ทโฟน จำนวน 377 คน (ร้อยละ 94.3) และ ใช้แอพลิเคชัน shopee ในการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์จำนวน 274 คน (ร้อยละ 68.5)

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ปัจจัยด้านการยอมรับการใช้เทคโนโลยีที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ปัจจัยด้านการยอมรับการใช้เทคโนโลยี	B	Std.Error	Beta	t	P value	Tolerance	VIF
Constant	**.494**	**.170**		**2.910**	**.0004**		
ด้านการรับรู้ความเข้ากันได้ (X_1)	0.197	0.051	0.183	3.906	<.001	0.460	2.174
ด้านการรับรู้ประโยชน์จากการใช้งาน (X_2)	0.149	0.052	0.151	2.896	.004	0.370	2.703
ด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (X_3)	0.246	0.051	0.261	4.840	<.001	0.347	2.884
ด้านการรับรู้ทรัพยากรทางการเงิน (X_4)	0.062	0.042	0.073	1.480	.140	0.410	2.436
ด้านการรับรู้ความเสี่ยงด้านความปลอดภัย (X_5)	0.092	0.034	0.112	2.712	.007	0.598	1.647
ด้านการรับรู้ความไว้วางใจ (X_6)	0.137	0.041	0.159	3.307	.055	0.435	2.299

**มีระดับนัยสำคัญ 0.05

จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ตามตารางที่ 2 พบว่ามี 6 ด้าน ของปัจจัยด้านการยอมรับการใช้เทคโนโลยีที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยมีค่า Beta ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (Beta เท่ากับ 0.261) ซึ่งมีผลกระทบมากที่สุด ซึ่งสรุปได้ว่าการพัฒนาระบบที่ใช้งานง่าย แสดงประโยชน์ชัดเจน สร้างความไว้วางใจ และลดความกังวลด้านความปลอดภัย จะช่วยกระตุ้นให้ Gen Z ตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์มากขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ปัจจัยด้านคุณภาพการให้บริการ ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ปัจจัยด้านคุณภาพการให้บริการ	B	Std.Error	Beta	t	P	Tolerance	VIF
Constant	**0.822**	**0.118**		**6.981**	**<.001**		
ด้านความน่าเชื่อถือ (S_1)	0.093	0.044	0.105	2.108	.036	0.295	3.395
ด้านการตอบสนอง (S2)	0.202	0.045	0.241	4.515	<.001	0.257	3.888
ด้านความเป็นส่วนตัว (S3)	0.079	0.034	0.103	2.340	.020	0.377	2.652
ด้านการเข้าถึงการให้บริการ (S4)	0.447	0.037	0.486	11.951	<.001	0.442	2.265

**มีระดับนัยสำคัญ 0.05

จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในตารางที่ 3 พบว่ามีการตรวจสอบผลกระทบของด้านคุณภาพการให้บริการต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยพบว่ามีด้านคุณภาพการให้บริการทั้งหมด 4 ด้านมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของกลุ่มตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ ด้านการเข้าถึงการให้บริการ (Beta = 0.486, p < .001) แสดงให้เห็นว่าคุณภาพของการให้บริการมีผลต่อการตัดสินใจซื้อของกลุ่ม GEN Z อย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ของตัวแปรอิสระ (Independent variable) ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ GEN Z อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

Independent variable	B	Std.Error	Beta	t	P value	Tolerance	VIF
Constant	**0.642**	**0.138**		**4.640**	**<.001**		
ด้านการยอมรับการใช้โทคโนโลยี (X)	0.297	0.058	0.264	5.076	<.001	0.285	3.510
ด้านคุณภาพการให้บริการ (S)	0.570	0.050	0.598	11.488	<.001	0.285	3.510

**มีระดับนัยสำคัญ 0.05

จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในตารางที่ 4 พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ของของตัวแปรอิสระ ได้แก่ ด้านการยอมรับการใช้เทคโนโลยี และ ด้านคุณภาพการให้บริการ ที่ส่งผลต่อ การตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของกลุ่ม GEN Z ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จากผลการวิเคราะห์พบว่าตัวแปลตามด้านการยอมรับการใช้เทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) มีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.297 ค่าสัมประสิทธิ์นี้หมายถึงว่าการยอมรับการใช้เทคโนโลยีส่งผลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ กลุ่มตัวอย่างที่มีการยอมรับการใช้เทคโนโลยีในการเลือกซื้อสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์มากขึ้น ด้านคุณภาพการให้บริการ (Service Quality) มีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.570 ค่าสัมประสิทธิ์นี้หมายถึงว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคกลุ่มGEN Z สรุปคือแสดงให้เห็นว่าหากไม่มีอิทธิพลจากตัวแปรอิสระทั้งสอง ตัวแปรตามยังคงมีค่าคงที่ในระดับหนึ่ง ขณะที่ค่าความแปรปรวนร่วม (VIF) ของตัวแปรทั้งสองอยู่ที่ 3.510 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ดังนั้นสามารถนำมาเขียนสมการได้ดังนี้ $Y = 0.642 + 0.297X_1 + 0.570X_2$

สรุป และอภิปรายผล

1.ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในตารางที่ 2 พบว่ามี 6 ด้านของการยอมรับการใช้เทคโนโลยีที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ Gen Z ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยมีค่า B ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่า P value น้อยกว่าค่านัยสำคัญที่ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าการออกแบบแอปพลิเคชันที่ใช้งานง่าย ปลอดภัย และสร้างความเชื่อมั่น จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการซื้อซ้ำและการใช้งานต่อเนื่อง

2.ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในตารางที่ 3 ด้านคุณภาพการให้บริการต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของ Gen Z ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ดังนั้นปัจจัยด้านคุณภาพการบริการทั้ง 4 ด้าน ล้วนมีผลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภคอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่า

ผู้บริโภค Gen Z ให้ความสำคัญกับบริการที่รวดเร็ว เข้าถึงง่าย และโปร่งใส หากผู้ให้บริการสามารถตอบสนองได้ทันใจและรักษามาตรฐานความน่าเชื่อถือ จะช่วยสร้างความพึงพอใจและความภักดีของลูกค้าในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านการยอมรับเทคโนโลยี ผู้ประกอบการจึงควรพัฒนาแพลตฟอร์มให้เหมาะสมกับไลฟ์สไตล์ของผู้ใช้ แสดงประโยชน์ที่ชัดเจนจากการใช้งาน เช่น ความสะดวกและประหยัดเวลา มีระบบชำระเงินที่ยืดหยุ่น รวมถึงสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจผ่านคุณภาพสินค้า การบริการที่ดี และการสื่อสารที่จ ซึ่งจริงใจ จะช่วยส่งเสริมให้ผู้บริโภคหันมาตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ได้มากขึ้น

2. จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพการบริการ ผู้ประกอบการต้องให้ความสำคัญปัจจัยด้านนี้เพื่อส่งเสริมให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์มากขึ้น และพัฒนาคุณภาพการให้บริการทุกอย่างให้สอดคล้องและต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ความพึงพอใจ และนำไปสู่ความภักดีต่อแบรนด์ในระยะยาว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาปัจจัยเพิ่มเติมที่อาจมีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของกลุ่ม GEN Z เช่น อิทธิพลของโซเชียลมีเดีย การรีวิวจากผู้ใช้จริง หรือพฤติกรรมการใช้งานแพลตฟอร์มดิจิทัลในชีวิตประจำวัน รวมถึงควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมในหลากหลายพื้นที่หรือเปรียบเทียบกับกลุ่มประชากรรุ่นอื่นเพื่อให้เห็นความแตกต่างของพฤติกรรมการยอมรับเทคโนโลยีและการรับรู้คุณภาพบริการอย่างชัดเจน นอกจากนี้ควรพิจารณาการใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้เข้าใจทั้งในเชิงตัวเลขและมุมมองเชิงลึกเกี่ยวกับแรงจูงใจและปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของกลุ่ม GEN Z ได้ครอบคลุมและแม่นยำมากยิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะข้างต้นจะเป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาการศึกษาวิจัยในอนาคตให้มีความสมบูรณ์และสอดคล้องกับบริบทของสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

[1] กฤตนัย อินนันชัย และธนกร สิริสุคันธา. (2565). ส่วนประสมทางการตลาดบริการการยอมรับเทคโนโลยีและความพึงพอใจที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านแอปพลิเค ชันออนไลน์ของผู้บริโภคในจังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง คณะวิทยาการจัดการ, 12*(3), 127-135.

[2] ทรงยศ ใจวงษ์, สร้อยบุปผา สาตร์มูล และธัญนันท์ วรเศรษฐพงษ์. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการยอมรับเทคโนโลยีและการตัดสินใจในการซื้ออุปกรณ์ยูทูปเบอร์ผ่านแพลตฟอร์ม. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 14*(3), 206-219.

[3] จิราภา พันธ์โสรี. (2565). การยอมรับเทคโนโลยีการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์ของกลุ่มเจเนอเรชั่นเอ็กซ์และกลุ่มเจนเนอเรชั่นวายในจังหวัดนนทบุรี. *วารสารบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, *1*(1), 86-101.

[4] อุบล ไม้พุ่ม. (2566). การยอมรับเทคโนโลยีโทรศัพท์มือถือที่ส่งผลกับความตั้งใจซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชันของผู้บริโภค กลุ่มเบบี้บูมเมอร์ในกรุงเทพมหานคร. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 13*(1), 33-46.

[5] มัสลิน ใจคุณ และรุจิภาส โพธิ์ทอง แสงอรุณ. (2562). การยอมรับเทคโนโลยีความไว้วางใจและการตลาดผ่านสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าผ่านช่องทางเฟซบุ๊ก ไลฟ์(Facebook LIVE) ของผู้บริโภคGENERATIONS X, Y, Z. *วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5*(1), 260-275.

[6] สุธาสินี ตุลานนท์ และวศิน เหลี่ยมปรีชา. (2562). *การยอมรับเทคโนโลยีที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้สูงอายุ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก). มหาวิทยาลัยนเรศวร. https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/handle/123456789/1538

[7] ปาริฉัตร ประเสริฐ. (2564). *ปัจจัยด้านคุณภาพการบริการและปัจจัยด้านพฤติกรรมที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้ออุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้าน Xiaomi ผ่านช่องทางออนไลน์ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร* (การค้นคว้าอิสระปริญญาโท). มหาวิทยาลัยมหิดล.

[8] คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดสงขลาแบบบูรณาการ. (2567). *เป้าหมายการพัฒนาจังหวัดสงขลา 20 ปี (พ.ศ. 2566-2585)*. https://www.songkhla.go.th/files/com_news_develop_plan/2023-06_8e5a039fe5ac788.pdf

[9] Rejali, S., Aghabayk, K., Esmaeli, S., & Shiwakoti, N. (2023). Comparison of technology acceptance model, theory of planned behavior, and unified theory of acceptance and use of technology to assess a priori acceptance of fully automated vehicles. *Transportation research part A: policy and practice*, *168*, 103565.

[10] ภุชงค์ สุภาสาคร, ฐานิดา จิตรสุภาพ, และเอกสิทธิ์ พัชรวงศ์ศักดา. (2019) การยอมรับเทคโนโลยีและความภักดีทางอิเล็กทรอนิกส์ของแอปพลิเคชันขนส่งอาหารออนไลน์ของผู้บริโภคกลุ่มเพศหญิงในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2*(3), 141-155.

[11] Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1985). SERVQUAL: A multipleitem scale formeasuring consumer perceptions of service quality. *Journal of marketing, 64*(Spring), 12-40.

[12] ณรงค์พจน์ งามวงศ์วิเชียร และพัชร์หทัย จารุทวีผลนุกูล. (2561). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความต้องการซื้อซ้ำกระเป๋าแบรนด์เนมมือสองของร้านวันใหม่ช้อปผ่านระบบออนไลน์ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์, 4*(1), 242-257.

[13] อธิวัฒน์ อาษากิจ, สุชาดา บุญเรือง, ภัทรารัช แก้วพลายงาม, วชิราภรณ์ พัดเกิด และธานัฐ ภัทรภาคร์ (2023). ส่วนประสมทางการตลาดและคุณภาพการบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันของผู้บริโภคกลุ่มเจเนอเรชั่นเบบี้บูมเมอร์ในกรุงเทพมหานคร. *Rajapark Journal, 17*(52), 588-599.

[14] ปุณญวัฏฐ์ ตั้งจงจินตน์. (2566). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและการตั้งใจซื้อซ้ำขนมขบเคี้ยวนำเข้าญี่ปุ่นผ่านช่องทาง Facebook Live ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล*. (การค้นคว้าอิสระปริญญาโท). มหาวิทยาลัยมหิดล.

บทความวิจัย

การพัฒนาเทศบาลตำบลรูสะมิแลสู่การเป็นท้องถิ่นอัจฉริยะ: ปัญหา อุปสรรค และแนวทางเสริมสร้างการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัล

The Development of Rusamilae Subdistrict Municipality toward Smart Local Governance: Problems, Challenges, and Strategic Approaches for Strengthening Digital Local Administration

ดุษณ์ดาว เลิศพิพัฒน์[1] สุธิรัส ชูชื่น[2] และนัจมีย์ หมัดมาน[3]

Dujdao Lertpipat[1] Suthirus Choochuen[2] and Nujmee Mhadmarm[3]

[1-3] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

[1-3] Faculty of Political Science, Prince of Songkla University

First author E-mail: dujdao.l@psu.ac.th[1]

Corresponding author E-mail: suthirus.c@psu.ac.th[2]

This article is presented in the 21st National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26, 2025

Received: August 15, 2025; Revised: October 17, 2025; Accepted: July 14, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลรูสะมิแล จังหวัดปัตตานี ในการพัฒนาไปสู่การเป็น “ท้องถิ่นอัจฉริยะ” (Smart Local Governance) และ (2) เสนอแนวทางเชิงกลยุทธ์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัลให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืน การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่ม ได้แก่ (1) บุคลากรของเทศบาลตำบลรูสะมิแล จำนวน 13 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และ (2) ประชาชนในพื้นที่ จำนวน 450 คน ซึ่งสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) เก็บข้อมูลระหว่างเดือนมกราคมถึงมีนาคม พ.ศ. 2568 เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคหลักของเทศบาลตำบลรูสะมิแล ได้แก่ การเข้าถึงบริการดิจิทัลของประชาชนที่ยังอยู่ในระดับปานกลาง การสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลยังจำกัดอยู่เพียงบางช่องทาง เช่น เว็บไซต์หรือเฟซบุ๊ก และขาดความหลากหลายของบริการออนไลน์ ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และทักษะด้านดิจิทัล ส่วนแนวทางการพัฒนาพบว่า เทศบาลควรเน้นการออกแบบบริการดิจิทัลที่เป็นมิตรต่อผู้ใช้ การประชาสัมพันธ์และอบรมทักษะดิจิทัลให้ครอบคลุมทุกกลุ่มประชาชน ตลอดจนเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรภายในให้มีสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อให้เทศบาลสามารถขับเคลื่อนไปสู่ “ท้องถิ่นอัจฉริยะ” ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัล; เทศบาลตำบลรูสะมิแล; การมีส่วนร่วมของประชาชน; ท้องถิ่นอัจฉริยะ

Abstract

This research article aims to (1) examine the issues and barriers in developing Rusamilae Subdistrict Municipality, Pattani Province, toward becoming a "Smart Local Governance," and (2) propose strategic approaches to enhance the effectiveness and sustainability of digital local administration. A mixed-methods research design was employed. The study involved two groups of participants: (1) thirteen municipal officers selected through purposive sampling, and (2) 450 residents within the municipality's jurisdiction, selected through multi-stage random sampling. Data were collected between January and March 2025 through interviews and questionnaires. The findings reveal that major challenges include limited public access to digital services, insufficient diversity of communication platforms—mainly restricted to the municipal website and Facebook page—and low digital literacy among residents. The results further indicate that the municipality should emphasize user-centered design of digital platforms, strengthen public communication and digital-literacy training across all population groups, and build the technological competencies of municipal personnel. These measures are expected to facilitate the transition of Rusamilae Municipality toward a sustainable and inclusive model of smart local governance.

Keywords: Digital Local Governance; Smart Municipality; Public Participation; Rusamilae Subdistrict Municipality

บทนำ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล การบริหารภาครัฐของประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวจากระบบราชการแบบดั้งเดิมไปสู่ระบบที่เปิดกว้าง ยืดหยุ่น และเน้นการบริการที่ตอบสนองต่อประชาชนมากขึ้น ซึ่งรัฐบาลไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อมุ่งสู่ "รัฐบาลดิจิทัล" (Digital Government) ที่มีการบูรณาการข้อมูลและเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ [1] แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวทางสากลขององค์การสหประชาชาติ ที่ชี้ว่าการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 [2]

ในบริบทของประเทศไทย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ถือเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด การพัฒนาท้องถิ่นให้เป็น "ท้องถิ่นดิจิทัล" หรือ "ท้องถิ่นอัจฉริยะ" (Smart Local Governance) จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการสาธารณะและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลของประชาชนในพื้นที่ [3] งานวิจัยหลายชิ้นพบว่า การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในภาครัฐไม่เพียงช่วยลดขั้นตอนการทำงาน แต่ยังช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการบริหาร [4, 5]

อย่างไรก็ตาม การพัฒนา "ท้องถิ่นดิจิทัล" ของไทยยังคงเผชิญอุปสรรคหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ไม่ทั่วถึง ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีของประชาชน รวมถึงทักษะดิจิทัลของบุคลากรภาครัฐที่ยังไม่เพียงพอ [6] ปัญหาเหล่านี้สะท้อนสถานการณ์ในประเทศกำลังพัฒนาอื่น เช่น อินโดนีเซียและอินเดีย ที่เผชิญความท้าทายคล้ายคลึงกันในการปรับระบบราชการให้ทันสมัย [7, 8] การขาด

การบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐและความไม่ต่อเนื่องของนโยบายมักส่งผลให้โครงการดิจิทัลท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ [9, 10]

ในระดับท้องถิ่นของประเทศไทย จังหวัดปัตตานีเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนา “ท้องถิ่นดิจิทัล” เนื่องจากมีประชากรหนาแน่นและอยู่ใกล้กับศูนย์กลางเมือง อย่างไรก็ตาม การบริหารงานของเทศบาลตำบลรูสะมิแลซึ่งตั้งอยู่ในเขตเมืองปัตตานียังคงพึ่งพาระบบเอกสารและขั้นตอนแบบเดิม ส่งผลให้เกิดความล่าช้าและประชาชนบางกลุ่มยังขาดทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเข้าถึงบริการภาครัฐ [3] การเปลี่ยนผ่านสู่ “ท้องถิ่นอัจฉริยะ” จึงจำเป็นต้องอาศัยทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแบบเปิดรับการเปลี่ยนแปลง [11, 12]

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้มีความสำคัญในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย เนื่องจากเป็นการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาเทศบาลตำบลรูสะมิแลให้เป็นท้องถิ่นอัจฉริยะ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างต้นแบบของการบริหารจัดการภาครัฐระดับท้องถิ่นที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลดิจิทัลในระดับชาติ การศึกษานี้จะช่วยให้หน่วยงานท้องถิ่นอื่น ๆ สามารถประยุกต์แนวทางไปใช้ในการพัฒนาองค์กรของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน [13, 14]

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลรูสะมิแล จังหวัดปัตตานี ในการพัฒนาไปสู่การเป็นท้องถิ่นดิจิทัล

2. เพื่อเสนอแนวทางเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของเทศบาลตำบลรูสะมิแลในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาท้องถิ่นดิจิทัลตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิด ธรรมาภิบาล (Good Governance) ซึ่งมุ่งเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการตอบสนองต่อประชาชน [14] นอกจากนี้ยังอาศัยหลัก การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participatory Governance) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนในการตัดสินใจและติดตามการดำเนินงานของภาครัฐผ่านเครื่องมือดิจิทัล เช่น แพลตฟอร์มออนไลน์ หรือระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์ [4,15]

อีกทั้ง แนวคิด Digital Local Governance และ Smart Local Governance ยังเป็นกรอบสำคัญของการบริหารจัดการท้องถิ่นยุคใหม่ โดยมุ่งประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะ ลดขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อน และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกมิติ [5] ทั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัล (Digital Transformation Theory) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีต้องมาพร้อมกับการปรับโครงสร้างองค์กรและพฤติกรรมบุคลากร [9,16]

นอกจากนี้ จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การพัฒนาเมืองหรือเทศบาลดิจิทัลในประเทศกำลังพัฒนายังเผชิญข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และโครงสร้างพื้นฐาน [11,17] การมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์สามารถช่วยเพิ่มความโปร่งใสและลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน [12] นอกจากนี้ OECD [8] และ World Bank [7] พบว่า “รัฐบาลดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพ” ต้องมีองค์ประกอบครบทั้งเทคโนโลยี ข้อมูล และการบริหารที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง สำหรับบริบทไทย [3] ย้ำถึงความจำเป็นของการยกระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ใช้ระบบดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิด“การบริหารจัดการท้องถิ่นอัจฉริยะ” อย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงพฤติกรรมของการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัล [18] การวิจัยเชิงผสมผสานเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการศึกษานโยบายและการบริหารภาครัฐในยุคดิจิทัล เนื่องจากช่วยให้สามารถตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและอธิบายปรากฏการณ์เชิงลึกได้อย่างมีนัยสำคัญ [19]

1. ประเภทและรูปแบบการวิจัย (Type and Design of the Study) งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบอธิบายเชิงวิเคราะห์ (Explanatory Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Sequential Explanatory Design) ซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณก่อน เพื่อสำรวจสถานการณ์และปัญหาในการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัล จากนั้นจึงเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายและขยายผลการวิเคราะห์เชิงลึก [20] รูปแบบการออกแบบลักษณะนี้เหมาะสมกับการศึกษาด้านการบริหารภาครัฐที่ต้องการอธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ซับซ้อน เช่น ความพร้อมของบุคลากร เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของประชาชน [21]

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Samples) แบ่งออกเป็นสองกลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มบุคลากรของเทศบาลตำบลรูสะมิแล จังหวัดปัตตานี จำนวน 13 คน ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ระดับบริหารและปฏิบัติการในหน่วยงานหลัก ได้แก่ กองบริหารงานทั่วไป กองช่าง กองการศึกษา กองคลัง และกองสาธารณสุข โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารจัดการและความพร้อมของบุคลากรในระบบดิจิทัล กลุ่มประชาชนในเขตเทศบาลตำบลรูสะมิแล จังหวัดปัตตานี จำนวน 450 คน ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มประชากรในทุกพื้นที่และทุกช่วงอายุ โดยมีการกำหนดสัดส่วนตัวอย่างตามเขตชุมชนหลักของเทศบาล

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณใช้หลักการของ Krejcie และ Morgan [22] ซึ่งแนะนำว่าประชากรที่มีขนาดมากกว่า 10,000 คน ควรใช้ตัวอย่างอย่างน้อย 380 คนขึ้นไปเพื่อให้ได้ค่าความคลาดเคลื่อน ±5% การใช้ตัวอย่าง 450 คนจึงอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการวิเคราะห์ทางสถิติ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Instruments) ประกอบด้วย 2 ประเภท คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับเก็บข้อมูลจากประชาชนทั่วไป แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (2) ระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัลของเทศบาลตำบลรูสะมิแล และ (3) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาเทศบาลสู่ท้องถิ่นอัจฉริยะ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) สำหรับเก็บข้อมูลจากบุคลากรของเทศบาล โดยใช้คำถามปลายเปิดที่มุ่งศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการ การพัฒนาทักษะของบุคลากร และแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

เครื่องมือทั้งสองประเภทผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตามหลักของ IOC (Index of Item-Objective Congruence) [23] และผลการคำนวณค่า IOC ทุกข้อมีค่าอยู่ระหว่าง 0.67–1.00 ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection Procedures) ข้อมูลเชิงปริมาณถูกรวบรวมผ่านการแจกแบบสอบถามด้วยตนเองระหว่างเดือน มกราคม–มีนาคม พ.ศ. 2568 โดยผู้วิจัยและทีมวิจัยภาคสนาม ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคลากรของเทศบาลตำบลรูสะมิแลและผู้ทรงคุณวุฒิด้านเทคโนโลยีท้องถิ่น จำนวนรวม 13 คน ก่อนการเก็บข้อมูลจริง ได้มีการทดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียง 30 คน เพื่อทดสอบความเที่ยง (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha) ซึ่งได้ค่าเท่ากับ 0.87 แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อถือได้อยู่ในระดับสูง [24]

5. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของข้อมูล และใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อตรวจสอบความแตกต่างของความคิดเห็นตามปัจจัยประชากรศาสตร์ ข้อมูลเชิงคุณภาพถูกวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้กระบวนการเข้ารหัสข้อมูล (Coding) การสร้างหมวดหมู่ (Categorization) และการตีความเชิงสังเคราะห์เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัลได้อย่างเป็นระบบ [25]

6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Data Validation) เพื่อให้มั่นใจในความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล ได้ใช้เทคนิค Triangulation ทั้งสามด้าน ได้แก่ วิธีการ (Methodological Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ แหล่งข้อมูล (Data Source Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากบุคลากรเทศบาลและประชาชน ผู้วิเคราะห์ (Investigator Triangulation) โดยให้ผู้วิจัยร่วมตรวจสอบการตีความข้อมูลเชิงคุณภาพร่วมกัน แนวทางนี้ช่วยให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือและสะท้อนความเป็นจริงของบริบทท้องถิ่นได้อย่างรอบด้าน [26]

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้นำเสนอในสองส่วน ได้แก่ (1) ผลการวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถามของประชาชน จำนวน 450 คน และ (2) ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรเทศบาลตำบลรูสะมิแล จำนวน 13 คน ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Findings)

1.1 ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัล ผลการวิเคราะห์พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อภาพรวมการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัลอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยรวม = 3.24, S.D. = 0.68) แสดงให้เห็นว่าเทศบาลตำบลรูสะมิแลยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการปรับระบบบริหารสู่ดิจิทัล โดยสามารถจำแนกเป็น 3 ด้านดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัลรายด้าน

ด้าน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. การให้บริการสาธารณะผ่านระบบดิจิทัล	3.18	0.70	ปานกลาง
2.การสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อออนไลน์	3.45	0.63	มาก
3. การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมผ่านช่องทางดิจิทัล	3.09	0.71	ปานกลาง

ที่มา: ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชนด้วยแบบสอบถามเชิงปริมาณ

จากตารางที่1 พบว่า ผลดังกล่าวสะท้อนว่า เทศบาลมีการใช้เทคโนโลยีเพื่อเผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารแก่ประชาชนได้ดีระดับหนึ่ง โดยเฉพาะการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊กเพจของเทศบาล แต่ในส่วนของบริการออนไลน์และช่องทางการมีส่วนร่วมยังมีข้อจำกัดด้านระบบและการเข้าถึงของประชาชน [3]

1.2 ความแตกต่างของความคิดเห็นจำแนกตามปัจจัยประชากรศาสตร์ ผลการทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t-test และ ANOVA พบว่า เพศ อายุ และอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามไม่มีผลแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) ต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัล แต่พบว่าปัจจัยด้านระดับการศึกษาและความถี่ในการใช้อินเทอร์เน็ตมีผลแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานของWirtz, Weyerer และGeyer [4] ที่ชี้ว่าทักษะดิจิทัลของประชาชนเป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อการรับรู้และการมีส่วนร่วมในบริการภาครัฐดิจิทัล

2. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Findings)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรเทศบาล 13 คน พบประเด็นสำคัญ 4 ด้านที่สะท้อนถึงความท้าทายและศักยภาพของเทศบาลตำบลรูสะมิแลในการพัฒนาเป็นท้องถิ่นอัจฉริยะ ดังนี้

2.1 โครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศ บุคลากรส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า เทศบาลมีการติดตั้งระบบอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์คอมพิวเตอร์เพียงพอในระดับหนึ่ง แต่ยังขาดการบำรุงรักษาและการเชื่อมต่อเครือข่ายภายในองค์กรที่มีเสถียรภาพ โดยเฉพาะในหน่วยงานย่อย เช่น กองการศึกษาและกองช่าง ทำให้การสื่อสารข้อมูลภายในยังล่าช้าและไม่เป็นระบบ [12]

2.2 สมรรถนะของบุคลากร แม้บุคลากรเทศบาลส่วนใหญ่จะมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ แต่ยังขาดทักษะด้านการจัดการข้อมูล การใช้ระบบบริหารภายใน (E-Office) และการพัฒนาระบบบริการออนไลน์ใหม่ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Heeks [9] ที่ระบุว่า ความสำเร็จของ E-Government ขึ้นอยู่กับสมรรถนะและแรงจูงใจของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น

2.3 การเข้าถึงบริการของประชาชน จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังเข้าถึงบริการของเทศบาลผ่านช่องทางดั้งเดิม เช่น การยื่นเอกสารด้วยตนเอง หรือการติดต่อเจ้าหน้าที่โดยตรง การใช้ช่องทางออนไลน์ยังอยู่ในวงจำกัด โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุและผู้มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นกลุ่มที่ขาดทักษะดิจิทัลและอุปกรณ์สื่อสาร [11,7]

2.4 การมีส่วนร่วมผ่านระบบดิจิทัล ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า เทศบาลมีการเปิดรับความคิดเห็นผ่านเพจเฟซบุ๊กและเว็บไซต์ แต่ยังไม่มีระบบหรือแพลตฟอร์มเฉพาะสำหรับให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิง

นโยบาย เช่น ระบบสำรวจความคิดเห็นออนไลน์หรือแอปพลิเคชันร้องเรียน [27] การมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านระบบดิจิทัลจึงยังอยู่ในระดับพื้นฐาน

3. การสังเคราะห์ผลการวิจัย (Synthesis of Findings)

จากผลการวิจัยทั้งสองส่วนสามารถสังเคราะห์ได้ว่า เทศบาลตำบลรูสะมิแลมีความพยายามในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการ แต่ยังขาดความพร้อมในสามมิติหลัก ได้แก่ มิติด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Readiness): ระบบอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์ยังไม่ทั่วถึงในทุกหน่วยงาน มิติด้านบุคลากร (Human Capital): บุคลากรขาดทักษะและแรงจูงใจในการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ มิติด้านประชาชน (Citizen Readiness): ประชาชนส่วนหนึ่งยังไม่คุ้นเคยกับการใช้บริการออนไลน์

อย่างไรก็ตาม เทศบาลมีจุดแข็งคือความมุ่งมั่นของผู้บริหารท้องถิ่นและทัศนคติที่ดีต่อการปรับตัวเข้าสู่ระบบดิจิทัล ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในอนาคต [13, 8]

สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเทศบาลตำบลรูสะมิแลสู่การเป็นท้องถิ่นอัจฉริยะ” แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาและแนวทางพัฒนาในสามมิติหลัก ได้แก่ (1) โครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (2) สมรรถนะของบุคลากรภาครัฐ และ (3) การมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านระบบดิจิทัล ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าและข้อจำกัดของการบริหารจัดการท้องถิ่นในบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยสามารถอภิปรายผลตามประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานและการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ

ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลตำบลรูสะมิแลมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลในระดับเริ่มต้น แม้มีการติดตั้งระบบอินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์ภายในหน่วยงานแล้ว แต่ยังขาดการบูรณาการข้อมูลระหว่างกองงานต่าง ๆ และขาดระบบฐานข้อมูลกลางที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลบริการสาธารณะร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Nam และ Pardo [11] ที่เสนอว่า ความสำเร็จของ “Smart Governance” ต้องอาศัยโครงสร้างพื้นฐานข้อมูลแบบบูรณาการ (Integrated Data Infrastructure) เพื่อสร้างการเชื่อมต่อระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในเชิงระบบ

นอกจากนี้ ผลการศึกษาเชิงคุณภาพที่พบว่าการเชื่อมต่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในบางพื้นที่ยังไม่เสถียร สอดคล้องกับรายงานของ OECD [8] ที่ระบุว่า อุปสรรคสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นอัจฉริยะในประเทศกำลังพัฒนา คือ “ความไม่เท่าเทียมทางดิจิทัล” (Digital Divide) ซึ่งส่งผลให้ประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐได้อย่างเท่าเทียม การจัดทำโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีที่มั่นคงและทั่วถึงจึงเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการพัฒนา Smart Local Governance

2. สมรรถนะของบุคลากรภาครัฐและการปรับตัวสู่ดิจิทัล

ผลการวิจัยชี้ว่า บุคลากรของเทศบาลมีความเข้าใจเบื้องต้นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล แต่ยังขาดทักษะในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน เช่น การใช้ระบบ E-Office หรือการบริหารฐานข้อมูลประชาชน ผลนี้สอดคล้องกับงานของ Heeks [9] และ Ndou [10] ที่ชี้ว่า ความล้มเหลวของการปฏิรูประบบดิจิทัลในภาครัฐมักเกิดจากการละเลย “ปัจจัยมนุษย์” (Human Factor) โดยเฉพาะความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีของบุคลากร

อย่างไรก็ตาม บุคลากรของเทศบาลตำบลรูสะมิแลมี “ทัศนคติที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งถือเป็นจุดแข็งที่สามารถต่อยอดได้ โดยเฉพาะการพัฒนา “สมรรถนะดิจิทัลของภาครัฐ” (Digital Competence of Public Officials) ตามแนวทางของ European commission [28] ที่เน้นให้หน่วยงานท้องถิ่นพัฒนาแผนพัฒนาศักยภาพบุคลากรในรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อสร้างองค์กรที่พร้อมปรับตัวในยุคเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านระบบดิจิทัล

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นผ่านสื่อดิจิทัลยังอยู่ในระดับจำกัด ส่วนใหญ่เป็นการแสดงความคิดเห็นผ่านเพจเฟซบุ๊กหรือเว็บไซต์ของเทศบาล โดยยังไม่มีแพลตฟอร์มเฉพาะทางที่เปิดให้ประชาชนร่วมกำหนดนโยบายหรือร่วมติดตามโครงการภาครัฐ ผลนี้สอดคล้องกับ Gil-Garcia และ Helbig [27] ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบดิจิทัล (Digital Participation) ยังอยู่ในระดับ “ข้อมูลข่าวสาร” (Information Stage) มากกว่าการมีส่วนร่วมเชิงตัดสินใจ (Decision-Making Stage)

เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดของ Arnstein [29] ซึ่งจำแนกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 8 ขั้น (Ladder of Citizen Participation) พบว่า เทศบาลตำบลรูสะมิแลอยู่ในช่วงระดับ “Consultation” หรือ “Placation” ซึ่งประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น แต่ยังไม่ได้มีอำนาจร่วมในการตัดสินใจ การยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนสู่ “Partnership” จำเป็นต้องอาศัยนวัตกรรมทางการสื่อสารดิจิทัลที่สามารถรองรับการมีส่วนร่วมแบบสองทางอย่างแท้จริง [30]

4. การบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัลตามหลักธรรมาภิบาล

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในภาพรวม พบว่าการบริหารจัดการของเทศบาลตำบลรูสะมิแลมีความพยายามในการนำหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มาใช้ โดยเฉพาะในด้านความโปร่งใสและความรับผิดชอบ (Accountability) ผ่านการเปิดเผยข้อมูลบนเว็บไซต์และการให้บริการที่ตรวจสอบได้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังขาดการบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงานและการมีส่วนร่วมเชิงรุกของประชาชน ผลนี้สอดคล้องกับ United Nations [14] ที่ชี้ว่า การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในภาครัฐจะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผสานกับหลักธรรมาภิบาลอย่างครบวงจร ได้แก่ ความโปร่งใส ความมีส่วนร่วม และประสิทธิภาพการตอบสนองต่อประชาชน

5. การเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของ Wirtz, Weyerer, และ Geyer [4] ที่ศึกษาการนำเทคโนโลยี AI และระบบข้อมูลมาใช้ในองค์กรภาครัฐ ซึ่งชี้ว่า การพัฒนาองค์กรสู่ดิจิทัลต้องอาศัย “วัฒนธรรมองค์กรแบบเปิด” (Open Organizational Culture) เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรกล้าเรียนรู้และสร้างนวัตกรรม ในขณะที่งานของ Anthopoulos [13] เน้นว่าการสร้าง “Smart City” หรือ “Smart Municipality” จะสำเร็จได้ต้องมีการออกแบบกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนควบคู่ไปกับการลงทุนในเทคโนโลยี

นอกจากนี้ งานของ สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล [3] ยังสนับสนุนข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ โดยระบุว่า การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ท้องถิ่นดิจิทัลจำเป็นต้องใช้แนวทางบูรณาการทั้งในด้านบุคลากร เทคโนโลยี และการสร้างระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์ที่เข้าถึงง่ายและปลอดภัย

โดยสรุป การบริหารจัดการของเทศบาลตำบลรูสะมิแลอยู่ในช่วง “เปลี่ยนผ่าน” (Transitional Phase) จากระบบราชการแบบเดิมไปสู่ระบบดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิด “Smart Local Governance” ที่มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน [12] อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยทั้ง “ทุนทางเทคโนโลยี” (Technological Capital) และ “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ควบคู่กัน [11] การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งยกระดับทักษะดิจิทัลของบุคลากรและประชาชน จึงเป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนเทศบาลตำบลรูสะมิแลสู่การเป็นท้องถิ่นอัจฉริยะในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (Policy Recommendations)

1.1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบดิจิทัลของเทศบาลอย่างยั่งยืน เทศบาลควรเร่งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้ครอบคลุมทุกหน่วยงาน โดยเฉพาะระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตภายใน (Intranet) และฐานข้อมูลกลาง (Central Database) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกองงานต่าง ๆ และอำนวยความสะดวกในการให้บริการประชาชน

1.2 ส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของบุคลากรท้องถิ่น เทศบาลควรกำหนด “แผนพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของบุคลากร (Digital Competency Development Plan)” ที่ครอบคลุมการอบรม การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการสร้างแรงจูงใจในการใช้เทคโนโลยี เพื่อเพิ่มศักยภาพของเจ้าหน้าที่ในการใช้ระบบ e-Office, ระบบฐานข้อมูล และบริการออนไลน์

1.3 ส่งเสริมการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านช่องทางดิจิทัล เทศบาลควรออกแบบแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น เสนอแนวนโยบาย หรือร่วมติดตามผลการดำเนินงานของโครงการภาครัฐได้โดยตรง เช่น การจัดทำระบบ “E-Participation” หรือ “Open Data Portal” ซึ่งช่วยให้เกิดความโปร่งใสและความไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับประชาชน

1.4 จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ดิจิทัลระดับชุมชน เทศบาลควรจัดตั้ง “Digital Learning Center” เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงการฝึกอบรมและการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและผู้มีรายได้น้อย ศูนย์ลักษณะนี้จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (Digital Divide) และสร้างฐานประชากรที่พร้อมต่อการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นอัจฉริยะ

1.5 เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เทศบาลควรสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อร่วมกันพัฒนาโครงการ Smart Local Governance เช่น การจัดทำระบบข้อมูลเปิด (Open Government Data) หรือการพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลแบบเรียลไทม์ (Real-time Dashboard) เพื่อให้การบริหารท้องถิ่นมีความยืดหยุ่นและโปร่งใส

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและการวิจัยในอนาคต (Academic and Future Research Recommendations)

2.1 การวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างเทศบาลในระดับจังหวัดหรือภูมิภาค งานวิจัยในอนาคตควรขยายการศึกษาไปยังเทศบาลอื่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น เทศบาลเมืองปัตตานี เทศบาลตำบลยะรัง หรือเทศบาลตำบลทุ่งยางแดง เพื่อเปรียบเทียบระดับความพร้อมทางดิจิทัล ปัจจัยความสำเร็จ และอุปสรรคของแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้ได้แบบจำลอง (Model) การพัฒนา Smart Local Governance ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ต่าง ๆ

2.2 การศึกษาผลกระทบของการบริหารจัดการดิจิทัลต่อคุณภาพชีวิตประชาชน งานวิจัยต่อไปควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น การเข้าถึงบริการสาธารณะ ความพึงพอใจ และความไว้วางใจต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้สามารถประเมินประสิทธิผลของนโยบายท้องถิ่นอัจฉริยะได้อย่างเป็นรูปธรรม

2.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างนวัตกรรมท้องถิ่นอัจฉริยะ นักวิจัยควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อพัฒนาเครื่องมือ นวัตกรรม หรือแพลตฟอร์มที่สามารถประยุกต์ใช้จริงในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น ระบบบริหารข้อมูลภายใน เทศบาล หรือระบบแจ้งปัญหาชุมชนผ่านมือถือ (Mobile Reporting Application) ซึ่งจะช่วยยกระดับการบริหารท้องถิ่นสู่ “องค์กรอัจฉริยะ” อย่างแท้จริง

2.4 การบูรณาการแนวคิดธรรมาภิบาลเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัล การศึกษาต่อไปควรมุ่งเน้นการออกแบบ “ดัชนีธรรมาภิบาลดิจิทัล (Digital Governance Index)” เพื่อใช้ประเมินความโปร่งใสและความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคดิจิทัล ซึ่งจะช่วยยกระดับมาตรฐานการบริหารและสร้างกลไกตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ทีมผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ กองทุนวิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยสำหรับการดำเนินงานโครงการ“การพัฒนาเทศบาลตำบลรูสะมิแลสู่การเป็นท้องถิ่นอัจฉริยะ: ปัญหา อุปสรรค และแนวทางเสริมสร้างการบริหารจัดการท้องถิ่นดิจิทัล” ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลรูสะมิแล จังหวัดปัตตานี ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกตลอดการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ตลอดจนขอขอบคุณ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์และที่ปรึกษาทางวิชาการ ที่ให้ข้อเสนอแนะอันทรงคุณค่าในการปรับปรุงและพัฒนางานวิจัยฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

[1] กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2561). *แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2561–2580.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

[2] United Nations. (2022). *E-Government survey 2022: The future of digital government.* UN DESA.

[3] สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2562). *โครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและการประชาสัมพันธ์ในยุคดิจิทัลแก่ข้าราชการ.* https://www.dga.or.th/our-activities/training-seminar/42540/

[4] Wirtz, B. W., Weyerer, J. C., & Geyer, C. (2019). Artificial intelligence and the public sector Applications and challenges. *International Journal of Public Administration, 42*(7), 596-615. https://doi.org/10.1080/01900692.2018.1498103.

[5] Gil-Garcia, J. R., Dawes, S. S., & Pardo, T. A. (2018). Digital government and public Management research: Finding the crossroads. *Public Management Review, 20*(5), 633-646. https://doi.org/10.1080/14719037.2017.1327181.

[6] สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2563-2565). *การสร้างรัฐบาลดิจิทัล.* https://www.dga.or.th/policy-standard/policy-regulation/dga-019/dga-024/

[7] World Bank. (2020). *World development report 2020: Digital dividends.* World Bank Publications.

[8] OECD. (2019). *Digital government review of Brazil: Towards the digital transformation of The public sector.* OECD Publishing.

[9] Heeks, R. (2002). eGovernment in Africa: Promise and practice. *Information Polity, 7*(2-3), 97-114.

[10] Ndou, V. (2004). E–government for developing countries: Opportunities and challenges. *The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries, 18*(1), 1-24.

[11] Nam, T., & Pardo, T. A. (2011). Smart city as urban innovation: Focusing on management, policy, and context. In *Proceedings of the 5th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance* (pp. 185-194). ACM.

[12] Choi, T., Lee, G., & Pak, J. (2020). Smart city governance in developing countries: Lessons from Korea. *Government Information Quarterly, 37*(4), 101457.

[13] Anthopoulos, L. (2017). *Understanding smart cities: A tool for smart government or an industrial trick?* Springer.

[14] United Nations. (2020). *E-Government survey 2020: Digital government in the decade of action for sustainable development.* UN DESA.

[15] สถาบันพระปกเกล้า. (2563). *ธรรมาภิบาลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

[16] Misuraca, G., van Noordt, C., & Boukli, A. (2021). *AI watch: AI in public services.* Publications Office of the European Union.

[17] Chatfield, A. T., & Reddick, C. G. (2018). Smart city implementation through shared vision of social innovation for environmental sustainability: A case study of Kitakyushu, Japan. *Sustainability, 10*(1), 62. https://doi.org/10.3390/su10010062.

[18] Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). Sage Publications.

[19] Tashakkori, A., & Teddlie, C. (2010). *Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches.* Sage Publications.

[20] Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage Publications.

[21] Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., & Turner, L. A. (2007). Toward a definition of mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research, 1*(2), 112-133.

[22] Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607-610.

[23] Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of content validity of items. *Educational and Psychological Measurement, 37*(3), 463-468.

[24] Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.

[25] Denzin, N. K. (2012). Triangulation 2.0. *Journal of Mixed Methods Research, 6*(2), 80-88. https://doi.org/10.1177/1558689812437186.

[26] Gil-Garcia, J. R., & Helbig, N. (2016). Understanding the complexity of electronic government: Implications from the Digital Government Research Center. *Information Polity, 21*(2), 105-117.

[27] European Commission. (2016). *EU eGovernment action plan 2016-2020.* https://ec.europa.eu.

[28] Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners, 35*(4), 216-224.

[29] Wampler, B. (2012). *Participatory budgeting in Brazil: Contestation, cooperation, and accountability.* Penn State University Press.

บทความวิจัย

ธรรมาภิบาลของยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลม: การบริหารจัดการความพึ่งพิงซับซ้อนของไทยต่อสหรัฐอเมริกาและจีน

The Governance of the Hedging Strategy: Managing Thailand's Complex Interdependence with the United Stated and China

อรุณรัตน์ ไทรงาม
Arunrat Saingam
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage
E-mail: arunrat@vru.ac.th
This article is presented in the 21st National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26, 2025

Received: August 15, 2025; Revised: March 7, 2026; Accepted: June 5, 2026

บทคัดย่อ

ท่ามกลางการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกาและจีนที่ทวีความเข้มข้นขึ้นในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาและวิเคราะห์ ธรรมาภิบาลของยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ล่ม (Hedging Strategy) ของประเทศไทย ซึ่งเป็นรัฐขนาดกลางที่ต้องเผชิญกับสถาวะความพึ่งพิงที่ซับซ้อน (Complex Interdependence) ต่อมหาอำนาจทั้งสอง กล่าวคือ การพึ่งพิงด้านความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกาและการพึ่งพิงด้านเศรษฐกิจกับจีน แม้ว่ายุทธศาสตร์ไผ่ลู่ล่มจะเป็นที่กล่าวถึงอย่างกว้างขวาง แต่องค์ความรู้ปัจจุบันยังขาดการวิเคราะห์กระบวนการจัดการภายในรัฐที่ทำให้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวเกิดขึ้นได้จริง บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์กลไกการบริหารจัดการของรัฐไทยในการรับมือกับแรงกดดันที่ขัดแย้งกันจากสหรัฐอเมริกาและจีน 2) ศึกษาบทบาทของ Soft Power ในฐานะเครื่องมือสนับสนุนยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ล่ม และ 3) วิเคราะห์ความท้าทายเชิงธรรมาภิบาลในการสร้างเอกภาพเชิงนโยบายระหว่างหน่วยงานรัฐ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายภาครัฐ ข้อเสนอหลักของบทความนี้ชี้ให้เห็นถึงยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมของไทยมิใช่เพียงท่าทีทางการทูตที่หยุดนิ่ง แต่เป็น “กระบวนการธรรมาภิบาลเชิงรุก” ที่ต้องอาศัยการเจรจาต่อรอง ประสานงาน และประนีประนอมอย่างต่อเนื่องระหว่างหน่วยงานรัฐที่หลากหลาย โดยเฉพาะฝ่ายความมั่นคงและฝ่ายเศรษฐกิจ นอกจากนี้ Soft Power ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อสร้างพื้นที่ทางการทูตและลดแรงเสียดทานจากภายนอก อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญยังคงอยู่ที่การสร้างเอกภาพเชิงนโยบายภายในรัฐเอง

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์การรักษาสมดุล; ธรรมภิบาล; ความพึ่งพิงซับซ้อน; Soft Power; นโยบายต่างประเทศไทย

Abstract

This research examines the governance of Thailand's "bamboo diplomacy" or hedging strategy – a strategic posture adopted by a middle power managing complicated interdependence with both great powers: security dependency on the United States and economic dependence on China. While Thailand's hedging strategy has been widely studied, the available literature rarely explores into the internal governance processes that make this strategy operationally effective. This study aims to: 1) investigate how the Thai state manages conflicting pressures through institutional coordination and decision-making; 2) examine the role of soft power as a supporting instrument of the hedging strategy; and 3) identify governance challenges in achieving policy coherence across sectors. The article utilizes qualitative research that includes documentary analysis of relevant government policies and official discourses. The core argument posits that Thailand's hedging approach is more that just a passive diplomatic stance; it is an active governance process that entails ongoing discussion, coordination, and compromise among multiple state actors, particularly security and economic agencies. In this process, soft power is strategically employed to create diplomatic space and reduce external friction. However, a critical governance challenge remains establishing policy coherence within the state apparatus itself.

Keywords: Hedging Strategy; Governance; Complex Interdepended; Soft Power; Thailand's Foreign Policy

บทนำ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาภูมิรัฐศาสตร์โลกได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคอินโด–แปซิฟิก (Indo-Pacific Region) ซึ่งกำลังกลายเป็นเวทีหลักของการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน ทั้งสองประเทศต่างเพิ่มอิทธิพลทางเศรษฐกิจ การเมือง และการทหารในภูมิภาคนี้อย่างต่อเนื่อง [1] [2]

ประเทศไทยในฐานะรัฐขนาดกลาง (Middle Power) เผชิญกับสภาวะ ความพึ่งพิงซับซ้อน (Complex Interdependence) ต่อทั้งสองมหาอำนาจ ซึ่งสะท้อนผ่านผลกระทบจากการแข่งขันเชิงประจักษ์ที่สำคัญ ได้แก่ ด้านความมั่นคง ประเทศไทยมีการพึ่งพาพันธมิตรทางการทหารกับสหรับอเมริกา ซึ่งมีมาตั้งแต่ยุคสมัยสงครามเย็น เช่น การฝึกซ้อมรบ Cobra Gold และการเป็นพันธมิตรนอก NATO (Major Non-NATO Ally) [3] และด้านเศรษฐกิจ ประเทศไทยได้มีการพึ่งพาจีนในฐานะคู่ค้าอันดับหนึ่งและแหล่งการลงทุนขนาดใหญ่ ข้อมูลจากกรมศุลกากร [4] ชี้ว่า มูลค่าการค้าระหว่างไทย-จีนสูงที่สุดของไทย ซึ่งคิดเป็นกว่า 18% ของมูลค่าการค้ารวม ขณะเดียวกัน สหรัฐอเมริกายังคงเป็นคู่ค้าและพันธมิตรสำคัญด้านเทคโนโลยีและความมั่นคง

ความพึ่งพิงแบบสองทางนี้สร้างแรงกดดันเชิงยุทธศาสตร์ให้ไทยต้องรักษาสมดุลอย่างระมัดระวัง เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกดึงเข้าสู่ความขัดแย้งของมหาอำนาจ ดังนั้น การเลือกใช้นโยบาย "ยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลม" (Hedging Strategy) จึงเป็นแนวทางที่ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมเช่นนี้ กล่าวคือ ประเทศไทยพยายามรักษาความสัมพันธ์เชิงบวกกับทั้งสองฝ่ายพร้อมกัน และหลีกเลี่ยงการประกาศเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างชัดเจน [5]

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ายุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมจะได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง แต่องค์ความรู้ปัจจุบันยังมุ่งเน้นการวิเคราะห์ผลลัพธ์เชิงนโยบายภายนอก มากกว่าการศึกษากลไกภายในของรัฐไทยที่ทำให้ยุทธศาสตร์นี้ดำเนินไปได้จริง การศึกษาธรรมาภิบาลจึงมีความสำคัญในปัจจุบัน เนื่องจากความสำเร็จของยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมมิได้เป็นเพียงท่าทีทางการทูตที่หยุดนิ่ง แต่เป็น “กระบวนการธรรมาภิบาลเชิงรุก” ที่ต้องอาศัยการเจรจาประสานงาน และประนีประนอมอย่างต่อเนื่องระหว่างหน่วยงานรัฐที่หลากหลาย ดังนั้น หากขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับกลไก ธรรมาภิบาลของการจัดการยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลม อาจทำให้ยุทธศาสตร์ขาดความต่อเนื่องและความชัดเจนจากปัญหาภายใน เช่น ความไม่ต่อเนื่องทางนโยบายจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือความซ้ำซ้อนของโครงสร้างราชการ การวิเคราะห์นี้จึงมุ่งเน้นการบูรณาการมุมมองด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเข้ากับแนวคิดด้านรัฐประศาสนศาสตร์อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเชิงลึกว่ารัฐขนาดกลางอย่างไทยจะสามารถใช้ยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้กรอบธรรมาภิบาลที่ดีได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. วิเคราะห์กลไกการบริหารจัดการของรัฐไทยในการรับมือกับแรงกดดันที่ขัดแย้งกันจากอเมริกาและจีน
2. ศึกษาบทบาทของ Soft Power ในฐานะเครื่องมือสนับสนุนยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลม
3. วิเคราะห์ความท้าทายเชิงธรรมาภิบาลในการสร้างเอกภาพเชิงนโยบายระหว่างหน่วยงานรัฐ

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดไผ่ลู่ลม (Hedging)

แนวคิดไผ่ลู่ลม หรือ Hedging ในทางการทูต หมายถึง การวางยุทธศาสตร์เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความร่วมมือและการป้องกันความเสี่ยงกับประเทศคู่สัมพันธ์ โดยไม่ผูกพันตนเองกับพันธมิตรเพียงฝ่ายเดียว มีลักษณะสำคัญ คือ การรักษาความยืดหยุ่นของนโยบายและการเปิดช่องทางทางการทูตหลายมิติ เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งโดยตรงกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

คำเปรียบ “ไผ่ลู่ลม” สะท้อนการยืดหยุ่นและปรับตัวตามแรงกดดันจากหลายทิศทาง โดยยังคงรักษาเสถียรภาพภายใน ในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลายประเทศใช้ Hedging เพื่อลดความเสี่ยงจากการแข่งขันของมหาอำนาจ เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย และเวียดนาม ซึ่งรักษาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับจีนขณะเดียวกันก็พัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ

สำหรับประเทศไทย ยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมปรากฏชัดเจนในลักษณะการดำเนินความสัมพันธ์คู่ขนาน ได้แก่

1. ด้านความมั่นคง - การคงพันธมิตรทางทหารกับสหรัฐอเมริกา เช่น การฝึกซ้อมรบ Cobra Gold และการเป็นพันธมิตรนอกนาโต้ (Major Non-NATO Ally)
2. ด้านเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐาน - การขยายความร่วมมือกับจีน เช่น โครงการรถไฟความเร็วสูงไทย-จีน เขตเศรษฐกิจพิเศษ และความร่วมมือทางการค้าชายแดน

การดำเนินยุทธศาสตร์ดังกล่าวช่วยให้ไทยรักษาความสัมพันธ์เชิงบวกกับทั้งสองมหาอำนาจ แต่ในทางปฏิบัติจำเป็นต้องอาศัยกลไกการตัดสินใจและการประสานงานภายในรัฐที่มีธรรมาภิบาลสูง เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อแรงกดดันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ทฤษฎีความพึ่งพิงซับซ้อน (Complex Interdependence)

ทฤษฎีนี้พัฒนาโดย Robert O. Keohane และ Joseph S. Nye [6] ในหนังสือ Power and Interdependence โดยอธิบายลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในยุคโลกาภิวัตน์ที่แตกต่างจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบดั้งเดิม แนวคิดนี้มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ:

1. การเชื่อมโยงหลายมิติ (Multiple Channels of Interaction) – รัฐต่าง ๆ เชื่อมโยงกันผ่านหลายช่องทาง ทั้งระดับรัฐบาล ภาคเอกชน องค์กรระหว่างประเทศ และภาคประชาสังคม
2. ไม่มีลำดับชั้นของประเด็น (Absence of Hierarchy Among Issues) – ประเด็นด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคง สิ่งแวดล้อม หรือสังคม อาจมีความสำคัญสลับกันไปตามบริบท
3. บทบาทที่ลดลงของกำลังทหาร (Declining Utility of Military Force) **–** แม้กำลังทหารยังมีความสำคัญ แต่ไม่ใช่เครื่องมือหลักเสมอไปในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ

ในกรณีของไทย ความพึ่งพิงซับซ้อนสะท้อนชัดเจน เช่น มิติความร่วมมือทางเศรษฐกิจประเทศจีนเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของไทย คิดเป็นกว่า 18% ของมูลค่าการค้ารวม และเป็นแหล่งนักท่องเที่ยวต่างชาติรายใหญ่ที่สุด [5] และมิติความมั่นคงโดยมีประเทศไทยยังคงมีพันธกรณีด้านความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกาผ่านข้อตกลงทวิภาคีและการฝึกซ้อมรบร่วม ดังนั้น ความเชื่อมโยงสองด้านนี้ทำให้ไทยต้องบริหารความสัมพันธ์กับทั้งสองประเทศอย่างระมัดระวัง เพื่อหลีกเลี่ยงการกระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่สำคัญในอีกมิติหนึ่ง

แนวคิดธรรมาภิบาล (Governance)

ในทางรัฐประศาสนศาสตร์ ธรรมาภิบาล หมายถึง กระบวนการและโครงสร้างการบริหารจัดการสาธารณะที่เน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความสอดคล้องของนโยบาย และประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากร [7] [8] องค์ประกอบหลักของธรรมาภิบาล ได้แก่

1. ความโปร่งใส (Transparency) **–** เปิดเผยข้อมูลและกระบวนการตัดสินใจ
2. ความรับผิดชอบ (Accountability) **–** ผู้มีอำนาจต้องรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและผลลัพธ์
3. การมีส่วนร่วม (Participation) **–** เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาท
4. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency) **–** ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและบรรลุเป้าหมาย
5. ความสอดคล้องของนโยบาย (Policy Coherence) **–** นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ต้องสอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ในบริบทของยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลม แนวคิดธรรมาภิบาลมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการรักษาสมดุลระหว่างมหาอำนาจต้องอาศัยการประสานงานระหว่างหน่วยงานด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และการทูต หากขาดความสอดคล้องกัน อาจทำให้ภาพลักษณ์และท่าทีของไทยในเวทีระหว่างประเทศสับสนและขาดความน่าเชื่อถือ

แนวคิด Soft Power ในการต่างประเทศ

Joseph Nye [9] ให้ความหมายของ Soft Power ว่าเป็น ความสามารถในการทำให้ผู้อื่นต้องการในสิ่งที่เราต้องการ ผ่านการดึงดูด ไม่ใช่การบังคับ แหล่งกำเนิดของ Soft Power ได้แก่ วัฒนธรรม ค่านิยมทางการเมือง และนโยบายต่างประเทศที่ถูกมองว่าเป็นธรรมและชอบธรรม ในกรณีของไทย Soft Power ปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น วัฒนธรรม – อาหารไทย ดนตรี ศิลปะ และประเพณี การท่องเที่ยว – การสร้างแบรนด์ “Amazing Thailand” ในตลาดโลก การศึกษาและความร่วมมือทางวิชาการ – โครงการทุนการศึกษาและ

แลกเปลี่ยนนักศึกษา ในยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลม Soft Power ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเสริม เพื่อสร้างภาพลักษณ์เชิงบวก ลดแรงเสียดทานทางการทูต และเปิดพื้นที่ความร่วมมือกับทั้งสองมหาอำนาจ ได้แก่ อเมริกาและจีน

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้เขียนเห็นว่า Hedging Strategy และ Complex Interdependence อธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ของไทยกับมหาอำนาจ ขณะที่หลักธรรมาภิบาล และ Soft Power อธิบายกลไกภายในรัฐและเครื่องมือที่ใช้ดำเนินยุทธศาสตร์ เมื่อบูรณาการกันแล้ว สามารถสรุปได้ว่า การดำเนินยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมของไทยคือ กระบวนการธรรมาภิบาลเชิงรุก ในสภาพแวดล้อมความพึ่งพิงซับซ้อน โดยใช้ Soft Power เพื่อเสริมการรักษาสมดุลทางยุทธศาสตร์และลดแรงเสียดทานจากภายนอก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เพื่อทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับธรรมาภิบาลของยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมในการบริหารจัดการความพึ่งพิงซับซ้อนของไทยต่อสหรัฐอเมริกาและจีน โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ เน้นการศึกษาข้อความและข้อมูลที่มีอยู่แล้วในรูปแบบเอกสารทางราชการ บทความวิชาการ และสื่อสาธารณะ เพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจ การประสานงาน และการใช้นโยบายในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและรัฐประศาสนศาสตร์ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ดังนี้

1. เอกสารนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติ

1.1 แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (ด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ)

1.2 แผนความร่วมมือระหว่างประเทศไทย-สหรัฐอเมริกา และประเทศไทย-จีน

1.3 เอกสารนโยบายของกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงกลาโหม กระทรวงพาณิชย์ และหน่วยงานความมั่นคง

2. ถ้อยแถลงและบันทึกการประชุม

2.1 คำแถลงทางการทูตของผู้นำประเทศและรัฐมนตรี

2.2 บันทึกผลการประชุมร่วมระหว่างไทยกับสหรัฐฯ และจีน ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี (เช่น ASEAN, APEC, RCEP)

2.3 เอกสารประกอบการประชุมและการซ้อมรบทางทหาร (เช่น Cobra Gold)

3. งานวิจัยและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง

3.1 บทความจากวารสารวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวกับ Hedging Strategy, Complex Interdependence, Governance และ Soft Power

3.2 รายงานจากองค์การระหว่างประเทศ (World Bank, UNESCAP, ASEAN Secretariat) และสถาบันวิจัยนโยบาย (Think Tanks)

วิธีการเก็บข้อมูล

ใช้วิธี การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) โดยดำเนินการดังนี้

1. รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องจากฐานข้อมูลวิชาการออนไลน์ (เช่น Scopus, Web of Science, ThaiJO) และแหล่งข้อมูลราชการ
2. คัดเลือกเอกสารโดยใช้เกณฑ์ ความเกี่ยวข้อง (Relevance) และ ความน่าเชื่อถือ (Credibility) เช่น เอกสารต้องมาจากหน่วยงานรัฐ องค์การระหว่างประเทศ หรือสถาบันวิชาการที่ได้รับการยอมรับ

3. จัดหมวดหมู่เอกสารตามประเภท เช่น นโยบายภาครัฐ ถ้อยแถลงทางการทูต รายงานวิชาการ จัดหมวดหมู่วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

1.1 อ่านและตีความเอกสารอย่างเป็นระบบ เพื่อค้นหาประเด็นหลัก (Key Themes) และคำสำคัญ (Keywords)

1.2 จัดทำตารางรหัสข้อมูล (Coding Table) เพื่อระบุประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลไกธรรมาภิบาล ยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลม ความพึ่งพิงซับซ้อน และบทบาทของ Soft Power

1.3 วิเคราะห์ความถี่และความสัมพันธ์ของประเด็นที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ

2. การสังเคราะห์เชิงธีม (Thematic Synthesis)

2.1 รวมข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อจัดกลุ่มเป็นธีมหลัก (Main Themes) และธีมย่อย (Sub-themes)

2.2 สังเคราะห์ผลเพื่ออธิบายความเชื่อมโยงระหว่างกลไกการบริหารจัดการของรัฐไทยกับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ

2.3 สรุปข้อค้นพบที่สามารถเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดทางทฤษฎีทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ Hedging Strategy, Complex Interdependence, Governance และ Soft Power

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องและเชื่อถือได้ ใช้เทคนิค การตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งที่มาหลากหลาย เช่น นโยบายของรัฐกับรายงานขององค์การระหว่างประเทศ และข้อค้นพบจากงานวิจัยวิชาการ

ผลการวิจัย

กลไกการบริหารจัดการของรัฐไทยในการรับมือกับแรงกดดันที่ขัดแย้งกันจากสหรัฐอเมริกาและจีน จากการวิเคราะห์เอกสารนโยบายและบันทึกการประชุม พบว่า

1. กลไกการบริหารจัดการของรัฐไทยมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันของ 3 กลุ่มหน่วยงานหลัก ได้แก่

1.1 ฝ่ายความมั่นคง – ประกอบด้วยกระทรวงกลาโหม กองทัพ และสภาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่กำหนดและดำเนินยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ปกป้องอธิปไตย และรักษาพันธกรณีด้านความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกาเช่น การฝึกซ้อมรบ Cobra Gold การแลกเปลี่ยนข่าวกรอง และการปฏิบัติการร่วมในภารกิจระหว่างประเทศ

1.2 ฝ่ายเศรษฐกิจ – ได้แก่กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการคลัง และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ซึ่งมีบทบาทหลักในการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการลงทุนกับจีน รวมถึงการส่งเสริมโครงการโครงสร้างพื้นฐานและการค้าชายแดน เช่น โครงการรถไฟความเร็วสูงและความร่วมมือภายใต้ Belt and Road Initiative (BRI)

1.3 ฝ่ายการทูต – กระทรวงการต่างประเทศทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการประสานงานระหว่างฝ่ายความมั่นคงและเศรษฐกิจ พร้อมทั้งดูแลการสื่อสารภาพลักษณ์ของประเทศในเวทีนานาชาติ รวมถึงการรักษา

สมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมในกรอบความร่วมมือของสหรัฐอเมริกา (เช่น Indo-Pacific Economic Framework: IPEF) และกรอบความร่วมมือที่จีนมีบทบาทนำ (เช่น RCEP, Lancang-Mekong Cooperation) ตัวอย่างเช่น การเข้าร่วมความตกลง RCEP เพื่อขยายตลาดส่งออก ควบคู่กับการรักษาความร่วมมือด้านความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกา และการมีท่าทีเป็นกลางต่อข้อพิพาททะเลจีนใต้ อย่างไรก็ตามแม้แต่ละหน่วยงานดังกล่าวจะมีภารกิจต่างกัน แต่การรักษาสมดุลในยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมจำเป็นต้องอาศัยกลไก การเจรจาและประสานงานข้ามหน่วยงาน อย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับท่าทีของประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

2. บทบาทของ Soft Power ในฐานะเครื่องมือสนับสนุนยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลม

ผลการวิเคราะห์พบว่า Soft Power ทำหน้าที่เป็น “เครื่องมือเสริมเชิงยุทธศาสตร์” เพื่อสร้างพื้นที่ทางการทูตและลดแรงเสียดทานจากทั้งสหรัฐฯ และจีน โดยมีการนำมาใช้ใน 3 ลักษณะสำคัญ ได้แก่

2.1 การประชาสัมพันธ์ประเทศไทยในเวทีนานาชาติ – ใช้สื่อสารภาพลักษณ์ของไทยในฐานะประเทศที่มีความเป็นมิตร มีเสถียรภาพ และเปิดกว้างต่อการค้าและการลงทุน ทั้งในงานประชุมระดับโลกและในสื่อสากล

2.2 ความร่วมมือทางการศึกษาและวัฒนธรรม – การแลกเปลี่ยนนักศึกษา การสอนภาษาไทยในต่างประเทศ การจัดเทศกาลวัฒนธรรมไทย และการนำศิลปะดั้งเดิมผสมผสานกับสื่อสมัยใหม่เพื่อดึงดูดความสนใจจากนานาชาติ

2.3 การส่งออกภาพลักษณ์เชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ – การผลักดันแบรนด์ “ครัวของโลก” (Kitchen of the World) เพื่อส่งเสริมอาหารไทยสู่ตลาดโลก และการสร้างภาพลักษณ์ “แหล่งท่องเที่ยวระดับโลก” ผ่านแคมเปญ Amazing Thailand การใช้ Soft Power ดังกล่าวช่วยเสริมสร้างท่าทีเชิงบวกจากมหาอำนาจทั้งสองและเพิ่มความยืดหยุ่นให้ยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมสามารถดำเนินไปโดยไม่กระทบต่อผลประโยชน์หลักของประเทศ

3. ความท้าทายเชิงธรรมาภิบาลในการสร้างเอกภาพเชิงนโยบายระหว่างหน่วยงานรัฐ

แม้กลไกและเครื่องมือที่ใช้จะเอื้อต่อการรักษาสมดุล แต่จากการวิเคราะห์พบว่ารัฐไทยยังเผชิญข้อจำกัดเชิงธรรมาภิบาล ดังนี้

3.1 การขาดเอกภาพเชิงนโยบาย (Policy Incoherence) – แต่ละหน่วยงานมีเป้าหมายและลำดับความสำคัญต่างกัน ทำให้บางครั้งเกิดความขัดแย้งหรือซ้ำซ้อนของนโยบาย เช่น นโยบายเศรษฐกิจที่เปิดกว้างต่อจีน อาจไม่สอดคล้องกับท่าทีด้านความมั่นคงที่สอดคล้องกับสหรัฐฯ

3.2 การเมืองภายในที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องของนโยบาย (Political Discontinuity) – การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือทิศทางนโยบายต่างประเทศทำให้ยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมขาดความต่อเนื่องและความชัดเจน

3.3 โครงสร้างราชการที่ซ้ำซ้อนและขาดกลไกประสานงานถาวร (Bureaucratic Fragmentation) – การแบ่งหน้าที่และอำนาจระหว่างกระทรวงหรือหน่วยงานมีลักษณะต่างคนต่างทำ ส่งผลให้การประสานงานเชิงยุทธศาสตร์ทำได้ไม่เต็มที่และล่าช้าในการตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน

ความท้าทายเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมไม่ได้ขึ้นอยู่เพียงกับท่าทีทางการทูตในเวทีระหว่างประเทศเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับ ประสิทธิภาพของธรรมาภิบาลภายในรัฐ ในการประสานงานและสร้างเอกภาพเชิงนโยบาย

สรุป และอภิปรายผล

การผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมของไทยเป็นแนวทางการทูตแบบ Hedging Strategy ที่มีจุดเด่น คือการรักษาสมดุลระหว่างการพึ่งพิงด้านความมั่นคงต่อสหรัฐอเมริกาและการพึ่งพิงด้านเศรษฐกิจต่อจีน ผ่านการทำงานร่วมกันของ 3 กลุ่มหน่วยงานหลัก ได้แก่ ฝ่ายความมั่นคง ฝ่ายเศรษฐกิจ และฝ่ายการทูต ทั้งนี้ Soft Power ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเสริมเพื่อสร้างพื้นที่ทางการทูต ลดแรงเสียดทาน และเพิ่มความยืดหยุ่นต่อแรงกดดันจากมหาอำนาจทั้งสอง

เมื่อเปรียบเทียบกับ ประเทศสิงคโปร์ ซึ่ง Emmers [10] ศึกษาไว้ พบว่าทั้งสองประเทศมีความคล้ายกันในด้านการใช้ Hedging Strategy เพื่อกระจายความเสี่ยงและรักษาผลประโยชน์ในหลายมิติ โดยสิงคโปร์คงความร่วมมือด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ ผ่านข้อตกลงการใช้ท่าเรือและการฝึกซ้อมรบ ขณะเดียวกันก็ขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับจีนอย่างลึกซึ้ง เช่น การลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยงทางการค้า ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมของไทยในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างสำคัญอยู่ที่ประสิทธิภาพของโครงสร้างการประสานงานภายในประเทศ สิงคโปร์มีคณะกรรมการระหว่างกระทรวง (Inter-Ministerial Committees) และสภาความมั่นคงแห่งชาติที่ทำงานอย่างต่อเนื่องและมีอำนาจตัดสินใจในเชิงยุทธศาสตร์ [11] ในขณะที่ไทยแม้จะมีหน่วยงานประสานงาน แต่ยังประสบปัญหา ความไม่ต่อเนื่องและสอดคล้องกันของนโยบายระหว่างหน่วยงาน (Policy Incoherence) ซึ่งมักเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและความซ้ำซ้อนในโครงสร้างราชการ [12]

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Acharya (2014) ที่ชี้ว่า ความสำเร็จของยุทธศาสตร์ Hedging ในประเทศกำลังพัฒนาขึ้นอยู่กับความสามารถของรัฐในการสร้างความต่อเนื่องของนโยบาย และการมีโครงสร้างประสานงานที่แข็งแรงเพื่อจัดการกับความสัมพันธ์หลายมิติ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี Complex Interdependence ของ Keohane และ Nye (1977) ที่ระบุว่ารัฐในระบบพหุขั้วต้องใช้กลไกการจัดการภายในที่มีประสิทธิภาพเพื่อรักษาสมดุลระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ ความมั่นคง และสังคม

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังยืนยันข้อเสนอของ Kooiman (2003) และ UNESCAP (2009) ว่า ธรรมาภิบาล เป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างนโยบายที่สอดคล้องและมีความต่อเนื่อง การที่ไทยยังมีข้อจำกัดด้านความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการประสานงานเชิงสถาบัน ส่งผลให้ยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมไม่สามารถใช้ศักยภาพได้เต็มที่ในบางช่วงเวลา

ในด้าน Soft Power ผลการวิจัยพบว่าการประชาสัมพันธ์ประเทศไทยในเวทีนานาชาติ การส่งเสริมวัฒนธรรม และการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือทางการทูต มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างภาพลักษณ์ประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Nye (2004) และสนับสนุนผลการศึกษาของ Lee & Melissen [13] ที่ระบุว่า Soft Power เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐขนาดกลาง (Middle Power) ในการเพิ่มพื้นที่การเจรจาและสร้างความยอมรับจากมหาอำนาจ

โดยสรุป ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า ความสำเร็จของยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมของไทยไม่ได้ขึ้นอยู่เพียงกับท่าทีการทูตในเวทีระหว่างประเทศ แต่ยังขึ้นอยู่กับการปรับปรุงโครงสร้างประสานงานภายในให้มีความต่อเนื่อง มีธรรมาภิบาล และสามารถบูรณาการ Soft Power เข้ากับกลยุทธ์การรักษาสมดุลอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นทิศทางเดียวกับข้อเสนอของงานวิจัยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายชิ้น (Acharya, 2014; Kuik, 2008; Emmers, 2020)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้เขียนเสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมและเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จัดตั้ง “คณะกรรมการยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” ระดับชาติ

กำหนดเป็นกลไกประสานงานเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างหน่วยงานด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และการทูต เพื่อลดความซ้ำซ้อนและขัดแย้งของนโยบาย โดยมีองค์ประกอบ คือ ผู้แทนระดับรัฐมนตรีหรือปลัดกระทรวงจากกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงกลาโหม กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการคลัง รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม มีหน้าที่หลัก: กำหนดยุทธศาสตร์ระยะยาว จัดลำดับความสำคัญของนโยบาย จัดการวิกฤตทางการทูต และติดตามประเมินผลความสัมพันธ์กับมหาอำนาจ

2. สร้าง “ยุทธศาสตร์ Soft Power ระยะยาว” ที่บูรณาการทุกหน่วยงาน

มีแนวทางดำเนินงาน คือ การจัดทำแผนแม่บท Soft Power ของประเทศที่ครอบคลุมด้านวัฒนธรรม การท่องเที่ยว การศึกษา กีฬา และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และมีการบูรณาการให้กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงพาณิชย์ ทำงานร่วมกันในเชิงยุทธศาสตร์และใช้ตัวชี้วัดร่วม (Joint Indicators) และมีการกำหนดเป้าหมาย เพิ่มขีดความสามารถในการใช้ Soft Power เป็นเครื่องมือสนับสนุนการรักษาสมดุลระหว่างมหาอำนาจ และยกระดับภาพลักษณ์ประเทศในระยะยาว

3. พัฒนาระบบติดตามและประเมินผลนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy Monitoring and Evaluation System)

สร้างระบบกลางที่รวบรวมข้อมูลการดำเนินนโยบายต่างประเทศจากทุกหน่วยงาน วิเคราะห์ผลกระทบและรายงานต่อคณะกรรมการยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยมีวิธีดำเนินการ คือ จัดทำรายงานประจำปีที่ประเมินทั้งเชิงปริมาณ เช่น มูลค่าการค้า การลงทุน และเชิงคุณภาพเช่น ความเชื่อมั่นของคู่ค้า ความสัมพันธ์ทางการทูต เพื่อสร้างเอกภาพเชิงนโยบาย ปรับทิศทางยุทธศาสตร์ได้ทันต่อสถานการณ์และเพิ่มความโปร่งใสในการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาบทบาทของภาคเอกชนและภาคประชาสังคมในการสนับสนุนยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลม

เพื่อทำความเข้าใจว่าภาคเอกชนและองค์กรประชาสังคมสามารถเป็น “ตัวขับเคลื่อน Soft Power” ได้อย่างไร เช่น ผ่านการลงทุน การสร้างแบรนด์ หรือการทูตวัฒนธรรม

2. วิเคราะห์กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในอาเซียน

เช่น มาเลเซีย และเวียดนาม เพื่อค้นหาปัจจัยความสำเร็จหรือข้อจำกัดที่แตกต่างกันและประเมินว่าปัจจัยเหล่านี้สามารถประยุกต์ใช้กับไทยได้หรือไม่

3. ใช้วิธีการวิจัยเชิงผสม (Mixed Methods Research)

ผสานการวิจัยเชิงคุณภาพกับเชิงปริมาณเพื่อวัดผลกระทบของยุทธศาสตร์ไผ่ลู่ลมต่อเศรษฐกิจการเมือง และความมั่นคงของประเทศอย่างเป็นระบบ และสามารถสร้างตัวชี้วัดเชิงปฏิบัติการ (Operational Indicators)

4. ศึกษาผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในต่อความต่อเนื่องของนโยบายต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

[1] White, H. (2019). *How to defend Australia*. La Trobe University Press. World Bank. (2023). *Thailand economic monitor: Navigating global uncertainty*. World Bank Group. https://documents.worldbank.org

[2] Medcalf, R. (2020). *Indo-Pacific empire: China, America, and the contest for the world's pivotal region*. Manchester University Press.

[3] Chachavalpongpun, P. (2015). *A plastic nation: The curse of Thainess in Thai-Burmese relations*. University of Queensland Press.

[4] Department of Customs. (2023). *Thailand's international trade statistics 2023*. Ministry of Finance, Thailand.

[5] Kuik, C. C. (2008). The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. *Contemporary Southeast Asia, 30*(2), 159-185. https://doi.org/10.1355/cs30-2a

[6] Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). *Power and interdependence: World politics in transition*. Little, Brown and Company.

[7] Kooiman, J. (2003). *Governing as governance*. Sage Publications.

[8] United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. (2009). *What is good governance?* United Nations. https://www.unescap.org/resources/what-good-governance

[9] Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public Affairs.

[10] Emmers, R. (2020). Hedging in Southeast Asia: Singapore's foreign policy and the US-China rivalry. *Contemporary Southeast Asia, 42*(1), 50-75. https://doi.org/10.1355/cs42-1c

[11] Tan, S. S. (2017). Singapore's strategic hedging: Between the United States and China. *Asian Politics & Policy, 9*(2), 237-256. https://doi.org/10.1111/aspp.12325

[12] Pathmanand, U. (2022). Thailand's foreign policy challenges: Balancing major power relations. *Journal of ASEAN Studies, 10*(1), 45-62. https://doi.org/10.7454/jas.v10i1.1103

[13] Lee, G., & Melissen, J. (2011). *Public diplomacy and soft power in East Asia*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230299472

บทความวิจัย

ผลกระทบของอุทกภัยต่อระบบนิเวศและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป ตำบลเฉลิม อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

Impact of Floods on Ecosystems and Tourism Development Approaches: Si Po Waterfall National Park, Charoem Subdistrict, Ra-ngae District, Narathiwat Province

โนรบัยนู กามา[1] บารมี หลังยาหน่าย[2] ศรัน เนื้อน้อย[3] ฟาเตนนูรอาซูวา เงาะ[4] ซูลฟาร์ มายิ[5] และอัสรี ยูโซะ[6]

Norbainu Kama[1] Baramee Langyanai[2] Saran Nuanoi[3] Fatennurasuwa Ngoh[4] Sulfa Mayi[5] and Asree Yusoh[6]

[1-6] มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

[1-6] Princess of Naradhiwas University

E-mail: norbainu8959@gmail.com[1]

Corresponding E-mail: ming.baramee@gmail.com[2]

This article is presented in the 21st National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26,2025

Received: August 15, 2025; Revised: June 9, 2026; Accepted: July 9, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ผลกระทบของอุทกภัยต่อระบบนิเวศและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป ตำบลเฉลิม อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาผลกระทบของอุทกภัยที่มีต่อระบบนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป และ 2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลังเกิดอุทกภัยอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป การวิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 6 คน โดยผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเฉลิม จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ประจำอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป จำนวน 1 คน และประชาชนในพื้นที่ จำนวน 4 คน การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาจากการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากบทความที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการสรุปประมวลผลและนำเสนอในเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า 1. อุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยครั้งใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 2566 ส่งผลกระทบหลากหลายด้าน ได้แก่ ผลกระทบด้านระบบนิเวศน์ ผลกระทบด้านพืชผลทางการเกษตร และผลกระทบด้านอาคารบ้านเรือนและโครงสร้างพื้นฐาน 2. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลังเกิดอุทกภัยอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป พบว่า หลังจากเกิดอุทกภัยอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป จำเป็นต้องมีแนวทางการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้กลับมาใช้งานได้อย่างปลอดภัยและยั่งยืน โดยแนวทางหลักที่ควรดำเนินการ ได้แก่ ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ระบบเตรียมความพร้อมและเตือนภัย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

แบบยั่งยืน และบทบาทและการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวทางเหล่านี้จะช่วยอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโปสามารถฟื้นตัวจากอุทกภัยและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ปลอดภัย ยั่งยืน และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในระยะยาว
คำสำคัญ: อุทกภัย; ระบบนิเวศ; แนวทางการพัฒนา

Abstract

This research examined the impact of flooding on the ecosystem and development approaches for Sipo Waterfall National Park in Chaloem Subdistrict, Ra-ngae District, Narathiwat Province. The study had two objectives: (1) to investigate the impact of flooding on the ecosystem of Sipo Waterfall National Park, and (2) to explore development approaches for the tourist attraction following the flooding. This qualitative research employed structured interviews as the primary data collection instrument. Data were gathered from relevant documents and in-depth interviews with six key informants, consisting of the mayor of Chaloem Subdistrict Administrative Organization (1 person), a official from the Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation at Sipo Waterfall National Park (1 person), and local residents (4 people). Data analysis involved content analysis of the collected information from related articles and in-depth interviews, with results summarized and presented in descriptive form.

The findings of this study reveal two primary aspects concerning Si Po Waterfall National Park in Narathiwat Province. First, the National Park was severely affected by a major flood event in 2023, resulting in diverse impacts across multiple dimensions, including: ecosystem damage, significant losses to agricultural produce, and damage to housing and infrastructure. Second, the study identifies key strategies for the post-flood sustainable development of the tourist site. It is necessary for Si Po Waterfall National Park to adopt comprehensive guidelines to ensure that the tourist area can be safely and sustainably utilized again. The main approaches recommended for implementation are: upgrading infrastructure, establishing an effective preparedness and warning system, promoting sustainable tourism development, and strengthening the role and participation of the community. These strategies will enable the National Park to recover from the flooding and facilitate its long-term development into a safe, sustainable, and environmentally friendly tourist destination.
Keywords: Flood; Ecosystem; Development

บทนำ

การเกิดภัยพิบัติธรรมชาติในปัจจุบันนับวันจะมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เป็นภัยร้ายแรงต่อทุกประเทศทั่วโลก ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ต้องประสบกับภัยพิบัติทางธรรมชาติเรื่อยมาอย่างต่อเนื่องโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะภัยจากน้ำท่วมหรือที่เรียกว่า "อุทกภัย" หากพิจารณาจากอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบกับอุทกภัยมาโดยตลอดและครั้งล่าสุดที่สร้างความเสียหายอย่างมหาศาลคือการเกิดอุทกภัยในปี พ.ศ. 2554 ซึ่งการเกิดอุทกภัยในครั้งนั้นได้สร้างความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินอย่างมหาศาลประชาชนทั่วประเทศได้รับผลกระทบโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ภาคเหนือ และภาคกลาง ธุรกิจภายในประเทศทั้ง

ภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม และภาคบริการได้รับความเสียหายอย่างหนัก ความเสียหายที่เกิดจากอุทกภัยถือเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศ ทั้งในแง่ความมั่นคงภายในและในแง่ของความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ดังนั้นเมื่อเกิดอุทกภัยขึ้น รัฐซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน จึงต้องเข้ามาดำเนินการแก้ไขเหตุการณ์ร้ายแรงดังกล่าวให้กลับเข้าสู่สภาวะปกติ ในการดำเนินการย่อมเป็นไปตามกฎหมายที่ให้อำนาจ แต่ปรากฏว่า รัฐไม่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากยังคงมีปัญหาด้านนโยบายของรัฐ ที่มุ่งเน้นในเรื่องจัดหาแหล่งน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้งมากกว่า ที่จะเน้นนโยบายการป้องกันอุทกภัย การบริหารจัดการน้ำที่ผิดพลาดของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมน้ำโดยเฉพาะปริมาณน้ำที่อยู่ในเขื่อนสำคัญๆ และรัฐมีหน้าที่ในการบริหารจัดการภัยพิบัติดังกล่าวมีมาตรการที่เหมาะสมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในภาครัฐปัญหาอุทกภัยอย่างไร และมีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ และแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ หรือไม่ อย่างไร ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้เป็นข้อเสนอแนะ และเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวการจัดการภัย พิบัติอุทกภัยต่อไป [1]

จังหวัดนราธิวาสเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ของประเทศไทย เป็นจังหวัดชายแดนใต้สุดของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลตะวันออกของแหลมมลายูพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้และภูเขา 2 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งหมดพื้นที่ราบส่วนใหญ่อยู่บริเวณติดกับอ่าวไทยและที่ราบลุ่มบริเวณแม่น้ำ 4 สาย คือ แม่น้ำบางนรา แม่น้ำสายบุรีแม่น้ำตากใบ และแม่น้ำโก-ลก มีประชากรจำนวน 717,366 คน นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 83 นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 16.54 และนับถือศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 0.56 จังหวัดนราธิวาสมีศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และการอุตสาหกรรมอยู่ที่อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส ประกอบด้วย 13 อำเภอ 77 ตำบล 588 หมู่บ้าน โดยจังหวัดนราธิวาสมีแม่น้ำที่สำคัญจำนวน 3 สาย ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงที่ทำให้เกิด อุทกภัยในพื้นที่จังหวัดนราชิวาส คือ แม่น้ำโก-ลก ต้นน้ำจากอำเภอแว้งผ่านอำเภอสุไหงโก-ลกและลงสู่อำเภอตากใบ แม่น้ำบางนราจากอำเภอเจาะไอร้องรวมกับอำเภอระแงะ ลงสู่อำเภอเมืองนราธิวาส และแม่น้ำสายบุรี ต้นน้ำจากอำเภอสุคิรินผ่านอำเภอจะแนะ อำเภอศรีสาครลงสู่อำเภอรือเสาะ [2] จากสถานการณ์อุทกภัยที่เกิดขึ้นสร้างความเสียหายแก่จังหวัดนราธิวาส ทั้ง 13 อำเภอ โดยพื้นที่เกิดอุทกภัยมีปริมาณฝนสูงสุด คือ อำเภอระแงะ 631.2 มิลลิเมตร พื้นที่ได้รับผลกระทบ 13 อำเภอ 569 หมู่บ้าน ส่งผลให้มีผู้ได้รับผลกระทบจำนวน 82,448 ครัวเรือน ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจำนวน 326,370 คนและมีผู้เสียชีวิต จำนวน 14 คน ผู้สูญหาย จำนวน 1 คน โครงสร้างพื้นฐานได้รับความเสียหายจำนวนมาก โดยแบ่งเป็น ถนนเสียหายจำนวน 63 สาย สะพานเสียหายจำนวน 8 แห่ง โรงเรียนได้รับผลกระทบจำนวน 343 แห่ง วัด/ที่พักสงฆ์จำนวน 20 แห่ง มัสยิดจำนวน 26 แห่ง รวมถึงด้านการเกษตร สัตว์เลี้ยงได้รับความเสียหายจำนวน 4,818 ตัว ด้านพืชได้รับผลกระทบจำนวน 11,267 ไร่ และด้านประมงได้รับผลกระทบจำนวน 505.31 ไร่ หรือ2,548 ตารางเมตร ซึ่งถือว่าได้รับผลกระทบเป็นวงกว้างในพื้นที่ [3]

อุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป ตั้งอยู่ในจังหวัดนราธิวาส เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง โดยมีน้ำตกที่งดงามและพื้นที่ป่าดิบชื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด รวมถึงพันธุ์ไม้หายากและพืชสมุนไพรที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจและวิทยาศาสตร์ น้ำตกซีโปมีบทบาทสำคัญในการรักษาระบบนิเวศของพื้นที่ในภาคใต้ของไทย ซึ่งเป็นแหล่งอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและแหล่งน้ำที่สำคัญสำหรับพื้นที่ใกล้เคียง อุทกภัย ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสและบริเวณรอบ ๆ อุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโปมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบนิเวศของอุทยาน น้ำท่วมและการพังทลายของดินได้ทำลายพื้นที่ป่าที่สำคัญและทำให้เส้นทางการท่องเที่ยวได้รับความเสียหาย [4]

ด้วยเหตุนี้การศึกษาผลกระทบของอุทกภัยต่อระบบนิเวศและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป ตำบลเฉลิม อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส มีความสำคัญในการช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของอุทกภัยที่มีต่อระบบนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลังเกิดอุทกภัยอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีระบบนิเวศ (Ecosystem Theory)

ทฤษฎีระบบนิเวศเป็นแนวคิดที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม โดย Tansley (1935) [5] ได้เสนอแนวคิดระบบนิเวศ (ecosystem) ว่าเป็นหน่วยพื้นฐานของธรรมชาติที่ประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ระบบนิเวศมีความสามารถในการรักษาสมดุลและฟื้นตัวจากการรบกวน (resilience) แต่เมื่อเกิดภัยพิบัติขนาดใหญ่อาจส่งผลกระทบต่อโครงสร้างและหน้าที่ของระบบนิเวศ

Odum (1971) [6] ได้อธิบายถึงความหมายของระบบนิเวศ มีองค์ประกอบสำคัญ คือ การไหลของพลังงาน วัฏจักรของสารอาหาร และความหลากหลายทางชีวภาพ การเกิดอุทกภัยส่งผลกระทบต่อทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ การชะล้างหน้าดิน และการสูญเสียแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต

Holling (1973) [7] เสนอแนวคิดเรื่องความยืดหยุ่นของระบบนิเวศ (ecological resilience) ซึ่งหมายถึง ความสามารถของระบบนิเวศในการดูดซับการรบกวนและฟื้นตัวกลับสู่สภาวะเดิม แนวคิดนี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษาผลกระทบจากอุทกภัยและแนวทางการฟื้นฟูระบบนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

ทฤษฎีการจัดการภัยพิบัติ (Disaster Management Theory)

วงจรการจัดการภัยพิบัติ (Disaster Management Cycle) ที่เสนอโดย National Governors' Association (1979) [8] แบ่งการจัดการภัยพิบัติออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ การบรรเทาผลกระทบ (mitigation) การเตรียมความพร้อม (preparedness) การตอบสนอง (response) และการฟื้นฟู (recovery) แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการวางแผนจัดการกับอุทกภัยและการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว

Quarantelli (1998) [9] ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกระยะของการจัดการภัยพิบัติ โดยชุมชนท้องถิ่นมีความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการเตรียมความพร้อมและการฟื้นฟูอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิจัยนี้

Coppola (2015) [10] ได้เสนอแนวคิดการจัดการภัยพิบัติแบบบูรณาการ (integrated disaster management) ที่เชื่อมโยงการจัดการความเสี่ยงภัย การพัฒนาที่ยั่งยืน และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สามารถลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติในอนาคต

ทฤษฎีการจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Management Theory)

ทฤษฎีการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Theory) ตามแนวคิดของ World Tourism Organization (UNWTO, 2004) [11] กำหนดว่าการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องคำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ

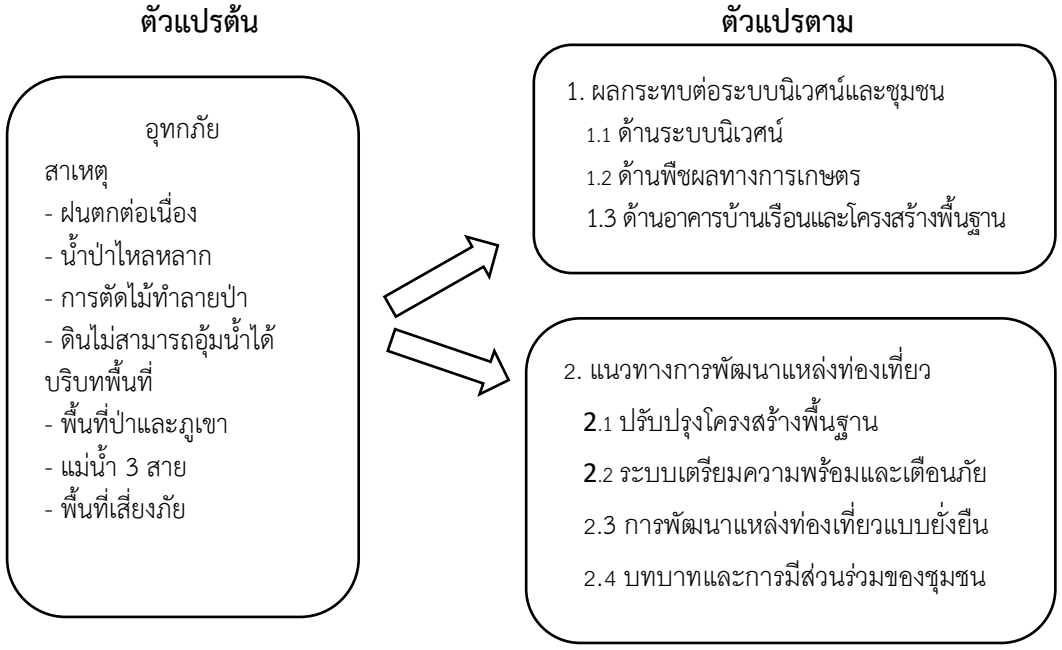
สังคม และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันและอนาคต โดยตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว อุตสาหกรรม สิ่งแวดล้อม และชุมชนท้องถิ่น

Butler (1980) [12] เสนอทฤษฎีวงจรชีวิตของแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Area Life Cycle - TALC) ที่อธิบายการพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่การค้นพบ การพัฒนา การเจริญเติบโต การอิ่มตัว และการเสื่อมถอยหรือฟื้นฟู การเกิดภัยพิบัติสามารถทำให้แหล่งท่องเที่ยวเข้าสู่ระยะเสื่อมถอยอย่างกะทันหัน และจำเป็นต้องมีการฟื้นฟูเพื่อนำกลับสู่วงจรการพัฒนาอีกครั้ง

Inskeep (1991) [13] เสนอแนวทางการวางแผนการท่องเที่ยวแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลังอุทกภัยในการวิจัยนี้

Hall (2008) [14] ได้เสนอแนวคิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในภาวะวิกฤต (crisis management in tourism) ที่เน้นความสำคัญของการเตรียมความพร้อม การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการฟื้นฟูภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวหลังเกิดภัยพิบัติ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้ศึกษาได้มีการศึกษาข้อมูลจากการรวบรวมเอกสาร บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สอดคล้องกับบริบท สภาพพื้นที่ ลักษณะทางภูมิประเทศของพื้นที่ รวมไปถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งประกอบไปด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเฉลิม จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่กรมอุทยาน

แห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ประจำอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป จำนวน 1 คน และประชาชนในพื้นที่ จำนวน 4 คน รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้นจำนวน 6 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลที่สำคัญ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล เพื่อรวบรวมข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักในประเด็นที่เกี่ยวข้อง และมีความสำคัญทั้งนี้แบบสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถให้ข้อมูลได้ถูกต้อง ครบถ้วนตามประเด็นที่ต้องการศึกษาและเป็นลำดับขั้นตอน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 6 คน ซึ่งได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเฉลิม จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ประจำอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป จำนวน 1 คน และประชาชนในพื้นที่ จำนวน 4 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) การสัมภาษณ์ใช้เวลาครั้งละประมาณ 15 นาทีต่อคน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ ลักษณะทางภูมิประเทศ และสถานการณ์อุทกภัยในพื้นที่ศึกษา เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์และสนับสนุนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ให้มีความสมบูรณ์และครบถ้วนยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาถอดเสียงและจัดทำเป็นเอกสาร จากนั้นจึงจำแนกและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ ผลกระทบของอุทกภัยต่อระบบนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป และแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลังเกิดอุทกภัย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากเอกสาร บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเปรียบเทียบและสังเคราะห์กับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อหาความสอดคล้องและข้อแตกต่าง จากนั้นจึงสรุปประมวลผลและนำเสนอในเชิง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผลกระทบของอุทกภัยต่อระบบนิเวศและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป ตำบลเฉลิม อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาสผู้วิจัยได้มีการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ด้านผลกระทบที่เกิดจากอุทกภัย

อุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโปได้ประสบกับเหตุการณ์น้ำท่วมอย่างรุนแรงส่งผลให้สภาพของน้ำตกได้รับความเสื่อมโทรม หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว แหล่งน้ำในพื้นที่ได้เปลี่ยนทิศทาง ซึ่งส่งผลให้สะพานตื้นเขิน เส้นทางที่ใช้สัญจรในการเข้าถึงพื้นที่ได้รับความเสียหาย โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเฉลิม ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ เนื่องจากน้ำตกซีโปอยู่ภายใต้การดูแลของอุทยานแห่งชาติ อีกทั้งยังทำให้ผลผลิตทาง

การเกษตรของประชาชนในพื้นที่ได้รับความเสียหาย ทั้งนี้พื้นที่ยังไม่เคยประสบกับปัญหาดังกล่าวมาก่อน โดยความเสียหายเกิดขึ้นในช่วงสองปีที่ผ่านมา ตามคำกล่าวอ้าง ดังนี้

“....เมื่อสองปีที่แล้วน้ำตกซีโปได้เกิดน้ำท่วมหนักทำให้บ้านของชาวบ้านพังเสียหาย...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 19 มีนาคม 2568)

“....เมื่อปี 2566 เกิดน้ำท่วมใหญ่น้ำป่าไหลหลากผลกระทบที่ตามมาก็คือน้ำตกได้รับความเสียหาย...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2, สัมภาษณ์วันที่ 19 มีนาคม 2568)

“....ได้เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่น้ำป่าไหลหลากทำให้ประชาชนไม่ทันได้ตั้งตัว...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 3, สัมภาษณ์วันที่ 19 มีนาคม 2568)

“....ได้เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ทิศทางของน้ำได้เปลี่ยนไปจากเดิม...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 4, สัมภาษณ์วันที่ 19 มีนาคม 2568)

“....บ้านเรือนได้รับความเสียหายจากการอุทกภัยที่ผ่านมา ชาวบ้านต้องอพยพยามค่ำคืน...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 5, สัมภาษณ์วันที่ 20 ตุลาคม 2568)

“....ไฟฟ้าถูกตัดขาดเนื่องจากเสาไฟฟ้าล้ม และเส้นทางมีน้ำท่วมสูงทำให้ไม่สามารถสัญจรได้...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 6, สัมภาษณ์วันที่ 20 ตุลาคม 2568)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า เหตุการณ์อุทกภัยครั้งใหญ่ที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโปในช่วงสองปีที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบรุนแรงและกว้างขวาง โดยนอกจากจะทำให้สภาพของน้ำตกซีโปเสื่อมโทรม และทิศทางของแหล่งน้ำเปลี่ยนทิศทาง จึงส่งผลให้สะพานตื้นเขิน อีกทั้งยังสร้างความเสียหายแก่เส้นทางสัญจร และบ้านเรือนประชาชนอย่างหนัก ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ต้องอพยพยามค่ำคืน รวมถึงผลผลิตทางการเกษตรเสียหายเป็นวงกว้าง อีกทั้งยังทำให้ไฟฟ้าถูกตัดขาด ซึ่งความเสียหายเหล่านี้เป็นปัญหาที่องค์การบริหารส่วนตำบลเฉลิมไม่สามารถแก้ไขได้โดยตรง เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ภายใต้การดูแลของอุทยานแห่งชาติ

2. ด้านการฟื้นฟูหลังจากได้รับผลกระทบ

ปริมาณน้ำฝนที่ตกหนักอย่างต่อเนื่องทำให้ดินไม่สามารถรองรับน้ำไว้ได้ อีกทั้งยังมีการตัดไม้ทำลายป่าซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ รวมข้อจำกัดทางด้านกฎหมายทำให้หน่วยงานไม่สามารถเข้าไปดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ตามคำกล่าวอ้าง ดังนี้

“....ทาง อบต. ไม่สามารถเข้าไปดูแลพื้นที่ดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากพื้นที่นั้นอยู่อยู่ภายใต้การดูแลของอุทยาน แต่ได้ดำเนินตามอำนาจหน้าที่ที่มี...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 19 มีนาคม 2568)

“...ชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจกันในการซ่อมแซมแหล่งน้ำ...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2, สัมภาษณ์วันที่ 19 มีนาคม 2568)

“...ทีมงานผู้ใหญ่บ้านไม่สามารถเข้าไปดูแลพื้นที่ได้เท่าที่ควรติดปัญหาด้านกฎหมาย...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 3, สัมภาษณ์วันที่ 19 มีนาคม 2568)

“...การทำงานต้องประสานงานกันหลายหน่วยงานทำให้เกิดความล่าช้า...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 4, สัมภาษณ์วันที่ 19 มีนาคม 2568)

“....อบต. เข้าไปให้ความช่วยเหลือในระหว่างประสบอุกทกภัย หลังประสบอุทกภัย มีหน่วยงานเข้าไปเยียวยาและให้ความช่วยเหลือ...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 5, สัมภาษณ์วันที่ 20 ตุลาคม 2568)

“....มีกลุ่มจิตอาสาจากต่างพื้นที่เข้าไปมอบของช่วยเหลือ และชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงทำอาหารแจก...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 6, สัมภาษณ์วันที่ 20 ตุลาคม 2568)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ปริมาณน้ำฝนที่ตกหนักต่อเนื่องร่วมกับการทำลายป่าเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดภัยพิบัติและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างรุนแรง ขณะเดียวกันการแก้ไขปัญหามีข้อจำกัดทางกฎหมาย เนื่องจากพื้นที่อยู่ภายใต้การดูแลของอุทยาน ทำให้หน่วยงานท้องถิ่นไม่สามารถเข้าดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและเต็มที่

3. ด้านการฟื้นฟูระบบนิเวศและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การฟื้นฟูอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการเนื่องจากต้องคำนึงถึงผลกระทบทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการคงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติ แต่อย่างไรก็ตามหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการฟื้นฟูเบื้องต้นตามอำนาจหน้าที่ที่หน่วยงานได้รับ และภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในการฟื้นฟู ตามคำกล่าวอ้างดังนี้

“....อบต. จะมีโครงการปลูกต้นไม้หญ้าแฝก และปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 19 มีนาคม 2568)

“...รณรงค์การอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อฟื้นฟูอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป....” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2, สัมภาษณ์วันที่ 19 มีนาคม 2568)

“...หลังจากเกิดอุทกภัยทางของผู้ใหญ่บ้านได้เชิญชวนชุมชนปลูกต้นไม้เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเหมือนที่เคยเป็น....” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 3, สัมภาษณ์วันที่ 19 มีนาคม 2568)

“....ประชาชนให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ธรรมชาติมากขึ้น...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 4, สัมภาษณ์วันที่19 มีนาคม 2568)

“....ชาวบ้านในพื้นที่มีความหวังว่าน้ำตกจะกลับมาสวยงามเหมือนเดิม และรอดูว่าหน่วยงานจะแก้ปัญหาอย่างไร...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 5, สัมภาษณ์วันที่ 20 ตุลาคม 2568)

“....ปกติขายของกินอยู่ที่น้ำตก หลังจากกเกิดอุทกภัยทำให้เสียรายได้...” (ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 6, สัมภาษณ์วันที่ 20 ตุลาคม 2568)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า การฟื้นฟูอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโปหลังประสบอุทกภัย จำเป็นต้องใช้ระยะเวลา โดยให้ความสำคัญกับการคงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) ได้เริ่มดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ด้วยโครงการ ปลูกต้นไม้ หญ้าแฝก และปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ขณะเดียวกันภาคประชาชนและชุมชน ก็มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูผ่านการรณรงค์อนุรักษ์ธรรมชาติ และการเชิญชวนปลูกต้นไม้ เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ ส่งเสริมให้น้ำตกกลับมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกครั้ง

สรุป และอภิปรายผล

จากผลการวิจับ พบว่า ผลกระทบของอุทกภัยต่อระบบนิเวศของอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป ได้รับความเสียหายในหลายมิติ ดังนี้

1. ผลกระทบด้านระบบนิเวศน์ ผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของสุวิทย์ และคณะ (2563) [15] ที่ศึกษาผลกระทบของอุทกภัยในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ภาคเหนือ พบว่าน้ำป่าไหลหลากส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเส้นทางน้ำธรรมชาติและการพังทลายของดิน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของประเสริฐ และคณะ (2562) [16] ที่ระบุว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการไหลของน้ำส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศ ฝนที่ตกต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหลายวันติดต่อกัน ส่งผลให้เกิดปริมาณน้ำสะสมเป็นจำนวนมากทำให้ดินไม่สามารถอุ้มน้ำได้ ทำให้เกิดน้ำป่าไหลหลากจากบนเทือกเขาไหลลงมายังพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป อีกทั้งน้ำป่าได้พัดพาต้นไม้ขนาดใหญ่ หน้าดิน ก้อนหิน มากองรวมกันทำให้ปิดทางน้ำเดิม ส่งผลให้น้ำมีการเปลี่ยนเส้นทางไหลไปสู่ชุมชน สวนผลไม้ บ้านเรือน สถานที่ราชการได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังปรากฏร่องรอยของเส้นทางน้ำที่เกิดจากน้ำป่าไหลหลากได้อย่างชัดเจน

2. ผลกระทบด้านพืชผลทางการเกษตร การสูญเสียพืชผลทางการเกษตรที่พบในการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของวิชัย และคณะ (2564) [17] ที่ศึกษาผลกระทบของอุทกภัยต่อการเกษตรในพื้นที่ภาคใต้ พบว่าเกษตรกรสูญเสียพืชผลไร่นา รวมถึงไม้ผลเศรษฐกิจ เช่น ทุเรียน ลองกอง และเงาะ ซึ่งเป็นพืชผลเศรษฐกิจหลักของภูมิภาค ทั้งนี้ จิรศักดิ์ และคณะ (2561) [18] ยังได้ระบุถึงผลกระทบระยะยาวต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชนเกษตรกรในพื้นที่เสี่ยงภัยจากสถานการณ์น้ำป่าไหลหลากที่เกิดขึ้นในขณะนั้นได้พัดพาสิ่งต่าง ๆ ให้ไหลไปตามน้ำ รวมไปถึงพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้านในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็น ต้นทุเรียน ต้นลองกอง ต้นเงาะ ต้นสตอ ไม้ยืนต้นและผลผลิตทางเกษตรอื่น ๆ ของชาวบ้านได้รับผลกระทบด้วย อีกทั้งบางรายสวนผลไม้ได้รับผลกระทบจากดินสไลด์ทำให้ต้องสูญเสียพื้นที่ทำกินไปโดยสิ้นเชิง

3. ผลกระทบด้านอาคารบ้านเรือนและโครงสร้างพื้นฐาน ความเสียหายต่อบ้านเรือนและโครงสร้างพื้นฐานที่พบในการศึกษานี้ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของอนุชา และคณะ (2563) [19] ที่ศึกษาผลกระทบของน้ำท่วมฉับพลันต่อการกัดเซาะและตะกอนในลำน้ำป่าต้นน้ำ พบว่า การพัดพาต้นไม้ขนาดใหญ่ หน้าดิน ก้อนหิน (ตะกอน) ที่มากองรวมกันนั้น เป็นกลไกสำคัญของการกัดเซาะลำน้ำ ซึ่งส่งผลให้เกิดการปิดกั้นทางน้ำเดิมและการเปลี่ยนเส้นทางไหลของน้ำในที่สุด นอกจากนี้ ประชาชนในพื้นที่จำนวนไม่น้อยที่ได้รับความเสียหายจากสถานการณ์น้ำป่าไหลหลาก โดยบางรายบ้านเรือนถูกน้ำท่วมสูง 1 เมตร บางรายบ้านเรือนถูกท่วมสูงมากกว่า 2 เมตร และบางรายไม่สามารถอพยพได้ทันทำให้ติดอยู่ในบ้านรอคอยความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งประกอบด้วย เด็ก สตรี และผู้สูงอายุ รวมไปถึงสถานที่ราชการได้รับความเสียหายเช่นกัน

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลให้ถนนที่เป็นเส้นทางหลักในการสัญจรของประชาชนในพื้นที่ถูกตัดขาดไม่สามารถใช้สัญจรได้ตามปกติ ไฟฟ้าถูกตัดขาดเนื่องจากเสาไฟฟ้าล้ม ทำให้ในพื้นที่ต้องอยู่ท่ามกลางความมืดมิดเป็นระยะเวลา 3 คืน ระบบน้ำประปาภูเขาได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ด้วย ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ไม่มีแหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค และการดำรงชีพทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันของประชาชาชรในพื้นที่ในการซ่อมแซมระบบน้ำประปาให้สามารถกลับมาใช้งานได้ดังเดิม

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลังเกิดอุทกภัยอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป พบว่า การพัฒนาและการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโปหลังจากเกิดอุทกภัยต้องอาศัยแนวทางที่มุ่งเน้นความยั่งยืนและการลดความเสี่ยงในอนาคต ดังนี้

1. ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน การเสริมสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่ทนทานต่อภัยธรรมชาติเป็นรากฐานสำคัญของการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว แนวทางนี้สอดคล้องกับการศึกษาของประพันธ์ และสุรชัย (2564) [20] ศึกษากรณีอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ หลังเกิดดินถล่ม พบว่าการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่คำนึงถึงความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติมีความคุ้มค่าในระยะยาวมากกว่าการซ่อมแซมแบบชั่วคราว ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวจำเป็นจะต้องดำเนินแก้ไขสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในการเดินทาง ไม่ว่าจะเป็น ถนน สะพาน ให้ดำเนินการซ่อมแซมให้มีความแข็งแรงคงทน สามารถรองรับสถานการณ์ที่ไม่คาดฝันหรือมีคามทนทานต่อภัยธรรมชาติที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยว

2. ระบบเตรียมความพร้อมและเตือนภัย การวิเคราะห์สถานการณ์ วิเคราะห์ประมาณน้ำฝนล่วงหน้า แนวคิดนี้สอดรับกับงานวิจัยของ ชัยวัฒน์ และคณะ (2565) [21] ที่พัฒนาระบบเตือนภัยน้ำป่าไหลหลากสำหรับแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือ โดยใช้เทคโนโลยี IoT และ AI ในการวิเคราะห์ปริมาณน้ำฝน พบว่าสามารถเตือนภัยล่วงหน้าได้ 2-4 ชั่วโมง ช่วยให้มีเวลาอพยพนักท่องเที่ยวได้ทัน เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาของ สุภาพร และณัฐพล (2563) [22] ที่ศึกษาระบบเตือนภัยในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ พบว่าความสำเร็จของระบบเตือนภัยขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัย คือ ความแม่นยำของข้อมูล ความรวดเร็วในการสื่อสาร และความเข้าใจของผู้รับสาร ซึ่งแนวทางของซีโปควรเน้นการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และชุมชนในการใช้ระบบอย่างมีประสิทธิภาพด้วยทำให้สามารถเตรียมความพร้อมในการรับมืออุทกภัยที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต รวมถึงสามารถระบุพื้นที่เสี่ยงที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต การจัดทำแผนการรับมือสถานการณ์ฉุกเฉิน ไม่ว่าจะเป็น อุทกภัย ดินถล่ม เพื่อลดความเสี่ยงและเพิ่มความปลอดภัย อีกทั้งการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเตือนภัยล่วงหน้าให้แก่ชุมชน ประชาชนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวในการเตรียมความพร้อมรับมือได้ทัน

3. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แนวคิดการใช้พื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้กรณีศึกษาสอดคล้องกับงานของ มนัสนันท์ และคณะ (2566) [23] ที่เสนอแนวทางการพัฒนา "Disaster Tourism" หรือการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้จากภัยพิบัติ ซึ่งมีตลาดเฉพาะกลุ่มที่สนใจเรียนรู้กระบวนการฟื้นฟูและการปรับตัวของระบบนิเวศ อย่างไรก็ตาม ต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการใช้ประโยชน์จากความทุกข์ของชุมชนในเชิงพาณิชย์มากเกินไป จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวระบบนิเวศเชิงอนุรักษ์ ศึกษาเส้นทางตามธรรมชาติ ส่งเสริมให้เป็นสถานที่เรียนรู้เชิงระบบนิเวศ และเป็นพื้นที่การเรียนรู้กรณีศึกษาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และกระตุ้นการลงทุนในพื้นที่ ให้ประชาชนมีรายได้จากการขายสินค้า และบริการภายในท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว

4. บทบาทและการมีส่วนร่วมของชุมชนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์ที่สร้างความยั่งยืน แนวทางนี้สอดคล้องอย่างยิ่งกับการศึกษาของ พิมพ์ใจ และเกรียงไกร (2563) [24] ที่วิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา หลังประสบอุทกภัย พบว่าชุมชนที่มีส่วนร่วมในการวางแผนและบริหารจัดการมีความพร้อมรับมือภัยพิบัติสูงกว่าชุมชนที่ไม่มีส่วนร่วมถึง 2.5 เท่า ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามีส่วนร่วม เข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ สนับสนุนผลิตภัณฑ์ บริการ อาหารพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน ครัวเรือน อีกทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว สามารถกระจายรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจในพื้นที่ได้ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควรคำนึงถึงการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ปลอดภัยและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดตั้งระบบเตือนภัยน้ำป่าไหลหลากที่เชื่อมโยงข้อมูลปริมาณน้ำฝน พร้อมทั้งกำหนดเส้นทางอพยพที่ชัดเจนและฝึกซ้อมร่วมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

2. ควรร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวที่มุ่งเน้น การฟื้นฟูและเรียนรู้จากภัยพิบัติ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

[1] สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2566). *แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยของภาครัฐ.* สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

[2] สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดนราธิวาส. (2567). *เอกสารบรรยายเรื่อง การแจ้งเตือนภัยในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติจังหวัดนราธิวาส***.** (เอกสารไม่ตีพิมพ์). https://pmua.or.th/wp-content/uploads/2024/07/

[3] กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า. (2567). *รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย บินลงใต้ สำรวจความเสียหายอุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป พร้อมมอบถุงยังชีพและให้กำลังใจแก่ผู้ประสบภัยในพื้นที่*. https://www.southpeace.go.th/?p=91497

[4] เทศบาลตำบลรือเสาะ. (2563). *ข้อมูลพื้นฐานและผลกระทบจากอุทกภัยในพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป***.** https://www.ruesoa.go.th/

[5] Tansley, A. G. (1935). The use and abuse of vegetational concepts and terms. *Ecology, 16*(3), 284-307.

[6] Odum, E. P. (1971). *Fundamentals of ecology* (3rd ed.). W. B. Saunders Company.

[7] Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics, 4*(1), 1-23.

[8] National Governors' Association. (1979). *Emergency preparedness project: Final report*. National Governors' Association, Center for Policy Research.

[9] Quarantelli, E. L. (1998). *What is a disaster? Perspectives on the question*. Routledge.

[10] Coppola, D. P. (2015). *Introduction to international disaster management* (3rd ed.). Butterworth-Heinemann.

[11] World Tourism Organization. (2004). *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook*. UNWTO.

[12] Butler, R. W. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources. *Canadian Geographer, 24*(1), 5-12.

[13] Inskeep, E. (1991). *Tourism planning: An integrated and sustainable development approach*. Van Nostrand Reinhold.

[14] Hall, C. M. (2008). Tourism and disaster recovery: The case of the Indian Ocean tsunami. In A. Pizam & Y. Mansfeld (Eds.), *Tourism, security and safety* (pp. 239-255). Butterworth-Heinemann.

[15] สุวิทย์, ส., มานะ, ม., & ปรีชา, ป. (2563). ผลกระทบของอุทกภัยในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ภาคเหนือ. *วารสารสิ่งแวดล้อม, 25*(2), 150-165.

[16] ประเสริฐ, ป., และคณะ (2562). การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการไหลของน้ำส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศ. *วารสารนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม*, *18*(4), 210-225.

[17] วิชัย, ว., และคณะ (2564). ผลกระทบของอุทกภัยต่อการเกษตรและไม้ผลเศรษฐกิจในพื้นที่ภาคใต้. *วารสารเกษตรศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ*, *55*(3), 401-415.

[18] จิรศักดิ์, จ., และคณะ (2561). ผลกระทบระยะยาวต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชนเกษตรกรในพื้นที่เสี่ยงภัยจากสถานการณ์น้ำป่าไหลหลาก. *วารสารการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน, 2*(1), 1-15.

[19] อนุชา, อ., และคณะ (2563). ผลกระทบของน้ำท่วมฉับพลันต่อการกัดเซาะและตะกอนในลำน้ำป่าต้นน้ำ. *วารสารชลศาสตร์และธรณีวิทยา*, *10*(1), 35-50.

[20] ประพันธ์, ป., & สุรชัย, ส. (2564). *โครงสร้างพื้นฐานที่ทนทานต่อภัยธรรมชาติ: ศึกษากรณีอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ หลังเกิดดินถล่ม*.

[21] ชัยวัฒน์, ช., สมศักดิ์, ส., & วีระ, ว. (2565). ระบบเตือนภัยน้ำป่าไหลหลากสำหรับแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือ. ใน *รายงานการประชุมวิชาการเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศแห่งชาติ ครั้งที่ 15* (น. 112-120). สมาคมเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ.

[22] สุภาพร, ส., & ณัฐพล, ณ. (2563). ระบบเตือนภัยในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์: ปัจจัยสู่ความสำเร็จและความท้าทาย. *วารสารการจัดการภัยพิบัติ*, *4*(2), 15-30.

[23] มนัสนันท์, ม., และคณะ (2566). แนวทางการพัฒนา "Disaster Tourism" เพื่อการฟื้นฟูระบบนิเวศหลังภัยพิบัติ. *วารสารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*, *12*(3), 55-70.

[24] พิมพ์ใจ, พ., & เกรียงไกร, ก. (2563). การท่องเที่ยวโดยชุมชนหลังประสบอุทกภัยในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา. *วารสารวิจัยสังคมศาสตร์*, *15*(1), 120-135.

บทความวิจัย

การบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของนิสิต ในฐานะพลเมืองตื่นรู้ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Managing Extracurricular Activities to Foster Leadership and Civic Awareness among Students at Thaksin University

จิดาภา สุวรรณฤกษ์
Jidapa Suwannarurk
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
Faculty of Education, Thaksin University
E-mail: jidapa@tsu.ac.th
This article is presented in the 21st National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26,2025

Received: August 15, 2025; Revised: March 3, 2026; Accepted: April 20, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่ส่งเสริมภาวะผู้นำของนิสิตในฐานะพลเมืองตื่นรู้ ณ มหาวิทยาลัยทักษิณ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนิสิตแกนนำสโมสรนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ จำนวน 5 คน ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต และผู้ประสานงานรายวิชา จำนวน 2 คน รวมถึงการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของนิสิตที่เรียนรายวิชาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองและวิธีครูบนฐานชุมชนแห่งการเรียนรู้และพลเมือง จำนวน 60 คน

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพควรเน้นการมีส่วนร่วมของนิสิตทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน ดำเนินงาน จนถึงการประเมินผล โดยกิจกรรมที่ส่งเสริมภาวะผู้นำได้ดี กิจกรรมจิตอาสาและบริการชุมชนที่เปิดโอกาสให้นิสิตได้แสดงบทบาทผู้นำจริงในสถานการณ์จริง การบูรณาการกับรายวิชาเรียนและการมีพี่เลี้ยงหรืออาจารย์ที่ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยเสริมที่สำคัญ ข้อเสนอแนะ ควรพัฒนาระบบสนับสนุนและการจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนานิสิตให้เป็นผู้นำที่มีจิตสาธารณะและจิตสำนึกพลเมืองอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารกิจกรรม; ภาวะผู้นำ; พลเมืองตื่นรู้; นิสิต; กิจกรรมนอกชั้นเรียน

Abstract

This research aims to examine the management of extracurricular activities that enhance student leadership as active citizens at Thaksin University. A qualitative research approach was employed to gather in-depth insights. Data were collected through interviews with five student leaders from the Faculty of Education Student Club, two key informants including the Assistant Dean for Student Affairs and the course coordinator, as well as participant observation of 60 students enrolled in the course “Education for Citizenship and Teaching

Methods Based on Communities of Learning and Citizenship" while they engaged in extracurricular activities.

The findings revealed that effective extracurricular activity management should actively involve students in all phases—planning, implementation, and reflection. Activities that promote leadership most effectively include volunteer work and community service projects that allow students to engage directly with real social issues and take on authentic leadership roles. Integration of extracurricular experiences with academic content and continuous mentoring by instructors or facilitators were also found to be essential in fostering responsible and civic-minded leadership. The role of support systems, including clear guidelines, training for activity facilitators, and institutional backing, was identified as a critical success factor in sustaining meaningful student engagement.

Keywords: Activity Management; Leadership; Active Citizenship; Higher education; Extracurricular learning

บทนำ

ในยุคที่สังคมโลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความท้าทายทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ได้ส่งผลให้การพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีภาวะผู้นำมีจิตสำนึกพลเมือง และมีความตื่นรู้ต่อบทบาทหน้าที่ของตนในสังคม กลายเป็นภารกิจสำคัญของการศึกษา โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีหน้าที่ผลิตพลเมืองที่มีคุณภาพเข้าสู่สังคมไทยและประชาคมโลก ภาวะผู้นำในบริบทของนิสิต หมายถึง ความสามารถในการชักนำหรือกระตุ้นให้บุคคลหรือกลุ่มปฏิบัติตามเป้าหมายร่วมกันด้วยความสมัครใจ โดยเน้นการสร้างแรงจูงใจ การแก้ไขปัญหา และการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสิน [1] สำหรับนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ซึ่งมีบทบาท สำคัญในการผลิตครูและผู้นำทางการศึกษา การพัฒนาภาวะผู้นำจึงเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อให้พวกเขาสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการศึกษาที่มีคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิผล

คณะศึกษาศาสตร์เป็นสถาบันหลักในการพัฒนานักการศึกษาและผู้นำทางการศึกษาที่มีคุณภาพ ผ่านการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ ความคิดสร้างสรรค์ และจิตสำนึกพลเมือง เพื่อเตรียมความพร้อมให้นิสิตสามารถตอบสนองต่อความท้าทายและความเปลี่ยนแปลงในระบบการศึกษาและสังคมตามที่ระบุไว้คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ [2] การเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) นั้นบุคคลต้องมีความตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนในสังคม มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และพร้อมมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติอย่างต่อเนื่องการพัฒนานิสิตให้เป็นพลเมืองตื่นรู้จึงถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างสังคมประชาธิปไตยและการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในบริบทของกฎหมายไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 [3] และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 [4] ได้กำหนดกรอบและเจตนารมณ์ในการส่งเสริมสิทธิและการพัฒนาของเยาวชนให้มีส่วนร่วมในสังคมอย่างสร้างสรรค์

สำหรับนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการผลิตครูและนักการศึกษารุ่นใหม่ การส่งเสริมภาวะผู้นำและพลเมืองตื่นรู้ผ่านกิจกรรมนอกชั้นเรียนเป็นหนทาง ที่สำคัญที่จะช่วยให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้นำที่มีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นิติภูมิ สังข์ทอง [5] ดังนั้นการศึกษาการบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนเพื่อพัฒนา

ภาวะผู้นำและพลเมืองตื่นรู้ของนิสิตในคณะศึกษาศาสตร์ จึงมีความจำเป็นและสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของชาติและความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์งานวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางการบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
2. เพื่อวิเคราะห์ผลของกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่มีต่อการพัฒนาภาวะผู้นำและความเป็นพลเมืองตื่นรู้ของนิสิต

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการบริหารการจัดกิจกรรมนอกชั้นเรียน

ความหมายของการบริหารกิจกรรมนอกชั้นเรียน ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้ [6-9] การบริหารกิจกรรมนอกชั้นเรียน จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แนวคิดจิตวิทยาสังคม และสิ่งแวดล้อม ในส่วนด้านจิตวิทยาสังคมให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นรายบุคคล เน้นกระบวนการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน บรรยากาศในการเรียนผ่านกระบวนการกลุ่ม และแนวคิดทางด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญผ่านประสบการณ์ตรง และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติส่งแวดล้อม รวมทั้งมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เน้นประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ส่งผลถึงการเรียนรู้ของผู้เรียน

หลักการและความสำคัญของการบริหารกิจกรรมนอกชั้นเรียน [10] เป็นการขยายความคิด ความรู้ เพิ่มพูนทักษะ เช่น การฝึกการสังเกต สำรวจ จดบันทึก การวางแผน การจัดสรรทรัพยากร และมีการดำเนินงาน เรียนรู้จากของจริงและ สิ่งที่ผู้เรียนสนใจและค้นคว้าเพิ่มเติมจากสถานที่จริง เปิดโลกทัศน์ รวมทั้งการทำกิจกรรมนอกชั้นเรียนมีบรรยากาศที่ดี และการแก้ปัญหา และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีความรับผิดชอบ เห็นคุณค่า สร้างจิต สำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการเรียนที่เน้นประสบการณ์ ที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์เรียนรู้จากสภาพการณ์จริง เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนให้เกิดความสมดุลระหว่างการเรียนในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาสติปัญญา สังคม อารมณ์ จิตใจและพัฒนาร่างกาย ฝึกความ รับผิดชอบ มีความเป็นผู้นำมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น วัด มัสยิด พิพิธภัณฑ์ ตลาด ห้องสมุด สวนสาธารณะ เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

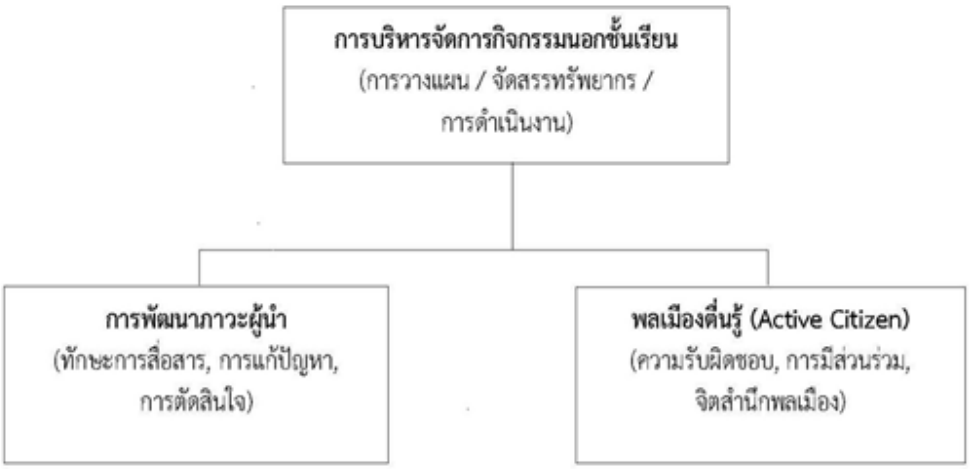
ภาวะผู้นำ เป็นเรื่องที่มนุษย์ต้องการการยอมรับ ในองค์การหรือหน่วยงานผู้นำเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวขององค์การ ผู้นำเป็นบุคคลที่มีอำนาจแลอิทธิพลในการบังคับบัญชา มีทักษะการสื่อสาร การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ และการมอบหมายงานในการกำกับดูแลให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์การ รวมทั้งผู้นำเป็นผู้ประสานงานความต้องการจองบุคคล ความต้องการของงานและองค์การ

ความหมายของภาวะผู้นำ [11] เป็นกระบวนการในการใช้ความสามารถเฉพาะตัวของบุคคลในการโน้มน้าวใจให้ผู้ปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจและมีส่วนร่วม การแสดงความคิดเห็นของทุกฝ่าย เพื่อให้องค์กรไปสู้ความสำเร็จ

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองตื่นรู้

จากเอกสารและนักวิชาการได้กล่าวไว้ ในเรื่องความหมายของความเป็นพลเมืองตื่นรู้ไว้ว่า เป็นพลเมืองที่ตระหนักในศักยภาพของตนเอง ศรัทธา และเชื่อในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การมีส่วนร่วมและการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลาย ความรับผิดชอบ จิตสำนึกความเป็นพลเมือง ตระหนักในบทบาท หน้าที่ สิทธิ และเสรีภาพ ความเท่าเทียมกันและเป็นธรรม มีความเป็นเหตุเป็นผล มีความ ปรารถนาดีต่อชาติบ้านเมือง และยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เน้นกระบวนการบริการสังคม การลงมือทำเพื่อกิจกรรมสังคม สะท้อนความคิดและมองเห็นความสำคัญของกิจกรรมอาสา มีจิตสาธารณะ [12]

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากภาพดังกล่าว เป็นการบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนเป็นฐานสำคัญที่ช่วยพัฒนา ภาวะผู้นำของนิสิต ภาวะผู้นำที่พัฒนาขึ้นจะส่งเสริมให้นิสิตกลายเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่มีความรับผิดชอบและพร้อมมีส่วนร่วมในสังคม

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการสำรวจและวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียน และศึกษาผลกระทบต่อการพัฒนาภาวะผู้นำและพลเมืองตื่นรู้ของนิสิต

ผู้ให้ข้อมูล นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ที่เข้าร่วมกิจกรรมนอกชั้นเรียน จำนวน 60 คน นิสิตแกนนำสโมสรนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ จำนวน 5 คน ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายกิจกรรมนิสิตและผู้ประสานงานรายวิชา จำนวน 2 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับนิสิตแกนนำและผู้บริหารและผู้ประสานงานรายวิชา การสังเกตพฤติกรรม (Participant Observation) ในกิจกรรมนอกชั้นเรียนของนิสิต การเก็บรวบรวมเอกสารและบันทึกที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสกัดแนวคิดและรูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรม การตีความข้อมูลเชิงคุณภาพ (Interpretative Analysis) เพื่อทำความเข้าใจผลของกิจกรรมต่อภาวะผู้นำและพลเมืองตื่นรู้ข

ขั้นตอนการดำเนินงาน เตรียมเครื่องมือการวิจัย เช่น แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึก สังเกตการณ์ ขออนุญาตและเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ผลการวิจัย สรุปผลและจัดทำรายงานวิจัย

ภาพที่ 2 วิธีการดำเนินงานวิจัย

ผลการวิจัย

1. รูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียน

จากการศึกษาพบว่า คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ มีรูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่เน้นการมีส่วนร่วมของนิสิตเป็นสำคัญ โดยฝ่ายกิจกรรมนิสิตและสโมสรนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม ซึ่งกลไกนี้ช่วยกระตุ้นให้นิสิตมีบทบาทเชิงรุกในการเสนอแนะและจัดกิจกรรมตามความสนใจและความต้องการของกลุ่มนิสิตเอง ฝ่ายกิจกรรมนิสิตทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหลักในการจัดสรรทรัพยากรทั้งด้านงบประมาณ เวลา และสถานที่ ส่วนสโมสรนักศึกษาทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก รวมถึงประสานงานกับอาจารย์ผู้ดูแลรายวิชาและผู้ช่วยคณบดีฝ่ายกิจกรรมนิสิต เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย กิจกรรมที่จัดขึ้นมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์จริง (Experiential Learning) ผ่านการทำงานกลุ่มที่ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและพัฒนาทักษะการสื่อสาร รวมทั้งกิจกรรมบริการสังคมที่ช่วยให้นิสิตได้รับรู้และสัมผัสปัญหาจริงในชุมชน พร้อมฝึกทักษะการแก้ไขปัญหาเชิงปฏิบัติ นอกจากนี้ ยังเน้นการเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำผ่านการประชุมวางแผนและการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน ซึ่งเปิดโอกาสให้นิสิตฝึกฝนการตัดสินใจ การบริหารจัดการ และการประสานงานในสถานการณ์จริง

ตัวอย่างกิจกรรมที่เด่น ได้แก่ โครงการเก็บขยะทางทะเลบริเวณเกาะหนูเกาะแมว ที่ให้นิสิตมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมทางทะเล และโครงการออมเงินออมความดี ณ โรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดสงขลา ที่ส่งเสริมจิตสำนึกการออมและการทำความดีในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นิสิต ได้เรียนรู้และตระหนักถึงบทบาทความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างแท้จริง

โดยสรุป รูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นการบูรณาการระหว่างการเรียนรู้ทางวิชาการและประสบการณ์จริง เพื่อเตรียมความพร้อมให้นิสิตมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็งและเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่พร้อมจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน

2. การพัฒนาภาวะผู้นำของนิสิต

กิจกรรมนอกชั้นเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำของนิสิตอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นผู้นำที่ดี เช่น การสื่อสาร การแก้ไขปัญหา และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ นิสิตจะได้รับโอกาสฝึกฝนทักษะการสื่อสารทั้งในรูปแบบการพูดและการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการเจรจาต่อรองในบริบทกลุ่ม ช่วยให้นิสิตสามารถพัฒนาทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของภาวะผู้นำที่ดี

นอกจากนี้ กิจกรรมนอกชั้นเรียนยังมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์จริง โดยเปิดโอกาสให้นิสิตได้เรียนรู้วิธีวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ การคิดเชิงวิพากษ์ และการร่วมมือกันหาทางออกที่เหมาะสม ซึ่งส่งผลให้นิสิตมีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและมั่นใจในความสามารถของตนเองมากขึ้น

นิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมจึงมีโอกาสแสดงบทบาทผู้นำในกลุ่มอย่างชัดเจน ผ่านการรับผิดชอบงานต่าง ๆ การประสานงานระหว่างสมาชิก และการกระตุ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน สิ่งนี้ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในตนเองและความกล้าแสดงออกทางความคิดและความรู้สึก ทั้งยังส่งเสริมทักษะการทำงานกลุ่ม การทำงานเป็นทีม รวมถึงทักษะเสริมอื่น ๆ เช่น การตัดต่อคลิปวิดีโอ การจัดทำ รายงาน และการจัดแสดงผลงาน ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยให้นิสิตเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพและรับผิดชอบในอนาคต

3. การเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้

นิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมนอกชั้นเรียนมีการแสดงออกถึงความตระหนักรู้ในบทบาทและความรับผิดชอบของตนในฐานะสมาชิกของสังคมและชุมชนอย่างชัดเจน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาและโครงการเพื่อสังคมต่าง ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมจิตสำนึกของนิสิตในเรื่องของการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและการช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

การเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ทำให้นิสิตได้รับประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับความท้าทายและปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจริง เช่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ความเหลื่อมล้ำทางสังคม หรือความขาดแคลนทรัพยากร ซึ่งเปิดโอกาสให้นิสิตได้เรียนรู้ที่จะรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะพลเมืองที่ตื่นรู้และมีความรับผิดชอบ

นอกจากนี้ การเรียนรู้ในบริบทนอกชั้นเรียนยังช่วยพัฒนาทัศนคติที่เปิดกว้างและมีความเข้าใจในความหลากหลายของสังคม ทั้งด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และความคิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความยุติธรรมและความเท่าเทียมทางสังคม

นิสิตที่ได้รับประสบการณ์ดังกล่าวมักมีแนวโน้มที่จะมีความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ต่อผู้อื่น และมีแรงจูงใจที่จะทำงานร่วมกับคนในชุมชนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในสังคมอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น กิจกรรมนอกชั้นเรียนจึงไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความรู้และทักษะเท่านั้น แต่ยังช่วยปลูกฝังคุณลักษณะสำคัญที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองตื่นรู้และรับผิดชอบต่อสังคม เช่น ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การทำงานเป็นทีม และการมีจิตสำนึกในความยุติธรรม

ยกตัวอย่างกิจกรรมที่จัดขึ้น เช่น โครงการออมความดีและการเงินสำหรับพระสงฆ์ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดสงขลา และโครงการเก็บขยะรักษ์สิ่งแวดล้อมทางทะเลบริเวณเกาะหนูเกาะแมว กิจกรรมเหล่านี้ช่วย

ให้นิสิตได้สัมผัสประสบการณ์จริงในการทำงานเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งได้เรียนรู้คุณค่าของการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อชุมชนอย่างแท้จริง

ภาพที่ 3 การจัดกิจกรรมออมความดีและออมเงิน โรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 4 การเก็บขยะและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเกาะหนูเกาะแมว จังหวัดสงขลา

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของนิสิตในฐานะพลเมืองตื่นรู้ มหาวิทยาลัยทักษิณ มีประเด็นดังต่อไปนี้

1. การบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของนิสิต

การบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ มีลักษณะเด่นที่เน้นการสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของนิสิตในทุกขั้นตอน โดยฝ่ายกิจกรรมนิสิต สโมสรนักศึกษา และฝ่ายบริหารร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นระบบและบูรณาการ นิสิตได้รับประสบการณ์ตรงจากการทำงานกลุ่ม กิจกรรมบริการสังคม และการบริหารจัดการงานจริงในสถานการณ์หลากหลาย ซึ่งช่วยเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำอย่างเป็นรูปธรรม นิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและการแสดง

บทบาทผู้นำในกลุ่ม สามารถสื่อสารและประสานงานกับสมาชิกในทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผลตามบริบทของสถานการณ์จริง อีกทั้งยังสามารถบริหารจัดการงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีระบบและเป็นมืออาชีพมากขึ้น

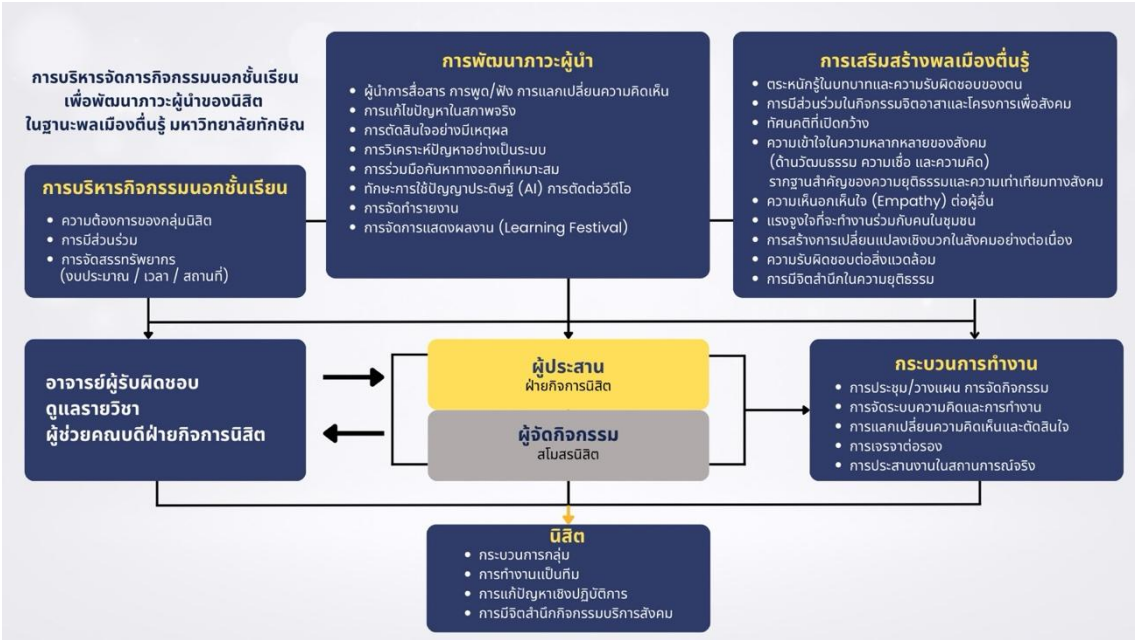
2. การเสริมสร้างภาวะพลเมืองตื่นรู้ของนิสิตผ่านกิจกรรมนอกชั้นเรียน

กิจกรรมนอกชั้นเรียนมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะพลเมืองตื่นรู้ นิสิตแสดงความตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ในการเป็นสมาชิกของชุมชนและ สังคม ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสา โครงการพัฒนาชุมชน และกิจกรรมบริการสังคมต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้นิสิตเรียนรู้การทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน นอกจากนี้ นิสิตยังพัฒนาทัศนคติที่ดีและเปิดกว้างต่อความหลากหลายของสังคม ทั้งในด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และความแตกต่างทางสังคม กิจกรรมดังกล่าวช่วยปลูกฝังความยุติธรรมและความเท่าเทียมในสังคม ตลอดจนกระตุ้นให้นิสิตมีความเห็นอกเห็นใจและความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมอย่างจริงจังและยั่งยืน

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ของ [13] ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเกิดขึ้นจากกระบวนการลงมือปฏิบัติจริงและ การสะท้อนคิดในประสบการณ์ ส่งผลให้นิสิตสามารถเชื่อมโยงความรู้ทางทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง เกิดการเรียนรู้ลึกซึ้งและนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิผล การบริหารจัดการกิจกรรม นอกชั้นเรียนที่เน้นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนส่งผลให้นิสิตได้ลงมือทำจริงในบริบทการทำงานกลุ่ม กิจกรรมบริการสังคม และการบริหารงานจริง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะทักษะการสื่อสาร การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิผล [1]

ในด้านการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizenship) ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ [14] ที่เน้นให้พลเมืองมีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการพัฒนาชุมชนผ่านการลงมือทำในกิจกรรมต่าง ๆ พลเมืองตื่นรู้จะตระหนักถึงบทบาทของตนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมีจุดมุ่งหมายและยั่งยืน นิสิตที่ได้รับประสบการณ์จริงในกิจกรรมนอกชั้นเรียนมีความตระหนักถึงความหลากหลายทางสังคมและเห็นคุณค่าของความยุติธรรมและความเท่าเทียม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน [15] การพัฒนาทัศนคติที่เปิดกว้างและมีความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความคิด เป็นผลพลอยได้ที่สำคัญจากการเรียนรู้นอกห้องเรียนนี้

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบข้อจำกัดในด้านการประสานงานระหว่างหน่วยงานและข้อจำกัดด้านทรัพยากร ทั้งบุคลากรและงบประมาณ ซึ่งส่งผลต่อการขยายโอกาสและความหลากหลายของกิจกรรมที่จัดให้แก่นิสิต การแก้ไขข้อจำกัดเหล่านี้จึงจำเป็นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความคล่องตัว ในการบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียน ตลอดจนเสริมสร้างศักยภาพภาวะผู้นำและความตื่นรู้ในฐานะพลเมืองของนิสิตให้ครบถ้วนยิ่งขึ้นในอนาคต [16]

ภาพที่ 17 การบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของนิสิต ในฐานะพลเมืองตื่นรู้ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ข้อเสนอแนะ

1. การพัฒนาระบบบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียน

งานวิจัยครั้งต่อไปควรเน้นการศึกษาและพัฒนาระบบบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการและความหลากหลายของนิสิตได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการประสานงานระหว่างฝ่ายกิจกรรมนิสิต สโมสรนักศึกษา และฝ่ายบริหาร ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรม การวิจัยสามารถมุ่งเน้นไปที่การสร้างกลไกหรือเครื่องมือในการสื่อสารและการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เช่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบดิจิทัลเพื่อบริหารจัดการและติดตามผลการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การศึกษาควรครอบคลุมถึงการวางแผนจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสมและเพียงพอ ทั้งด้านบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสนับสนุนกิจกรรม งบประมาณที่เพียงพอสำหรับการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย รวมถึงอุปกรณ์และสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินกิจกรรมที่มีคุณภาพ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนิสิตและสร้างประสบการณ์ที่สมบูรณ์แบบ

งานวิจัยในอนาคตยังสามารถขยายไปสู่การศึกษาผลกระทบของการบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพต่อพัฒนาการของนิสิตในด้านต่าง ๆ เช่น ภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบต่อสังคม และทักษะการทำงานเป็นทีม เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงระบบบริหารจัดการกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของนิสิตและบริบทของสถาบันอย่างแท้จริง

2. ส่งเสริมและขยายโอกาสการมีส่วนร่วมของนิสิต

งานวิจัยครั้งต่อไปควรเน้นการศึกษาวิธีการและกลยุทธ์ในการส่งเสริมและขยายโอกาสให้นิสิตทุกกลุ่มสามารถเข้าร่วมกิจกรรมนอกชั้นเรียนได้อย่างกว้างขวางและเท่าเทียมมากยิ่งขึ้น โดยควรพิจารณาความหลากหลายของนิสิตในด้านความสนใจ ความถนัด และพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อออกแบบกิจกรรมที่ครอบคลุมและตอบโจทย์ความต้องการเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมที่เน้นทักษะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

กิจกรรมเสริมสร้างความตระหนักด้านพลเมืองตื่นรู้ รวมถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจในความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม

นอกจากนี้ งานวิจัยยังควรพัฒนารูปแบบการสื่อสารและประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเข้าถึงนิสิตกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึงและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง โดยอาจใช้ช่องทางดิจิทัลและเครือข่ายสังคมออนไลน์ควบคู่กับการจัดกิจกรรมในพื้นที่จริง เพื่อเพิ่มความสะดวกและความน่าสนใจในการเข้าร่วม

การวิจัยควรศึกษาผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้นต่อพัฒนาการด้านภาวะผู้นำและความตื่นรู้ในฐานะพลเมืองของนิสิต เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในการปรับปรุงกิจกรรมและนโยบายส่งเสริม การมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิผลในอนาคต ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพนิสิตในมิติที่หลากหลายอย่างครบถ้วนและยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำของนิสิตในฐานะพลเมืองตื่นรู้ การบริหารจัดการกิจกรรมนอกชั้นเรียนควรได้รับการสนับสนุนในระดับนโยบายของมหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การกำกำหนดนโยบาย ควรเน้นการสร้างกรอบการทำงานที่ชัดเจนและยั่งยืน เพื่อให้กิจกรรมนอก ชั้นเรียนกลายเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ ไม่ใช่เพียงกิจกรรมเสริมที่จัดตามโอกาสนโยบาย

ควรสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยมีทรัพยากรเพียงพอ ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ และสถานที่สำหรับจัดกิจกรรม รวมถึงการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับอาจารย์และนิสิตที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการออกแบบและบริหารกิจกรรมอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ควรมีแนวทางในการประเมิน ผลกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านทักษะผู้นำ ความรับผิดชอบต่อสังคม และการมีส่วนร่วมของนิสิต เพื่อให้สามารถปรับปรุงกิจกรรมให้ตอบสนองต่อความต้องการของนิสิตและสังคมได้อย่างเหมาะสมอีกประเด็นสำคัญคือการสร้างแรงจูงใจให้กับนิสิตในการเข้าร่วมกิจกรรมนอกชั้นเรียน โดยนโยบายควรกำหนดให้การเข้าร่วมกิจกรรมมีความสำคัญในด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ การให้เครดิตหน่วยกิตเสริม หรือการบันทึกความสำเร็จในประวัตินักศึกษา ซึ่งจะช่วยสร้างวัฒนธรรมของการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

นอกจากนี้ นโยบายควรเน้นการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างคณะ หน่วยงาน และชุมชนภายนอกมหาวิทยาลัย เพื่อให้กิจกรรมนิสิตสะท้อนบริบทสังคมจริงและพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม การสร้างพันธมิตรทั้งภายในและภายนอกจะช่วยให้นิสิตได้รับประสบการณ์หลากหลาย และฝึกฝนภาวะผู้นำในสถานการณ์ที่ซับซ้อนและใกล้เคียงกับโลกแห่งความจริง

เอกสารอ้างอิง

[1] Northouse, P. G. (2019). *Leadership: Theory and practice* (8th ed.). Sage Publications.

[2] คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. (2564). *รายงานประจำปี 2563.* มหาวิทยาลัยทักษิณ.

[3] กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562.* สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

[4] กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2546). *พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546.* สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

[5] นิติภูมิ สังข์ทอง. (2561). *พลเมืองตื่นรู้: การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมประชาธิปไตย.* มหาวิทยาลัยทักษิณ.

[6] Brookes, A. (2004). *Can outdoor education be dispensed with? A critical review of some common rationales for outdoor education.* Paper presented at Connections and Disconnections: Examining the Reality and Rhetoric, International Perspectives on Outdoor Education Theory and Practice. La Trobe University.

[7] Martin, P. (2001). Key issues in the industry: Towards the summit in education outdoors—Our senses of place. In *12th National Outdoor Education Conference, Conference Proceedings.* Victory, Australia.

[8] Priest, S. (1986). Redefining outdoor education: A matter of many relationships. *Journal of Environmental Education, 17*(3), 13-15.

[9] อรนุช ลิมตศิริ. (2564). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนสำหรับเด็ก. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 15*(1), มกราคม–มิถุนายน 2564.

[10] Rickinson, M., Dillon, J., Teamey, K., Morris, M., Choi, M. Y., Sanders, D., & Benefield, P. (2004). *A review of research on outdoor learning.* London, UK: National Foundation for Educational Research and King's College London.

[11] ชุติกาณจน์ ทักโลวา และ วันทนา อมตาริยกุล. (2564). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2. *มนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์, 15*(41), 310-325.

[12] กันยารัตน์ นิลภา. (2565). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนแบบรับใช้สังคมที่เสริมสร้างความเป็นพลเมืองตื่นรู้ด้านการเป็นพลเมืองมีส่วนร่วมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6* (การค้นคว้าอิสระหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). มหาวิทยาลัยนเรศวร.

[13] Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development.* Prentice Hall.

[14] Checkoway, B. (2011). What is youth participation? *Children and Youth Services Review, 33*(2), 340-345. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2010.09.017

[15] Banks, J. A. (2008). *Diversity and citizenship education: Global perspectives.* John Wiley & Sons.

[16] Fullan, M. (2007). *The new meaning of educational change.* Teachers College Press.

บทความวิจัย

แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการสินค้าชุมชน เข้าสู่วิสาหกิจชุมชนของจังหวัดเพชรบูรณ์

Guidelines for Enhancing the Potential of Community Product Entrepreneurs to Become Community Enterprises in Phetchabun Province

องอาจ ลานจันทร์[1] อรุณ สนใจ[2] ธีรภัทร กิจจารักษ์[3] สุพรรณี ตั้งจิตเจริญกุล[4]
เชาว์ เอื้อเฟื้อ[5] อินทิรา เนียมถนอม[6] และพรรณนภา จีนะสอน[7]
Ongaaj Lanchan[1] Arun Sonchai[2] Teeraphat Kitjarak[3] Supannee Tangjitjarernkun[4]
Chao Ueafue[5] Intira Niamthanom[6] and Pannapa Jeenason[7]
[1-7] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
[1-7] Faculty of Humanities and Social Sciences Phetchabun Rajabhat University
E-mail: intira-too@hotmail.co.th[1]
Corresponding E-mail: teeraphat.kit@pcru.ac.th[2]
This article is presented in the 21st National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26, 2025

Received: August 15, 2025; Revised: April 28, 2026; Accepted: July 9, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของผู้ประกอบการสินค้าชุมชน ของจังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการสินค้าชุมชนเพื่อยกระดับเป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ของจังหวัดเพชรบูรณ์ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ประกอบการสินค้าชุมชนเข้าสู่วิสาหกิจชุมชน จำนวน 11 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการแบบสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของผู้ประกอบการสินค้าชุมชน ของจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ ขาดทุนและการเงิน ขาดความรู้และทักษะ การเข้าถึงทรัพยากร และปัญหาด้านการบริหารจัดการ โดยได้เสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการสินค้าชุมชนเข้าสู่วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ ควรเพิ่มการฝึกอบรมผู้ประกอบการ ควรจัดให้มีการให้คำปรึกษาและขอรับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ควรเพิ่มการเชื่อมโยงและเครือข่ายการสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้ ควรสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรที่เหมาะสม และการสร้างความต่อเนื่องยั่งยืน

จากผลการศึกษา ยังชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของภาครัฐในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการพัฒนาผู้นำชุมชนให้มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง มีคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารจัดการ รวมถึงส่งเสริมการสื่อสาร การประสานงาน และการตลาดแบบบูรณาการ เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของสินค้าชุมชนในระดับประเทศและต่างประเทศ

งานวิจัยนี้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาโมเดลการเสริมสร้างศักยภาพผู้ประกอบการสินค้าชุมชนของจังหวัดเพชรบูรณ์ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และเป็นต้นแบบให้กับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป อันจะนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานราก เพิ่มรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน; ศักยภาพ; ผู้ประกอบการสินค้าชุมชน

Abstract

This research aims to study the problems and obstacles faced by local product entrepreneurs in Phetchabun Province and to propose approaches for developing their potential to elevate them to the level of small and medium-sized enterprises (SMEs). Data were collected from key informants, specifically 11 entrepreneurs involved in community enterprise products. The research instrument used was an in-depth interview. Data analysis was conducted using a method of conclusion drawing and verification.

Research findings revealed that the problems and obstacles faced by community product entrepreneurs in Phetchabun Province include financial losses and funding issues, lack of knowledge and skills, limited access to resources, and management challenges. The proposed approaches to develop the potential of community product entrepreneurs toward becoming community enterprises in Phetchabun Province include: Increasing training programs for entrepreneurs. Providing consultation and guidance from experts in various fields. Enhancing linkages and networks to create learning spaces. Supporting access to appropriate resources and promoting sustainable continuity.

The study also revealed the significant role of government agencies in formulating systematic strategic plans for the development of community enterprises, particularly in fostering strong, ethical, and visionary community leaders. It emphasized the importance of promoting effective communication, coordination, and integrated marketing to enhance the competitiveness of community products at both national and international levels.

This research therefore serves as an important guideline for developing a sustainable model to strengthen the potential of community product entrepreneurs in Phetchabun Province toward self-reliance. Furthermore, it can serve as a prototype for community enterprise development in other areas, contributing to the enhancement of grassroots economic growth, income generation, and the overall quality of life of people in local communities.

Keywords: Community Enterprise; Potential; Community Product Entrepreneur

บทนำ

หากพิจารณาถึงวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ จะพบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 1,035 แห่ง [1] ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินกิจการในประเภทการผลิตพืช ปศุสัตว์ การแปรรูป และผลิตภัณฑ์อาหาร โดยเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพเชิงพาณิชย์สูง สามารถสร้างรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเชิงลึกถึงศักยภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน พบว่าส่วนใหญ่มีความชำนาญในกระบวนการผลิตเป็นอย่างดี แต่ยังขาดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการธุรกิจ การออกแบบผลิตภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ และการวางกลยุทธ์ทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ยังให้ความสำคัญในด้านการสนับสนุนทางเทคนิคและการผลิตมากกว่าการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการธุรกิจ ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนจำนวนมากประสบปัญหาในการเข้าถึงตลาด ขาดทักษะการเจรจาการค้าและการวิเคราะห์ตลาดเป้าหมาย ไม่มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ระยะยาว ขาดความสามารถในการเพิ่มมูลค่าของสินค้า และไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งปัญหาภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเองยังมีหลายประการ ได้แก่

1. ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการและการตลาด
2. ไม่มีระบบบัญชีที่เป็นมาตรฐาน
3. ไม่สามารถพัฒนาแผนธุรกิจและเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้
4. กระบวนการทำงานยังเป็นแบบดั้งเดิม ไม่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารหรือการผลิต
5. สินค้าที่ผลิตออกมายังขาดมาตรฐานในระดับสากล ทำให้ไม่สามารถแข่งขันในตลาดทั้งในและต่างประเทศได้

ผลจากปัญหาดังกล่าว ทำให้วิสาหกิจชุมชนจำนวนมากยังไม่สามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืน หลายแห่งประสบปัญหาขาดทุนต่อเนื่อง และขาดแรงจูงใจในการพัฒนาธุรกิจต่อไป ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และต่อศักยภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดเพชรบูรณ์โดยรวม

ดังนั้น เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน จำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานภาครัฐต้องเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแผนกลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนระยะยาว ทั้งในด้านการพัฒนาศักยภาพผู้บริหาร การยกระดับการจัดการธุรกิจ การสร้างช่องทางตลาดใหม่ รวมถึงการสนับสนุนให้เกิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและตอบสนองต่อความต้องการของตลาดในยุคปัจจุบัน

จากปัญหาและข้อจำกัดเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการสินค้าชุมชนของจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อสร้างต้นแบบในการพัฒนาเชิงระบบ โดยมุ่งเน้นให้ผู้ประกอบการสามารถนำองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการและการตลาดไปปรับใช้ได้จริง เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน รวมทั้งสามารถขยายผลเป็นต้นแบบการพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อื่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของผู้ประกอบการสินค้าชุมชน ของจังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการสินค้าชุมชนเพื่อยกระดับเป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ของจังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ นักวิชาการสำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 2 คน ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 4 คน และผู้ประกอบการสินค้าชุมชนทั่วไป จำนาวน 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือที่ในการวิจัย แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการแบบสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของผู้ประกอบการสินค้าชุมชน ของจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ

1. ขาดทุนและการเงิน การขาดทุนเริ่มต้นและขาดทุนการลงทุนอาจเป็นอุปสรรคใหญ่ที่ผู้ประกอบการชุมชนต้องเผชิญ เพิ่มเติมถ้าสมาชิกของชุมชนมีรายได้น้อย มีความยากลำบากในการระดมทุนเพื่อการพัฒนาธุรกิจ

2. ขาดความรู้และทักษะ การสร้างศักยภาพในการบริหารจัดการธุรกิจ การตลาดสินค้า และการบริการลูกค้าอาจเป็นอุปสรรค เนื่องจากผู้ประกอบการชุมชนบางครั้งอาจไม่มีพื้นฐานความรู้และทักษะเหล่านี้

3. การเข้าถึงทรัพยากร การเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาธุรกิจ เช่น พื้นที่, เทคโนโลยี, และสื่อสาร อาจเป็นอุปสรรคในบางกรณี เนื่องจากมักมีค่าใช้จ่ายที่สูงหรือมีความยากลำบากในการเข้าถึง

4. ปัญหาการบริหารจัดการ การบริหารจัดการธุรกิจชุมชนที่ไม่เพียงพออาจทำให้มีปัญหาในการเติบโตและพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

โดยได้เสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการสินค้าชุมชนเข้าสู่วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ

1. ควรเพิ่มการฝึกอบรมผู้ประกอบการ โดยให้ผู้ประกอบการสินค้าชุมชนได้รับการฝึกอบรมทักษะและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการธุรกิจ เช่น การวางแผนธุรกิจ การตลาดสินค้า การบัญชีการเงิน และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเสริมสร้างความพร้อมในการดำเนินธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ควรจัดให้มีการให้คำปรึกษาและขอรับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยเพิ่มความเข้าใจและสามารถใช้ประสบการณ์และความรู้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในธุรกิจ

3. ควรเพิ่มการเชื่อมโยงและเครือข่ายการสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้ เพื่อให้ได้รับคำแนะนำและการสนับสนุนที่เหมาะสมในการพัฒนาธุรกิจ

4. ควรสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้ สร้างสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้ผู้ประกอบการสินค้าชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันได้ โดยอาจจัดกิจกรรมสัมมนา การอบรมเชิงปฏิบัติการ หรือการสร้างชุมชนออนไลน์ที่สนับสนุนการแบ่งปันข้อมูล

5. ควรสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากร สนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาธุรกิจ เช่น ทุนทางการเงิน สถาบันการเงิน หรือโปรแกรมสนับสนุนธุรกิจเล็กและกลาง

6. ควรสร้างความต่อเนื่อง สร้างโครงสร้างที่สามารถสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการสินค้าชุมชนในระยะยาว โดยการสร้างนโยบายและกฎหมายที่สนับสนุนธุรกิจชุมชนและการจัดตั้งองค์กรที่รองรับการพัฒนาที่ยั่งยืนการดำเนินการเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ประกอบการสินค้าชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพและสร้างความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ

สรุป และอภิปรายผล

ประเด็นที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็น เพศชาย จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 36.37 เป็นเพศหญิง 7 คน คิดเป็นร้อยละ 63.63 อายุ 41-50 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 27.27 อายุ 51-60 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 45.46 อายุ 61 ปี ขึ้นไปจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 27.27

ประเด็นที่ 2 แนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการสินค้าชุมชน เข้าสู่วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า

1. ด้านการจัดทำแผนวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการควรจัดทำแผนการทำงานที่รอบคอบและเป็นระบบ ที่นำเสนอเป้าหมาย กลยุทธ์ และกิจกรรมที่จะทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การวางแผนการดำเนินงานหลังจากจัดทำแผนวิสาหกิจชุมชนแล้ว ควรมีการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนและเป็นระเบียบ เพื่อทำให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพการติดตามและประเมินผล การบริหารจัดการธุรกิจวิสาหกิจชุมชนโดยประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง [2] เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า การวิจัยมุ่งวิเคราะห์การนำหลักคุณธรรม ความรู้ และความพอประมาณมาใช้ในการจัดทำแผนธุรกิจและการบริหารจัดการกิจกรรม พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการประยุกต์ใช้หลักการดังกล่าวในระดับปานกลาง การจัดทำแผนดำเนินงานอย่างรอบคอบและเป็นระบบช่วยให้สามารถกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ และกิจกรรมได้ชัดเจน ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจและความยั่งยืนของกลุ่ม อีกทั้งยังเสนอแนวทางการพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

2. ด้านความรู้ความเชี่ยวชาญและการพัฒนาตนเอง ประกอบด้วย 2.1) การพัฒนาทักษะและความรู้ผู้ประกอบการควรเน้นการพัฒนาทักษะและความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ 2.2) การศึกษาต่อเนื่องและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ 2.3) การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของตลาด 2.4) การสร้างเครือข่ายและการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงได้รับคำแนะนำและการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมวงการ 2.5) การประเมินและปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง 2.6) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน 2.7) การพัฒนาทักษะด้านการตลาดดิจิทัล เพื่อขยายตลาดและเข้าถึงลูกค้าใหม่ ๆ 2.8) การเรียนรู้จากความสำเร็จและความล้มเหลวของตนเองและผู้อื่น เพื่อปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจให้ดียิ่งขึ้น กระบวนการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มจากการประเมินศักยภาพเดิมของสมาชิก ทั้งในด้านทักษะ ความรู้ และสมรรถนะ เพื่อให้สามารถกำหนดแผนการพัฒนาที่ตรงกับความต้องการและศักยภาพที่แท้จริง [3] โดยใช้วิธีวิจัยเชิงผสม (Mixed Method) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ข้อมูลเชิงปริมาณช่วยให้เห็นภาพรวมของระดับศักยภาพ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพช่วยให้เข้าใจบริบทและปัญหาที่ซ่อนอยู่ กระบวนการนี้มักดำเนินควบคู่ไปกับการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้าน เช่น การผลิต การตลาด และการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นทักษะหลักที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชน

3. ด้านภาวะผู้นำ ต้องพัฒนาทักษะการบริหารจัดการ ต้องสร้างวิสัยทัศน์และการสื่อสารที่ชัดเจน ต้องส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ต้องให้แรงจูงใจและสร้างแรงบันดาลใจ ต้องปรับตัวและการเรียนรู้ต่อเนื่อง ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร การวิเคราะห์และปรับปรุงตนเอง การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งและเติบโตอย่างยั่งยืนนั้น ผู้นำต้องมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำที่ท่านกล่าว

มาอย่างชัดเจน ผู้นำจำเป็นต้อง สร้างวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน เพื่อเป็นทิศทางร่วมกันของสมาชิกทุกคนในชุมชน จากนั้นจึงใช้ ทักษะการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพเพื่อสร้าง แรงบันดาลใจ และกระตุ้นให้สมาชิกเกิดความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการให้มีคุณภาพ อีกทั้งยังต้อง ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม เพื่อให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และใช้ความสามารถร่วมกันในการแก้ไขปัญหา [4] นอกจากนี้ ผู้นำยังต้อง เป็นแบบอย่างที่ดีในการปรับตัวและเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งเรื่องเทคโนโลยีการผลิต การตลาดสมัยใหม่ หรือการบริหารจัดการ เพื่อนำพาให้วิสาหกิจชุมชนสามารถแข่งขันในตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำที่ทันสมัยเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนอย่างแท้จริง

4. ด้านคุณธรรม จริยธรรม ต้องส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ โปร่งใสและตรวจสอบได้ บริหารงานด้วยความยุติธรรม สร้างความรับผิดชอบต่อสังคม รักษาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมจริยธรรมในการทำงาน ให้ความสำคัญกับการศึกษาและการพัฒนา จัดการกับความขัดแย้งด้วยจริยธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดี การพัฒนาเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างผู้ประกอบการสินค้าชุมชนให้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดี ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับธุรกิจเข้าสู่วิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืนและมีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างแท้จริง [5] การจะยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้มีความยั่งยืนและเป็นที่ยอมรับอย่างแท้จริงนั้น จำเป็นต้องมีรากฐานจากคุณธรรมและจริยธรรมที่เข้มแข็ง ผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้อง บริหารงานด้วยความโปร่งใสและตรวจสอบได้ รวมถึง ปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อสร้างความไว้วางใจให้กับสมาชิกและผู้บริโภค การ สร้างความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ถือเป็นแนวปฏิบัติที่ช่วยเพิ่มมูลค่าและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสินค้าชุมชน นอกจากนี้ การที่ผู้นำเป็น แบบอย่างที่ดี ในด้านจริยธรรม ยังส่งผลให้สมาชิกเกิดแรงจูงใจในการทำงานร่วมกันอย่างซื่อสัตย์และยุติธรรม ทำให้เกิดความสามัคคีและเป็นพลังขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจให้เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน

นวนาถ วงศ์บุปผา [6] ได้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เติบโตอย่างยั่งยืนนั้น ต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการที่โปร่งใสและมีจริยธรรม โดยได้สรุปแนวทางสำคัญที่สอดคล้องกับประเด็นของท่านดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ การจัดระบบการเงินที่โปร่งใสและตรวจสอบได้เป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ 2) ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการผลิตสินค้าอย่างมีคุณภาพควบคู่ไปกับการรักษาและส่งเสริมสิ่งแวดล้อม ถือเป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรม 3) ด้านการส่งเสริมจริยธรรมในการทำงาน ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการมอบหมายหน้าที่อย่างชัดเจนตามความถนัดของสมาชิก ซึ่งเป็นการสร้างความยุติธรรมและส่งเสริมให้ทุกคนเกิดความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน งานวิจัยนี้จึงเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไปในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน จะช่วยยกระดับธุรกิจและสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง

5. ด้านการสื่อสารและการประสานงาน ต้องพัฒนาทักษะ ใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร ฝึกอบรมด้านการสื่อสาร สร้างวัฒนธรรมการสื่อสารแบบเปิด ประสานงานระหว่างหน่วยงาน ปรับปรุงช่องทางการสื่อสาร ประเมินและปรับปรุงการสื่อสาร การสื่อสารในสถานการณ์วิกฤต การวิเคราะห์การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดปทุมธานี [7] พบว่า การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ที่

หลากหลายผ่านสื่อผสมต่าง ๆ เป็นปัจจัยเป็นค่าน้ำหนักปัจจัยที่ผลต่อการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ เนื่องจากสามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้ง่ายและหลากหลายทั่วทุกภูมิภาคตลอดเวลา เป็นช่องทางที่สามารถเข้าชมและสั่งซื้อสินค้าได้ตลอดเวลาทุกวันรวมกับการจัดกิจกรรมการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ทางสื่อสิ่งพิมพ์(เช่น การโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารวิชาการ และแผ่นป้ายโฆษณา) ยิ่งจะสามารถส่งเสริมเพิ่มประสิทธิภาพให้เข้าถึงผู้บริโภคได้ดีและในทุกช่วงวัยมากยิ่งขึ้น และท้ายสุดแล้วการการจัดกิจกรรมการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ (เช่นออกงานวิชาการ ร่วมงาน OTOP เป็นผู้สนับสนุนในงานกีฬา และออกบูธประชาสัมพันธ์ในสถานที่ต่าง ๆ ช่วงเพิ่มคุณภาพและความถี่ในการตัดสินในซื้อสินค้าได้ดีมากยิ่งขึ้น โดยต้องมีการการจัดทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ประเด็นที่ 3 ปัญหาและอุปสรรค ทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการสินค้าชุมชนเข้าสู่วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ เกิดจาก การขาดเงินทุนในการสนับสนุน ซึ่งหากไม่มีเงินทุนก็จะไม่สามารถพัฒนาในด้านการจัดทำการฝึกอบรมได้ซึ่งการใช้เงินทุนจะต้องมีการใช้ในเรื่องการเข้าศึกษาดูงาน การหาแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพราะในปัจจุบันจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการสินค้าชุมชนเข้าสู่วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์

ประเด็นที่ 4 แนวทางการแก้ไขการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการสินค้าชุมชนเข้าสู่วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ 1) เพื่อการจัดหาแหล่งทุน ทุนที่ไม่แสวงหากำไร และการเข้าถึงทรัพยากร เป็นการช่วยเสริมสร้างทักษะและทุนทรัพยากรให้แก่ชุมชนในการพัฒนาธุรกิจ 2) สนับสนุนการเปิดตลาดการค้า ทั้ง online และแบบ offline เพื่อเพิ่มโอกาสในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้ามากขึ้น โดยขอรับการสนับสนุนภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งต้องมีการวางแผนงานร่วมกัน กำหนดระเบียบที่ชัดเจนมากขึ้น 3) เพื่อถ่ายถอดองค์ความรู้ทางด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการสินค้าชุมชน มุ่งเน้นให้ผู้ประกอบการได้รับการฝึกอบรมทักษะที่เกี่ยวข้องโดยการจัดโครงการพิเศษ เช่น การอบรมและเสวนา เพื่อส่งเสริมการแบ่งปันประสบการณ์ระหว่างผู้ประกอบการ ถือเป็นการสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน รวมทั้งจะต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย 4) เพื่อเชื่อมโยงและเครือข่ายด้านการเริ่มต้นธุรกิจใหม่การสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

จากปัญหาอุปสรรคข้างต้น มีการศึกษาวิจัยที่เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการสินค้าชุมชนเข้าสู่วิสาหกิจชุมชน แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จังหวัดนนทบุรี [8] มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จังหวัดนนทบุรี (2) แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จังหวัดนนทบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้ประกอบการ OTOP กลุ่มสินค้าของที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยวหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เลือกแบบเจาะจง จำนวน 10 คน ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนนทบุรี มีศักยภาพด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ผู้นำกลุ่มมีการสนับสนุนให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และการดำเนินงานในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ด้านการผลิตมีแหล่งวัตถุดิบในพื้นที่ท้องถิ่นเป็นการลดต้นทุนในการผลิตด้านสมาชิกและชุมชนมีรายได้เสริมและมีการจัดสรรเงินปันผลให้กับสมาชิกเป็นรายปี แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ พบว่า หน่วยงานภาครัฐควรให้การส่งเสริมสนับสนุนด้านการตลาด สนับสนุน

ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ จัดหาช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ ด้านเงินทุน ควรสนับสนุนแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อการจัดซื้ออุปกรณ์และเครื่องจักรในการผลิตสมัยใหม่ และสร้างความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตสินค้าประเภทเดียวกันทั่วประเทศให้มากขึ้น

พรรณภา สรสิทธิ์ [9] ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การตลาดแบบออฟไลน์และออนไลน์กับการสนับสนุนจากภาครัฐที่ส่งผลต่อความสำเร็จทางการตลาดของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ปัจจัยอิทธิพลโดยตรงที่ส่งผลต่อความสำเร็จทางการตลาดของ SMEs ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้แก่ กลยุทธ์การตลาดออฟไลน์และออนไลน์และการสนับสนุนของภาครัฐ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริม การให้ความรู้ เพิ่มศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้วิสาหกิจเหล่านั้น สามารถได้พัฒนาความรู้และดึงความสามารถที่มีอยู่ มาผลิตสินค้าที่สามารถดึงดูดลูกค้าและเป็นการสร้างรายได้เพิ่มให้กับกลุ่มด้วย

2. หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุน เงินทุน โครงการต่าง ๆ ในการให้กลุ่มวิสาหกิจได้เป็นทุนในการพัฒนาสินค้าที่ดีมีคุณภาพอีกทั้งยังสามารถสร้างจุดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ของตนเองออกสู่ตลาดโลกได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อให้ได้งานวิจัยที่มีผลการศึกษาเชิงลึกมากขึ้น และหลากหลายพื้นที่

2. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อให้สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงสถิติที่เป็นตัวชี้วัดตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์และทดสอบระดับความเชื่อมั่นของข้อมูล

กิตติกรรมประกาศ

การที่วิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ต้องขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณ สนใจ อาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร กิจจารักษ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้ความรู้ คำแนะนำ และข้อสังเกตต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ตลอดจนตรวจสอบความเรียบร้อยของสารนิพนธ์ฉบับนี้จนแล้วเสร็จ ผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ หากมีความบกพร่องประการใดผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

เอกสารอ้างอิง

[1] กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2565). *รายชื่อเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน*. http://www.sceb.doae.go.th/index_n2.html

[2] พีรวิชญ์ จิตร์เพ็ชร์. (2564). *การบริหารจัดการธุรกิจวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*.

[3] จินดา กมลธรไท. (2564). *การพัฒนาบุคลากรในวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเพชรบูรณ์*.

[4] กิตติภูมิ พลีบัลลังก์. (2564). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารวิสาหกิจชุมชน: ศึกษากรณีวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา*.

[5] ณัชชานุช พุ่มทอง และคณะ. (2567). *การพัฒนาชุมชนต้นแบบคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบุรี*.

[6] นวนาถ วงศ์บุปผา. (2567). *แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนส่งเสริมอาชีพผู้เลี้ยงชันโรงบ้านทับมา จังหวัดระยอง*.

[7] ภัทรพล ชุ่มมี. (2565). *การวิเคราะห์การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดปทุมธานี*.

[8] ปัทมา สารสุข. (2561). แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จังหวัดนนทบุรี. *Graduate School Conference, 1*(1), 590-599.

[9] พรรณภา สรสิทธิ์. (2564). กลยุทธ์การตลาดแบบออฟไลน์และออนไลน์กับการสนับสนุนจากภาครัฐที่ส่งผลต่อความสำเร็จทางการตลาดของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บทความวิจัย

รูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์

Integrated Knowledge Management Model : A Case Study of Tha Phon, Lom Kao, and Ban Phot Subdistrict Municipalities in Phetchabun Province

สุพรรณี ตั้งจิตเจริญกุล[1] ธีรภัทร กิจจารักษ์[2] กมลวิช ลอยมา[3] อรุณ สนใจ[4]
สุภชัย ตรีทศ[5] และองอาจ ลานจันทร์[6]
Supannee Tangjitjarernkun[1] Teeraphat Kitjarak[2] Kamolvit Loyma[3]
Arun Sonchai[4] Supachai Tritose[5] and Ongaaj Lanchan[6]
[1-6] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
[1-6] Faculty of Humanities and Social Sciences Phetchabun Rajabhat University
E-mail: supannee.tan@pcru.ac.th[1]
Corresponding E-mail: teeraphat.kit@pcru.ac.th[2]
This article is presented in the 21st National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26, 2025

Received: August 15, 2025; Revised: April 29, 2026; Accepted: July 8, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บริบทของการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ และเสนอรูปแบบการจัดการองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์องค์กรและตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษานี้ใช้วิธีวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ยกกรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากระบบการจัดการความรู้ของเทศบาลทั้ง 3 แห่ง มีความโดดเด่นและมีการเผยแพร่องค์ความรู้ที่สามารถสืบค้น เช่น เว็บไซต์ของหน่วยงานซึ่งมีการเผยแพร่ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม แต่ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการบริหารภายในและขาดการเชื่อมโยงกับเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่าง “องค์ความรู้ที่มี” กับ “องค์ความรู้ที่จำเป็น” ในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังพบข้อมูลเชิงกลยุทธ์ เช่น ความต้องการของประชาชนและผลการประเมินความพึงพอใจ ยังไม่ถูกนำมาใช้ในการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ

จากการศึกษารูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่าการจัดการองค์ความรู้ของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ยังคงอยู่ในลักษณะการปฏิบัติตามข้อบังคับ มากกว่าการใช้เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น แม้จะมีความก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีและการจัดทำคลังความรู้ดิจิทัล แต่ยังขาดการเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์องค์กรและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสังเคราะห์ผลการศึกษาได้นำไปสู่การพัฒนา “รูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการเพชรบูรณ์ (Phetchabun IKM

Model)” ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) การเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์และผลการดำเนินงาน (2) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (3) กระบวนการจัดการความรู้สองราง ทั้งความรู้ชัดแจ้งและความรู้ฝังลึก (4) วัฒนธรรมและแรงจูงใจในการเรียนรู้ร่วม และ (5) วงจรการเรียนรู้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง รูปแบบนี้มีเป้าหมายเพื่อยกระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงยุทธศาสตร์” ที่สามารถสร้างคุณค่าร่วมและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตอบสนองความต้องการของประชาชนและส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: รูปแบบ; การจัดการองค์ความรู้; เชิงบูรณาการ;

Abstract

This research article aims to analyze the context of integrated knowledge management identify the key components of IKM, and propose a model that links knowledge management with organizational strategies to effectively support local development goals. The study employed document analysis and a review of related research. Case studies were conducted on Tha Phon Subdistrict Municipality, Lom Kao Subdistrict Municipality, and Ban Phot Subdistrict Municipality in Phetchabun Province, which were selected due to their notable practices and publicly accessible knowledge repositories, such as official websites that systematically publish related knowledge and documents. However, it was found that most knowledge management systems primarily focus on internal administration rather than serving as strategic tools for local development. This has resulted in a gap between “existing knowledge” and “required knowledge” necessary to drive local development plans. Furthermore, strategic data such as citizens’ needs and satisfaction assessments have not been systematically utilized in the knowledge management process.

The findings reveal that Integrated Knowledge Management Model in the Case Study of Tha Phon, Lom Kao, and Ban Phot Subdistrict Municipalities in Phetchabun Province remains largely compliance-oriented rather than strategically driven. Although progress has been made in utilizing technology and developing digital knowledge repositories, integration with organizational strategies and stakeholder participation is still limited. Synthesizing the results led to the development of the “Phetchabun Integrated Knowledge Management (IKM) Model)”, which consists of five key components: (1) linkage with organizational strategies and performance outcomes, (2) strategic leadership, (3) dual knowledge management processes encompassing explicit and tacit knowledge, (4) organizational culture and motivation that foster shared learning, and (5) a continuous learning and improvement cycle. The proposed model aims to transform local administrative organizations into strategic learning organizations capable of creating shared value, adapting effectively to change, and promoting sustainable local development through a participatory learning culture.

Keywords: Model; Knowledge Management; Integrated

บทนำ

ในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและความท้าทายที่ซับซ้อนในด้านต่าง ๆ กลายเป็นสิ่งที่องค์กรทุกภาคส่วนต้องเผชิญ โดยเฉพาะในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น อปท. จึงต้องรับมือกับความคาดหวังที่สูงขึ้นจากประชาชนที่ต้องการการบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ พร้อมกับการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ในบริบทเช่นนี้ “องค์ความรู้” (Knowledge) ซึ่งประกอบด้วยข้อมูล ข้อเท็จจริง ประสบการณ์ ทักษะ ความเชี่ยวชาญ และภูมิปัญญาที่สั่งสมอยู่ในตัวบุคลากรและกระบวนการทำงานขององค์กร ได้กลายเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรและการให้บริการสาธารณะ

การจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management: KM) จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาองค์กรในภาครัฐ โดยสามารถช่วยให้องค์กรรวบรวม สร้างสรรค์ และแบ่งปันองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรมและเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานในองค์กร ซึ่งสำหรับภาครัฐไทย การจัดการความรู้ได้รับการส่งเสริมให้เป็นวาระสำคัญผ่านพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ซึ่งกำหนดให้ส่วนราชการต้องพัฒนาและบริหารจัดการความรู้ภายในองค์กรเพื่อสร้าง "องค์กรแห่งการเรียนรู้" (Learning Organization) [1] ที่มีความสามารถในการตอบสนองต่อความท้าทายและการพัฒนาในสังคมได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น อปท. ทั่วประเทศจึงได้รับแรงผลักดันให้ริเริ่มโครงการจัดการความรู้และสร้างระบบที่สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ตาม การนำ KM มาใช้ในทางปฏิบัติกลับพบว่า อปท. ยังเผชิญกับปัญหาหลายประการในการดำเนินงาน โดยเฉพาะในเรื่องของการบูรณาการ KM เข้ากับยุทธศาสตร์หลักขององค์กรอย่างแท้จริงปรากฏการณ์ที่สำคัญในบทความนี้คือ “ความขัดแย้งของการจัดการความรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยข้อบังคับ” (The Compliance-Driven KM Paradox) ซึ่งหมายถึงการที่ อปท. มักจะริเริ่มการจัดการความรู้ตามข้อบังคับหรือเกณฑ์การประเมินจากหน่วยงานกำกับดูแล ซึ่งส่วนใหญ่ทำให้การดำเนินการ KM กลายเป็นเพียง “พิธีกรรม” (Ritual) ที่ไม่ได้เชื่อมโยงกับการทำงานหลักขององค์กรหรือยุทธศาสตร์ขององค์กรอย่างจริงจัง

ความขัดแย้งนี้ทำให้เกิดช่องว่างสำคัญในกระบวนการจัดการความรู้ โดยแรกเริ่มเกิดการแยกส่วนระหว่าง “กิจกรรม KM” กับ “กระบวนการทำงานหลัก” ทำให้ KM กลายเป็นภาระงานเพิ่มเติมที่ไม่สามารถฝังลึกลงไปในวัฒนธรรมองค์กรได้จริง ส่วนที่สองคือ ขาดการเชื่อมโยงระหว่าง “องค์ความรู้ที่ถูกจัดการ” กับ “เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์” ขององค์กร ซึ่งทำให้คลังความรู้ที่สร้างขึ้นไม่สามารถตอบสนองความท้าทายที่องค์กรกำลังเผชิญอยู่ได้ ทั้งนี้ขัดแย้งกับแนวคิด KM ในระดับสากลที่มองว่า KM ควรเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและฝังลึกในทุกกระบวนการขององค์กรเพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันและส่งมอบคุณค่าสาธารณะ ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงตั้งคำถามสำคัญว่า อปท. จะสามารถก้าวข้ามการจัดการความรู้ที่เป็นเพียงพิธีกรรมไปสู่ “การจัดการความรู้เชิงบูรณาการ” (Integrated Knowledge Management: IKM) ที่สามารถสร้างผลกระทบที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาท้องถิ่นและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์บริบทของรูปแบบจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์

2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการรูปแบบจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์

3. เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ ที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์องค์กรและตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่น

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ต้องเผชิญกับความคาดหวังสูงจากประชาชนควบคู่กับข้อจำกัดด้านทรัพยากรทำให้ “องค์ความรู้” ซึ่งรวมถึงข้อมูล ประสบการณ์ และภูมิปัญญา กลายเป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาประสิทธิภาพและบริการสาธารณะ แม้ภาครัฐไทยจะได้รับการส่งเสริมการจัดการความรู้ (KM) ตามพระราชกฤษฎีกาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 [1] เพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ แต่ในทางปฏิบัติ KM มักดำเนินตามข้อบังคับเชิงพิธีกรรม (Compliance-Driven KM) ที่ไม่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่าง “กิจกรรม KM” และ “กระบวนการทำงานหลัก” รวมถึงขาดการเชื่อมโยงกับเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์

คำถามสำคัญคือ อปท. จะก้าวข้ามการจัดการความรู้เชิงพิธีกรรมไปสู่ การจัดการความรู้เชิงบูรณาการ (Integrated Knowledge Management: IKM) ที่สร้างผลลัพธ์จริงได้อย่างไร

การจัดการความรู้คือ ภูมิทัศน์เชิงทฤษฎี จากการจัดการความรู้สู่การบูรณาการในภาครัฐ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อประเด็นปัญหาและพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่หนักแน่น จำเป็นต้องมีการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ โดยจะครอบคลุมตั้งแต่แก่นแนวคิดของการจัดการความรู้ การประยุกต์ใช้ในบริบทภาครัฐ ไปจนถึงการนิยามความหมายของ "การบูรณาการ" เพื่อสร้างเป็นกรอบการวิเคราะห์สำหรับบทความนี้ จึงเป็นที่มาในการศึกษาครั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ (1) เพื่อวิเคราะห์บริบทของรูปแบบจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์ (2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการรูปแบบจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์ (3) เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ ที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์องค์กรและตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้กรอบการวิเคราะห์เชิงบูรณาการ เพื่อระบุจุดแข็ง จุดอ่อน และช่องว่างในการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังจะนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงบูรณาการที่เหมาะสมกับบริบทของ อปท. ซึ่งจะเชื่อมโยงการจัดการความรู้เข้ากับยุทธศาสตร์องค์กรและผลการดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

1. แก่นแนวคิดและกระบวนการจัดการความรู้

1.1 การจัดการความรู้ (KM)

การจัดการความรู้ (KM) ถูกนิยามในหลากหลายมิติ แต่โดยแก่นแท้แล้วหมายถึง กระบวนการที่เป็นระบบและตั้งใจในการสร้าง รวบรวม จัดเก็บ แบ่งปัน และประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร [2] หัวใจสำคัญของ KM คือการเปลี่ยนสินทรัพย์ความรู้ที่มองไม่เห็นให้กลายเป็นคุณค่าที่จับต้องได้สำหรับองค์กร

วรรณกรรมด้านการจัดการความรู้ได้จำแนกประเภทของความรู้ออกเป็น 2 ประเภทหลัก ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการออกแบบระบบ KM [2]

1) ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอด และจัดเก็บในรูปแบบที่เป็นทางการได้ง่าย เช่น คู่มือการปฏิบัติงาน ระเบียบข้อบังคับ รายงานการวิจัย หรือฐานข้อมูลต่าง ๆ สองความรู้ประเภทนี้มักเป็นเป้าหมายหลักของระบบ KM ในระยะเริ่มต้น

2) ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ตรง สัญชาตญาณ พรสวรรค์ และทักษะเฉพาะบุคคล เป็นความรู้ที่ซับซ้อนและยากต่อการอธิบายหรือถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ทักษะการเจรจาต่อรอง การวินิจฉัยปัญหาที่ซับซ้อน หรืองานฝีมือ การจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีกลไกที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้ประเภทนี้ ซึ่งมักเกิดขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

1.2 กระบวนการจัดการความรู้ (KM Process)

กระบวนการจัดการความรู้ (KM Process) ประกอบด้วยขั้นตอนที่เป็นวงจรต่อเนื่อง โดยทั่วไปสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ขั้นตอนหลักได้แก่ [3]

1) การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) การสำรวจและทำแผนที่ความรู้ (Knowledge Mapping) เพื่อให้องค์กรทราบว่ามีความรู้อะไรที่สำคัญ อยู่ที่ใคร และยังขาดความรู้อะไรที่จำเป็นต่อการบรรลุภารกิจ

2) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) การสร้างความรู้ใหม่ขึ้นภายในองค์กร หรือการแสวงหาความรู้จากภายนอกเพื่อเติมเต็มช่องว่างทางความรู้

3) การปรับปรุงและสร้างความรู้ (Knowledge Adaptation/Creation) การนำความรู้ที่มีอยู่มาดัดแปลงหรือสร้างสรรค์เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทการใช้งานขององค์กร

4) การประมวลผลและจัดเก็บ (Knowledge Processing and Storage) การกลั่นกรอง จัดหมวดหมู่ และบันทึกความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่ง่ายต่อการเข้าถึงและนำไปใช้

5) การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing and Exchange) การสร้างช่องทางและวัฒนธรรมที่เอื้อให้บุคลากรสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน

6) การนำความรู้ไปใช้ (Knowledge Application) การนำความรู้ที่ได้เรียนรู้มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริงเพื่อปรับปรุงกระบวนการ แก้ไขปัญหา หรือสร้างนวัตกรรม

เพื่อให้กระบวนการเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ส่วนที่ทำงานประสานกันอย่างสมดุล ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะ 3 เสาหลักของการจัดการความรู้ People, Process, Technology ซึ่งอิงจากกรอบแนวคิดที่สำคัญของ Wiig [4] ได้แก่ คน (People) ในฐานะผู้สร้างและผู้ใช้ความรู้ กระบวนการ (Process) ในฐานะกลไกการบริหารจัดการ และเทคโนโลยี (Technology) ในฐานะเครื่องมืออำนวยความสะดวก

2. การจัดการความรู้ในบริบทภาครัฐ

การนำ KM มาปรับใช้ในภาครัฐมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากภาคเอกชน เนื่องจากเป้าหมายสูงสุดไม่ใช่การสร้างผลกำไร แต่เป็นการสร้าง “คุณค่าสาธารณะ” (Public Value) และการยกระดับคุณภาพการให้บริการประชาชน นอกจากนี้ ภาครัฐยังเผชิญกับความท้าทายเฉพาะตัว เช่น ปัญหาการสูญเสียองค์ความรู้ไปพร้อมกับการเกษียณอายุราชการของบุคลากรที่มีประสบการณ์ (Brain Drain) วัฒนธรรมองค์กรแบบลำดับชั้น (Hierarchy) ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการแบ่งปันความรู้ข้ามสายงาน และความจำเป็นในการรักษาความโปร่งใส

และตรวจสอบได้

ด้วยเหตุนี้ รูปแบบการจัดการความรู้ในภาครัฐจึงมักเน้นองค์ประกอบที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เหมาะสม มีการนำเสนอโมเดลที่หลากหลายเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เช่น โมเดล Bausteine ของ Probst [3] ซึ่งถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์กรณีศึกษาในหน่วยงานภาครัฐทั่วโลก และโมเดล Inukshuk [5] ที่พัฒนาจากกรณีศึกษาของรัฐบาลกลางแคนาดา ซึ่งระบุ 5 องค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณา ได้แก่ วัฒนธรรม เทคโนโลยี ภาวะผู้นำ กระบวนการ และการวัดผล โมเดลเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของ KM ในภาครัฐไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องการการสนับสนุนจากผู้บริหาร การสร้างวัฒนธรรมที่เปิดกว้าง และการมีกระบวนการที่ชัดเจน

3. การนิยาม "การบูรณาการ" ในการบริหารภาครัฐ

คำว่า “บูรณาการ” (Integration) เป็นคำที่ถูกใช้อย่างแพร่หลายในการบริหารภาครัฐยุคใหม่ แต่ความหมายของมันมีความซับซ้อนและหลากหลายมิติ การบูรณาการที่แท้จริงไม่ได้หมายถึงเพียงการเชื่อมต่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเข้าด้วยกัน แต่เป็นการหลอมรวมการทำงานในทุกระดับขององค์กร จากการสังเคราะห์วรรณกรรมและเอกสารเชิงนโยบาย สามารถสกัดมิติของการบูรณาการที่สำคัญสำหรับการบริหารราชการออกเป็น 5 มิติ ดังนี้

1) มิติการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ หมายถึง การทำให้เป้าหมายและกิจกรรมการดำเนินงานทั้งหมดขององค์กรมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ระดับสูงกว่า เช่น ยุทธศาสตร์ชาติ และที่สำคัญที่สุดคือยุทธศาสตร์ขององค์กรเอง ในบริบทของ อปท. การบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์หมายถึงการที่โครงการหรือกิจกรรมใดๆ รวมถึงการจัดการความรู้ จะต้องถูกขับเคลื่อนโดยตรงจากวิสัยทัศน์และเป้าหมายในแผนพัฒนาท้องถิ่น

2) มิติการบูรณาการเชิงกระบวนการ หมายถึง การทลายกำแพงการทำงานระหว่างหน่วยงานย่อยและส่งเสริมการทำงานร่วมกันข้ามสายงาน การบูรณาการในมิตินี้เกี่ยวข้องกับการออกแบบกระบวนการทำงานใหม่ที่ฝังกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจประจำวัน ไม่ใช่การจัดกิจกรรมพิเศษที่แยกส่วนออกมา

3) มิติการบูรณาการเชิงข้อมูลและเทคโนโลยี หมายถึง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเชื่อมโยงฐานข้อมูลที่กระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่างๆ ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ เกิดเป็นมุมมองแบบองค์รวมและสนับสนุนการตัดสินใจที่อยู่บนฐานของข้อมูลผ่านแพลตฟอร์มกลางและเทคโนโลยีอย่าง Big Data

4) มิติการบูรณาการเชิงวัฒนธรรมและทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความไว้วางใจ การทำงานเป็นทีม การเปิดใจรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรให้พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถทำงานในสภาพแวดล้อมที่ต้องอาศัยความร่วมมือสูง

5) มิติการบูรณาการเชิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง การบริหารราชการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน และการตรวจสอบ รวมถึงการออกแบบบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการ

4. กรอบการวิเคราะห์

จากแนวคิดและทฤษฎีที่ทบทวนมาทั้งหมด บทความนี้จะนำเสนอ กรอบการวิเคราะห์การบูรณาการ 5 มิติ ซึ่งสังเคราะห์ขึ้นจากวรรณกรรมข้างต้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์การจัดการความรู้ เทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ กรอบการวิเคราะห์นี้จะช่วยวินิจฉัยได้อย่างเป็นระบบว่า การปฏิบัติ KM ที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันมีลักษณะ การบูรณาการในแต่ละมิติมากน้อยเพียงใด และมีช่องว่างหรือโอกาสในการพัฒนาในจุดใดบ้าง ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงบูรณาการในส่วนท้ายของบทความต่อไป

การจัดการความรู้ของจังหวัดเพชรบูรณ์ เทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ ในส่วนนี้ จะเป็นการนำกรอบการวิเคราะห์การบูรณาการ 5 มิติมาประยุกต์ใช้เพื่อตรวจสอบและประเมินการดำเนินงานด้านการจัดการความรู้ของเทศบาลต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารที่เผยแพร่ต่อสาธารณะ เช่น แผนการจัดการความรู้ แผนพัฒนาท้องถิ่น และรายงานการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้เห็นภาพการปฏิบัติจริงและสามารถระบุช่องว่างเชิงบูรณาการได้อย่างชัดเจน

การจัดการความรู้ในบริบทองค์กรปกครองท้องถิ่น เทศบาล โดยมีภาพรวมการริเริ่ม KM ในพื้นที่ จากการสำรวจข้อมูลพบว่า เทศบาลหลายแห่งในจังหวัดเพชรบูรณ์ได้มีการริเริ่มโครงการจัดการความรู้ (KM) อย่างเป็นทางการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักในความสำคัญของ KM ตามแนวทางที่หน่วยงานกำกับดูแลได้กำหนดไว้ ตัวอย่างที่ชัดเจน ได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านโภชน์ เทศบาลตำบลท่าพล และเทศบาลตำบลหล่มเก่า กิจกรรมการจัดการความรู้ที่พบโดยทั่วไปในเทศบาลเหล่านี้มีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ประกอบด้วย

1) การจัดตั้งโครงสร้างที่เป็นทางการ มีการแต่งตั้งคณะทำงานจัดการความรู้ในองค์กร (KM Team) เพื่อรับผิดชอบการดำเนินงาน

2) การวางแผน มีการจัดทำเอกสาร “แผนการจัดการความรู้” ซึ่งระบุวัตถุประสงค์ กิจกรรม และผลที่คาดว่าจะได้รับ

3) การจัดกิจกรรมส่งเสริม มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การจัดอบรมให้ความรู้ การจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือการถ่ายทอดแนวปฏิบัติที่ดี

4) การสร้างคลังความรู้ดิจิทัล กิจกรรมที่เด่นชัดที่สุดคือการสร้างหน้าเพจ “การบริหารจัดการองค์ความรู้ (KM)” บนเว็บไซต์ของเทศบาล เพื่อเป็นช่องทางในการรวบรวมและเผยแพร่องค์ความรู้ต่างๆ

การวิเคราะห์เชิงลึกตามกรอบการบูรณาการ 5 มิติ เมื่อนำการดำเนินงานเหล่านี้มาวิเคราะห์ผ่านกรอบการบูรณาการ 5 มิติ จะพบประเด็นที่น่าสนใจทั้งในด้านความสำเร็จและข้อจำกัด ดังนี้

มิติที่ 1 การบูรณาการเชิงเทคโนโลยี

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เผยแพร่พบว่า เทศบาลมีเป้าหมายประสบความสำเร็จในระดับพื้นฐานในการสร้าง “คลังความรู้ดิจิทัล” (Digital Repository) ผ่านเว็บไซต์ของตนเอง เว็บไซต์ของเทศบาลตำบลท่าพล และเทศบาลตำบลหล่มเก่า เป็นตัวอย่างที่ดีของการรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ประเภทชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ไว้อย่างเป็นระบบและเข้าถึงได้ง่าย เอกสารที่พบในคลังความรู้เหล่านี้มีหลากหลายประเภท เช่น คู่มือการปฏิบัติงาน คู่มือความก้าวหน้าในสายอาชีพ ระเบียบการคลังและงบประมาณ รายงานผลการอบรม และเอกสารคำบรรยายลักษณะงาน (Job Description)

จากการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า แม้จะมีความสำเร็จในการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างแพลตฟอร์ม แต่การใช้งานกลับสะท้อนถึง “ความขัดแย้งของ Knowledge Portal” กล่าวคือ แพลตฟอร์มที่สร้างขึ้นมีลักษณะเป็น “ห้องสมุดดิจิทัล" หรือ “คลังเอกสาร” ที่เน้นการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลแบบทางเดียวเป็นหลัก ดังนั้น แม้

จะมีการบูรณาการด้านเทคโนโลยีในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังเป็นการบูรณาการที่ยังไม่สมบูรณ์ เพราะมุ่งเน้นที่การจัดเก็บ และ เผยแพร่ มากกว่าการส่งเสริม การมีปฏิสัมพันธ์ และ การสร้างความรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจของการจัดการความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge)

จากการวิเคราะห์แม้จะมีความสำเร็จในการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างแพลตฟอร์ม แต่การใช้งานกลับสะท้อนถึง ความขัดแย้งของ Knowledge Portal กล่าวคือ แพลตฟอร์มที่สร้างขึ้นมีลักษณะเป็น ห้องสมุดดิจิทัล หรือ คลังเอกสาร ที่เน้นการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลแบบทางเดียวเป็นหลัก ข้อมูลที่ปรากฏเป็นเอกสารที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว ขาดซึ่งเครื่องมือที่จะส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ การถกเถียง การแก้ไขปัญหาร่วมกัน หรือการสร้างความรู้ใหม่ ระหว่างบุคลากร วรรณกรรมด้าน KM ในภาครัฐสมัยใหม่ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเครื่องมือที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน เช่น การระดมความคิด กระดานสนทนา ฐานข้อมูลที่สามารถแก้ไขร่วมกันได้ และระบบจัดการกระบวนการทำงาน ซึ่งยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจนในกรณีศึกษาของเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ ดังนั้น แม้จะมีการบูรณาการด้านเทคโนโลยีในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังเป็นการบูรณาการที่ยังไม่สมบูรณ์ เพราะมุ่งเน้นที่การ “จัดเก็บ” และ “เผยแพร่” มากกว่าการส่งเสริม “การมีปฏิสัมพันธ์” และ “การสร้างความรู้ร่วมกัน” ซึ่งเป็นหัวใจของการจัดการความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge)

มิติที่ 2 การบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เผยแพร่พบว่า แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เช่น เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เทศบาลเมืองวิเชียรบุรี และเทศบาลตำบลแคมป์สน ได้กำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ชัดเจนซึ่งสะท้อนบริบทและความต้องการของพื้นที่ ตัวอย่างเช่น แผนพัฒนาจังหวัดเพชรบูรณ์เน้นการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP และการเกษตรปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของเทศบาลในพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านดังกล่าว

จากการวิเคราะห์ เมื่อนำยุทธศาสตร์เหล่านี้มาเปรียบเทียบกับเนื้อหาในคลังความรู้ KM ของเทศบาลกลับพบ “การขาดการเชื่อมโยงเชิงยุทธศาสตร์” อย่างชัดเจน กล่าวคือ มีช่องว่างขนาดใหญ่ระหว่างองค์ความรู้ที่ถูกจัดการ ในระบบ KM กับ องค์ความรู้ที่จำเป็น ต่อการบรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของเทศบาล ตัวอย่างเช่น ในขณะที่แผนพัฒนาท้องถิ่นมุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชน องค์ความรู้ที่ถูกรวบรวมไว้ในเว็บไซต์ KM ของเทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลท่าพล กลับเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานภายใน เป็นส่วนใหญ่ เช่น การบริหารงานบุคคล การเงินการคลัง การจัดซื้อจัดจ้าง และงานสารบรรณ คำถามสำคัญที่เกิดขึ้นคือ องค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการบรรลุเป้าหมายหลัก เช่น ความรู้ด้านการตลาดดิจิทัลเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว หรือ เทคนิคการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า หรือ แนวปฏิบัติที่ดีที่สุดในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ถูกจัดเก็บและแลกเปลี่ยนที่ไหน คำตอบคือ องค์ความรู้เหล่านี้ไม่ได้ปรากฏอยู่ในระบบ KM ที่สร้างขึ้นอย่างเป็นทางการ นี่คือหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชี้ว่าการจัดการความรู้ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์เพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมายหลักตามที่ทฤษฎีได้แนะนำไว้

มิติที่ 3 และ 4 การบูรณาการเชิงกระบวนการและวัฒนธรรม

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เผยแพร่พบว่า มีความพยายามในการสร้างกลไกและส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ เช่น การแต่งตั้งคณะทำงาน KM และการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นครั้งคราว โดยเฉพาะเทศบาลตำบลท่าพลที่มีการระบุ “การพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้” เป็นหนึ่ง

ในประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความตระหนักในความสำคัญของมิตินี้

จากการวิเคราะห์ แม้จะมีความพยายามดังกล่าว แต่กิจกรรมที่จัดขึ้นยังมีลักษณะเป็น อีเวนต์ หรือโครงการ ที่มีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุด มากกว่าที่จะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทำงานปกติในชีวิตประจำวัน ยังขาดหลักฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับการนำเครื่องมือที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบฝังลึกมาใช้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เช่น การจัดตั้งชุมชนนักปฏิบัติ ตามประเด็นปัญหาเชิงยุทธศาสตร์ การถอดบทเรียนหลังการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ หรือการสร้างระบบพี่เลี้ยง เพื่อถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น การบูรณาการในมิตินี้จึงยังอยู่ในระดับเริ่มต้นและต้องการการพัฒนาไปสู่การฝังรากกลไกการเรียนรู้ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและกระบวนการทำงานจริง

มิติที่ 5 การบูรณาการเชิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เผยแพร่พบว่า เทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์มีการดำเนินงานที่น่าชื่นชมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งมักดำเนินการโดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และวิทยาลัยเทคนิคเพชรบูรณ์ เพื่อให้เกิดความเป็นกลางและน่าเชื่อถือ

จากการวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้จากการประเมินความพึงพอใจของประชาชนถือเป็น “ขุมทรัพย์ทางปัญญา” ที่สามารถและควรจะถูกนำมาใช้เป็นตัวขับเคลื่อนวงจร KM ทั้งระบบ แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าข้อมูลเหล่านี้ถูกมองแยกส่วนออกจากการจัดการความรู้ นี่คือสิ่งที่อาจเรียกว่า การวัดผลการปฏิบัติงานในฐานะตัวขับเคลื่อน KM ที่ยังไม่ถูกค้นพบ รายงานการประเมินผลให้ข้อมูลเชิงลึกว่าประชาชนมีความพึงพอใจหรือไม่พอใจต่อการให้บริการในด้านใดบ้าง ตามหลักการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ ผลการประเมินเหล่านี้ควรกลายเป็นโจทย์ สำคัญสำหรับระบบ KM ขององค์กร ตัวอย่างเช่น หากผลการสำรวจพบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการจัดการขยะในระดับต่ำ ระบบ KM ของเทศบาลควรถูกกระตุ้นให้ แสวงหา (Acquire) และ แบ่งปัน (Share) องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดในการจัดการขยะจากเทศบาลอื่นหรือจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินงาน แต่จากการวิเคราะห์แผน KM และคลังความรู้ ไม่พบการเชื่อมโยงที่ชัดเจนระหว่างผลการประเมินกับกิจกรรมการจัดการความรู้ กล่าวได้ว่า วงจรการประเมินผล และวงจรความรู้ กำลังทำงานขนานกันไปโดยไม่บรรจบกัน ซึ่งถือเป็นโอกาสในการบูรณาการที่สูญเปล่าไปอย่างมหาศาล

5. สรุปผลการวิเคราะห์และตารางเปรียบเทียบ

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เผยแพร่ต่อสาธารณะ ได้สรุปผลการวิเคราะห์และตารางเปรียบเทียบ โดยแสดงตารางการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อจำแนกข้อมูลตามมิติของการจัดการความรู้ และเปรียบเทียบระดับการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการกรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์

จากตารางสรุปจะเห็นรูปแบบที่ชัดเจนว่าเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์มีความก้าวหน้าในการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างคลังความรู้ แต่ยังคงมีช่องว่างที่สำคัญอย่างยิ่งในการบูรณาการการจัดการความรู้เข้ากับยุทธศาสตร์ขององค์กร กระบวนการทำงาน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้ข้อมูลผลการดำเนินงานและเสียงสะท้อนจากประชาชนมาเป็นตัวขับเคลื่อนวงจรการเรียนรู้ ช่องว่างเหล่านี้คือจุดตั้งต้นที่สำคัญในการสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงบูรณาการในส่วนต่อไป

ตารางที่ 1 ตารางการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการกรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยประเมิน 5 มิติ ได้แก่ การบูรณาการเชิงเทคโนโลยี การบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ การบูรณาการเชิงกระบวนการ การบูรณาการเชิงวัฒนธรรม และการบูรณาการเชิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

มิติการบูรณาการ	เทศบาลตำบลท่าพล	เทศบาลตำบลหล่มเก่า	เทศบาลตำบลบ้านโภชน์
การบูรณาการเชิงเทคโนโลยี	ระดับสูง มีเว็บไซต์ KM ที่มีโครงสร้างชัดเจนและรวบรวมเอกสาร Explicit Knowledge ได้จำนวนมาก [6]	ระดับสูง มีเว็บไซต์ KM ที่จัดหมวดหมู่เอกสารและเข้าถึงได้ง่ายคล้ายกับเทศบาลตำบลท่าพล [7]	ระดับปานกลาง มีแผนที่จะจัดทำ Homepage KM บนเว็บไซต์แต่ยังไม่ปรากฏหลักฐานการใช้งานที่ชัดเจนเท่าอีกสองแห่ง [8]
การบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์	ระดับต่ำ เนื้อหาในคลังความรู้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการบริหารภายใน ไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาท้องถิ่น	ระดับต่ำ เนื้อหาในคลังความรู้เน้นการบริหารภายในเป็นหลัก ขาดการเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ เช่น การท่องเที่ยว	ระดับต่ำ วัตถุประสงค์โครงการ KM เป็นไปในเชิงทั่วไป ไม่ได้ระบุการเชื่อมโยงกับประเด็นยุทธศาสตร์เฉพาะของเทศบาล
การบูรณาการเชิงกระบวนการ	ระดับปานกลาง มีการตั้งคณะทำงานและระบุเป็นยุทธศาสตร์ด้าน HR แต่ยังไม่เห็นการฝัง KM ในงานประจำอย่างชัดเจน	ระดับต่ำ ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการ KM ที่ฝังอยู่ในงานประจำ นอกเหนือจากการรวบรวมเอกสาร	ระดับปานกลาง มีแผนจัดกิจกรรมเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เดือนละ 2 ครั้ง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี แต่ยังเป็นลักษณะกิจกรรมพิเศษ [8]
การบูรณาการเชิงวัฒนธรรม	ระดับปานกลาง มีการตั้งคณะทำงานและประกาศเจตนารมณ์ แต่ยังต้องการหลักฐานเพิ่มเติมเกี่ยวกับวัฒนธรรมการแบ่งปันที่เข้มแข็ง	ระดับต่ำ ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับกิจกรรมที่ส่งเสริมวัฒนธรรมการแบ่งปันความรู้	ระดับปานกลาง การมีแผนจัดกิจกรรมเสวนาแสดงถึงความพยายามสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้
การบูรณาการเชิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ระดับต่ำ มีการประเมินความพึงพอใจของประชาชน แต่ไม่ปรากฏการนำผลมาเป็นโจทย์ขับเคลื่อนกิจกรรม KM	ระดับต่ำ เช่นเดียวกับเทศบาลตำบลท่าพล ไม่พบการเชื่อมโยงระหว่างผลการประเมินกับกิจกรรม KM	ระดับต่ำ ไม่พบข้อมูลเกี่ยวกับการนำผลสะท้อนจากประชาชนมาใช้ในการจัดการความรู้

6. การสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการของเทศบาล

จากการวิเคราะห์ช่องว่างที่พบในกรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการขาดการเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรม KM กับยุทธศาสตร์และผลการดำเนินงานขององค์กร ผนวกกับการสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีที่สุดจึงขอเสนอ “รูปแบบเพชรบูรณ์ IKM” (Phetchabun Integrated Knowledge Management Model) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่มุ่งแก้ไขปัญหาการจัดการความรู้ที่แยกส่วนและขับเคลื่อนด้วยข้อบังคับ การสังเคราะห์จากช่องว่างสู่การสร้างสรรค์หัวใจสำคัญของการเปลี่ยนผ่านจากการจัดการความรู้แบบเดิมไปสู่รูปแบบเชิงบูรณาการ คือการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากมุมมองที่ว่า KM คือการรวบรวมและจัดเก็บความรู้ ไปสู่มุมมองที่ว่า KM คือกระบวนการแก้ปัญหาเชิงกลยุทธ์ขององค์กร

การนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีแกนขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์และผลการดำเนินงานโดยเชิงกลยุทธ์ 2 แหล่งหลัก คือ

6.1 ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (Strategic Leadership) ในรูปแบบนี้ ผู้บริหารท้องถิ่นไม่ได้มีบทบาทเป็นเพียงผู้อนุมัติ โครงการ KM แต่ต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดวาระ เป็นผู้ตั้งโจทย์เชิงกลยุทธ์จากแกนขับเคลื่อน สื่อสารให้ทั้งองค์กรและเห็นความสำคัญ จัดสรรทรัพยากร สนับสนุนทั้งงบประมาณและเวลาให้บุคลากรได้เข้าร่วมในกระบวนการเรียนรู้ สร้างวัฒนธรรม เป็นแบบอย่างและส่งเสริมวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการแบ่งปันความรู้และความไว้วางใจ ภาวะผู้นำคือกลไกสำคัญที่เชื่อมโยง KM เข้ากับการบริหารจัดการโดยรวมของเทศบาล

6.2 กระบวนการจัดการความรู้แบบสองราง เพื่อจัดการกับความรู้ทั้งสองประเภทอย่างมีประสิทธิภาพ โมเดลนี้เสนอให้มีกระบวนการจัดการความรู้ที่ดำเนินไปพร้อมกันสองราง

รางที่ 1 การจัดการความรู้ชัดแจ้ง (Explicit KM Track) ใช้แพลตฟอร์มเทคโนโลยีบูรณาการ ซึ่งเป็นมากกว่าคลังเอกสาร แต่เป็นเครื่องมือที่สนับสนุนการทำงาน เช่น มีระบบวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสรุปผลความพึงพอใจของประชาชน เป็นเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหาร และสามารถเชื่อมโยงฐานข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจ เช่น ข้อมูลประชากร ข้อมูลภาษี ข้อมูลการท่องเที่ยว เข้าด้วยกัน

รางที่ 2 การจัดการความรู้ฝังลึก (Tacit KM Track) ใช้กระบวนการเรียนรู้และร่วมมือ ที่เน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์และแก้ปัญหาร่วมกัน เครื่องมือสำคัญในรางนี้ ได้แก่ ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice - CoP) จัดตั้งกลุ่มบุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโจทย์เชิงยุทธศาสตร์ เดียวกัน เช่น CoP ด้านการจัดการขยะ CoP ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้ใหม่ การถอดบทเรียน จัดกิจกรรมถอดบทเรียนหลังสิ้นสุดโครงการสำคัญ ๆ เพื่อสกัดความรู้และข้อผิดพลาดไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดเวทีที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาร่วมกัน ไม่ใช่แค่การบรรยายทางเดียว

6.3 วัฒนธรรมและแรงจูงใจ องค์ประกอบนี้เป็นเสมือน บรรยากาศ ที่โอบล้อมและหล่อเลี้ยงให้วงจรทั้งหมดสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ประกอบด้วย การสร้างความไว้วางใจ (Trust) ส่งเสริมบรรยากาศที่บุคลากรกล้าที่จะแบ่งปันความรู้และความผิดพลาด โดยไม่กลัวการถูกตำหนิ การทำงานร่วมกัน (Collaboration) สนับสนุนการทำงานเป็นทีมข้ามสายงาน การให้รางวัลและยกย่องชมเชย (Recognition and Reward) มีระบบการให้รางวัลหรือยกย่องบุคลากรหรือทีมงานที่แบ่งปันความรู้ที่เป็นประโยชน์และนำไปสู่การปรับปรุงที่เป็นรูปธรรม

6.4 วงจรป้อนกลับและเรียนรู้ คือองค์ประกอบของโมเดลนี้ เมื่อองค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการสองรางถูกนำไป ประยุกต์ใช้ จนเกิดเป็น นวัตกรรม หรือการปรับปรุงบริการ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะถูกวัดผลอีกครั้งผ่านตัวชี้วัดเดิมในแกนขับเคลื่อน เช่น ระดับความพึงพอใจของประชาชน รายได้จากการท่องเที่ยว ข้อมูลใหม่ที่ได้นี้จะถูกป้อนกลับ (Feedback) เข้าสู่วงจรเพื่อกลายเป็นโจทย์ ใหม่สำหรับการจัดการความรู้ในรอบถัดไป ก่อให้เกิดวงจรของการพัฒนาอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลและผลลัพธ์ที่จับต้องได้

ยกตัวอย่าง เช่น เทศบาลบ้านโภชน์มีโครงการ KM ปี 2560 [8] และเผยแพร่เอกสารแผนงานอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ยังไม่ปรากฏหลักฐานการดำเนินกิจกรรม Tacit Knowledge อย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) หรือการทบทวนหลังปฏิบัติ (AAR)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธี การวิเคราะห์เอกสาร และการสังเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจบริบทและองค์ประกอบของการจัดการองค์ความรู้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งเพื่อเสนอรูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีขอบเขตของการศึกษา การศึกษาครอบคลุมเทศบาล 3 แห่งในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่ เทศบาลตำบลท่าพล อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ เทศบาลตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า เทศบาลตำบลบ้านโภชน์ อำเภอหนองไผ่ โดยเลือกจากเกณฑ์ที่มีระบบการจัดการความรู้ (KM) ที่ปรากฏชัดและมีการเผยแพร่ข้อมูลสาธารณะ เช่น เว็บไซต์องค์กร รายงานผลการดำเนินงาน และเอกสารภายในที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความรู้ สำหรับข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) นี้ ได้มาจากการรวบรวมและวิเคราะห์เอกสาร เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566–2570 รายงานการประเมินผลการดำเนินงานของเทศบาล รายงาน KM และแผนพัฒนาทรัพยากรบุคคล เว็บไซต์หน่วยงานและฐานข้อมูลที่เผยแพร่ต่อสาธารณะ ใช้แบบตรวจสอบรายการและแบบวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อจำแนกข้อมูลตามมิติของการจัดการความรู้ ได้แก่ มิติด้านยุทธศาสตร์องค์กร มิติด้านเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศ มิติด้านกระบวนการเรียนรู้ มิติด้านวัฒนธรรมองค์กร มิติด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) นำมาจำแนกประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้ของแต่ละเทศบาล จากนั้นจึงทำการสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Synthesis) ระหว่างกรณีศึกษาของเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ ในแต่ละแห่งผลจากการวิเคราะห์ดังกล่าวถูกนำมาสังเคราะห์ต่อเนื่องเพื่อพัฒนาเป็นแนวทางเชิงรูปแบบ (Conceptual Framework) และสร้างต้นแบบ “เพชรบูรณ์ IKM Model” ซึ่งเป็นผลลัพธ์สำคัญของการวิจัย โดยมุ่งเน้นการบูรณาการองค์ความรู้เข้ากับยุทธศาสตร์องค์กร ภาวะผู้นำ และการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีพัฒนาการในหลายมิติ แต่ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ส่งผลต่อการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์และการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์จริงในงานพัฒนาท้องถิ่น โดยอธิบายสรุปผลการวิจัยแยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. บริบทของการจัดการองค์ความรู้ในเทศบาลจังหวัดเพชรบูรณ์

เทศบาลทั้งสามแห่งมีการจัดทำระบบการจัดการองค์ความรู้ตามนโยบายของส่วนกลาง โดยเน้นการรวบรวมเอกสารและการสร้างคลังข้อมูลดิจิทัล เช่น เว็บไซต์หรือฐานข้อมูลออนไลน์ขององค์กร ซึ่งสามารถเข้าถึงและตรวจสอบได้อย่างโปร่งใส อย่างไรก็ตาม ระบบ KM ส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นไปที่การบริหารภายในมากกว่าการใช้เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น

2. องค์ประกอบของการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการในเทศบาล

2.1 การบูรณาการเชิงเทคโนโลยี

เทศบาลตำบลท่าพลและเทศบาลตำบลหล่มเก่ามีเว็บไซต์คลังความรู้ที่มีโครงสร้างชัดเจนและจัดหมวดหมู่ข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ ในขณะที่เทศบาลตำบลบ้านโภชน์อยู่ระหว่างการพัฒนาแพลตฟอร์ม KM ให้สมบูรณ์มากขึ้น

2.2 การบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์

ทั้งสามเทศบาลยังมีข้อจำกัดในการเชื่อมโยงกิจกรรม KM เข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่นและยุทธศาสตร์องค์กร ส่งผลให้การดำเนินงานด้านความรู้ไม่ตอบโจทย์เชิงยุทธศาสตร์อย่างแท้จริง

2.3 การบูรณาการเชิงกระบวนการ

การดำเนินงานส่วนใหญ่ยังอยู่ในลักษณะโครงการเฉพาะกิจ ไม่ได้ฝังกลไก KM ในงานประจำของแต่ละหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง

2.4 การบูรณาการเชิงวัฒนธรรม

พบความพยายามในการสร้างค่านิยมการแบ่งปันความรู้ เช่น การจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้รายเดือน แต่ยังไม่เกิดเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างแท้จริง

2.5 การบูรณาการเชิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

แม้เทศบาลจะมีการเก็บข้อมูลความพึงพอใจของประชาชน แต่ยังขาดการนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาหรือกำหนดประเด็นการจัดการความรู้

3. สังเคราะห์ผลการศึกษาเพื่อเสนอรูปแบบ “เพชรบูรณ์ IKM Model”

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสามกรณีศึกษาชี้ให้เห็นว่า ระบบการจัดการองค์ความรู้ของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ควรได้รับการปรับจาก “การปฏิบัติตามข้อบังคับ” ไปสู่ “การบูรณาการทุกมิติ” โดยมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้:

3.1 ยุทธศาสตร์และผลการดำเนินงาน เป็นแกนกลางในการกำหนดโจทย์การจัดการความรู้

3.2 ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนระบบ KM ให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม

3.3 กระบวนการจัดการความรู้สองราง (Dual Knowledge Process)

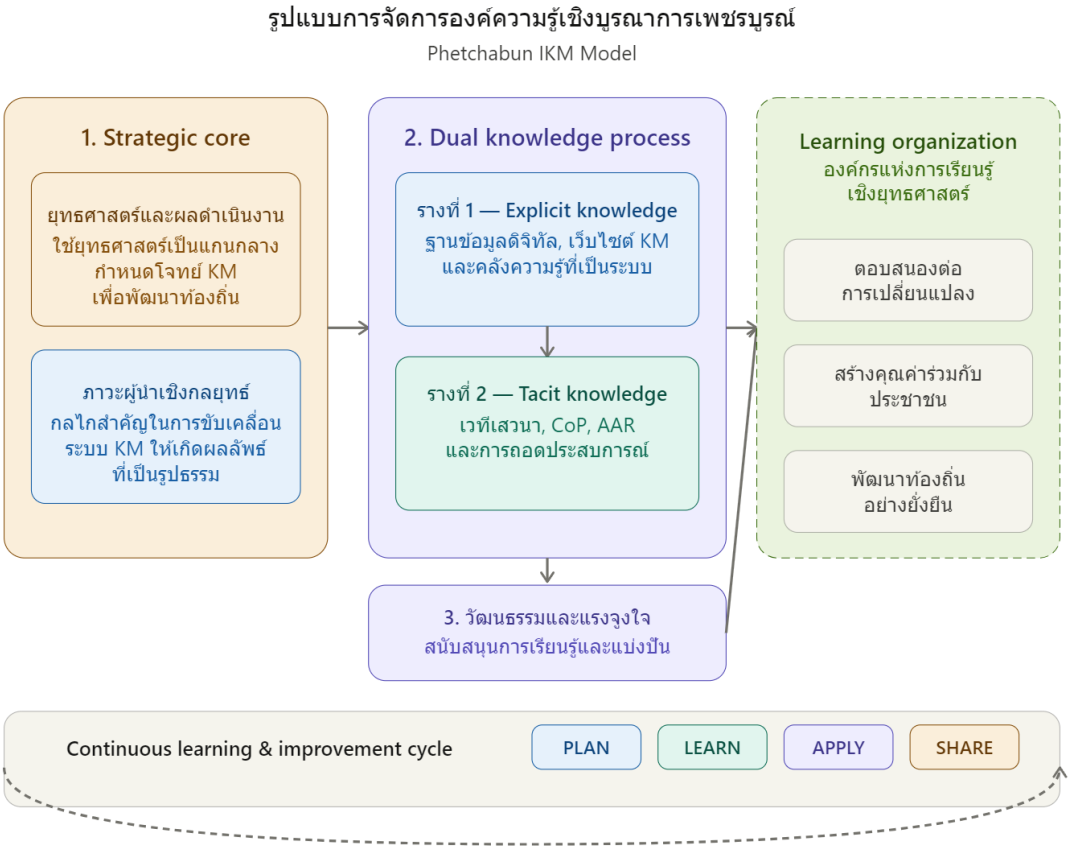
รางที่ 1 ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ผ่านเทคโนโลยีและฐานข้อมูลดิจิทัล

รางที่ 2 ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น CoP และ AAR

3.4 วัฒนธรรมและแรงจูงใจ ที่สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมและการแบ่งปัน

3.5 วงจรการเรียนรู้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continuous Learning and Improvement Cycle) ซึ่งสะท้อนผลลัพธ์กลับสู่การพัฒนา

ผลลัพธ์ที่ได้คือ “รูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการเพชรบูรณ์ (Phetchabun IKM Model)” ที่สามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงยุทธศาสตร์” ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและสร้างคุณค่าร่วมให้กับประชาชนได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการเพชรบูรณ์ (Phetchabun IKM Model)

สรุป และอภิปรายผล

สรุป และอภิปรายผลรูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าพล เทศบาลตำบลหล่มเก่า และเทศบาลตำบลบ้านโภชน์ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีความก้าวหน้าในด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร (Explicit Knowledge) อย่างเป็นระบบ โดยเทศบาลส่วนใหญ่มีเว็บไซต์หรือคลังข้อมูลออนไลน์ที่ช่วยให้การเข้าถึงองค์ความรู้ทำได้สะดวกและโปร่งใส อย่างไรก็ตาม การดำเนินงาน KM ยังมีข้อจำกัดในหลายด้าน โดยเฉพาะในมิติของการเชื่อมโยงเชิงยุทธศาสตร์ วัฒนธรรมองค์กร และกระบวนการเรียนรู้ภายในองค์กร

1. ด้านบริบทของการจัดการองค์ความรู้

พบว่าเทศบาลทั้งสามแห่งยังมุ่งเน้นการจัดการความรู้เพื่อการบริหารภายใน มากกว่าการใช้ KM เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น การดำเนินงานส่วนใหญ่จึงยังเป็นไปตามข้อบังคับของส่วนกลางมากกว่าการริเริ่มโดยองค์กรเอง ส่งผลให้การจัดการความรู้ยังไม่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเต็มศักยภาพ

2. ด้านองค์ประกอบของการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ

การจัดการความรู้ในเทศบาลยังมีลักษณะแยกส่วน (Fragmented Approach) โดยเน้นการเก็บข้อมูลมากกว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เช่น ชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) หรือการถอดบทเรียน (AAR) ยังมีน้อยและไม่ต่อเนื่อง การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการแบ่งปันความรู้ยังอยู่ในระดับเริ่มต้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Wenger, McDermott & Snyder (2002) ที่ระบุว่าการสร้าง CoP ที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำและแรงจูงใจจากภายในองค์กร

3. ด้านรูปแบบการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการ “เพชรบูรณ์ IKM”

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ พบว่าโมเดลที่เหมาะสมสำหรับบริบทของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์คือ “Phetchabun IKM Model” ซึ่งประกอบด้วย 5 มิติหลัก ได้แก่

1) การเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์องค์กร

2) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์

3) กระบวนการจัดการความรู้สองราง (Explicit–Tacit)

4) วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้

5) การป้อนกลับจากผลการดำเนินงาน (Feedback Loop)

ผลการวิเคราะห์สอดคล้องกับแนวคิดของ [2] ที่มองว่า การจัดการความรู้ต้องเป็นกระบวนการหมุนเวียนต่อเนื่อง (Knowledge Spiral) ที่ผสมผสานระหว่างความรู้ชัดแจ้งและความรู้ฝังลึก เพื่อสร้างนวัตกรรมและการเรียนรู้ในองค์กร โดยสรุป การจัดการองค์ความรู้ของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ยังอยู่ในช่วงพัฒนา แต่มีศักยภาพในการยกระดับสู่ระบบ KM เชิงบูรณาการ หากสามารถเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์องค์กรและส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงเรียนรู้ บทเรียนจากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการความรู้ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ควรถูกมองเป็นภาระเชิงเอกสาร แต่ควรเป็น “กลไกเชิงกลยุทธ์” ที่สร้างคุณค่าจริงให้กับประชาชนและความยั่งยืนของพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ (Academic Recommendations)

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับ “กระบวนการเรียนรู้ร่วมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” โดยเน้นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้แบบ Tacit Knowledge ผ่านกลไกชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice: CoP) และการถอดบทเรียน (After Action Review: AAR) เพื่อสร้างนวัตกรรมการทำงานในระดับพื้นที่

2) ควรขยายการศึกษาครอบคลุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทอื่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาลเมือง เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการความรู้และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบ KM ในแต่ละบริบท

3) ควรมีการพัฒนาแบบจำลองเชิงประเมิน (Evaluation Framework) เพื่อวัดระดับความสำเร็จของการจัดการองค์ความรู้เชิงบูรณาการในเชิงผลลัพธ์ (Outcome-based Evaluation) เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านประสิทธิภาพการบริหารงาน หรือระดับความพึงพอใจของประชาชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนานโยบาย (Policy Implications)

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการจัดการองค์ความรู้จะมีประสิทธิผลสูงสุดเมื่อถูกบูรณาการเข้ากับระบบการบริหารภาครัฐแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Performance-based Management) ดังนั้น ภาครัฐควรกำหนดนโยบายส่งเสริมให้การจัดการความรู้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวางแผนและการประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ KM กลายเป็น “เครื่องมือเชิงกลยุทธ์” ที่สนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยที่ให้โอกาสในการนำเสนอผลงานในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 21 ขอขอบพระคุณ ท่านอธิการบดี ท่านรองอธิการบดีฝ่ายบริหารและกิจการสภามหาวิทยาลัย คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และอาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่ให้การสนับสนุน และคอยให้คำปรึกษาด้านข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้ารวมทั้งข้อมูลของเทศบาลในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ และเอกสารประกอบการศึกษา ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการจัดทำบทความวิจัยฉบับนี้

เอกสารอ้างอิง

[1] พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546. (2546, 9 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 120, ตอนที่ 100 ก, หน้า 1–19.

[2] Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation*. Oxford University Press.

[3] Probst, G., Raub, S., & Romhardt, K. (1997). *Wissen managen: Wie Unternehmen ihre wertvollste Ressource optimal nutzen*. Gabler Verlag.

[4] Wiig, K. M. (1993). *Knowledge Management Foundations: Thinking about thinking-How people and organizations create, represent, and use knowledge*. Schema Press, Ltd.

[5] Girard, J. P. (2005). The Inukshuk: A Canadian Knowledge Management Model. *KMPRO Journal*, 2(2), 9-16.

[6] เทศบาลตำบลท่าพล. (2565). *การบริหารจัดการองค์ความรู้ (KM) แผนการจัดองค์ความรู้ในองค์กร (Knowledge Management: KM)*. https://www.thaphon.go.th/km

[7] เทศบาลตำบลหล่มเก่า. (2565). *การบริหารจัดการองค์ความรู้ (KM)*. https://www.lomkao.go.th/km

[8] เทศบาลตำบลบ้านโภชน์. (2560). *โครงการการจัดการองค์ความรู้ในองค์กร (Knowledge Management :KM) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560*. ปลัดเทศบาลตำบลบ้านโภชน์.

บทความวิชาการ

บริการสาธารณะในยุคดิจิทัล: เส้นทางของรัฐบาลไทยสู่ความเป็นรัฐบาลดิจิทัล
Public Service in the Digital Era: Thailand's Path Toward Becoming a Digital Government

วิสุทธิณี ธานีรัตน์
Wisuttinee Taneerat
คณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง
Faculty of Commerce and Management, Prince of Songkla University, Trang Campus
E-mail: wisuttinee.t@psu.ac.th
This article is presented in the 21ST National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26,2025

Received: August 15, 2025; Revised: September 30, 2025; Accepted: March 6, 2026

บทคัดย่อ

ที่ผ่านมาภาครัฐไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาและการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการพัฒนาประเทศมาโดยตลอด และเมื่อโลกเริ่มก้าวเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ทางความคิดในทุกภาคส่วนจึงเกิดขึ้น โดยเฉพาะภาครัฐไทยได้เริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาและการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศ ตลอดจนได้มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับปรุงประสิทธิภาพในการบริหารราชการไทย ทั้งด้านการให้บริการแก่ประชาชน และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ในหลากหลายมิติไม่ว่าจะเป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ การเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน การเข้าถึงบริการของภาครัฐ ดังนั้น เพื่อให้ภาครัฐได้รับประโยชน์สูงสุดจากเทคโนโลยีดิจิทัล หน่วยงานภาครัฐจึงมีความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันพัฒนาและยกระดับภาครัฐในภาพรวมให้ก้าวสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล เพื่อให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน และก้าวทันความเปลี่ยนแปลงในเวทีโลกได้
คำสำคัญ: การจัดบริการสาธารณะ; ยุคดิจิทัล; รัฐบาลไทย; รัฐบาลดิจิทัล

Abstract

In recent years, the Thai government has consistently prioritized the development and application of information and communication technology (ICT) as a critical tool to support national development. As the world transitions into the digital era, a paradigm shift has occurred across all sectors, particularly within the public sector of Thailand. Increasing emphasis has been placed on integrating digital technology as a key mechanism to drive national progress. This includes efforts to enhance the efficiency of public administration, improve public service delivery, and elevate the quality of life of citizens. Digital technologies offer transformative potential in multiple dimensions—such as expanding access to

education, increasing income opportunities, and improving access to government services. To fully leverage these benefits, it is imperative that government agencies collaborate in a coordinated manner to modernize and elevate the overall public sector. This collective advancement is essential for transitioning toward a fully digital government, thereby enabling Thailand to achieve sustainable development and remain resilient and competitive in an increasingly dynamic global landscape.

Keywords: Public service; Digital Era; Thai Government Digital government

บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล รัฐบาลไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เชิงแนวคิดในหลายด้าน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) อย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการบริหารราชการไทย การจัดบริการสาธารณะเพื่ออำนวยความสะดวกในการให้บริการประชาชน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตลอดมา ซึ่งเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนรู้เพิ่มรายได้การเข้าถึงบริการของภาครัฐ ตลอดจนการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ด้วยการบูรณาการระบบข้อมูล การใช้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และแพลตฟอร์มออนไลน์ในรูปแบบต่างๆ เช่น เว็บไซต์กลางบริการอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ (e-Government Portal) และแอปพลิเคชัน “ทางรัฐ” เพื่ออำนวยความสะดวกในการติดต่อราชการ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของกระแสรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) ในปัจจุบัน [1] เพื่อให้แนวทางในการพัฒนาเกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม รัฐบาลได้มีการกำหนด “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล พ.ศ. 2560–2579” (Thailand Digital Economy and Society Development Plan 2017–2036) ขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบนโยบายระยะยาวในการขับเคลื่อนประเทศด้านเศรษฐกิจและสังคมผ่านเทคโนโลยีและดิจิทัลอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ [2]

ดังนั้น เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายดังกล่าว รัฐบาลจึงได้จัดตั้ง สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (Digital Government Development Agency (Public Organization : DGA) ขึ้นในปี พ.ศ. 2561 ภายใต้สังกัดสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีบทบาทสำคัญในการกำหนดมาตรฐาน แนวทาง และส่งเสริมการบูรณาการข้อมูลเพื่อการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบบราชการดิจิทัลครบวงจร ในปัจจุบัน สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล ได้พัฒนาแผนยุทธศาสตร์ภาครัฐ (พ.ศ. 2566–2570) ซึ่งมุ่งยกระดับการให้บริการเพื่อความคล่องตัวของระบบราชการ ลดความเหลื่อมล้ำ เปิดเผยข้อมูลให้มีความโปร่งใส (Open Data) และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน และก้าวทันความเปลี่ยนแปลงในเวทีโลกได้ [1, 3]

อาจกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนในหลากหลายมิติ อาทิ การเข้าถึงการเรียนรู้และบริการของภาครัฐผ่านระบบออนไลน์ที่ง่ายและสะดวกขึ้น โอกาสในการเสริมสร้างรายได้ การมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ เช่น Traffy Fondue ที่เปิดให้ร้องเรียนปัญหาสาธารณะผ่านมือถือพร้อมระบบ AI จัดหมวดหมู่และส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันมีองค์กรในระบบเกิน 17,000 แห่ง มีรายงานมากไปกว่า 1.37 ล้านรายการ และคิดเป็นอัตราการแก้ไขประมาณ 77% นับเป็นตัวอย่างของการยกระดับคุณภาพชีวิตผ่านการมีส่วนร่วมและบริการภาครัฐที่ใกล้ประชาชนแบบง่าย รวดเร็ว และโปร่งใส [4] การจัดการข้อมูลภาครัฐ ผ่านโครงการ Open Data Portal ที่ปัจจุบันมีชุดข้อมูลเปิดกว่า 11,000 รายการ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายและสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐและประชาชน

เป็นต้น [5]

อย่างไรก็ตาม จากมุมมองประชาชน จากงานวิจัยล่าสุดของ Karnsomdee (2025) ระบุว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการยอมรับบริการรัฐบาลดิจิทัล ได้แก่ ความน่าเชื่อถือ (reliability) ด้านเทคโนโลยี (technical) และแรงจูงใจ (motivation) โดยมีผลต่อพฤติกรรมใช้งานจริง ส่วนปัจจัยส่วนบุคคล เช่น พื้นฐานการศึกษา หรือที่ตั้ง (individual) พบว่ามีอิทธิพลต่ำกว่าปัจจัยอื่น ผลของงานนี้ช่วยให้หน่วยงานรัฐสามารถออกแบบบริการให้ตอบโจทย์ความต้องการของผู้ใช้มากขึ้น [6]

ด้วยเหตุนี้ หากรัฐบาลไทยต้องการให้ภาครัฐได้รับประโยชน์สูงสุดจากเทคโนโลยีดิจิทัล ทุกหน่วยงานจึงจำเป็นต้องร่วมมือกันพัฒนาและยกระดับภาครัฐในภาพรวมให้ก้าวสู่ “รัฐบาลดิจิทัล” อย่างแท้จริง โดยไม่เพียงแค่เปลี่ยนแปลงเชิงเทคนิคหรือเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังต้องส่งเสริมการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและกระบวนการทำงานของบุคลากรภาครัฐ เพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนทั้งในระดับองค์กรและประเทศ [7]

ความเป็นมาของรัฐบาลดิจิทัลในประเทศไทย

สำหรับแนวคิดการปรับเปลี่ยนภาครัฐสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลนั้น เป็นแนวคิดที่มาจากในคราวการประชุมคณะกรรมการเตรียมการด้านดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจดิจิทัลและสังคม ครั้งที่ 1/2559 เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 ที่พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีเป็นประธานการประชุม โดยที่ประชุมมีมติเห็นชอบร่างแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมเพื่อปฏิรูปประเทศไทยสู่การเป็น **“ดิจิทัลไทยแลนด์”** (DIGITAL THAILAND)

ลักษณะของดิจิทัลไทยแลนด์ (DIGITAL THAILAND) คือ ***เป็นลักษณะของการที่ประเทศไทยสามารถสร้างสรรค์ และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเต็มศักยภาพในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นวัตกรรม ข้อมูล ทุนมนุษย์ และทรัพยากรอื่นใด เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตามนโยบายของรัฐบาล”*** ซึ่งมีสำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สังกัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ทำหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบหลัก

โดยแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม มีเป้าหมายในภาพรวม 4 ประการดังต่อไปนี้ [2]

1. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างสรรค์นวัตกรรมการผลิตและการบริการ
2. สร้างโอกาสทางสังคมอย่างเท่าเทียมด้วยข้อมูลข่าวสารและบริการต่าง ๆ ผ่านสื่อดิจิทัลเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน
3. เตรียมความพร้อมให้บุคลากรทุกกลุ่ม มีความรู้และทักษะที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพในยุคดิจิทัล
4. ปฏิรูปกระบวนทัศน์การทำงานและการให้บริการของภาครัฐด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล และการใช้ประโยชน์จากข้อมูลเพื่อให้เป็นการปฏิบัติงานที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

ทั้งนี้ เห็นได้ว่าเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลดิจิทัล คือ เป้าหมายการปฏิรูปกระบวนทัศน์การทำงานและการให้บริการของภาครัฐด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลเพื่อให้เป็นการปฏิบัติงานที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ของการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการ และการให้บริการของภาครัฐที่ถูกเปลี่ยนแปลงด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความมั่นคงปลอดภัย มีธรรมาภิบาล และมีเป้าหมายการสร้างโอกาสทางสังคมอย่างเท่าเทียม ด้วยข้อมูลข่าวสารและบริการต่าง ๆ ผ่านสื่อดิจิทัลเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน เพราะจะทำให้ประชาชนทุก

กลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อดิจิทัลอย่างเท่าเทียม คุณภาพชีวิตของประชาชนจะดีขึ้นจากการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศและบริการสาธารณะ โดยเฉพาะบริการสาธารณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตโดยผ่านทางเทคโนโลยีดิจิทัล

วัตถุประสงค์สำคัญของรัฐบาลดิจิทัลในประเทศไทย

1. เสริมสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีภายในประเทศ

เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการเสริมสร้างนวัตกรรมเทคโนโลยีภายในประเทศให้ทันสมัย และสามารถนำเครื่องมือเหล่านี้มาสร้างสรรค์นวัตกรรมการผลิตและการบริการของประเทศ

2. สร้างสังคมที่เท่าเทียม รับข้อมูลข่าวสารผ่านระบบดิจิทัล

เมื่อเทคโนโลยี และนวัตกรรมของประเทศก้าวทันยุคสมัย จะช่วยสร้างโอกาสทางสังคมอย่างเท่าเทียม ด้วยการรับทราบข้อมูลข่าวสาร และบริการอื่น ๆ ของรัฐ ผ่านการใช้สื่อดิจิทัล เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพสังคมของประชาชน

3. เพิ่มช่องทางการประกอบอาชีพในยุคดิจิทัล

เมื่อรัฐบาลส่งเสริมสังคมแบบดิจิทัล หรือส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ทำงานด้วยระบบดิจิทัล จะช่วยเพิ่มความพร้อมให้บุคลากรทุกกลุ่ม ทุกหน่วย มีความรู้ และมีทักษะที่เหมาะสำหรับการดำเนินชีวิตด้วยระบบดิจิทัล และยังเป็นการเพิ่มช่องทางการประกอบอาชีพในยุคดิจิทัลอีกด้วย

4. เข้าถึงหน่วยงานรัฐได้ง่าย ผ่านการใช้ระบบดิจิทัล

หากรัฐบาลได้พัฒนารูปแบบการทำงานแบบดิจิทัลในทุกภาคส่วนจนกลายเป็นรัฐบาลดิจิทัลอย่างสมบูรณ์ จะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้ามาดูข้อมูล ตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐบาลได้อย่างโปร่งใสชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลดิจิทัลถือเป็นสิ่งสำคัญต่อประเทศไทย เพราะเทคโนโลยีโลกออนไลน์ไม่ได้หยุดนิ่ง หากหน่วยงานราชการในประเทศไทยไม่ปรับตัวเข้าสู่สังคมดิจิทัลได้ทันท่วงที อาจทำให้ประเทศเสียโอกาสในเชิงเศรษฐกิจ และมีคุณภาพทางสังคมที่ล้าสมัย ด้วยการทำงานของภาครัฐที่มีขอบเขต เต็มไปด้วยข้อกำหนดยากที่จะเข้าถึง แต่ในปัจจุบัน รัฐบาลดิจิทัลตอนนี้อยู่ในแนวโน้มที่ดีขึ้น เพราะเมื่อไม่นานมานี้ได้มีการประกาศใช้ **“พระราชบัญญัติการปฏิบัติราชการทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2565”** [8] ซึ่งถือเป็นกุญแจดอกแรก เนื่องจากนับว่าเป็นการผลักดันให้ทางหน่วยงานราชการได้ปรับใช้ทำงานผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างเต็มระบบ ซึ่ง พ.ร.บ.ฉบับนี้จะเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ประเทศไทยมีรัฐบาลดิจิทัลได้อย่างสมบูรณ์แบบ พร้อมที่จะเทียบเคียงนานาประเทศได้อย่างภาคภูมิ

ลักษณะสำคัญของรัฐบาลดิจิทัลในประเทศไทย

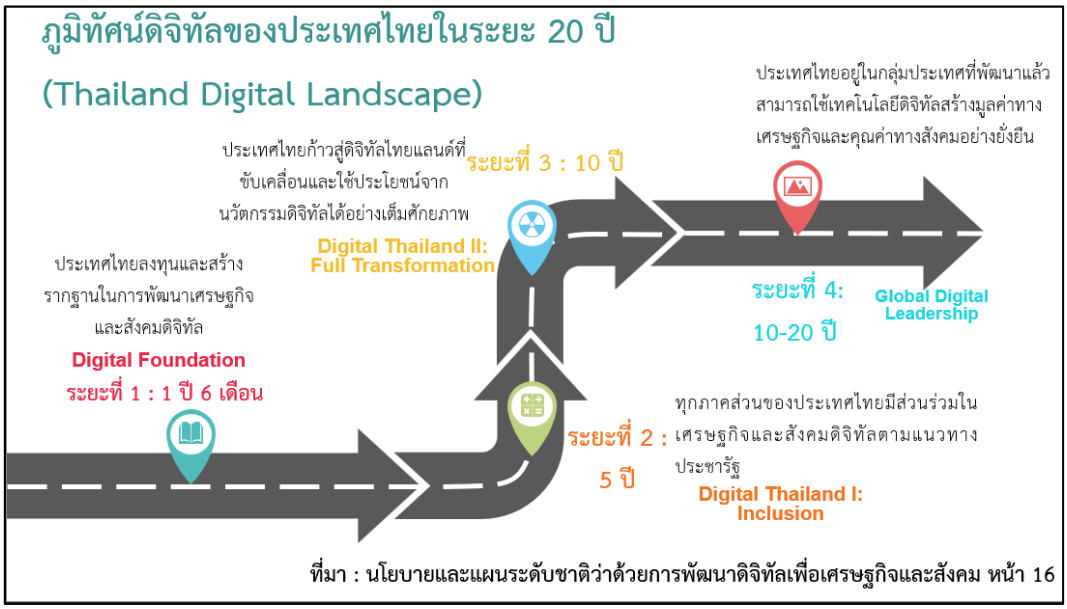
จาก“แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม” ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดเกี่ยวกับภูมิทัศน์ดิจิทัลของประเทศไทยในระยะ 20 ปี (Thailand Digital Landscape) เอาไว้ 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 : 1 ปี 6 เดือน ระยะที่เรียกว่า Digital Foundation ซึ่งเป็นระยะที่ประเทศไทยลงทุนและสร้างรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล

ระยะที่ 2 : 5 ปี ระยะที่เรียกว่า Digital Thailand I: Inclusion ซึ่งเป็นระยะที่ทุกภาคส่วนของประเทศไทยมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลตามแนวทางประชารัฐ

ระยะที่ 3 : 10 ปี ระยะที่เรียกว่า Digital Thailand II: Full Transformation ซึ่งเป็นระยะที่ประเทศไทยก้าวสู่ดิจิทัลไทยแลนด์ที่ขับเคลื่อนและใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมดิจิทัลได้อย่างเต็มศักยภาพ

ระยะที่ 4: 10-20 ปี ระยะที่เรียกว่า Global Digital Leadership ซึ่งเป็นระยะที่ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคมอย่างยั่งยืน โดยในระยะนี้ถือเป็นเป้าหมายอันสูงสุดของการแผนการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย

ภาพที่ 1 ภูมิทัศน์ดิจิทัลของประเทศไทยในระยะ 20 ปี (Thailand Digital Landscape)
ที่มา: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) [1]

นอกจากนั้น เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาดิจิทัลของประเทศไทยตามวิสัยทัศน์และแนวทางการพัฒนาตามภูมิทัศน์ดิจิทัล 4 ระยะข้างต้น ดังนั้น ในแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579 จึงได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมไว้ 6 ยุทธศาสตร์หลักที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน มีการกำหนดเป้าหมาย เพื่อให้สามารถติดตามและประเมินความก้าวหน้าได้อย่างชัดเจน และแผนงานเพื่อดำเนินการตามยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลประสิทธิภาพสูงให้ครอบคลุมทั่วประเทศ (เข้าถึง พร้อมใช้ จ่ายได้)

สำหรับยุทธศาสตร์ที่ 1 นี้ จะสร้างให้เกิดโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ทันสมัย ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งการเข้าถึงบริการจะสามารถทำได้ทุกที่ ทุกเวลา อย่างมีคุณภาพด้วยอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงที่รองรับความต้องการ และราคาค่าบริการที่ต้องจ่ายจะต้องไม่ได้เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงบริการดิจิทัลอีกต่อไป ในอนาคตโครงสร้างพื้นฐานอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงจะกลายเป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับ ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ที่สามารถรองรับการเชื่อมต่อกับทุกสรรพสิ่ง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : ขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล (ขับเคลื่อน New S-Curve เพิ่มศักยภาพสร้างธุรกิจ เพิ่มมูลค่า)

สำหรับยุทธศาสตร์ที่ 2 นี้ เป็นการเร่งส่งเสริมเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Economy Acceleration) โดยมุ่งเน้นการสร้างระบบนิเวศสำหรับธุรกิจดิจิทัล (Digital Business Ecosystem) ควบคู่กับการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล และการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลในเชิงธุรกิจ และกระตุ้นให้ภาคเอกชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญ และจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้และปรับปรุงแนวทางการทำธุรกิจด้วยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจขนาดกลางและเล็ก (SMEs) รวมถึงธุรกิจใหม่ (Startup) ในด้านเศรษฐกิจชุมชน เทคโนโลยีดิจิทัลจะช่วยเชื่อมโยงท้องถิ่นกับตลาดโลก สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : สร้างสังคมคุณภาพที่ทั่วถึงเท่าเทียมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล (สร้างการมีส่วนร่วมการใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม)

สำหรับยุทธศาสตร์ที่ 3 นี้ เป็นการสร้างสังคมดิจิทัลที่มีคุณภาพ (Digital Society) มุ่งหวังที่จะลดความเหลื่อมล้ำทางโอกาสของประชาชนที่เกิดจากการเข้าไม่ถึงโครงสร้างพื้นฐาน การขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องเทคโนโลยีดิจิทัล หรือการไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลที่ยังมีราคาแพงเกินไป และให้ความสำคัญกับการพัฒนาพลเมืองที่ฉลาด รู้เท่าทันข้อมูล และมีความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์ โดยสุดท้าย เมื่อโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลพร้อม และพลเมืองดิจิทัลพร้อมแล้ว เทคโนโลยีดิจิทัลจะเป็นเครื่องมือในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนทุกกลุ่มผ่านบริการดิจิทัลต่างๆ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : ปรับเปลี่ยนภาครัฐสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล (โปร่งใส อำนวยความสะดวก รวดเร็ว เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว)

สำหรับยุทธศาสตร์ที่ 4 นี้ เป็นการมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในกระบวนการทำงานและการให้บริการภาครัฐ เพื่อให้เกิดการปฏิรูปกระบวนการทำงานและขั้นตอนการให้บริการ ให้มีประสิทธิภาพ ถูกต้อง รวดเร็ว อำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้บริการ สร้างบริการของรัฐที่มีธรรมาภิบาล และสามารถให้บริการประชาชนแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว ผ่านระบบเชื่อมโยงข้อมูลอัตโนมัติ การเปิดเผยข้อมูลของภาครัฐที่ไม่กระทบต่อสิทธิส่วนบุคคลและความมั่นคงของชาติ ผ่านการจัดเก็บ รวบรวม และแลกเปลี่ยนอย่างมีมาตรฐาน ให้ความสำคัญกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์และข้อมูล รวมไปถึงการสร้างแพลตฟอร์มการให้บริการภาครัฐ เพื่อให้ภาคเอกชนหรือนักพัฒนาสามารถนำข้อมูลและบริการของรัฐไปพัฒนาต่อยอดให้เกิดนวัตกรรมบริการ และสร้างรายได้ให้กับระบบเศรษฐกิจต่อไป

ยุทธศาสตร์ที่ 5 : พัฒนากำลังคนให้พร้อมเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล (สร้างคน สร้างงาน สร้างความเข้มแข็งจากภายใน)

สำหรับยุทธศาสตร์ที่ 5 นี้ มุ่งเน้นการพัฒนากำลังคนดิจิทัล (Digital Workforce) ขึ้นมารองรับการทำงานในระบบเศรษฐกิจดิจิทัล โดยเน้นทั้งกลุ่มคนทำงานที่จะเป็นกำลังสำคัญในการสร้างผลิตภาพการผลิต (Productivity) ในระบบเศรษฐกิจ และกลุ่มคนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านดิจิทัล อย่างไรก็ตาม การเตรียมความพร้อมให้ประชาชนทั่วไป ก็เป็นอีกเรื่องที่สำคัญไม่แพ้กัน

ยุทธศาสตร์ที่ 6 : สร้างความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (กฎระเบียบทันสมัย เชื่อมั่นในการลงทุน มีความมั่นคงปลอดภัย)

สำหรับยุทธศาสตร์ที่ 6 นี้ มุ่งเน้นการสร้างความมั่นคงปลอดภัย และความเชื่อมั่นในการทำธุรกรรมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลให้กับผู้ประกอบการ ผู้ทำงาน และผู้ใช้บริการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยขับเคลื่อนประเทศสู่ยุคเศรษฐกิจดิจิทัล และเป็นบทบาทหน้าที่หลักของภาครัฐในการอำนวยความสะดวกให้กับทุกภาคส่วน โดยภารกิจสำคัญยิ่งยวดของยุทธศาสตร์นี้ จะครอบคลุมเรื่องมาตรฐาน (Standard) การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวและข้อมูลส่วนบุคคล (Privacy) การรักษาความมั่นคงปลอดภัย (Cyber Security)

ภาพที่ 2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
ที่มา: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) [1]

การปรับเปลี่ยนภาครัฐไทยไปสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล

สำหรับแนวคิดการปรับเปลี่ยนภาครัฐไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล เป็นแนวคิดที่มุ่งใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอย่างมีแบบแผน และเป็นระบบจนสามารถพัฒนาสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลโดยสมบูรณ์ โดยลักษณะของบริการภาครัฐหรือบริการสาธารณะจะอยู่ในรูปแบบดิจิทัลที่ขับเคลื่อนโดยความต้องการของประชาชนหรือผู้ใช้บริการ (citizen driven) ซึ่งหมายถึง การที่ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางกายภาพ พื้นที่ และภาษา ซึ่งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลจะช่วยให้รัฐบาลสามารถหลอมรวมการทำงานของภาครัฐเสมือนเป็นองค์กรเดียว รัฐบาลดิจิทัลในอนาคตจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการ

บริหารบ้านเมือง และเสนอความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของภาครัฐได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนและยกระดับภาครัฐไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลจำเป็นต้องดำ เนินการในหลายส่วน ประกอบด้วย [1, 9]

1. การปรับเปลี่ยนการทำงานภาครัฐด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลให้มีประสิทธิภาพ และมีธรรมาภิบาล เน้นการเชื่อมโยงข้อมูล และการทำงานของหน่วยงานภาครัฐเข้าด้วยกัน (connected government) โดยบูรณาการข้อมูลข้ามหน่วยงานจนเสมือนเป็นองค์กรเดียว (one government) ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรดิจิทัลร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งจะลดความซ้ำซ้อนในการลงทุนในทรัพยากร นอกจากนี้ การพัฒนาส่วนงานภายในรุ่นใหม่เพื่อรองรับการปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการทุกอย่างของรัฐให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัลอย่างเป็นระบบ รวมถึงการนำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้แทนกระดาษ เพื่อลดขั้นตอน และเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการทำงานของหน่วยงานภาครัฐทั้งในส่วนการให้บริการประชาชนและการบริหารจัดการหน่วยงานภาครัฐ โดยระบบส่วนงานภายในของส่วนราชการต้องรองรับการแลกเปลี่ยน ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ได้โดยสมบูรณ์รวมทั้งต้องมีการเตรียมความพร้อมสำหรับการเพิ่มขึ้นของข้อมูลจำนวนมหาศาลในระบบ ในด้านการจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการจัดการความปลอดภัยไซเบอร์ (Cyber Security)

2. การสนับสนุนให้มีการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ (open data) และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานของรัฐ (open government) เพื่อนำไปสู่การเป็น Digital Thailand โดยการส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและประชาชน เปิดเผย จัดเก็บ แลกเปลี่ยน และบูรณาการข้อมูลตามมาตรฐาน open data เพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาฐานข้อมูล รวมถึงชุดข้อมูลด้านต่าง ๆ โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากทุกหน่วยงานภาครัฐโดยไม่ยึดติดความเป็นเจ้าของ และเปิดเผยต่อสาธารณะ เพื่อให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมบริการ และสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ทะเบียนข้อมูลประชาชน ที่เก็บรวบรวมข้อมูลบุคคลตั้งแต่เกิดจนตายสำหรับการวางแผนพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต ข้อมูลสุขภาพที่จะพัฒนาสู่บริการสุขภาพดีถ้วนหน้า (universal healthcare) ทะเบียนข้อมูลเกษตร เป็นต้น การเชื่อมโยงการบริหารจัดการ การพัฒนา และการให้บริการของภาครัฐ จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจที่เกิดจากการหลอมรวมทางสังคม รวมทั้งเกิดการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐนำไปสู่ความโปร่งใสและลดปัญหาการทุจริต

3. การพัฒนาแพลตฟอร์มบริการพื้นฐานภาครัฐ (government service platform) เพื่อรองรับการพัฒนาแอปพลิเคชันหรือบริการรูปแบบใหม่ที่เป็นบริการพื้นฐานของทุกหน่วยงานภาครัฐ โดยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาแพลตฟอร์มบริการพื้นฐาน ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำธุรกรรมและการให้บริการที่เป็นบริการพื้นฐานของทุกหน่วยงานภาครัฐ เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับทุกหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เช่น บริการใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์บริการยืนยันตัวตน บริการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ บริการโลจิสติกส์ให้สะดวก รวดเร็ว และมีความปลอดภัยในการใช้งานและให้บริการ

4. การจัดให้มีบริการอัจฉริยะ (smart service) ที่อำนวยความสะดวกต่อประชาชนตามความต้องการของประชาชนผู้รับบริการ บริการอัจฉริยะเป็นการแปรสภาพการบริการภาครัฐจากรูปแบบเดิมไปสู่รูปแบบการบริการที่ประชาชนผู้รับบริการสามารถเลือกใช้บริการสาธารณะผ่านระบบดิจิทัลตามความต้องการของแต่ละบุคคลได้ด้วยตนเอง รวมทั้งการพัฒนาไปสู่การบริการสาธารณะในลักษณะอัตโนมัติ (automated public services) ตามหลักการออกแบบที่เป็นสากล และเข้ากับสถานการณ์ โดยประชาชนผู้รับบริการไม่ต้องร้องขอหรือยื่นเรื่องต่อรัฐ เช่น เมื่อมีเด็กเกิดใหม่ ประชาชนไม่ต้องแจ้งเกิดต่อภาครัฐ แต่ระบบจะเชื่อมโยงกับข้อมูลการแจ้งเกิดโดยโรงพยาบาล และบันทึกข้อมูลลงฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร์รวมทั้งส่งหลักฐานให้ผู้ปกครองของเด็กเกิดใหม่เอง เป็นต้น

5. การพัฒนาระบบยืนยันตัวตนกลาง (Digital ID) สำหรับการลงชื่อเข้าใช้และยืนยันตัวตนเพื่อรับบริการจากภาครัฐที่มีความง่ายและสะดวกสบายสำหรับผู้ใช้งานมากยิ่งขึ้น และทำให้ข้อมูลของผู้ใช้งานที่ให้ไว้ที่หน่วยงานหนึ่งสามารถต่อยอดไปใช้ในการขอรับบริการของหน่วยงานอื่นๆ ได้เป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและผู้ประกอบการในการดำเนินการด้านธุรกรรม

6. การเสริมสร้างความแข็งแรงด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ โดยการปรับปรุงมาตรฐานด้านความปลอดภัยให้ทันสมัย การพัฒนาขีดความสามารถของภาครัฐ การสร้างความตระหนักในหมู่ประชาชนทั่วไป และการตรวจสอบความต้องการด้านความปลอดภัยตั้งแต่แรกเริ่ม รวมทั้งกระตุ้นการพัฒนานวัตกรรมด้านการบริหารจัดการภาครัฐผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์

7. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสมัยใหม่เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาทักษะทางดิจิทัล

8. การเป็นภาครัฐที่ปรับตัวทันการณ์ (Agile Government) เป็นการให้บริการที่ตอบสนองประชาชน และลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการ (Responsive Government) เพิ่มความสามารถและศักยภาพในการแข่งขันของภาคธุรกิจ (Enhance Competitiveness) โปร่งใส เปิดเผยข้อมูล ประชาชนเชื่อถือและมีส่วนร่วม

9. การพัฒนาด้านเทคโนโลยี องค์กร และกฎหมายที่เกี่ยวข้องในด้านข้อมูล

โดยภาครัฐต้องสร้างความไว้วางใจและปรับปรุงกลยุทธ์ในการนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการระบุอัตลักษณ์บุคคลรวมถึงวางแผนในการใช้งานในกรณีเร่งด่วน

กฎหมายและมาตรฐานส่งเสริมการเป็นรัฐบาลดิจิทัลในประเทศไทย

รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของการปรับเปลี่ยนหน่วยงานภาครัฐสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล จึงได้มีการตรากฎหมายขึ้น เพื่อเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการบริหารงานของภาครัฐไปสู่ระบบดิจิทัลและสามารถยกระดับการให้บริการประชาชนให้มีความสะดวกและเปิดเผยมากขึ้น จึงได้มีการจัดทำ **“แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 – 2570”** ขึ้น โดยมีสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.) ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก

สำหรับกฎหมายเพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนตามแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลัก 2 ฉบับ คือ

1. พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562
2. พระราชบัญญัติการปฏิบัติราชการทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2565

ภาพที่ 3 สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐ ผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562

ที่มา: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) [1]

การบริการสาธารณะของภาครัฐไทยในยุคดิจิทัล : กรณีศึกษาแอปพลิเคชันทางรัฐ

แอปพลิเคชันทางรัฐ คือ โปรแกรมหรือระบบซอฟต์แวร์ที่หน่วยงานของรัฐพัฒนาหรือจัดให้มี เพื่อใช้ให้บริการหรือสื่อสารกับประชาชน องค์กร หรือภาคธุรกิจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวก ลดขั้นตอนการติดต่อ เพิ่มความโปร่งใส และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของภาครัฐด้วยบริการกว่า 200 บริการ ผ่านการแบ่งหมวดหมู่ในการให้บริการ ได้แก่ ยานพาหนะ สวัสดิการ การเงิน/ประกัน สาธารณูปโภค สุขภาพ การศึกษา ที่ดิน/ที่อยู่ การงาน/อาชีพ คดี/แจ้งเหตุ คนพิการ ข้อมูลสถิติ รู้เรื่องรัฐ และการเลือกตั้ง

สำหรับลักษณะสำคัญของแอปพลิเคชันทางรัฐ มีลักษณะดังนี้

1) พัฒนาโดยหน่วยงานภาครัฐหรือภายใต้ความร่วมมือของรัฐ เช่น กระทรวง กรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือรัฐวิสาหกิจ

2) มีเป้าหมายเพื่อบริการสาธารณะ เช่น การแจ้งข่าวสาร การให้ข้อมูล การทำธุรกรรม การร้องเรียน หรือการขออนุญาตต่าง ๆ

3) สามารถเข้าถึงได้ผ่านอุปกรณ์ดิจิทัล เช่น โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต หรือคอมพิวเตอร์

4) การให้บริการเกี่ยวข้องกับข้อมูลภาครัฐ เช่น ฐานข้อมูลประชาชน ข้อมูลสาธารณสุข ข้อมูลทะเบียนราษฎร หรือข้อมูลโครงสร้างพื้นฐาน

สรุปและข้อเสนอแนะ / Conclusions and Recommendations

จากการที่ภาครัฐไทยได้มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้ในกระบวนการดำเนินงาน ถือเป็นโอกาสและความท้าทายอย่างมาก เนื่องจากต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งครอบคลุมทั้งในด้านกฎหมาย โครงสร้างองค์กร กลไกการดำเนินงาน และเทคโนโลยี อาจกล่าวได้ว่าเป็นการปรับรื้อระบบ

(Reengineering) ประเทศครั้งสำคัญ เนื่องจากมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการทำงานขององค์กรใหม่ทั้งหมด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพในการแข่งขัน โดยมุ่งเน้นการปรับปรุงอย่างมีนัยสำคัญในด้านต่างๆ อาทิ การลดเวลาให้บริการ การลดต้นทุนในการดำเนินงาน และเพิ่มความโปร่งใสของภาครัฐในการจัดบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลมากขึ้น ดังนั้น การปรับรื้อระบบดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือที่สร้างโอกาสในการช่วยให้รัฐบาลสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว

แต่อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่าการปรับเส้นทางของรัฐบาลไทยไปสู่ความเป็นรัฐบาลดิจิทัลยังมีอุปสรรคและความท้าทายที่สำคัญอีกหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลระหว่างความเป็นเมืองและชนบท การขาดบุคลากรในสาขาเทคโนโลยีดิจิทัล กฎระเบียบ ข้อบังคับที่ยังไม่เอื้อต่อการทำงานในรูปแบบดิจิทัล เนื่องจากที่ผ่านมาภาครัฐไทยมักให้ความสำคัญกับระบบเอกสารที่เป็นกระดาษเป็นส่วนใหญ่ตลอดจนขีดจำกัดด้านงบประมาณ และทักษะของบุคลากร โดยเฉพาะในระดับภูมิภาคและในระดับท้องถิ่น นอกจากนั้น ประเด็นความท้าทายที่ต้องเร่งดำเนินการ คือ การจัดการข้อมูลที่มีการบูรณาการความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ตลอดจนการรักษาความส่วนตัว ปลอดภัยของข้อมูล ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญที่ต้องเสริมด้วยโครงสร้างกฎหมายและธรรมาภิบาลข้อมูลอีกด้วย (Data Governance)

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการผลิตตำราทางวิชาการ ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ผู้เขียนขอขอบคุณมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

1] สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2568). *รัฐบาลไทยกับการพลิกโฉมสู่รัฐบาลดิจิทัล.* https://www.dga.or.th/our-services/dgti/

[2] สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์. (2558). *แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579*. https://wise.co.th/wise/References/Digital_Economy/Digital_Master_Plan_2560-2579.pdf

[3] พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562. (22 พฤษภาคม 2562). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 136 ตอนที่ 67 ก หน้า 57-66.

[4] OECD (2022). *Open and Connected Government Review of Thailand*, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/e1593a0c-en.

[5] Open Data Institute. (2024). *Empowering Thailand's Digital Government with Open Data*. https://theodi.cdn.ngo/media/documents/Empowering_Thailands_Digital_Government_with_Open_Data.pdf

[6] Karnsomdee, P. (2025). E-Government Adoption in Thai Public Sector Organizations: Citizens' Perspective. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, *20*(2), 103. https://doi.org/10.3390/jtaer20020103

[7] Sagarik, D., Chansukree, P., Cho, W., & Berman, E. (2018). E-government 4.0 in Thailand: The role of central agencies. *Information Polity*, *23*(3), 343-353.

[8] พระราชบัญญัติการปฏิบัติราชการทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2565. (12 ตุลาคม 2565). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 139 ตอนที่ 63 ก หน้า 1-9.

[9] ภาวัช รุจาฉันท์, พรปวีณ์ มานะสาคร, และ มธุริน รุจาฉันท์. (2568). การบริหารภาครัฐในยุคดิจิทัล : โอกาส ความท้าทายและการปรับตัวของหน่วยงานราชการไทย. *วารสารโพธิศาสตร์ปริทัศน์, 5*(1), 113-122.

[10] สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2568). *แอปพลิเคชันทางรัฐ.* https://xn--72cst3czdd.com/

บทความวิชาการ

“ความจน” ในวาทกรรมรัฐ: การวิเคราะห์การสร้างความชอบธรรมของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

“Poverty” in State Discourse: An Analysis of the Legitimation of Thailand's State Welfare Card Policy

อเนก สุขดี

Anek Sookdee

คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University

E-mail: anek.s@psru.ac.th

This article is presented in the 21st National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26, 2025

Received: August 15, 2025; Revised: October 15, 2025; Accepted: June 20, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างความชอบธรรมของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ผ่านปัญหาการใช้วาทกรรมความยากจนที่รัฐเป็นผู้ผลิตและสื่อสารออกมา การศึกษาใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรมแนวหลังโครงสร้างนิยม ผลการศึกษาพบว่า รัฐสร้างวาทกรรมที่นิยามความจนว่า เป็นปัญหาและความรับผิดชอบส่วนบุคคลซึ่งทำให้กระบวนการคัดกรองผู้มีคุณสมบัติกลายเป็นเรื่องชอบธรรมและส่งผลให้นโยบายได้รับการยอมรับโดยไม่จำเป็นต้องแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ ควรมีการทบทวนวาทกรรมดังกล่าว และเปลี่ยนมุมมองต่อนโยบายสวัสดิการจากการให้ความช่วยเหลือแบบมีเงื่อนไขไปสู่การยืนยันสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐาน เพื่อสร้างความเป็นธรรมในระยะยาว

คำสำคัญ: นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ; วาทกรรมความยากจน; การสร้างความชอบธรรม; โครงสร้างอำนาจ

Abstract

This article aims to analyze the legitimation process of the State Welfare Card policy through the state-produced discourse of poverty. Employing a post-structuralist discourse analysis, the study finds that the state constructs a discourse that defines poverty as a problem of individual responsibility. This, in turn, legitimizes the screening process for qualified recipients and allows the policy to gain acceptance without addressing structural inequality. A key recommendation is that this discourse should be re-examined, shifting the perspective on welfare policy from conditional assistance to an affirmation of basic citizenship rights in order to foster long-term justice.

Keywords: State Welfare Card Policy; Poverty Discourse; Legitimation; Power Structures

บทนำ

ในสังคมร่วมสมัยที่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมยังคงดำรงอยู่ โดยพิจารณาจากรายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ประจำปี 2566 ซึ่งเป็นรายงานล่าสุดของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ชี้ว่า กลุ่มคนเปราะบางต่อความยากจนยังคงเผชิญกับปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ไม่สามารถหลุดพ้นจากความเสี่ยงได้อย่างชัดเจน โดยในปี 2566 สัดส่วนคนเปราะบางต่อความยากจนอยู่ที่ 8.19 % หรือคิดเป็น 5.74 ล้านคน แม้ว่า จะมีแนวโน้มลดลงเช่นเดียวกับสัดส่วนคนจน แต่ช่องว่างระหว่างสัดส่วนคนจนและสัดส่วนคนเปราะบางต่อความยากจนยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนว่า ยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่สำคัญและเพียงพอต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการหลุดพ้นความยากจนอย่างยั่งยืนให้แก่กลุ่มดังกล่าว [1] ความท้าทายอย่างต่อเนื่องในการกระจายรายได้และโอกาสนี้เป็นประเด็นที่รัฐมักตอบสนองด้วยนโยบายรัฐสวัสดิการที่มุ่งช่วยเหลือประชาชนกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยหรือผู้ที่ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่ม **“คนจน”** หนึ่งในนโยบายที่โดดเด่นและมีการดำเนินมาอย่างต่อเนื่องในประเทศไทยคือ นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐหรือที่รู้จักกันในชื่อ **"บัตรคนจน"** ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อลดภาระค่าครองชีพและช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยโดยตรง

การดำเนินนโยบายเหล่านี้มักถูกมองว่า มีความชอบธรรมโดยอัตโนมัติและเป็นกลาง ทว่า เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งผ่านกรอบแนวคิดวาทกรรม (discourse) ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดแบบหลังโครงสร้างนิยม (post-structuralism) อันเป็นกระแสความคิดสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อโลกวิชาการสมัยใหม่ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จะพบว่า **“ความยากจน”** มิได้เป็นเพียงสถานะทางเศรษฐกิจที่สามารถวัดได้ด้วยตัวเลขหรือตัวชี้วัดเชิงปริมาณเท่านั้น หากแต่เป็นวาทกรรมที่รัฐผลิตขึ้นเพื่อสร้างความหมายและจัดระเบียบต่อกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง และในขณะเดียวกัน ก็เป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐใช้ในการสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายของตนได้อย่างแยบยล ดังที่นักวาทกรรมวิเคราะห์มองว่า มนุษย์หรือบุคคลไม่มีความหมายในตัวเอง แต่สิ่งสำคัญคือวาทกรรมที่เขาพูด ซึ่งเมื่อพูดออกไปแล้ว มันจะมีบทบาทกำหนดความคิด ชีวิตและความเป็นไปของมนุษย์เองอย่างเกือบรอบด้าน ทำให้การวิเคราะห์วาทกรรมมีความสำคัญยิ่งกว่าการวิเคราะห์บุคคลหรือความคิดของบุคคล [2]

การวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นว่า การนิยามความยากจนในเชิงวาทกรรมเป็นกระบวนการที่แฝงด้วยอำนาจและการควบคุมอย่างลึกซึ้งผ่านการใช้ภาษา ภาพ และโครงสร้างการเล่าเรื่องที่รัฐหรือสื่อกระแสหลักผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง เช่น การเรียกผู้รับสวัสดิการว่า “ผู้มีรายได้น้อย” หรือ “ผู้ขาดโอกาส” ซึ่งเป็นการสร้างภาพจำของความอ่อนแอ การพึ่งพา และความจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ สำหรับกรณีของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐนั้น การกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติและเงื่อนไขการรับสวัสดิการที่เข้มงวดมิใช่เพียงการคัดกรองผู้มีสิทธิ์ แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการจัดจำแนกและนิยามประชากรตาม "ความจน" ในลักษณะที่รัฐสร้างขึ้น ความจริงเชิงนโยบายจึงมิได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่ถูกสร้างขึ้นโดยกลไกของอำนาจที่มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เรียกว่า **“ระบอบความจริง”** (regimes of truth) [3] ซึ่งคือชุดของคำอธิบายความรู้และการจัดประเภทที่ได้รับการยอมรับว่าเป็น “ความจริง” ในช่วงเวลาหนึ่งและส่งเสริมให้เกิด **“การกำกับตนเอง”** (governmentality) [4] อันเป็นอำนาจที่บังคับอยู่ภายในตัวคนเอง ทำให้ประชาชนยอมรับและปฏิบัติตามนโยบายรัฐโดยปราศจากการตั้งคำถาม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของฟูโกต์ที่ชี้ว่า อำนาจและความรู้มีความสัมพันธ์แนบแน่นในการสร้างความจริง [5, 6] และในทัศนะของฟูโกต์ วาทกรรม คือ ที่ที่อำนาจและความรู้บรรจบกัน [7] อันเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมทั้งร่างกายและความคิดในสังคมสมัยใหม่

แม้จะมีงานศึกษาเกี่ยวกับนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐจำนวนมาก แต่งานวิจัยส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นการประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจหรือประสิทธิภาพของนโยบายเป็นหลัก แต่กลับมองข้ามมิติเชิงอำนาจของภาษาและกระบวนการที่รัฐใช้วาทกรรมเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่นโยบายของตนเอง นี่คือช่องว่างการวิจัย (research gap) ที่บทความนี้ต้องการเข้าไปเติมเต็ม ดังนั้น วัตถุประสงค์ของบทความนี้คือ การวิเคราะห์กระบวนการสร้างความชอบธรรมของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยใช้แนวคิดของฟูโกต์ผนวกกับใช้กรอบการวิเคราะห์วาทกรรม "What's the Problem Represented to Be?" (WPR) ของ Carol Bacchi [8] เพื่อตอบคำถามว่า วาทกรรมความยากจนถูกประกอบสร้างขึ้นอย่างไร และการประกอบสร้างนั้นส่งผลต่อการยอมรับนโยบายนี้อย่างไร? โดยบทความนี้ จะปูพื้นฐานด้วยการทบทวนแนวคิดเชิงทฤษฎีของฟูโกต์และกรอบการวิเคราะห์ WPR ของ Carol Bacchi เป็นลำดับแรก จากนั้นจึงประยุกต์ใช้กรอบดังกล่าวเพื่อวิเคราะห์วาทกรรมความยากจน ก่อนจะนำผลที่ได้ไปสู่การอภิปรายและสรุปผล พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางเชิงนโยบายในส่วนท้าย ผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Expected Outcome) คือ การเปิดเผยให้เห็นกลไกที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังนโยบาย และกระตุ้นให้เกิดการวิพากษ์เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายที่เคารพคุณค่าความเป็นมนุษย์และสิทธิพลเมืองอย่างแท้จริง แทนที่การให้ความช่วยเหลือแบบมีเงื่อนไข

กรอบแนวคิด

การวิเคราะห์นโยบายในบทความนี้ตั้งอยู่บนฐานคิดของปรัชญาหลังโครงสร้างนิยม (post-structuralism) ซึ่งเป็นกระแสความคิดสำคัญจากฝรั่งเศส (the French thought) ที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อโลกวิชาการสมัยใหม่ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะในส่วนของทฤษฎีสังคมและประวัติศาสตร์ความคิด (the history of thought) [5] แนวทางนี้มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมผ่านแนวคิดวาทกรรม (discourse) เป็นสำคัญ ดังนี้

วาทกรรม

ในทัศนะของนักวาทกรรมวิเคราะห์ มนุษย์หรือบุคคลมิได้มีความหมายหรือความสำคัญในตัวเอง หากแต่เป็นวาทกรรมที่บุคคลนั้นเปล่งออกมาต่างหากที่มีบทบาทสำคัญยิ่ง เพราะเมื่อวาทกรรมถูกสื่อสารออกไป มันจะเข้ามามีอิทธิพลกำหนดความคิด ชีวิตและความเป็นไปของมนุษย์ในแทบทุกมิติ ทำให้การวิเคราะห์วาทกรรมมีความสำคัญเหนือกว่าการวิเคราะห์ตัวบุคคลหรือความคิดของบุคคล [2] ทั้งนี้ หน่วยย่อยที่สุดในการศึกษาวาทกรรมคือ **"ถ้อย-ความ"** (statement) ซึ่งเมื่อรวมกลุ่มหรือรวมชุดกันก็จะประกอบขึ้นเป็นวาทกรรมที่เราจะทำการวิเคราะห์นั่นเอง สำหรับมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) วาทกรรม คือ ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ถูกนิยามว่าเป็นความจริง ภายใต้กรอบความรู้แบบเฉพาะเจาะจงด้วยปฏิบัติการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการนิยามความหมาย [6]

อำนาจและความรู้

งานศึกษาของมิเชล ฟูโกต์ได้มอบคุณูปการอันสำคัญยิ่งแก่วงวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเรื่องอำนาจ (power) รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง การบริหาร และทฤษฎีว่าด้วยความรู้หรือญาณวิทยา (epistemology) ภายใต้มโนทัศน์สำคัญของเขาเรื่อง **"การปกครองชีวญาณ"** (governmentality) หรือ **"ชีวอำนาจ"** (biopower) ฟูโกต์ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างอำนาจ ความรู้ และความจริง ซึ่งนำไปสู่การ "ทำสงครามกับความจริง" ในงานศึกษาชิ้นต่างๆ ของเขา โดยมีจุดยืนอยู่ข้างผู้เสียเปรียบ ผู้ถูกเก็บกดหรือผู้ที่ถูกปิดกั้นจากสังคม [5]

ดังนั้น การศึกษาวาทกรรมในแนวทางของฟูโกต์จึงไม่อาจแยกออกจากการศึกษาอำนาจได้เลย เพราะในทัศนะของฟูโกต์ **วาทกรรม** คือ ที่ที่อำนาจและความรู้บรรจบกัน [7] ฟูโกต์มองว่า อำนาจในยุคสมัยใหม่เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่เน้นการควบคุมทั้งร่างกายและความคิด ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับแนวคิดเรื่องการครอบงำ (hegemony) ของกรัมชี่ แต่ฟูโกต์ได้ศึกษาการทำงานของอำนาจต่อร่างกายและความคิดในระดับที่กว้างและปลีกย่อยกว่า ซึ่งเรียกรวมกันว่า การเมืองของชีวะ (biopolitics) [2]

ในความเห็นของฟูโกต์ แม้ **“อำนาจกับความรู้”** จะมิใช่สิ่งเดียวกันอย่างที่ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) เชื่อ แต่ฟูโกต์ก็เห็นว่า สองสิ่งนี้มีเป้าหมายที่แยกออกจากกันไม่ได้ กล่าวคือ หากมีความรู้ก็จะนำไปสู่การควบคุม และหากมีการควบคุมก็ต้องอาศัยความรู้ แม้อำนาจกับความรู้จะเป็นอิสระต่อกัน แต่ก็ต้องดำเนินไปด้วยกันเสมอ [5, 6]

ชีวอำนาจและระบอบของความจริง

ในมุมมองของฟูโกต์ อำนาจในสังคมสมัยใหม่มีลักษณะฟุ้งกระจายและมิได้จำกัดอยู่เพียงโครงสร้างจากบนลงล่าง หากแต่ปรากฏอยู่ทุกหนทุกแห่งและสามารถถูกหยิบฉวยไปใช้ได้โดยใครก็ได้ ไม่ว่าจะมีตำแหน่งหน้าที่หรือไม่ก็ตาม อำนาจลักษณะนี้จึงมิได้ขึ้นอยู่กับการได้มาอย่างชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม

ในบริบทนี้ ฟูโกต์ได้เสนอแนวคิดชีวอำนาจ (biopower) ซึ่งเป็นอำนาจที่ทำงานได้ด้วยตนเอง แม้จะไม่มีผู้มีอำนาจเฝ้ามองอยู่ โดยหมายถึงอำนาจในการบังคับควบคุมตนเองที่ก่อให้เกิด **“ร่างกายใต้บงการ”** (Docile Body) ซึ่งคือร่างกายที่อ่อนปวกเปียกและว่านอนสอนง่าย การทำงานของชีวอำนาจนี้เชื่อมโยงกับสิ่งที่ฟูโกต์เรียกว่า regimes of truth หรือ **“ระบอบของความจริง”** [3] ซึ่งคือชุดของคำอธิบายความรู้และการจัดประเภทที่ได้รับการยอมรับว่าเป็น “ความจริง” ในช่วงเวลาหนึ่ง การที่เราบงการตนเองโดยที่มองไม่เห็นผู้บงการนั้นเกิดจากการที่เรายอมรับในความรู้ที่อยู่ภายใต้ระบอบความจริงดังกล่าว ทำให้ระบอบความจริงนี้กลายเป็นกลไกของอำนาจที่บังคับตัวเราโดยอัตโนมัติ [6]

ภาษา : เครื่องมือผลิตความจริงและอำนาจ/ความรู้

แนวคิดของมิเชล ฟูโกต์มองว่า **“ภาษา”** มิได้เป็นเพียงตัวสะท้อนความจริง หากแต่เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผลิตความจริงขึ้นมาผ่านกระบวนการของอำนาจ/ความรู้ (power/knowledge) ภาษาเป็นรูปแบบหนึ่งของการกระทำและทำหน้าที่จัดระเบียบและจัดระบบความคิดและวิธีคิดของเรา

การปกครองชีวญาณ (Governmentality)

อีกหนึ่งแนวคิดสำคัญคือ governmentality หรือ **“การปกครองชีวญาณ”** ซึ่งเป็นการปกครองที่มีพลังอำนาจบังคับอยู่ภายในตัวบุคคลเองหรือการปกครองที่ทำงานได้ด้วยตัวเอง โดยไม่ผูกติดอยู่กับสถาบัน เพราะเกิดจากการที่คนเราไปยอมรับความคิดอย่างหนึ่งว่าเป็นความจริง (มิใช่ยอมรับในความชอบธรรมของอำนาจ แต่ยอมรับระบอบความจริงของความคิดบางอย่าง) จนทำให้คนเรานำความจริงที่เรายอมรับนั้นมาใช้ปกครองหรือควบคุมตัวเอง

ดังนั้น การปกครองชีวญาณจึงมิได้มีสถาบันที่มีอำนาจมาปกครองในฐานะที่เป็นอำนาจอธิปัตย์ หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่คนเรานำเอาความจริงอย่างหนึ่งมาควบคุมตัวเอง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการปกครองตัวเองด้วยจิตสำนึก [6] แนวคิดนี้อธิบายว่า รัฐมิได้ควบคุมประชาชนเพียงผ่านกฎหมายหรือการบังคับใช้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้าง “ความคิด” ที่ทำให้ประชาชนมองว่าตนเองควรปฏิบัติตามนโยบาย [4]

การวิเคราะห์นโยบายด้วยแนวคิด "What's the Problem Represented to Be ?" (WPR) ของ Carol Bacchi

ในขณะที่แนวคิดของฟูโกต์ช่วยให้เราเข้าใจกลไกพื้นฐานของอำนาจและวาทกรรมที่สร้าง “ความจริง” และ “การกำกับตนเอง” วิธีการของ Carol Bacchi จะช่วยให้เราลงลึกในรายละเอียดของ “ปัญหา” ที่ถูกสร้างขึ้นในนโยบายนั้นๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม บทความนี้จึงใช้กรอบแนวคิดของ Carol Bacchi โดยเฉพาะวิธีการวิเคราะห์เชิงวาทกรรมที่เรียกว่า “What’s the Problem Represented to Be ?” (WPR) [8]

แนวคิด WPR ของ Bacchi เสนอว่า การจะเข้าใจนโยบายได้อย่างลึกซึ้งนั้นจำเป็นต้องเริ่มจากการตั้งคำถามว่า “นโยบายนี้สร้างภาพของปัญหาอย่างไร ?” แทนที่จะสมมติว่า ปัญหามีอยู่จริงตามที่ปรากฏในเอกสารนโยบาย WPR ชี้ให้เห็นว่า นโยบายไม่ได้เป็นเพียงการแก้ไขปัญหาที่ดำรงอยู่จริงอย่างเป็นกลาง แต่เป็นการสร้างภาพ (representation) ของปัญหาขึ้นมาเอง ซึ่งภาพของปัญหานั้นถูกกำหนดโดยชุดของสมมติฐานทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองที่แฝงอยู่ในนโยบายนั้นๆ

Bacchi ได้นำเสนอชุดคำถามหลัก 6 ข้อเพื่อเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์นโยบายภายใต้กรอบ WPR ซึ่งคำถามเหล่านี้มุ่งเน้นการเปิดเผยสมมติฐานที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังการกำหนด "ปัญหา" ในนโยบาย

1. ปัญหาถูกสร้างภาพไว้อย่างไร? (What is the problem represented to be?) – เป็นการตั้งคำถามถึงลักษณะและขอบเขตของปัญหาตามที่นโยบายนำเสนอ

2. สมมติฐานพื้นฐานของภาพปัญหานั้นคืออะไร? (What presuppositions or assumptions underlie this representation of the problem?) – สำรวจความเชื่อหรือข้อสมมติฐานที่รองรับการนิยามปัญหา

3. ภาพปัญหานั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร? (How has this representation of the problem come about?) – พิจารณาประวัติศาสตร์และกระบวนการที่นำไปสู่การสร้างภาพปัญหานั้น

4. อะไรที่ถูกละเลยหรือมองข้ามไปในการสร้างภาพปัญหานั้น? (What is left unproblematic in this representation of the problem? Where are the silences? Can the problem be thought about differently?) – ค้นหาสิ่งที่นโยบายไม่ได้ตั้งคำถามหรือประเด็นที่ถูกละเลย

5. ผลกระทบของการสร้างภาพปัญหานั้นคืออะไร? (What effects are produced by this representation of the problem?) – วิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการที่ปัญหานั้นถูกสร้างภาพในลักษณะดังกล่าวทั้งผลที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ

6. เราจะวางตำแหน่งตัวเองอย่างไรในฐานะนักวิเคราะห์? (How is this representation of the problem located in a broader set of practices?) – พิจารณาบทบาทของนักวิเคราะห์ในการวิพากษ์วิจารณ์และเสนอทางเลือกอื่น

การใช้แนวคิด WPR ควบคู่ไปกับกรอบคิดของฟูโกต์ จะช่วยให้การวิเคราะห์นโยบายมีความครอบคลุมและลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยไม่เพียงแต่เปิดเผยกลไกอำนาจที่สร้างความจริงและควบคุมผู้คน แต่ยังช่วยให้เราสามารถวิพากษ์วิจารณ์ "ปัญหา" ที่นโยบายพยายามแก้ไข ซึ่งอาจเป็นเพียงภาพที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างเท่านั้น

การวิเคราะห์

ภูมิหลังและพัฒนาการของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐหรือที่ประชาชนทั่วไปมักเรียกกันว่า **“บัตรคนจน”** เป็นหนึ่งในกลไกสำคัญของรัฐบาลไทยที่ใช้ในการจัดรัฐสวัสดิการแบบมุ่งเป้า (targeted welfare) โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อยในด้านค่าครองชีพขั้นพื้นฐาน รวมถึงลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม โครงการดังกล่าวเริ่มดำเนินการในช่วงรัฐบาล พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อปี พ.ศ. 2560 ภายใต้การบริหารของกระทรวงการคลัง โดยสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (สศค.) ทำหน้าที่หลักในการออกแบบนโยบาย คัดกรองคุณสมบัติ และประมวลข้อมูลผู้มีสิทธิ์

การคัดเลือกผู้รับสิทธิสวัสดิการผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐอิงจากหลักเกณฑ์ด้านรายได้และทรัพย์สิน โดยผู้ลงทะเบียนต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี มีรายได้ส่วนบุคคลไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี และรายได้เฉลี่ยต่อคนในครอบครัวไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี มีทรัพย์สินทางการเงินรวมกันไม่เกิน100,000 บาทต่อคนและไม่เกิน 100,000 บาทต่อคนต่อปีในระดับครอบครัว ทั้งนี้ ผู้มีทรัพย์สินในรูปของอสังหาริมทรัพย์หรือที่ดินเกินเกณฑ์ที่กำหนดจะไม่ได้รับสิทธิ ไม่มีบัตรเครดิต ไม่มีวงเงินกู้บ้านตั้งแต่ 1.5 ล้านบาทขึ้นไปและไม่มีวงเงินกู้ซื้อรถเกิน 1 ล้านบาทขึ้นไป นอกจากนี้ ภิกษุ ผู้ต้องขังรวมถึงผู้ที่ดำรงตำแหน่งข้าราชการ ลูกจ้างของรัฐหรือผู้รับเงินบำเหน็จบำนาญจากภาครัฐก็ถูกตัดสิทธิด้วยเช่นกัน [9] กระบวนการคัดกรองพยายามอาศัยฐานข้อมูลดิจิทัลร่วมระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ กรมสรรพากร กรมที่ดิน และกรมการปกครอง เพื่อให้การจัดสรรสวัสดิการตรงกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด

ผู้ผ่านเกณฑ์จะได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐซึ่งเป็นบัตรอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถใช้จ่ายผ่านระบบสวัสดิการที่รัฐกำหนดไว้ สิทธิสวัสดิการที่ได้รับประกอบด้วยวงเงินสนับสนุนการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากร้านค้าธงฟ้าประชารัฐ วงเงินค่าโดยสารขนส่งสาธารณะ เช่น รถโดยสารประจำทาง รถไฟ และรถไฟฟ้า ส่วนลดค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้า รวมถึงสิทธิในการซื้อก๊าซหุงต้มในราคาพิเศษ สำหรับผู้พิการที่มีบัตรประจำตัวผู้พิการจะได้รับเบี้ยเพิ่มพิเศษรายเดือนผ่านระบบนี้ด้วย นอกจากสวัสดิการประจำแล้ว รัฐบาลยังใช้นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเป็นช่องทางในการโอนเงินช่วยเหลือพิเศษในช่วงสถานการณ์วิกฤต เช่น การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งมีการจ่ายเงินเยียวยาเป็นระยะหรือเงินช่วยเหลือช่วงเทศกาล เช่น ปีใหม่และสงกรานต์ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานราก ตลอดจนสนับสนุนผู้มีรายได้น้อยให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี

ใคร คือ “ผู้พูด” (Actors) และใครถูกพูดถึง ?

ตามแนวทางของ Foucault และ Bacchi การวิเคราะห์วาทกรรมจำเป็นต้องตั้งคำถามพื้นฐานว่า “ใครเป็นผู้ผลิตวาทกรรม ?” และ “ใครตกอยู่ภายใต้กรอบวาทกรรมนี้ ?” การระบุผู้มีบทบาทในการสร้างและเผยแพร่วาทกรรม รวมถึงผู้ที่ถูกนิยามผ่านวาทกรรมนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจกลไกอำนาจที่แฝงอยู่

ในบริบทของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ผู้ผลิตวาทกรรมหลัก ได้แก่ รัฐบาล กระทรวงการคลัง สำนักข่าวภาครัฐ และนักการเมือง ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดและเผยแพร่ “ความจริง” เกี่ยวกับความยากจน ผ่านช่องทางและกลไกของรัฐ เช่น การออกแถลงการณ์ การจัดทำข้อมูลสถิติและการสื่อสารผ่านสื่อของรัฐ ด้วยตำแหน่งแห่งที่ทางอำนาจ ทำให้กลุ่มผู้พูดเหล่านี้สามารถสร้างและตอกย้ำการนิยามความยากจนในแบบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงนโยบายของตน ในขณะเดียวกัน ผู้ที่ถูกแทนค่าและจัดให้อยู่ภายใต้กรอบวาทกรรมนี้ คือ กลุ่มบุคคลที่ถูกระบุว่าเป็น “ผู้มีรายได้น้อย” “กลุ่มเปราะบาง” หรือ “คนจน” ซึ่งเป็น

คำที่ถูกใช้เพื่อจำแนกและสร้างภาพจำเฉพาะเจาะจงให้แก่กลุ่มประชากรที่ต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือจากรัฐ

วาทกรรมที่มักปรากฏและถูกผลิตซ้ำโดยผู้มีบทบาทข้างต้น ได้แก่ ประโยคที่ว่า “ประชาชนกลุ่มเปราะบางจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ” ซึ่งตอกย้ำบทบาทของรัฐในฐานะ “ผู้ให้” และสร้างภาพความอ่อนแอของผู้รับ ประโยคที่ว่า “บัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยให้คนจนมีโอกาสยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง” สะท้อนความพยายามในการเชื่อมโยงความช่วยเหลือกับการส่งเสริมความรับผิดชอบส่วนบุคคลและประโยคที่ว่า “ผู้ถือบัตรต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ของรัฐ” ซึ่งเน้นย้ำถึงอำนาจของรัฐในการกำหนดนิยามและเงื่อนไขการเข้าถึงสวัสดิการ วาทกรรมเหล่านี้ร่วมกันสร้างและตอกย้ำสถานะทางสังคมของผู้ที่ถูกจัดว่าเป็น “คนจน” ภายใต้กรอบความคิดที่รัฐกำหนดขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ของสังคมและตัวตนของผู้รับสวัสดิการ

วาทกรรมความยากจนถูกสร้างขึ้นอย่างไร ?

การวิเคราะห์ว่า วาทกรรมความยากจนถูกสร้างขึ้นอย่างไรในบริบทของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐนี้ ใช้กรอบแนวคิด "What’s the Problem Represented to Be ?" (WPR) ของ Carol Bacchi (2009) ซึ่งมุ่งตั้งคำถามอย่างวิพากษ์ว่า “ปัญหา (Problem) ถูกแทนค่าให้เป็นอย่างไร?” เพื่อเปิดเผยสมมติฐานเบื้องหลังและผลกระทบของการนิยามปัญหานั้น ๆ

ประการแรก เมื่อพิจารณาจากคำถาม "What’s the problem represented to be ?" (Q1) จะพบว่า ความยากจนถูกแทนค่าด้วย “รายได้น้อย” ซึ่งรัฐสามารถวัดและพิสูจน์ได้ผ่านกระบวนการกรอกแบบฟอร์มและการคัดกรองอย่างละเอียด ทำให้ปัญหาความยากจนถูกมองว่า เป็น “ปัญหาเฉพาะบุคคล” ที่ต้องการความช่วยเหลือเฉพาะเจาะจง โดยละเลยมิติเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อน

ประการที่สอง สมมติฐานแฝง (presuppositions or assumptions) (Q2) ที่รองรับการแทนค่านี้คือการที่รัฐเชื่อว่า คนจนขาดความสามารถในการดูแลตนเอง และดังนั้นจึงจำเป็นต้องพิสูจน์ความยากลำบากของตนเพื่อรับสิทธิ์ ซึ่งเป็นการสร้างภาระและเงื่อนไขให้แก่ผู้รับสวัสดิการอันเป็นการตอกย้ำความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและประชาชน

ประการที่สาม การแทนค่าปัญหาเช่นนี้ เกิดขึ้นได้อย่างไร (How has this representation come about ?) (Q3) ผ่านการผลิตข้อมูลและข่าวสารโดยหน่วยงานรัฐอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการประกาศสื่อสารต่อสาธารณะ การใช้ถ้อยคำเชิงสงเคราะห์ และการแบ่งกลุ่มประชาชนออกเป็นประเภทต่างๆ อย่างเป็นระบบ ทำให้วาทกรรมความยากจนในลักษณะนี้ฝังรากลึกในชุดความรู้ของสังคม และกลายเป็น “ความจริง” ที่ถูกยอมรับโดยทั่วไป

ประการที่สี่ สิ่งที่ไม่ถูกตั้งคำถาม (What is left unproblematic in this representation ?) (Q4) คือ สาเหตุเชิงโครงสร้างของความยากจนไม่ว่าจะเป็นความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำในการกระจายทรัพยากร การขาดโอกาสทางการศึกษาและอาชีพหรือปัญหาเชิงระบบอื่น ๆ ที่เป็นรากเหง้าของความยากจน สิ่งเหล่านี้กลับไม่ถูกนำมาพูดถึงหรือถูกทำให้กลายเป็นประเด็นปัญหาในระดับนโยบายอย่างเพียงพอ ทำให้การแก้ไขปัญหามุ่งเน้นที่ปลายเหตุมากกว่าต้นเหตุ

ประการที่ห้า ผลที่เกิดขึ้นจากการแทนค่าปัญหาเช่นนี้ (What effects are produced by this representation ?) (Q5) คือ การที่ผู้รับสวัสดิการอาจรู้สึกผิด ต้องแสดงตนว่า “จนพอ” เพื่อให้ได้รับการยอมรับและรับสิทธิ์ ซึ่งส่งผลให้สถานะความเป็นพลเมืองเต็มขั้นถูกลดทอนลง เหลือเพียง “ผู้รับสวัสดิการ” ที่ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐแทนที่จะเป็นพลเมืองที่มีสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน

ประการสุดท้าย การสร้างภาพของปัญหาความยากจนในลักษณะนี้มิได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว หากแต่ตั้งอยู่ในชุดปฏิบัติการทางสังคมและการเมืองที่กว้างขวางกว่า (How is this representation of the problem located in a broader set of practices ?) ซึ่งรวมถึงระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ โครงสร้างอำนาจรัฐที่รวมศูนย์ และวาทกรรมกระแสหลักที่เน้นการช่วยเหลือแบบสงเคราะห์มากกว่าการแก้ไขเชิงโครงสร้าง ในฐานะนักวิเคราะห์ การศึกษาชิ้นนี้จึงวางตำแหน่งตนเองในฐานะผู้ที่ตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์ต่อการสร้างภาพปัญหาดังกล่าว โดยไม่ยอมรับ “ความจริง” ที่นโยบายนำเสนอโดยอัตโนมัติ แต่พยายามเปิดเผยสมมติฐานที่ซ่อนอยู่และเสนอทางเลือกในการทำความเข้าใจ “ความยากจน” ในมิติที่ซับซ้อนและเป็นธรรมยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การนิยาม “ความจน” ที่ไม่ลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้รับสวัสดิการ

ตารางที่ 1 สรุปการวิเคราะห์วาทกรรมความยากจนผ่านกรอบแนวคิด WPR

คำถามตามกรอบ WPR	**การวิเคราะห์วาทกรรมความยากจนในนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ**
1. ปัญหาถูกแทนค่าให้เป็นอย่างไร? (What’s the problem represented to be?)	ความยากจนถูกทำให้เป็น **"ปัญหาเฉพาะบุคคล"** ที่มี **"รายได้น้อย"** ซึ่งสามารถวัดผลและคัดกรองได้ โดยรัฐละเลยมิติเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อน
2. มีสมมติฐานแฝงอะไรบ้าง? (What are the presuppositions or assumptions?)	รัฐมีสมมติฐานว่าคนจน **ขาดความสามารถในการดูแลตนเอง** และจำเป็นต้อง **"พิสูจน์ความจน"** เพื่อรับความช่วยเหลือ ซึ่งสร้างภาระและตอกย้ำความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
3. การแทนค่าปัญหานี้เกิดขึ้นได้อย่างไร? (How has this representation come about?)	เกิดจากการผลิตซ้ำข้อมูลข่าวสารของรัฐ การใช้**ถ้อยคำเชิงสงเคราะห์** และการแบ่งประเภทประชาชนอย่างเป็นระบบ จนกลายเป็นความจริงที่สังคมยอมรับ
4. อะไรที่ไม่ถูกตั้งคำถามในการแทนค่านี้? (What is left unproblematic?)	สาเหตุเชิงโครงสร้างของความยากจน เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การขาดโอกาสทางการศึกษาและอาชีพ ไม่ถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นปัญหาในระดับนโยบาย
5. การแทนค่าปัญหานี้ส่งผลกระทบอะไรบ้าง? (What effects are produced?)	ผู้รับสวัสดิการอาจ **รู้สึกผิด** และต้องแสดงตนว่า “จนพอ” เพื่อให้ได้สิทธิ์ ทำให้สถานะพลเมืองเต็มขั้นถูกลดทอนลงเหลือเพียง "ผู้รับสวัสดิการ" ภายใต้การกำกับของรัฐ
6. การแทนค่าปัญหานี้เชื่อมโยงกับปฏิบัติการอื่นอย่างไร? (How is this representation located in a broader set of practices?)	เชื่อมโยงกับระบบ **เศรษฐกิจทุนนิยมที่สร้างความเหลื่อมล้ำ** โครงสร้างอำนาจรัฐที่รวมศูนย์ และวาทกรรมกระแสหลักที่เน้นการช่วยเหลือแบบสงเคราะห์มากกว่าการแก้ไขเชิงโครงสร้าง

การประกอบสร้างวาทกรรมความยากจน : กลไกอำนาจและการวิพากษ์นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

ในกระบวนการสร้างความชอบธรรมของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐนั้น รัฐได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการผลิต **“ความจริง”** เกี่ยวกับความยากจนผ่านกลไกเชิงวาทกรรม โดยอาศัยแนวคิด regimes of truth ของ Foucault (1980) รัฐได้สร้างชุดของ “ความจริง” ขึ้นมา โดยใช้ข้อมูลทางเศรษฐกิจและกระบวนการคัดกรองที่เข้มงวด ทำให้คำว่า “ผู้มีรายได้น้อย” กลายเป็นกลุ่มประชากรที่มีอยู่จริงในระบบราชการและฐานข้อมูล การยอมรับว่าใคร คือ คนจนจึงขึ้นอยู่กับระบบความรู้ของรัฐ โดยไม่ได้มาจากมุมมองหรือประสบการณ์ชีวิตของประชาชนเอง สิ่งนี้เป็นรากฐานของการจำแนกและจัดหมวดหมู่ประชากรให้เข้าสู่กรอบที่รัฐกำหนดซึ่งเป็นการควบคุมผ่านการนิยามความจริง

นอกจากนี้ แนวคิด governmentality ของ Foucault (1991) ยังช่วยให้เราเข้าใจว่า การที่รัฐกำหนดให้ประชาชนต้องลงทะเบียนพิสูจน์รายได้และปฏิบัติตามเงื่อนไขบางอย่าง เช่น ห้ามนำเงินสวัสดิการไปซื้อเหล้าหรือบุหรี่ เป็นการสร้างกลไกที่ทำให้ประชาชนควบคุมตนเองโดยไม่ต้องอาศัยการบังคับอย่างเปิดเผย หรือในทางตรงกันข้าม ประชาชนบางกลุ่มอาจยอมรับสถานะ “คนจน” ที่รัฐนิยามขึ้น เพื่อให้ได้รับการช่วยเหลือและเข้าถึงสวัสดิการ โดยแลกมากับการสูญเสียสิทธิบางประการ เช่น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียม และการมีเสียงในการกำหนดนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา

การเสริมสร้างวาทกรรมความยากจนนี้ยังปรากฏผ่านภาพตัวแทนและการนำเสนอของสื่อมวลชนที่มักเน้นการนำเสนอภาพถ่ายผู้สูงอายุ ผู้พิการหรือแม่บ้านลูกเล็กที่ถือบัตรสวัสดิการ สื่อมวลชนมักใช้การรายงานเชิงอารมณ์และสะเทือนใจ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้รัฐเป็น “ผู้เมตตา” ที่ให้ความช่วยเหลือและสร้างภาพจำว่า “คนจน” คือ คนอ่อนแอ สมควรได้รับความช่วยเหลือ แต่ต้องอยู่ภายใต้กรอบและเงื่อนไขที่กำหนด ภาพเหล่านี้ช่วยตอกย้ำการนิยามความจนที่รัฐสร้างขึ้นและลดทอนมิติอื่น ๆ ของปัญหา

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในเชิงวิพากษ์ วาทกรรมความยากจนที่ผลิตขึ้นในนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐนี้ทำให้รัฐกลายเป็นผู้มีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการนิยาม “ความเป็นจริง” ของความยากจน โดยไม่มีการตั้งคำถามจากสังคมเท่าที่ควร ความยากจนในเชิงโครงสร้าง เช่น ความล้มเหลวของระบบภาษีที่ขาดความก้าวหน้า ระบบแรงงานที่ไม่เป็นธรรมที่ทำให้ค่าแรงต่ำกว่าค่าครองชีพหรือระบบการกระจายรายได้และทรัพยากรที่กระจุกตัว ซึ่งเป็นสาเหตุที่แท้จริงของความเหลื่อมล้ำกลับถูกละเลยหรือไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควร นโยบายเหล่านี้จึงเสมือนเป็นเครื่องมือที่ผลิต “คนจนที่เชื่อฟัง” ที่ถูกควบคุมผ่านกลไกเชิงวาทกรรมมากกว่าจะเป็นการขจัดปัญหาความยากจนในเชิงโครงสร้างอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมอย่างแท้จริง

อภิปราย

การสร้างความชอบธรรมผ่านวาทกรรม : รัฐในฐานะ “ผู้ให้” และประชาชนในฐานะ “ผู้รับ”

จากการวิเคราะห์ในส่วนก่อนหน้าพบว่า วาทกรรมความยากจนที่ปรากฏในนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐนั้น มิได้มีเพียงบทบาทในการสื่อสารข้อมูลแก่ประชาชนเท่านั้น หากแต่ยังทำหน้าที่เชิงอำนาจในการนิยาม จัดประเภทและกำหนดให้กลุ่มประชาชนบางกลุ่มกลายเป็น “ผู้มีคุณสมบัติพอที่จะได้รับความช่วยเหลือ” ในกระบวนการนี้ รัฐได้วางตำแหน่งตนเองเป็น “ผู้ให้” ซึ่งมีอำนาจเหนือกว่า ในขณะที่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยถูกจัดให้อยู่ในสถานะ “ผู้รับ” ที่ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดและยอมรับเกณฑ์ที่รัฐสร้างขึ้น การให้สิทธิแบบมีเงื่อนไข อาทิ การจำกัดประเภทการใช้จ่าย การตรวจสอบรายได้อย่างต่อเนื่องหรือการบังคับให้ลงทะเบียนและผ่านกระบวนการคัดกรองที่ซับซ้อน ล้วนสะท้อนถึงการจัดการแบบ governmentality ตามแนวคิดของ Foucault (1991) ซึ่งเป็นการกำกับและควบคุมประชาชนผ่าน “ความรู้” ที่รัฐผลิตขึ้นและผ่านความเต็มใจของประชาชนในการ “กำกับตนเอง” ให้สอดคล้องกับระบบและบทบาทที่รัฐกำหนดไว้ให้

ผลของวาทกรรม : การทำให้ความจนเป็นเรื่องส่วนบุคคล และการลดทอนฐานะความเป็นพลเมือง

หนึ่งในผลลัพธ์สำคัญของวาทกรรมแห่งความยากจนที่ปรากฏในนโยบายรัฐสวัสดิการคือ การทำให้ความยากจนถูกประกอบสร้างให้กลายเป็น **“ปัญหาของบุคคล”** มากกว่าการมองว่า เป็นผลพวงจากโครงสร้างเศรษฐกิจหรือสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน การที่รัฐใช้ข้อมูลรายได้เฉพาะบุคคลเป็นเกณฑ์หลักในการคัดกรอง เช่น การกำหนดรายได้ต่ำกว่า 100,000 บาทต่อปี ทำให้ “ความจน” ถูกวัดได้และพิสูจน์ได้อย่างเป็นรูปธรรมในเชิงปริมาณ แต่ขณะเดียวกันก็ ละเลยมิติของความยากจนเชิงโครงสร้าง ซึ่งรวมถึงปัญหาเชิงระบบ เช่น การกระจุกตัวของทรัพย์สินในกลุ่มคนรวย ความไม่สอดคล้องระหว่างค่าแรงขั้นต่ำกับค่าครองชีพที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง หรือการขาดระบบภาษีแบบก้าวหน้าที่มีประสิทธิภาพในการนำรายได้กลับมาจัดสรรอย่างเป็นธรรม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นรากเหง้าของความยากจนที่แท้จริง

แนวคิดของ Carol Bacchi (2009) ในวิธีการวิเคราะห์ “What’s the Problem Represented to Be ?” (WPR) ยังช่วยให้เราเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่า สถานะของ “ผู้มีรายได้น้อย” นั้นถูกผลิตซ้ำและตอกย้ำผ่านแบบฟอร์ม คำจำกัดความและขั้นตอนราชการที่ประชาชนต้อง “เข้าเกณฑ์” เพื่อได้รับสิทธิ์ กระบวนการเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการสร้าง “ตัวตนเชิงนโยบาย” (policy subjectivity) ที่ทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความยากจนต้องยอมรับตนเองในฐานะ “ผู้ต้องพึ่งพา” หรือ “ผู้รับความช่วยเหลือ” ซึ่งแตกต่างจากการเป็น “พลเมืองที่มีสิทธิขั้นพื้นฐาน” ที่ควรได้รับการคุ้มครองและเข้าถึงสวัสดิการโดยปราศจากเงื่อนไขที่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิในการมีส่วนร่วมทางสังคม

ความเงียบของโครงสร้างและการไม่มีเสียงของผู้รับสวัสดิการ

อีกประเด็นสำคัญที่ปรากฏในนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐคือลักษณะที่เรียกว่า **“บนลงล่าง”** (top-down approach) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนผู้รับสวัสดิการแทบไม่มีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบาย หรือแม้แต่ในการตั้งคำถามถึง “นิยามของความจน” ที่รัฐใช้วาทกรรมของรัฐจึงกลายเป็นวาทกรรมฝ่ายเดียว (one-sided discourse) ที่ขาดเสียงสะท้อนจากผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ซึ่งสภาวะนี้ไม่เพียงแต่ตอกย้ำอำนาจของรัฐในการกำหนดความจริง แต่ยังอาจนำไปสู่ผลกระทบเชิงสังคมอื่น ๆ เช่น การสร้างความอับอายเชิงสังคม (social stigma) การกีดกันและการลดทอนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของผู้ที่ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มคนจนผ่านการตีตราทางสังคม

นอกจากนี้ วาทกรรมแห่งความยากจนที่เน้นเพียงการให้ความช่วยเหลือผ่านนโยบายเฉพาะเจาะจงโดยไม่เชื่อมโยงกับการปฏิรูปโครงสร้างสังคมในวงกว้าง เช่น ระบบภาษีที่เป็นธรรม ระบบแรงงานที่คุ้มครองสิทธิแรงงานอย่างแท้จริงหรือการสร้างความมั่นคงทางอาชีพและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม ยังส่งผลให้ประชาชนอาจเข้าใจคลาดเคลื่อนว่า “การแก้จน” คือ การแจกจ่ายทรัพยากรหรือการสงเคราะห์มากกว่าการมองว่าเป็นการจัดระเบียบใหม่ของสังคมที่เป็นธรรมและเท่าเทียม ซึ่งควรจะแก้ไขปัญหาที่ต้นตอของความเหลื่อมล้ำอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

บทความนี้นำเสนอการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยอาศัยกรอบแนวคิดของ Michel Foucault และ Carol Bacchi ซึ่งชี้ชัดว่า นโยบายนี้มิใช่เพียงมาตรการทางเทคนิค แต่เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการผลิตวาทกรรมที่นิยาม "ความจน" ให้กลายเป็น "ปัญหาปัจเจก" และความรับผิดชอบส่วนบุคคล การกระทำดังกล่าวได้ลดทอนความเข้าใจต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง และสร้าง "ตัวตนเชิงนโยบาย" (policy subjectivity) ที่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นพลเมืองของผู้รับสวัสดิการให้อยู่

ภายใต้การกำกับของรัฐ

จากข้อค้นพบนี้ เห็นควรว่า ต้องมีการ **"รื้อสร้าง"** กรอบความเข้าใจเรื่องความยากจนใหม่ โดยมองว่าความจนคือผลลัพธ์ของโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม ไม่ใช่ความล้มเหลวส่วนบุคคล การปฏิรูประบบรัฐสวัสดิการบนฐานคิดนี้จึงหมายถึงการเปลี่ยนจากการให้ความช่วยเหลือแบบสงเคราะห์ ไปสู่การยืนยัน **"สิทธิ"** ที่เสมอภาคและถ้วนหน้า ผ่านเครื่องมือต่างๆ เช่น การจัดเก็บภาษีก้าวหน้า เพื่อลดช่องว่างทางรายได้ การประกันรายได้ขั้นพื้นฐาน เพื่อสร้างหลักประกันในชีวิตโดยไม่ลดทอนศักดิ์ศรี และที่สำคัญคือ การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการออกแบบนโยบาย เพื่อให้เสียงของผู้มีประสบการณ์ตรงได้สะท้อนอยู่ในการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง ดังนั้น การเปลี่ยนผ่านวาทกรรมจาก “คนจนที่ต้องการความช่วยเหลือ” ไปสู่ “พลเมืองที่มีสิทธิในความมั่นคง” จึงเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปนโยบายรัฐสวัสดิการให้เป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมความเป็นธรรมทางสังคมอย่างแท้จริง และคืนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้แก่ประชาชนทุกคน

เอกสารอ้างอิง

[1] ฐานเศรษฐกิจ. (2567, 3 พฤศจิกายน). *กลุ่มคนเปราะบาง 5.74 ล้านคน เสี่ยงหนักเป็น “คนจนน้องใหม่.* https://www.thansettakij.com/business/economy/611032

[2] ธีรยุทธ บุญมี. (2551). *มิเชล ฟูโกต์* [Michel Foucault]. สำนักพิมพ์วิภาษา.

[3] Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-1977* (C. Gordon, Ed.). New York, NY: Pantheon Books.

[4] Foucault, M. (1991). Politics and the study of discourse. In G. Burchell, C. Gordon, & P. Millar (Eds.), *The Foucault effect: Studies in governmentality*. University of Chicago Press.

[5] ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). *แนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม*. สำนักพิมพ์สมมติ.

[6] อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). *คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์: จากวาทกรรมของอัตบุคคลถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

[7] ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2559). *อ่านวิพากษ์ มิเชล ฟูโกต์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด.

[8] Bacchi, C. (2009). *Analysing policy: What’s the problem represented to be?* Pearson Education.

[9] กรุงเทพธุรกิจ. (2568, 2 พฤษภาคม). *ลงทะเบียนบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 2568 รายเก่าคนใหม่ได้เงินอยู่.* https://www.bangkokbiznews.com/news/news-update/1178585

บทความวิชาการ

นโยบายโทษประหารชีวิตในบริบทที่เปลี่ยนแปลง: บทวิเคราะห์กรณีเปรียบเทียบนอร์เวย์กับไทย
Capital Punishment Policy in a Changing Context: A Comparative Analysis of Norway and Thailand

ไพศาล บรรจุสุวรรณ์
Pisan Banchusuwan
คณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง
Faculty of Commerce and Management, Prince of Songkla University, Trang Campus
E-mail: pisan.b@psu.ac.th
This article is presented in the 21st National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26, 2025

Received: August 15, 2025; Revised: November 5, 2025; Accepted: November 7, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ (1) เพื่อศึกษาสถานการณ์และบริบทนโยบายโทษประหารชีวิตในประเทศไทย (2) วิเคราะห์เปรียบเทียบนโยบายการลงโทษผู้กระทำผิดอาญาร้ายแรงระหว่างไทยกับนอร์เวย์ โดยเฉพาะกรณีแอนเดอร์ส เบห์ริง เบรวิก ผู้ก่อเหตุสังหารหมู่ 77 ราย แต่ได้รับโทษจำคุกสูงสุด 21 ปี และ (3) เสนอแนะเชิงนโยบายต่อประเทศไทยในประเด็นโทษประหารชีวิต บทความตั้งคำถามถึงหลักสิทธิมนุษยชน ระบบยุติธรรม และเป้าหมายของการลงโทษในบริบทวัฒนธรรมและการเมืองที่ต่างกันอย่างมาก ผลการศึกษาชี้ว่า วิธีคิดที่ต่างกันเกี่ยวกับ “ความยุติธรรม” และ “การลงโทษ” นำไปสู่แนวนโยบายที่แตกต่าง การปฏิรูปนโยบายโทษประหารชีวิตจึงควรเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของรัฐและสังคมต่ออาชญากรรมและการลงโทษ โดยมุ่งสู่แนวทางสากลที่เน้นการฟื้นฟูมากกว่าการตอบโต้ด้วยความรุนแรง ข้อเสนอแนะคือรัฐควรยึดหลักสิทธิมนุษยชน กระบวนการยุติธรรมในแบบสากล โดยส่งเสริมความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม พร้อมทั้งพัฒนานโยบายลงโทษทางเลือกแทนการประหารชีวิต เพื่อป้องกันอาชญากรรมอย่างยั่งยืน
คำสำคัญ: นโยบายโทษประหารชีวิต; โทษประหาร; ประหารชีวิต

Abstract

This article has three primary objectives: (1) to examine the situation and policy context of capital punishment in Thailand; (2) to conduct a comparative analysis of penal policies for serious criminal offenses between Thailand and Norway, with particular reference to the case of Anders Behring Breivik, who was responsible for the mass killing of 77 people but was sentenced to a maximum of 21 years in prison; and (3) to propose policy recommendations for Thailand regarding the use of the death penalty. The article raises critical questions concerning human rights principles, justice systems, and the fundamental

purposes of punishment, particularly within contrasting cultural and political contexts. The findings reveal that differing conceptions of "justice" and "punishment" lead to diverging penal policy approaches. The reform of capital punishment policy in Thailand should begin with a shift in both state and societal perspectives toward crime and punishment, emphasizing restorative rather than retributive approaches. It is recommended that the state adopt international human rights standards and universal principles of justice, promote socioeconomic equity, and develop alternative penal policies in place of capital punishment to ensure sustainable crime prevention.

Keywords: capital punishment policy; death penalty; execution

บทนำ

การลงโทษผู้กระทำผิดร้ายแรงถือเป็นประเด็นถกเถียงทางนโยบายสาธารณะและจริยธรรมที่ยืดเยื้อมายาวนานในสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของ “โทษประหารชีวิต” (capital punishment) ซึ่งเป็นมาตรการขั้นสูงสุดของการลงโทษทางอาญา การดำรงอยู่หรือการยกเลิกโทษประหารชีวิตมิใช่เพียงแค่เรื่องของประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรม หากแต่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดพื้นฐานของรัฐต่อสิทธิมนุษยชน เป้าหมายของการลงโทษ ความยุติธรรม และภาพของ “มนุษย์ผู้กระทำผิด” ในสายตาของสังคมด้วย [1, 2]

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา สังคมโลกได้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายในหลายประเทศ โดยเฉพาะในทวีปยุโรปที่มีแนวโน้มยกเลิกโทษประหารชีวิตอย่างต่อเนื่อง ด้วยแรงผลักดันจากขบวนการสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการเมือง และพันธกรณีในระดับสากล เช่น อนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (European Convention on Human Rights) ซึ่งบัญญัติไว้ชัดเจนว่าการประหารชีวิตไม่อาจยอมรับได้แม้ในภาวะสงคราม [3] ประเทศนอร์เวย์ถือเป็นหนึ่งในกรณีตัวอย่างที่โดดเด่นในเรื่องนี้ โดยได้ยกเลิกโทษประหารชีวิตอย่างสมบูรณ์มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 และบัญญัติห้ามไว้ในรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 2014 [4]

น่าสังเกตว่า แม้กระทั่งในกรณีที่มีความรุนแรงสูงสุด เช่น เหตุการณ์ก่อการร้ายของแอนเดอร์ส เบห์ริง เบรวิก (Anders Behring Breivik) ในปี ค.ศ. 2011 ซึ่งคราชีวิตผู้บริสุทธิ์ถึง 77 ราย รัฐบาลนอร์เวย์และกระบวนการยุติธรรมยังคงยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชนโดยมิได้ใช้โทษประหารชีวิตกับผู้กระทำผิดรายนี้ แต่ตัดสินจำคุก 21 ปี ซึ่งเป็นโทษสูงสุดตามกฎหมายของนอร์เวย์ โดยมีระบบ “การกักกันเชิงป้องกัน” (preventive detention) ที่สามารถขยายเวลาออกไปได้หากศาลเห็นว่าผู้กระทำผิดยังคงเป็นภัยต่อสังคม [5,6] กรณีนี้ไม่เพียงจุดประกายการถกเถียงในสื่อมวลชนและสังคมนอร์เวย์เท่านั้น แต่ยังทำให้ผู้คนทั่วโลกรู้สึกตื่นตะลึงกับแนวทางการลงโทษที่ต่างจากความหวังในเชิงอารมณ์อย่างสิ้นเชิง

ในทางตรงกันข้าม ประเทศไทยซึ่งยังคงบัญญัติโทษประหารชีวิตไว้ในประมวลกฎหมายอาญา แม้ในทางปฏิบัติจะมีการใช้โทษนี้ลดลงอย่างมาก และมีแนวโน้มเข้าสู่การใช้โทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นหลักมากขึ้น แต่สังคมไทยยังคงมีแนวโน้มสนับสนุนโทษประหารชีวิตในระดับสูง โดยเฉพาะในคดีอุกฉกรรจ์สะเทือนขวัญ เช่น คดียาเสพติดร้ายแรง คดีข่มขืนฆ่า หรือคดีฆ่าหั่นศพ ซึ่งมักปรากฏเสียงเรียกร้องในสื่อสาธารณะให้ “ลงโทษให้หนักที่สุดเท่าที่จะทำได้” ทั้งนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจที่แตกต่างเกี่ยวกับบทบาทของการลงโทษ และภาพของ “ความยุติธรรม” ที่มักเท่ากับ “การตอบโต้” มากกว่าจะเป็น “การเยียวยา” [7,8]

บทความนี้ตั้งอยู่บนคำถามหลักที่ว่า เหตุใดนโยบายเกี่ยวกับโทษประหารชีวิตจึงแตกต่างกันในเชิงเปรียบเทียบระหว่างนอร์เวย์และไทย ทั้งนี้ การเปรียบเทียบมิได้มีจุดประสงค์เพื่อชี้ว่าระบบใด “ดีกว่า” แต่

ประสงค์ที่จะเปิดพื้นที่และเติมเต็มช่องว่างเพื่อการเรียนรู้จากประสบการณ์เชิงนโยบายของประเทศอื่น เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงเงื่อนไขเบื้องหลังเชิงโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่กำหนดแนวทางการลงโทษในแต่ละประเทศ และเพื่อชี้ชวนให้พิจารณาความเป็นไปได้ในการปฏิรูประบบลงโทษของไทยในอนาคต

วัตถุประสงค์ของบทความมี 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาสถานการณ์และบริบทนโยบายโทษประหารชีวิตในประเทศไทย (2) วิเคราะห์เปรียบเทียบนโยบายการลงโทษผู้กระทำผิดอาญาร้ายแรงระหว่างไทยกับนอร์เวย์ โดยเฉพาะกรณีเบรวิก และ (3) เสนอแนะเชิงนโยบายต่อประเทศไทยในประเด็นโทษประหารชีวิต โดยเน้นการตั้งคำถามเชิงหลักการเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ระบบยุติธรรม และจุดมุ่งหมายของการลงโทษในบริบทที่ต่างกันอย่างลึกซึ้ง บทความนี้ใช้วิธีศึกษาโดยพิจารณาความต่างของแนวคิดเรื่อง ความยุติธรรมแบบตอบโต้ (retributive justice) ซึ่งมักปรากฏในระบบที่ยังใช้โทษประหารชีวิตกับแนวคิดความยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (restorative justice) ที่เน้นการเยียวยาฟื้นฟูและคืนคนกลับสู่สังคม โดยจะเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์เชิงนโยบายเปรียบเทียบ (comparative public policy) ผ่านกรณีศึกษา (case study) ที่มีลักษณะเฉพาะทั้งของไทยและนอร์เวย์ เพื่อตรวจสอบปัจจัยเชิงโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ความเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม หลักสิทธิมนุษยชนและค่านิยมทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อทิศทางนโยบายโทษประหารชีวิตในแต่ละประเทศ

นโยบายโทษประหารชีวิตในบริบทโลกและไทย

การลงโทษประหารชีวิต (capital punishment) เป็นอำนาจกระทำการโดยรัฐที่ประหารชีวิตผู้กระทำความผิดภายหลังจากศาลมีคำสั่งพิพากษาว่าผู้กระทำความผิดมีความผิดทางอาญาและต้องได้รับโทษประหารชีวิต การลงโทษประหารชีวิตจึงแตกต่างไปจากการฆ่านอกกระบวนการศาล (extrajudicial executions) ที่ดำเนินการโดยปราศจากหลักศุภนิติกระบวนการหรือหลักกระบวนการอันควรแห่งกฎหมาย (due process of law) การประหารชีวิตมีมาตั้งแต่โบราณโดยมีวิธีการลงโทษที่ทำให้ผู้กระทำความผิดถึงแก่ชีวิตอยู่หลากหลายและวิธีการบางอย่างมีลักษณะป่าเถื่อน การลงโทษประหารชีวิตมักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการลงโทษที่ขาดมนุษยธรรม ขณะเดียวกันกลับมีฝ่ายที่สนับสนุนให้ใช้วิธีการลงโทษประหารชีวิตด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อสังคมเผชิญกับเหตุอาชญากรรมร้ายแรงจนอารมณ์ของสังคมขึ้นสู่กระแสสูง ไม่ว่าจะเป็นฝากฝั่งใดก็ตาม

การลงโทษประหารชีวิตยังคงเป็นเครื่องมือที่รัฐสมัยใหม่มีความชอบธรรมในการใช้ เพราะรัฐมีอำนาจและความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรงต่อประชาชนภายในรัฐ การลงโทษด้วยการประหารชีวิตถือเป็นการลงโทษที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่งของทุก ๆ สังคม เป็นโทษตามกฎหมายอาญาที่รุนแรงที่สุด โดยมีความมุ่งหมายของการลงโทษประหารชีวิตที่พอจะสรุปกว้าง ๆ ได้ 3 ประการ [9] ได้แก่ (1) เพื่อป้องกันแก้แค้นทดแทน (2) เพื่อให้เกิดความหวาดหวั่นและไม่กล้ากระทำความผิด และ (3) เพื่อเป็นการป้องกันสังคมและเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมอย่างถาวร ผู้มีอำนาจลงโทษประหารชีวิต คือ รัฐเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายของรัฐนั้น ๆ ประชาชนจะลงโทษประหารชีวิตกันเองไม่ได้ นอกจากนั้น หน่วยงานที่จะลงโทษประหารชีวิตได้ต้องเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจตามกฎหมายที่สามารถลงโทษประหารชีวิตได้เท่านั้น หน่วยงานอื่นที่ไม่มีอำนาจจะลงโทษประหารชีวิตไม่ได้

แม้ว่าสถานการณ์การลงโทษประหารชีวิตในระดับโลก พบว่า แนวโน้มประเทศที่ยกเลิกโทษประหารชีวิตในความผิดทุกประเภทหรือความผิดบางประเภทจะมีมากกว่าประเทศที่ยังคงโทษประหารชีวิต ข้อมูลในปี พ.ศ. 2562 ชี้ว่ามีประเทศที่ยกเลิกโทษประหารชีวิตสำหรับความผิดทางอาญาทุกประเภททั้งหมด 106 ประเทศ แต่ยังมีประเทศที่ยังคงบทลงโทษประหารชีวิต 56 ประเทศ ประเทศส่วนใหญ่ที่ยังคงการลงโทษ

ประหารชีวิตมักเป็นประเทศกำลังพัฒนายกเว้นประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และสิงคโปร์ แม้ว่าประเทศดังกล่าวนี้จะยังคงใช้โทษประหารชีวิตแต่มีระบบยุติธรรมที่เข้มงวดและโปร่งใส

สถานการณ์การลงโทษประหารชีวิตในระดับโลกปัจจุบัน แสดงให้เห็นแนวโน้มที่ชัดเจนว่าประเทศที่ยกเลิกโทษประหารชีวิตทั้งความผิดทุกประเภทและบางประเภทมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลในอดีต จากข้อมูลล่าสุดในปี พ.ศ. 2568 โดยองค์การนิรโทษกรรมสากล (Amnesty International) [10] ระบุว่า มีประเทศที่ยกเลิกโทษประหารชีวิตสำหรับความผิดทุกประเภทจำนวน 114 ประเทศ และหากรวมไปถึงประเทศที่ยกเลิกโทษประหารทั้งในทางกฎหมายและการปฏิบัติจะมีทั้งหมด 146 ประเทศ ซึ่งเป็นจำนวนที่เพิ่มขึ้นจากข้อมูลใน พ.ศ. 2562 ที่มีเพียง 106 ประเทศเท่านั้น

หากพิจารณาตามวิธีการจัดแบ่งโดยองค์การนิรโทษกรรมสากลซึ่งประเทศไทยจัดอยู่ในประเภทที่ 4 (ประเทศที่ยังคงโทษประหารชีวิตสำหรับอาชญากรรมทั่วไป) จาก 4 ประเภท ได้แก่ [11]

1. ประเทศที่ยกเลิกโทษประหารชีวิตสำหรับความผิดทางอาญาทุกประเภท (Abolitionist for all crimes) คือ ประเทศที่ยกเลิกกฎหมายลงโทษประหารชีวิตในความผิดทางอาญาทุกกรณีทั้งในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นอาชญากรรมทั่วไปหรือในสถานการณ์พิเศษอย่างสงคราม เช่น สเปน เยอรมนี โปแลนด์ กรีซ แคนาดา ออสเตรเลีย และอาร์เจนตินา เป็นต้น การยกเลิกนี้มักสะท้อนถึงการยอมรับสิทธิมนุษยชนตามกติการะหว่างประเทศ เช่น พิธีสารเลือกรับฉบับที่สองแนบท้ายกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหลักคือการยกเลิกโทษประหารชีวิตอย่างสิ้นเชิง กล่าวได้ว่าพิธีสารนี้ถือเป็นก้าวสำคัญในความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระดับสากล

2. ประเทศซึ่งยกเลิกโทษประหารชีวิตสำหรับความผิดทางอาญาทั่วไปเท่านั้น (Abolitionist for ordinary crimes) คือ ประเทศที่ยกเลิกหรือไม่มีกฎหมายลงโทษประหารชีวิตในความผิดทางอาญา แต่ยังคงมีโทษประหารชีวิตสำหรับอาชญากรรมบางประเภท เช่น อาชญากรรมในภาวะสงคราม อาชญากรรมภายใต้ธรรมนูญทหาร หรืออาชญากรรมที่เกิดขึ้นจากเงื่อนไขที่เป็นข้อยกเว้นของประเทศ เช่น อิสราเอล ชิลี และบราซิล เป็นต้น ซึ่งจากข้อมูล ณ ปี 2024 ขององค์การนิรโทษกรรมสากลระบุว่ามี 9 ประเทศในกลุ่มนี้

3. ประเทศซึ่งยกเลิกโทษประหารชีวิตในทางปฏิบัติ (Abolitionist in practice) คือ ประเทศที่ยังคงโทษประหารชีวิตสำหรับอาชญากรรมทั่วไป แต่ไม่ได้ปฏิบัติมาเป็นเวลาอย่างน้อย 10 ปี และมีนโยบายหรือแนวปฏิบัติที่บ่งชี้ว่าจะไม่ใช้โทษประหาร เช่น กานา ตูนีเซีย เกาหลีใต้ บรูไน มาเลเซีย เป็นต้น โดยมีจำนวนทั้งหมด 23 ประเทศ

4. ประเทศซึ่งยังคงบทลงโทษประหารชีวิต (Retentionist) คือ ประเทศที่ยังคงโทษประหารชีวิตในกฎหมายและมีการใช้ในทางปฏิบัติ แม้จะไม่บ่อยนัก เช่น ไทย สหรัฐอเมริกา อินเดีย ซาอุดีอาระเบีย เป็นต้น

ตารางที่ 1 แสดงประเภทของการยกเลิกโทษประหารชีวิต

ประเภท	คำอธิบาย	ตัวอย่างประเทศ	จำนวนประเทศ (ข้อมูลปี 2024)
1. ยกเลิกโทษประหารชีวิตสำหรับทุกความผิด (Abolitionist for all crimes)	ประเทศที่ยกเลิกโทษประหารชีวิตในทุกกรณี ทั้งกฎหมายและปฏิบัติ รวมถึงสถานการณ์สงคราม สะท้อนถึงการยอมรับหลักสิทธิมนุษยชน เช่น การเข้าร่วมพิธีสารเลือกรับฉบับที่สองแนบท้าย ICCPR	สเปน, เยอรมนี, โปแลนด์, กรีซ, แคนาดา, ออสเตรเลีย, อาร์เจนตินา, นอร์เวย์	113 ประเทศ (57%)
2. ยกเลิกโทษประหารชีวิตสำหรับความผิดทางอาญาทั่วไป	ยกเลิกโทษประหารชีวิตสำหรับอาชญากรรมทั่วไป แต่ยังมีในบางกรณี เช่น อาชญากรรมในสงครามหรือภายใต้กฎหมายทหาร	อิสราเอล, ชิลี, บราซิล	9 ประเทศ (4.5%)
3. ยกเลิกในทางปฏิบัติ (Abolitionist in practice)	ยังไม่ยกเลิกทางกฎหมาย แต่ไม่มีการประหารชีวิตอย่างน้อย 10 ปี และมีแนวโน้มจะไม่ใช้ในอนาคต	กานา, ตูนีเซีย, บรูไน, เกาหลีใต้, มาเลเซีย	23 ประเทศ (12%)
4. คงโทษประหารชีวิต (Retentionist)	ยังคงมีโทษประหารชีวิตในกฎหมาย และมีการใช้งานจริง แม้อาจไม่บ่อย	ไทย, สหรัฐอเมริกา, อินเดีย, ซาอุดีอาระเบีย	53 ประเทศ (27%)

ที่มา: Amnesty International (2024)

จากข้อมูลในตารางที่ 1 จะเห็นว่าเกินครึ่งหนึ่งของประเทศทั่วโลก (มากกว่า 140 ประเทศ) ไม่ได้ใช้โทษประหารแล้ว (รวมกลุ่มที่ 1-3) โดยที่ประเทศไทยซึ่งอยู่ในกลุ่มที่ 4 คงโทษประหารชีวิต (Retentionist) ร่วมกับอีก 52 ประเทศ ซึ่งปัจจุบันยังคงโทษประหารอยู่ในกฎหมาย และไม่มีท่าทีจะยกเลิกอย่างชัดเจน ขณะเดียวกัน แนวโน้มและทิศทางในระดับโลก พบว่า มีสัดส่วนของจำนวนประเทศเพิ่มสูงขึ้นในการรื้อฟื้นการประหารชีวิตกลับมาอีกครั้ง เช่น บาห์เรนและบังกลาเทศที่ได้รื้อฟื้นการประหารชีวิตหลังพักการใช้โทษไปหนึ่งปี รวมถึงในประเทศฟิลิปปินส์ที่รัฐสภาเสนอร่างรัฐบัญญัติรื้อฟื้นการใช้โทษประหารชีวิตอีกครั้ง หรือในประเทศที่ยุติการใช้โทษประหารชีวิตไปหลายปีก็กลับมาพยายามรื้อฟื้นโทษประหาร เช่น ในประเทศศรีลังกา เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในบริบทโลกนั้นการลงโทษประหารชีวิตถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักว่าเป็นการลงโทษที่ขาดมนุษยธรรม ในระดับระหว่างประเทศมีการออกกฎหมายระหว่างประเทศที่ชี้ถึงความพยายามในการยกเลิกหรือบรรเทาการใช้วิธีการลงโทษประหารชีวิตกันมาโดยตลอด เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิ

พลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) เป็นสนธิสัญญาพหุภาคีที่สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติรับรองใน ค.ศ. 1966 ในข้อ 6 กำหนดให้มนุษย์มีสิทธิที่จะมีชีวิตและสิทธิในการมีชีวิตนี้ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย โดยห้ามมิให้มีการลิดรอนชีวิตโดยพลการ รวมถึงเน้นย้ำถึงพันธกรณีของรัฐในการยกเลิกโทษประหารชีวิตในระยะยาว ผ่านการพัฒนาทางกฎหมายและนโยบายที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล

บริบทและนโยบายการลงโทษของไทย

กรณีของไทยนั้น นับแต่เมื่อคราวเรียกชื่อประเทศว่าสยาม กฎหมายตราสามดวงในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้นำเสนอบทลงโทษและวิธีการประหารชีวิตที่เรียกว่าการลงโทษ 21 สถาน ไว้สำหรับลงโทษผู้กระทำผิด เช่น การเอาขอเกี่ยวปาก การเอามีดคมเชือดเนื้อ การเอาขวานผ่าอกทั้งเป็น การทวนด้วยไม้หวายทั้งหนาม เป็นต้น ครั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศสยามได้พยายามแก้ไขวิธีการลงโทษประหารชีวิตเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยและสร้างการยอมรับต่อประเทศเจ้าอาณานิคมที่สำคัญอย่างอังกฤษและฝรั่งเศส รัชกาลที่ 5 จึงเสนอให้ปรับปรุงระบบกฎหมายและการศาลเสียใหม่ รวมถึงได้ตรากฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) มาตรา 13 ที่กำหนดบทลงโทษประหารชีวิตไว้และกำหนดวิธีการประหารโดยการตัดศีรษะด้วยดาบเพียงวิธีการเดียว (ในสมัยโบราณ เรียกว่า “กุดหัว”) การลงโทษด้วยวิธีการประหารชีวิตแบบทรมานอื่น ๆ ตามการลงโทษ 21 สถานจึงถูกยกเลิกไป ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 13 ว่า “ผู้ใดต้องคำพิพากษาให้ลงอาญาประหารชีวิต ท่านให้เอามันไปตัดศีรษะเสีย” วิธีการประหารชีวิตด้วยดาบตัดศีรษะนี้ใช้มาเป็นเวลานานถึง 26 ปี [12]

ต่อมาภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 สมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีของสยามในขณะนั้น ได้มีการเสนอบัญญัติเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่าสมควรให้มีการยกเลิกอาญาประหารชีวิตหรือไม่ และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายคณะหนึ่งขึ้นพิจารณาปัญหานี้ คณะกรรมการชุดนี้โดยเฉพาะนายเรอเน่ กียอง (René Guyon) กับเซอร์โรเบอร์ด ฮอลแลนด์ (Sir Robert Holland) ได้ทำบันทึกอย่างยืดยาว ได้มีการเปรียบเทียบอาญาของนานาประเทศทั่วโลก ผลสุดท้ายสรุปได้ความว่ายังไม่สมควรที่จะเลิกอาญาประหารชีวิตในประเทศสยาม

ครั้นต่อมา เมื่อ พ.ศ. 2477 รัฐบาลได้เสนอขอแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ. 2477 โดยรัฐสภามีมติเป็นเสียงส่วนใหญ่ผ่านร่างกฎหมายฉบับนี้โดยประเทศสยามยังมีโทษประหารชีวิตแต่ได้มีการเปลี่ยนวิธีการประหารชีวิตมาเป็นการยิงให้ตาย โดยมีการยิงเป้าครั้งแรกในปี พ.ศ. 2478 ต่อมามีการตราประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 แต่ยังคงวิธีการประหารแบบยิงเป้า (มาตรา 19) และได้ใช้การประหารนี้จนถึง พ.ศ. 2545 ประเทศไทยจึงเปลี่ยนวิธีการประหารชีวิตจากการยิงเป้ามาใช้วิธีการฉีดยาสารพิษเข้าสู่ร่างกายแบบ 3 เข็มแทน โดยเห็นว่าการประหารชีวิตด้วยวิธีการยิงเป้านั้นเป็นวิธีการป่าเถื่อนไม่เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน

ด้วยเหตุดังนั้น จึงนำไปสู่การแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาใน พ.ศ. 2546 จากเดิมใช้วิธียิงเป้า ตามมาตรา 19 ของประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเขียนไว้ว่า “ผู้ใดต้องโทษประหารชีวิต ให้เอาไปยิงเสียให้ตาย” ซึ่งวิธีการยิงเป้านั้น ประหารรายสุดท้ายด้วยวิธีนี้เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2545 และได้แก้ไขวิธีการใหม่ในมาตรา 19 เดิมว่า “ผู้ใดต้องโทษประหารชีวิต ให้ดำเนินการด้วยวิธีฉีดยาหรือสารพิษให้ตาย” โดยมีการประหารชีวิตด้วยวิธีการนี้ครั้งแรกจำนวน 6 ราย เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2546 [13] หากพิจารณาข้อมูลช่วงยาวประเทศไทยได้ใช้โทษประหารชีวิตโดยการยิงเป้าและการฉีดยาหรือสารพิษ ตั้งแต่ พ.ศ. 2478-2567 มีจำนวนทั้งสิ้น 326 ราย โดยมีนักโทษหญิงที่ถูกประหารชีวิต 3 ราย ส่วนวิธีการประหารแบ่งเป็นการยิงเป้าจำนวน 319 ราย และการฉีดยาหรือสารพิษจำนวน 7 ราย ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2567 กรมราชทัณฑ์รายงาน

ว่ามีผู้ต้องขัง 325 คนต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตและอยู่ในเรือนจำ คดีที่ถูกต้องโทษประหารส่วนใหญ่คือคดีฆาตกรรมกับคดีปล้นและฆ่า [14,15]

ประเด็นหนึ่งที่ได้รับการกล่าวถึงกันมากในสังคมไทยต่อกรณีพันธะระหว่างประเทศเรื่องระยะเวลา 10 ปี ตามเกณฑ์ขององค์กรนิรโทษกรรมสากลและสำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights: UN OHCHR) กล่าวคือ หากประเทศใดไม่มีการประหารชีวิตจริงภายในระยะเวลา 10 ปีติดต่อกันและไม่มีแนวโน้มจะนำโทษประหารกลับมาใช้อย่างแข็งขัน จะถือว่าประเทศนั้นจัดอยู่ในกลุ่ม “abolitionist in practice” หรือ “ยกเลิกโทษประหารชีวิตโดยพฤตินัย” (de facto abolition of the death penalty) สำหรับกรณีของประเทศไทย การประหารชีวิตครั้งล่าสุดก่อนปี พ.ศ. 2561 นั้น เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2552 โดยมีการประหารชีวิตชาย 2 คนในคดียาเสพติด ดังนั้น หากไม่มีการประหารจนถึงปี พ.ศ. 2562 ก็จะถือว่าประเทศไทยเข้าเกณฑ์ “ยกเลิกโดยพฤตินัย” หมายความว่า มีโทษประหารชีวิตอยู่ในกฎหมาย แต่ไม่ได้นำมาใช้จริง (moratorium in practice หรือ de facto moratorium) และอาจใช้เหตุผลนี้ในการยื่นขอเป็นสมาชิกในกลุ่มประเทศที่ยกเลิกโทษประหาร แต่ในวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2561 กรมราชทัณฑ์ก็ได้ประหารชีวิตนักโทษชายเด็ดขาด ธีรศักดิ์ หลงจิ วัย 26 ปี ที่ก่อเหตุฆ่าชิงทรัพย์โดยแทงเหยื่อวัยรุ่นเสียชีวิต 24 แผล (เหตุเกิดเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2555) เพื่อชิงโทรศัพท์มือถือและเงินสดจำนวน 2,000 บาท นับเป็นการทำลายสถิติ 9 ปีโดยไม่มีการประหารชีวิต (พ.ศ. 2552 – 2561) และทำให้ประเทศไทย ไม่ผ่านเกณฑ์ “ยกเลิกโดยพฤตินัย” ไปในทันทีเท่ากับ “รีเซ็ต” สถิติ 10 ปี และต้องเริ่มนับใหม่ สิ่งนี้สร้างความเสียหายต่อภาพลักษณ์ทางสิทธิมนุษยชนของไทยในระดับนานาชาติทันที และส่งผลต่อความพยายามในการปฏิรูปกฎหมายอาญาในระยะยาว

กรณีดังกล่าวข้างต้นนับเป็นเรื่องน่าเสียดายอย่างยิ่ง เพราะการผ่านเกณฑ์หรือผ่านมาตรการจัดให้เป็นประเทศที่ “ยกเลิกโทษประหารชีวิตโดยพฤตินัย” (abolitionist in practice) ย่อมมีข้อดีเชิงนโยบายและภาพลักษณ์ในหลากหลายมิติต่อประเทศไทย

ประการแรก การผ่านเกณฑ์จะยกระดับสถานะระหว่างประเทศในด้านสิทธิมนุษยชนโดยจะได้รับการจัดอันดับให้เป็นประเทศที่มีความคืบหน้าในการเคารพสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (abolitionist in practice) ซึ่งย่อมจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของไทยในเวทีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในการประชุมของสหประชาชาติ คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (UNHRC) และองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนในยุโรป [16,17] การเคารพ “สิทธิในชีวิต” (right to life) ถือเป็นหลักการสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่สุดในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights, Article 3) [18] ซึ่งหากไทยผ่านเกณฑ์นี้ ย่อมสร้างความน่าเชื่อถือทางการเมืองและกฎหมายมากขึ้น

ประการที่สอง การผ่านเกณฑ์ย่อมเอื้อให้ไทยเข้าร่วมเป็นภาคีในข้อตกลงสิทธิมนุษยชนสำคัญ ประเทศไทยจะมีโอกาสทางการเมืองที่จะพิจารณาเข้าเป็นภาคีในพิธีสารเลือกรับที่สองของ ICCPR (Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights) [19] การได้เข้าร่วมพิธีสารนี้ย่อมเป็น “สัญลักษณ์เชิงการเมือง” ว่าประเทศไทยมีความมุ่งมั่นในการเคารพสิทธิมนุษยชนขั้นสูงสุด

ประการที่สาม การผ่านเกณฑ์จะช่วยลดแรงกดดันจากองค์กรสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ องค์กรอย่าง Amnesty International, Human Rights Watch และ International Commission against the Death Penalty (ICDP) มักเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ยกเลิกโทษประหาร [17, 20] หากไทยเข้าสู่สถานะนี้ย่อมได้รับการสนับสนุนในการปฏิรูประบบยุติธรรม เช่น กฎหมายอาญาและระบบเรือนจำ

ประการที่สี่ การผ่านเกณฑ์จะช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ความเป็นรัฐประชาธิปไตยอารยะ ประเทศที่ไม่มีการประหารชีวิตมักได้รับการมองว่าเป็น “รัฐที่มีนิติธรรมแบบมีมนุษยธรรม” (humane rule of law state)

มีแนวโน้มสูงขึ้นที่ประเทศจะได้รับการยอมรับในกลุ่มประเทศประชาธิปไตยที่พัฒนาแล้ว เช่น ในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย และสหภาพยุโรปที่ยึดถือคุณค่าเรื่องสิทธิมนุษยชน ย่อมมีผลต่อการเจรจาทางการทูต การลงทุน และความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ

ประการที่ห้า การผ่านเกณฑ์ย่อมเปิดพื้นที่นโยบายสำหรับการปฏิรูประบบยุติธรรม หากประเทศไทยเข้าสู่เกณฑ์นี้จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการเปิดวงสนทนาเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาแนวทางการลงโทษทางเลือก เช่น ระบบจำคุกเพื่อการฟื้นฟู การฟื้นฟูความเสียหายให้เหยื่อ (restorative justice) และการป้องกันอาชญากรรมเชิงโครงสร้าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมจะช่วยให้ประเทศไทยสามารถปรับโครงสร้างนโยบายอาญาให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการลงโทษเชิงสร้างสรรค์และยั่งยืน [17]

ประการสุดท้าย การผ่านเกณฑ์ช่วยลดความเสี่ยงของการลงโทษผิดตัว ช่วยลดความเสี่ยงต่อการประหารผู้บริสุทธิ์ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ในหลายประเทศ [21,22] การไม่ใช้โทษประหารในทางปฏิบัติ แม้ยังมีกฎหมายรองรับจึงเป็นเสมือนเกราะคุ้มครองสิทธิในการมีชีวิตของประชาชน

แม้ประเทศไทยจะยังคงมีโทษประหารชีวิตอยู่ แต่ก็มิได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังจะเห็นได้ว่าในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นฉบับที่ 20 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 3 สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล มาตรา 32 ได้มีการตัดคำว่าโทษประหารชีวิตออกไป เช่นเดียวกันกับมาตรา 32 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ก็เท่ากับว่าโทษประหารชีวิตไม่ได้มีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญอีกต่อไป ซึ่งแต่เดิมเคยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 31 ความว่า “การทรมานทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้” แนวโน้มจึงสอดคล้องกับหลายประเทศทั่วโลกที่มองว่าการใช้โทษประหารชีวิตผู้ที่กระทำความผิดตามกฎหมายนั้นเป็นการกระทำที่โหดร้ายและไร้ซึ่งมนุษยธรรม อีกทั้งยังขัดต่อหลักการพื้นฐานในด้านสิทธิมนุษยชนและยังเป็นการปฏิเสธสิทธิมนุษยชนในขั้นพื้นฐานที่จำเป็นที่สุดสำหรับบุคคล นั่นคือ การละเมิด “สิทธิการมีชีวิตอยู่” ที่ได้รับการรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพราะสิทธิการมีชีวิตอยู่ เป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนพึงมีเสมอกันโดยไม่คำนึงถึงสถานภาพ ชาติกำเนิด ศาสนา และชาติพันธุ์ และเป็นสิทธิที่ไม่อาจพรากออกไปจากบุคคล โดยถือเสมือนเป็นเอกสิทธิติดตัวของทุกคนในการธำรงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ [23]

อย่างไรก็ดี ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยในสังคมไทย โดยเฉพาะฝ่ายที่สนับสนุนโทษประหารชีวิตส่วนใหญ่ต่างต้องการให้ผู้กระทำความผิดอย่างคดีอุกฉกรรจ์ เช่น ในปี พ.ศ. 2566 เมื่อเกิดคดีแอม ไซยาไนด์ สื่อและคนในสังคมต่างให้ฉายาผู้ทำผิดว่า “ฆาตกรหญิงต่อเนื่อง” หรือกรณีคดีผู้อำนวยการโรงเรียนก่อเหตุฆ่าชิงทอง และอีกมากมายล้วนเป็นเหตุการณ์สะเทือนขวัญ สังคมจึงต้องการให้ผู้กระทำผิดได้รับการปฏิบัติที่สาสมกับสิ่งที่ได้ทำลงไปอันเป็นกระแสของบริบทสังคมไทยที่สำคัญ ซึ่งถือเป็นความยุติธรรมตามแนวคิดปรัชญาแก้แค้นทดแทน และสอดคล้องกับทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (retribution theory) นอกจากนี้ ฝ่ายที่สนับสนุนโทษประหารชีวิตยังเห็นว่า แม้ในปัจจุบันจะมีการใช้โทษอื่นเพื่อทดแทนการประหารชีวิต เช่น โทษจำคุกตลอดชีวิต (life imprisonment) ซึ่งอาจเทียบเท่าโทษสูงสุดในทางปฏิบัติบนสังคมไทย เพราะเป็นการพักโทษชีวิตให้แก่นักโทษเพื่อให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ และไม่ขัดต่อชุดศีลธรรมทางศาสนาและหลักสิทธิมนุษยชน แต่กลุ่มที่สนับสนุนโทษประหารชีวิตสะท้อนว่า แม้จะมีการใช้โทษชนิดอื่นในการทดแทนโทษประหารชีวิต แต่นั่นไม่สามารถช่วยหยุดยั้งอาชญากรรมความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ ขณะเดียวกัน กระบวนการยุติธรรมยังคงมีช่องว่างจาก “เครื่องมือการอภัยโทษ” ที่ยังคงเป็นเครื่องมือที่ไม่สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน และอาจส่งผลให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ จึงไม่สมควรที่จะยกเลิกโทษประหาร

ชีวิต ตราบใดที่กระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยยังมีช่องว่างของความไม่ยุติธรรมอยู่

ทั้งนี้ การโต้แย้งดังกล่าวจึงเผยให้เห็นถึงความซับซ้อนในการปฏิรูปนโยบายโทษประหารในบริบทสังคมไทย ซึ่งจำเป็นต้องมีการพิจารณาอย่างรอบด้านร่วมกับการปรับปรุงโครงสร้างกระบวนการยุติธรรมที่มีข้อจำกัด เช่น การขาดความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนการพัฒนาโปรแกรมฟื้นฟูที่ออกแบบมาเพื่อลดอัตราการกระทำผิดซ้ำอย่างมีประสิทธิผล นอกจากนี้ โทษประหารยังสวนทางกับหลักการสิทธิมนุษยชนสากล โดยเฉพาะสิทธิในการมีชีวิตตามที่ระบุในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ซึ่งสนับสนุนการยกเลิกโทษประหาร รวมถึงก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายที่สูงทั้งในด้านกระบวนการทางกฎหมาย การอุทธรณ์ และการบริหารจัดการการประหาร ซึ่งอาจนำไปสู่การแบ่งแยกทางสังคมและการสั่นคลอนความเชื่อมั่นต่อระบบยุติธรรมในกรณีที่เกิดข้อผิดพลาด งานวิจัยระดับสากลจากองค์กรเช่นสหประชาชาติและองค์กรนิรโทษกรรมสากล ชี้ชัดว่าการยกเลิกโทษประหารไม่ได้ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของอัตราการกระทำผิดร้ายแรง กลับกัน การลงทุนในระบบยุติธรรมเชิงป้องกันและกลไกการเยียวยาสังคมแสดงถึงศักยภาพในการสร้างผลลัพธ์ที่เป็นบวกมากกว่า ด้วยเหตุนี้ การตัดสินใจเชิงนโยบายในอนาคตควรยึดหลักการสมดุลระหว่างการตอบสนองต่อความต้องการของสังคม การส่งเสริมความยุติธรรมเชิงป้องกัน และการยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชน โดยการปรับปรุงกลไกการอภัยโทษและการฟื้นฟูอาจทำหน้าที่เป็นปัจจัยกำหนดที่สำคัญในการลดช่องว่างของระบบยุติธรรมและเสริมสร้างความไว้วางใจจากประชาชน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนและเป็นธรรมในระยะยาว

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบฝ่ายสนับสนุนโทษประหารชีวิตและฝ่ายคัดค้าน

ประเด็น	ฝ่ายสนับสนุนโทษประหารชีวิต	ฝ่ายคัดค้านโทษประหารชีวิต
การยับยั้งอาชญากรรม	ช่วยให้ผู้กระทำผิดหวาดกลัวและลดการก่ออาชญากรรมร้ายแรง โดยเฉพาะคดีที่มีผลกระทบต่อสังคมอย่างกว้างขวาง	ขาดหลักฐานว่าลดอาชญากรรมได้มากกว่าการจำคุกตลอดชีวิต และอาจกระตุ้นความรุนแรงในสังคมเพิ่มขึ้น
ความยุติธรรม	มอบความยุติธรรมแก่เหยื่อและครอบครัวผู้เสียหาย ช่วยเยียวยาความเจ็บปวดทางอารมณ์	ระบบยุติธรรมอาจผิดพลาด เสี่ยงลงโทษผู้บริสุทธิ์ และขาดการเยียวยาที่ยั่งยืนสำหรับเหยื่อ
สิทธิมนุษยชน	ถือเป็นการลงโทษที่ชอบด้วยกฎหมายและสะท้อนอำนาจรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อย	ขัดต่อสิทธิในการมีชีวิตและหลักสิทธิมนุษยชนสากล เช่น ข้อบทใน ICCPR ที่เน้นยกเลิกโทษประหาร
การวิเคราะห์ต้นทุน-ประโยชน์	การประหารอาจมีต้นทุนต่ำกว่าการคุมขังระยะยาว โดยเฉพาะในกรณีที่มีนักโทษจำนวนมาก โทษประหารช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในระยะยาว เนื่องจากไม่ต้องดูแลผู้ต้องขังตลอดชีวิต	ต้นทุนกระบวนยุติธรรมคดีโทษประหารสูงกว่าโทษจำคุกตลอดชีวิตหลายเท่า เนื่องจากต้องใช้เวลาพิจารณาคดียาวนาน มีการอุทธรณ์หลายชั้น และค่าใช้จ่ายทางกฎหมายสูง
ผลกระทบต่อสังคม	สร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชนว่าความผิดร้ายแรงได้รับการลงโทษที่สมน้ำสมเนื้อ	อาจนำไปสู่การแบ่งแยกในสังคมและความศรัทธาต่อระบบยุติธรรมหากเกิดกรณีผิดพลาด

ที่มา: ประมวลวิเคราะห์โดยผู้เขียน

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่ามุมมองต่อนโยบายโทษประหารชีวิตมีความแตกต่างอย่างชัดเจน โดยฝ่ายสนับสนุนมองว่าโทษประหารเป็นการป้องปรามอาชญากรรมขั้นร้ายแรงและเป็นธรรมแก่เหยื่อ ช่วยเยียวยาความเจ็บปวดทางอารมณ์และสร้างความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรม อย่างไรก็ตาม ฝ่ายคัดค้านเห็นว่าโทษประหารชีวิตนั้นไม่สามารถแก้ปัญหาอาชญากรรมได้จริง อาจมีโอกาสลงโทษคนบริสุทธิ์ และละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งอาจนำไปสู่ความรุนแรงในสังคมเพิ่มขึ้นหรือลดความศรัทธาต่อระบบยุติธรรมหากเกิดข้อผิดพลาด ความแตกต่างนี้สะท้อนบริบททางวัฒนธรรมและระบบยุติธรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายและผลกระทบระยะยาวซึ่งยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงและไม่มีข้อสรุปที่ตายตัวในสังคมไทย

บริบทและนโยบายการลงโทษของนอร์เวย์

ประเทศนอร์เวย์ซึ่งมีจำนวนประชากรเพียง 5.5 ล้านคนได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่ไม่มีโทษประหารชีวิต ด้วยเหตุผลหลายประการที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ค่านิยมประชาธิปไตย ทัศนคติของรัฐต่อการลงโทษและแนวคิดด้านนโยบายสาธารณะ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การยึดมั่นในค่านิยมสิทธิมนุษยชนที่หยั่งรากลึกของสังคม [24] นอร์เวย์เป็นหนึ่งในประเทศที่ให้ความสำคัญกับสิทธิในชีวิต (right to life) อย่างจริงจัง อันเป็นลักษณะเด่นของกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย (นอร์เวย์ สวีเดน เดนมาร์ก ฟินแลนด์ และไอซ์แลนด์) ที่มีอัตราการจำคุกต่ำ ระยะเวลาการจำคุกสั้น และสภาพเรือนจำที่เน้นความเป็นมนุษย์ โดยเชื่อว่าทุกคนมีศักดิ์ศรีในฐานะมนุษย์ (human dignity) และมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม [24] ระบบยุติธรรมของนอร์เวย์มีเป้าหมายหลักคือความยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (restorative justice) มากกว่าการลงโทษเพื่อแก้แค้น กล่าวคือ ระบบยุติธรรมของนอร์เวย์ไม่ได้เน้นการแก้แค้นหรือการลงโทษเพื่อระบายความรู้สึกของสังคม แต่เน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้กระทำผิด เชื่อว่ามนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และรัฐควรให้โอกาสผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณค่า [25]

ด้วยเหตุดังนั้น เหตุการณ์ความรุนแรงครั้งสำคัญของประเทศนอร์เวย์ที่เกิดขึ้นเมื่อวันศุกร์ที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 โดยผู้ก่อเหตุคือนายแอนเดอร์ส เบห์ริง เบรวิก (Anders Behring Breivik) วัย 32 ปีซึ่งเติบโตมาจากครอบครัวที่หย่าร้างโดยมีบิดาเป็นถึงนักการทูตและมารดาเป็นผู้ช่วยพยาบาล ในวันดังกล่าว เบรวิกก่อเหตุระเบิดสองครั้งซ้อนโดยวางระเบิดอาคารที่ตั้งหน่วยงานของรัฐบาลหลายแห่ง รวมทั้งสำนักงานของนายกรัฐมนตรีกลางกรุงออสโลของราชอาณาจักรนอร์เวย์ด้วยระเบิดรถยนต์ทำให้มีผู้เสียชีวิต 8 ราย ได้รับบาดเจ็บอย่างน้อย 209 ราย และสร้างความเสียหายยับเยินแก่ตัวอาคารที่อยู่ใกล้เคียง [26] ในวันเดียวกันนั้นเอง เขามุ่งหน้าไปที่เกาะอูโทยา (Utøya) ในชุดตำรวจปลอม เกาะดังกล่าวอยู่ห่างจากกรุงออสโลประมาณ 50 กิโลเมตร จากนั้นเบรวิกก็ได้เริ่มปฏิบัติการสังหารหมู่ไปอีก 69 ราย ภายในเวลาไม่เกิน 90 นาทีโดยที่เหยื่อส่วนใหญ่เป็นเยาวชน ณ สถานที่ที่เยาวชนราว 600 คนกำลังเข้าค่ายฤดูร้อนซึ่งจัดโดยพรรคแรงงานอันเป็นพรรครัฐบาลนอร์เวย์ที่เขาต่อต้าน เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ยอดตัวเลขรวมของผู้เสียชีวิตสูงถึง 77 ราย ซึ่งถือเป็นเหตุการณ์ก่อการร้ายภายในประเทศ (domestic terrorism) ที่ร้ายแรงที่สุดในประวัติศาสตร์นอร์เวย์ที่กระทำโดยบุคคลเพียงคนเดียวด้วยแรงจูงใจที่เบรวิกอ้างว่าเขาทำเพื่อ “หยุดยั้งการรุกรานของกระแสอิสลาม” และ “ปกป้องวัฒนธรรมยุโรปจากพหุวัฒนธรรม” ที่ถาโถมเข้าสู่ประเทศนอร์เวย์อันเป็นที่รักยิ่งของเขา [24]

แม้เบรวิกจะถูกจับกุมทันทีในวันเดียวกันหลังจากก่อเหตุบนเกาะอูโทยาซึ่งเขาให้การรับสารภาพทั้งหมดอันแสดงถึงอุดมการณ์ทางการเมืองแบบสุดโต่ง การต่อต้านผู้อพยพและอิสลาม โดยระบบศาลของนอร์เวย์ให้สิทธิเขาเข้าถึงกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (fair trial) ตามหลักนิติธรรม (rule of law) แม้จะเผชิญกับความโกรธแค้นจากสาธารณชน [24] แต่นอร์เวย์ไม่มีโทษประหารหรือจำคุกตลอดชีวิตแบบเสียชีวิตในคุก (โทษประหารชีวิตของนอร์เวย์ได้ถูกยกเลิกไปตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979) ในปี ค.ศ. 2012 ศาลได้ตัดสิน

ให้เบรวิก รับโทษจำคุก 21 ปี ซึ่งเป็นโทษสูงสุดตามกฎหมายอาญาของนอร์เวย์ภายใต้ข้อหา “ก่อการร้ายและสังหารหมู่” อย่างไรก็ตาม โทษ 21 ปีนี้ไม่ใช่จำคุกเพียง 21 ปีแล้วปล่อย เพราะตามกฎหมายของนอร์เวย์มาตรา “forvaring” (การควบคุมตัวเพื่อความปลอดภัยของสังคม) สามารถต่ออายุโทษได้ทีละ 5 ปีไปเรื่อย ๆ ตามหลักการกักขังเชิงป้องกัน (prevention detention) ถ้าศาลเห็นว่ายังเป็นอันตรายต่อสังคม กล่าวคือ เบรวิกอาจจะไม่มีวันได้รับอิสรภาพเลยตลอดชีวิตภายในเรือนจำรักษาความปลอดภัยสูงสุดหากศาลเห็นว่ายังเป็นภัย โดยเขาได้รับการดูแลตามมาตรฐานสิทธิมนุษยชนของนอร์เวย์ซึ่งมองว่า “แม้เขาจะเป็นอาชญากรร้ายแรง เขาก็ยังเป็นมนุษย์ และรัฐไม่มีสิทธิทำให้เขาไร้ศักดิ์ศรี” เขาอยู่ในห้องขังเดี่ยว ขนาดประมาณ 10 ตารางเมตรพร้อมเตียง โต๊ะทำงาน ห้องน้ำส่วนตัว คอมพิวเตอร์ (ไม่มีอินเทอร์เน็ต) มีสิทธิออกกำลังกาย และการศึกษาต่อ [25] คดีเบรวิกนี้จุดประเด็นการถกเถียงทั่วโลกเกี่ยวกับความยุติธรรมว่า “ควรตอบสนองความต้องการของเหยื่อด้วยการลงโทษรุนแรงหรือยึดหลักสิทธิมนุษยชนเพื่อประโยชน์ของสังคม” [24] ซึ่งชัดเจนว่าต่างจากบริบทของสังคมไทยอย่างยิ่ง

นอร์เวย์นั้นเป็นหนึ่งในสมาชิกของสภายุโรป (Council of Europe) ซึ่งถือว่าการไม่มีโทษประหารคือหนึ่งในเงื่อนไขพื้นฐานของความเป็นสมาชิกและได้ลงนามในพิธีสารหมายเลข 6 และ 13 (Protocol No. 6 และ 13) ของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (European Convention on Human Rights - ECHR) ซึ่งห้ามการใช้โทษประหารในทุกกรณี รวมถึงช่วงสงคราม [25] การยึดมั่นในพันธกรณีระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจโน้มนำ (soft power) ด้านสิทธิมนุษยชนของนอร์เวย์ในเวทีโลก [24] หลักคิดในเรื่องดังกล่าวของนอร์เวย์นั้นเกี่ยวข้องกับการไม่ใช้ความรุนแรงตอบโต้ความรุนแรงในแบบทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (retribution theory) ซึ่งเป็นการรับโทษจากการ “ตายตกไปตามกัน” หรือ “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” (lex talionis) เป้าหมายหลักของนอร์เวย์คือการฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษเพื่อแก้แค้น แม้จะก่ออาชญากรรมที่โหดร้ายอย่างมากนั้น ไม่ใช่เพราะเห็นใจผู้กระทำผิด แต่เพราะรัฐนอร์เวย์ยืนยันในหลักการไม่ตอบโต้ความรุนแรงด้วยความรุนแรง ไม่มุ่งการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้ความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไปที่ต้องการจะเห็นผู้ที่ทำร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายนั้นเช่นกัน นอร์เวย์เชื่อว่า การกักขังอย่างมีมนุษยธรรมเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการประหาร [25] ขณะที่ระบบเรือนจำของนอร์เวย์ถือเป็นระบบเรือนจำที่ดีที่สุดติดอันดับโลกโดยมุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังพัฒนาทักษะชีวิต มีเสรีภาพในระดับที่เหมาะสม และเตรียมพร้อมกลับคืนสู่สังคม โดยมองว่า “การกีดกันเสรีภาพ” ก็เพียงพอแล้วต่อการลงโทษผู้กระทำผิด [24] กรณีของนอร์เวย์นั้นความยุติธรรมต้องสะท้อนความเป็นมนุษย์ ไม่ใช่เพียงการลงโทษ รัฐไม่อาจทำตัวเป็น “ผู้ฆ่า” ได้ แม้จะถูกยั่วยุด้วยความรุนแรงจนถึงที่สุดก็ตาม

นอร์เวย์เชื่อใน “อารยธรรมทางกฎหมาย” (legal civilization) ที่ปฏิเสธความรุนแรงจากรัฐ ไม่ต้องการให้รัฐกลายเป็นผู้ฆ่า แม้ด้วยการอ้างกฎหมาย เยินส์ สโตลเตนเบิร์ก (Jens Stoltenberg) นายกรัฐมนตรีนอร์เวย์ในขณะนั้น กล่าวว่า “สิ่งที่เราตอบโต้ต่อความรุนแรง ไม่ใช่ด้วยความแข็งกร้าว แต่ด้วยประชาธิปไตยที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ความเปิดเผยที่มากขึ้น และความเป็นมนุษย์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ทว่าไม่ใช่ด้วยความไร้เดียงสา” (Our response to violence is more democracy, more openness and more humanity. But never naivety.) [27] คำกล่าวนี้แสดงจุดยืนอย่างชัดเจนว่า “ประชาธิปไตยต้องเข้มแข็ง ไม่ใช่โหดร้าย” กรณีนี้เป็นตัวอย่างที่ดีของการชี้ให้เห็นว่า “นโยบายอาญาคือภาพสะท้อนของวิสัยทัศน์ทางรัฐศาสตร์และคุณค่าพื้นฐานของสังคม” [25] ความยุติธรรมไม่ได้อยู่ที่การตอบโต้ แต่คือการยืนยันว่ารัฐยังเป็นมนุษย์แม้ยามที่สังคมเจ็บปวดที่สุด ชาวนอร์เวย์ส่วนใหญ่จึงไม่สนับสนุนการแก้ไขกฎหมายเพื่อนำโทษประหารชีวิตกลับมาแม้ในกรณีอาชญากรรมร้ายแรงที่สุด เนื่องจากเชื่อมั่นในระบบยุติธรรมที่ยึดมั่นในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ [24]

กล่าวโดยสรุป นโยบายการลงโทษของนอร์เวย์สะท้อนการผสานค่านิยมและหลักสิทธิมนุษยชน หลักการฟื้นฟู และพันธกรณีระหว่างประเทศ ซึ่งได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างกว้างขวาง [25] ระบบยุติธรรมของนอร์เวย์เน้นความยุติธรรมเชิงฟื้นฟูและสิทธิมนุษยชน โดยยกเลิกโทษประหารชีวิตตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 และยึดมั่นในหลักการที่ว่าทุกคนมีศักดิ์ศรีและศักยภาพในการเปลี่ยนแปลง โดยรัฐปฏิเสธการลงโทษเพื่อแก้แค้น มุ่งเน้นการฟื้นฟูและกักขังอย่างมีมนุษยธรรม สะท้อนค่านิยมประชาธิปไตยและการไม่ใช้ความรุนแรงตอบโต้ ซึ่งได้รับการยอมรับในระดับสากลผ่านการเป็นสมาชิกสภายุโรปและการปฏิบัติตามอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนยุโรป

บทวิเคราะห์กรณีเปรียบเทียบนอร์เวย์กับไทย

การเปรียบเทียบเชิงวิชาการระหว่างระบบยุติธรรมของบริบทที่แตกต่างกันไม่เพียงแต่เปิดโอกาสให้เข้าใจปัจจัยเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมที่กำหนดแนวทางการจัดการผู้กระทำผิดร้ายแรง เช่น ประวัติศาสตร์การเมือง วัฒนธรรมทางกฎหมาย และระดับความเชื่อมั่นในสถาบันยุติธรรม แต่ยังช่วยวิเคราะห์ผลกระทบระยะยาวของนโยบายเหล่านี้ต่อการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะในกรณีอาชญากรรมที่มีผลกระทบสูงต่อความมั่นคงและความรู้สึกปลอดภัยของประชาชน งานวิจัยเชิงประจักษ์จากหลากหลายแหล่ง เช่น สหประชาชาติและนักวิชาการชั้นนำ ได้ให้หลักฐานที่ชัดเจนว่าโทษประหารชีวิตไม่แสดงถึงประสิทธิภาพที่เหนือกว่าในการป้องกันอาชญากรรมเมื่อเทียบกับโทษจำคุกระยะยาว [28-32] อีกทั้ง งานศึกษาหลายชิ้นต่างชี้ว่า การดำเนินคดีโทษประหารชีวิตมีต้นทุนสูงกว่าโทษจำคุกตลอดชีวิตเนื่องจากขั้นตอนพิจารณาคดีที่ซับซ้อนและยาวยาวนาน (Dieter, 2021; Katsuta, 2020) ในขณะที่ประโยชน์เชิงยับยั้งอาชญากรรมไม่มีหลักฐานยืนยันชัดเจน การเปลี่ยนมาใช้โทษจำคุกระยะยาวหรือโทษฟื้นฟูจึงอาจคุ้มค่ากว่าในมิติทั้งงบประมาณและมนุษยธรรม ผลการศึกษายังบ่งชี้ว่าปัจจัยที่ส่งผลยับยั้งอาชญากรรมอย่างมีนัยสำคัญมากกว่าคือความแน่นอนและความรวดเร็วในการจับกุมและดำเนินคดี มากกว่าความรุนแรงหรือความเข้มงวดของบทลงโทษ ซึ่งท้าทายสมมติฐานดั้งเดิมที่เชื่อมโยงโทษประหารกับการลดอาชญากรรม

หากวิเคราะห์กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนอร์เวย์กับไทยโดยละเอียด (ตารางที่ 3) เราจะเห็นได้ถึงความแตกต่างเชิงโครงสร้าง ความเชื่อทางสังคม และหลักปรัชญาการลงโทษที่ชัดเจน ซึ่งสะท้อนรากฐานทางวัฒนธรรม การเมือง และประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันอย่างลึกซึ้ง

1. ปรัชญาและแนวคิดพื้นฐานของการลงโทษ

นอร์เวย์ยึดหลักความยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (restorative justice) โดยมองผู้กระทำผิดว่าเป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รัฐมีหน้าที่ไม่เพียงปกป้องสังคมจากอาชญากร แต่ต้องรักษาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังด้วย การลงโทษจึงเน้นการคืนคนสู่สังคมและการป้องกันการกระทำผิดซ้ำมากกว่าการตอบโต้ทางอารมณ์หรือการแก้แค้น ตรงกันข้าม ไทยยังคงมีแนวคิดความยุติธรรมเชิงตอบโต้ (retributive justice) ฝังลึกในสังคม โดยเฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ที่สร้างความสะเทือนขวัญ กระแสสังคมมักเรียกร้องให้ใช้โทษสูงสุดเพื่อ “เอาคืน” ผู้กระทำความผิด การประหารชีวิตถูกมองว่าเป็นวิธีการสร้างความยุติธรรมให้เหยื่อและครอบครัว แม้หลักฐานเชิงประจักษ์จากงานวิจัยสากลดังที่ได้กล่าวไปแล้วจะชี้ว่าไม่ได้มีผลยับยั้งอาชญากรรม

งานวิจัยเชิงประจักษ์จากองค์การสหประชาชาติ [33] และการวิเคราะห์อภิมานของ Nagin และ Pepper [34] พบว่า ไม่มีหลักฐานเชิงสถิติที่สนับสนุนว่าประเทศที่ใช้โทษประหารชีวิตมีอัตราอาชญากรรมร้ายแรงต่ำกว่าประเทศที่ยกเลิก นอกจากนี้ ข้อมูลเชิงประจักษ์จาก European Institute for Crime Prevention [35] พบว่า ประเทศที่ยกเลิกโทษประหารมีอัตราการกระทำผิดซ้ำต่ำกว่า 20% เมื่อเทียบกับประเทศที่ยังคงโทษประหารซึ่งมีอยู่ราว 40% ขณะที่ Hood [2] และ Amnesty International [11] ยืนยัน

ว่า ปัจจัยสำคัญในการลดอาชญากรรมคือความแน่นอนและความรวดเร็วของกระบวนการยุติธรรมมากกว่าความรุนแรงของบทลงโทษ

2. กลไกทางกฎหมายและพันธกรณีระหว่างประเทศ

นอร์เวย์ยกเลิกโทษประหารชีวิตตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 และบรรจุหลักการนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 2014 พร้อมเป็นภาคีในพิธีสารที่ 6 และ 13 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งห้ามโทษประหารในทุกกรณี แม้ในภาวะสงคราม การปฏิบัตินี้สะท้อนถึงความมุ่งมั่นต่อพันธกรณีระหว่างประเทศและการใช้อำนาจโน้มนำ (soft power) ด้านสิทธิมนุษยชน ในทางกลับกัน ไทยยังคงโทษประหารชีวิตในกฎหมาย แม้จำนวนครั้งในการประหารจะลดลงมากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แต่การกลับมาประหารชีวิตอีกใน พ.ศ. 2561 หลังเว้นไป 9 ปี แสดงให้เห็นว่ายังไม่มีพันธกรณีทางกฎหมายหรือเจตจำนงทางการเมืองที่จะเลิกใช้โทษดังกล่าว อีกทั้งยังไม่เข้าร่วมพิธีสารเลือกรับฉบับที่สองของ ICCPR ที่มุ่งยกเลิกโทษประหารโดยสิ้นเชิง

3. กรณีศึกษาเหตุการณ์รุนแรงสูงสุด

กรณีแอนเดอร์ เบห์ริง เบรวิก ในปี ค.ศ. 2011 เป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนความแตกต่างของสองประเทศ เบรวิกก่อเหตุสังหารหมู่ 77 ราย แต่กลับถูกลงโทษจำคุกสูงสุด 21 ปี ภายใต้ระบบ “กักกันเชิงป้องกัน” ที่สามารถต่ออายุโทษได้โดยไม่จำกัดหากยังเป็นภัยต่อสังคม รัฐบาลและสังคมนอร์เวย์แม้เผชิญแรงกดดันจากความโกรธแค้นของสาธารณะ ก็ยังยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชนและไม่รื้อฟื้นโทษประหาร หากเหตุการณ์ในลักษณะเดียวกันนี้เกิดขึ้นในไทย มีความเป็นไปได้สูงที่กระแสสังคมจะเรียกร้องให้ลงโทษประหารทันทีและกลไกทางการเมืองอาจตอบสนองต่อความรู้สึกเหล่านี้มากกว่าหลักการสิทธิมนุษยชน เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมืองไทยยังคงให้ความสำคัญกับการตอบโต้เพื่อสร้างความรู้สึก “สาสม”

4. ระบบเรือนจำและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

ระบบเรือนจำของนอร์เวย์ เช่น เรือนจำฮาลเดน (Halden Prison) ได้รับการยกย่องว่ามีมาตรฐานสูงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก โดยมีการออกแบบเพื่อฟื้นฟูผู้ต้องขังและลดการกระทำผิดซ้ำ การลงโทษจึงเน้น “การกีดกันเสรีภาพ” มากกว่าการทำลายชีวิต ขณะที่ในประเทศไทยนั้น ระบบเรือนจำยังประสบปัญหาความแออัด คุณภาพการฟื้นฟูต่ำ และโครงสร้างสนับสนุนผู้พ้นโทษไม่เพียงพอทำให้แนวคิดการใช้โทษจำคุกตลอดชีวิตหรือโทษทางเลือกแทนโทษประหารยังไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นในสังคมได้อย่างแท้จริง

ตารางที่ 3 สรุปเปรียบเทียบกรณีนอร์เวย์และไทย

ประเด็น	นอร์เวย์	ไทย
ปรัชญาการลงโทษ	เน้นความยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (restorative justice) ให้โอกาสผู้กระทำผิดปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รักษาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	เน้นความยุติธรรมเชิงตอบโต้ (retributive justice) มุ่งตอบสนองความรู้สึกสังคมและเหยื่อด้วยการลงโทษสูงสุด
กรอบกฎหมายและพันธกรณีระหว่างประเทศ	ยกเลิกโทษประหารชีวิตตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 และบัญญัติห้ามในรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 2014 รวมทั้งเข้าร่วมพิธีสารที่ 6 และ 13 ของ ECHR	ยังคงโทษประหารในกฎหมาย ไม่เข้าร่วมพิธีสารเลือกรับฉบับที่ 2 ของ ICCPR และไม่มีพันธกรณีห้ามโทษประหาร

ตารางที่ 3 สรุปเปรียบเทียบกรณีนอร์เวย์และไทย (ต่อ)

ประเด็น	นอร์เวย์	ไทย
การจัดการคดีอุกฉกรรจ์	กรณีเบรวิก (สังหาร 77 ราย) ลงโทษจำคุก 21 ปี และกักกันเชิงป้องกันต่อได้ไม่จำกัดหากยังเป็นภัยต่อสังคม ไม่มีการรื้อฟื้นโทษประหาร	กรณีอาชญากรรมสะเทือนขวัญมีแนวโน้มถูกเรียกร้องโทษประหารทันที รัฐมักตอบสนองกระแสสังคมมากกว่ายึดหลักสิทธิมนุษยชน
ระบบเรือนจำ	มาตรฐานสูง เน้นฟื้นฟูและลดการกระทำผิดซ้ำ ตัวอย่างเช่น เรือนจำฮาลเดน (Halden prison) ที่เน้นการพัฒนาทักษะชีวิต	ระบบเรือนจำแออัด คุณภาพการฟื้นฟูต่ำ ขาดโครงสร้างสนับสนุนผู้พ้นโทษ ทำให้สังคมยังไม่เชื่อมั่นโทษทางเลือกแทนโทษประหาร
บทบาทของรัฐในมุมมองต่อความรุนแรง	รัฐปฏิเสธการใช้ความรุนแรงตอบโต้ความรุนแรง ยึดหลัก “More democracy, more openness, more humanity”	รัฐยังใช้โทษประหารเป็นเครื่องมือทางกฎหมายและการเมืองเพื่อสร้างภาพลักษณ์การลงโทษที่สาสมกับความผิด

ที่มา: ประมวลวิเคราะห์โดยผู้เขียน

ด้วยเหตุดังนั้น เราอาจกล่าวได้ว่าความแตกต่างระหว่างนอร์เวย์และไทยไม่ได้อยู่ที่เพียงการมีหรือไม่มีโทษประหารชีวิต แต่เป็นภาพสะท้อนของวิธีคิดต่ออาชญากรรม ความยุติธรรม และบทบาทของรัฐในการจัดการกับความรุนแรง นอร์เวย์มองว่ารัฐไม่ควรใช้ความรุนแรงตอบโต้ แม้ต่อผู้กระทำผิดร้ายแรงที่สุด ขณะที่ไทยยังคงใช้โทษประหารเป็นเครื่องมือทางกฎหมายและการเมืองเพื่อตอบสนองต่อแรงกดดันของสังคม นอร์เวย์ยกเลิกโทษประหารชีวิตโดยยึดมั่นต่อหลักสิทธิมนุษยชนสากล และใช้กลไกการกักขังเพื่อความปลอดภัยของสังคม (forvaring) โดยไม่ต้องใช้โทษประหาร สังคมนอร์เวย์ได้ซึมซับค่านิยมยกเลิกโทษประหารจนเป็นบรรทัดฐาน มองว่าโทษนี้เชื่อมโยงกับการกดขี่ในอดีตและไม่สอดคล้องกับมนุษยธรรมประชาธิปไตย ประสบการณ์ของนอร์เวย์แสดงให้เห็นว่าการยกเลิกโทษประหารไม่จำเป็นต้องกระทบต่อความปลอดภัยสาธารณะ หากมีกฎหมายกักขังเชิงป้องกันที่เข้มแข็งและระบบตุลาการที่มีประสิทธิภาพ ส่วนไทยยังคงโทษประหารชีวิตเป็นโทษสูงสุด สังคมไทยมักมองว่าโทษประหารเป็นสิ่งจำเป็นในเชิงศีลธรรมสำหรับอาชญากรรมร้ายแรง สะท้อนปรัชญาการลงโทษเชิงป้องปรามที่ผูกพันกับความคิดเห็นของสาธารณชน

ขณะที่ในระดับองค์กรสากลนั้น แอกแนส คาลามาร์ด (Agnès Callamard) เลขาธิการองค์กรนิรโทษกรรมสากลได้ให้ข้อสังเกตเชิงนโยบายที่เด่นชัดเอาไว้ว่า โทษประหารชีวิตเป็นโทษที่โหดร้าย รุนแรง และไร้ซึ่งความงามหรือมนุษยธรรม (the ultimate cruel, inhuman and degrading punishment) ซึ่งขัดแย้งกับวิวัฒนาการของมาตรฐานสิทธิมนุษยชนในศตวรรษที่ 21 [36] การยึดถือโทษประหารอาจนำไปสู่การเบี่ยงเบนทรัพยากรและความสนใจจากแนวทางปฏิรูปที่สำคัญกว่า เช่น การพัฒนากระบวนการยุติธรรมที่โปร่งใส การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการส่งเสริมโปรแกรมฟื้นฟูที่เน้นการบำบัดจิตใจและทักษะชีวิตของผู้กระทำผิด การวิเคราะห์เชิงนโยบายนี้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นว่า การลงทุนในระบบยุติธรรมเชิงป้องกันและฟื้นฟูมีแนวโน้มเพิ่มประสิทธิภาพในการลดการกระทำผิดซ้ำ (recidivism) มากกว่าการพึ่งพาโทษประหาร ซึ่งมักถูกวิจารณ์ว่าเป็นเครื่องมือที่สะท้อนอำนาจรัฐแบบเผด็จการมากกว่าการแก้ปัญหาอาชญากรรมอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น การพิจารณานโยบายโทษประหารชีวิตจึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบที่ครอบคลุมมิติโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมดังที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบข้างต้น เพื่อประเมินว่าการรักษาหรือยกเลิกโทษนี้จะส่งผลต่อความมั่นคงของสังคมและการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างไร การมุ่งเน้นไปที่โทษประหารอาจกลายเป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปโครงสร้างของระบบยุติธรรม ซึ่งจำเป็นต้องมีการปรับปรุงในแง่การเข้าถึงความยุติธรรม ความเท่าเทียม และการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของทั้งเหยื่อและผู้กระทำผิด [37] ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในกระบวนการออกแบบนโยบายสาธารณะระดับชาติและระหว่างประเทศ

เมื่อพิจารณาถึงกรณีของแอนเดอร์ส เบห์ริง เบรวิกของนอร์เวย์ เราอาจนึกเทียบได้กับเรื่องราวในคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ว่าแม้แต่ฆาตกรที่อื้อฉาวที่สุดอย่างองคุลีมาลยังกลับใจได้ แสดงให้เห็นถึงพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง จากฆาตกรที่กลับใจได้กลายเป็นภิกษุผู้สงบ ก่อนนั้นองคุลีมาลได้สังหารผู้คนไปแล้ว 999 คน ตามอวิชชาและตามคำสอนที่บิดเบือนของอาจารย์ของเขาที่ว่าเขาจะสำเร็จวิชชาได้เมื่อเขาสังหารได้ครบ 1,000 คน ความพยายามในการสังหารมารดาบังเกิดเกล้าของเขาถูกขัดขวางเมื่อพระพุทธเจ้าได้เดินผ่านมา องคุลีมาลพยายามไล่ตามพระพุทธเจ้าเพื่อสังหารพระองค์ แต่ไม่ว่าเขาจะวิ่งเร็วเพียงใด เขาก็ตามพระพุทธเจ้าไม่ทัน เขาได้แต่ตะโกนให้พระพุทธเจ้าหยุด พระพุทธเจ้าตอบว่า “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” องคุลีมาลเข้าใจได้ว่าพระพุทธเจ้าหมายถึงการก่อกรรมทำเข็ญในการสังหารผู้คนของเขา และเขาก็รู้สึกสลดเสียใจในการกระทำของตนและสำนึกผิด ท้ายสุดก็กลับตัวกลับใจและได้รับการบวชเป็นพระภิกษุโดยพระพุทธเจ้า [38]

ดูเหมือนแนวทางของนอร์เวย์จะสอดคล้องพ้องไปด้วยกันกับหลักทางพุทธศาสนา ในแง่ที่ว่ากฎหมายต้องควบคู่ไปกับศีลธรรมหรือหลักสิทธิมนุษยชนอย่างกรณีของนอร์เวย์ กฎหมายซึ่งปราศจากศีลธรรมนั้นอันตราย แน่นอนว่า กฎหมายเพียงลำพังไม่สามารถแก้ปัญหาการก่ออาชญากรรมได้ ความกลัวตายก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้เช่นกัน หลักทางพุทธศาสนาเองก็ห้ามการเอาชีวิตอย่างเป็นเด็ดขาด ซึ่งเป็นการปฏิเสธโทษประหารชีวิตโดยปริยาย เฉกเช่นเดียวกับกรณีของนอร์เวย์ พร้อมกันนี้พระพุทธศาสนายังส่งเสริมให้นำเอากระบวนการขัดเกลาจิตใจซึ่งจะนำไปสู่การกลับตัวกลับใจเป็นคนดีได้ในที่สุด

กรณีตัวอย่างการไม่มีโทษประหารในประเทศนอร์เวย์นับเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจยิ่งในแง่ผลจากการผสมผสานของปัจจัยเชิงค่านิยม กฎหมายและการออกแบบนโยบายที่เน้นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยรัฐไม่ใช่เพียงผู้รักษากฎหมายเท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้รักษาความเป็นมนุษย์ด้วย หลักการของระบบยุติธรรมในนอร์เวย์ยึดอยู่บนค่านิยมสำคัญคือการลงโทษมีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูมนุษย์ ไม่ใช่เพียงเพื่อลงทัณฑ์

เราสามารถประมวลสรุปเพื่อจัดจำแนกความแตกต่างในเชิงบริบทระหว่างนอร์เวย์กับไทยได้ทั้งในมิติประวัติศาสตร์ โครงสร้างรัฐ และปรัชญาของกฎหมายได้หลายประการเพื่อเป็นข้อคิดและแนวทางปฏิบัติ ประการแรก ประวัติศาสตร์การเมืองและวัฒนธรรม ประเทศอย่างนอร์เวย์เติบโตจากระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคง ยึดสิทธิมนุษยชน และไม่เคยผ่านยุคการเมืองที่ปกครองด้วยความหวาดกลัวอย่างรุนแรงเท่าไทย ขณะที่ไทยนั้นผ่านการทำรัฐประหารสูงถึง 13 ครั้ง มีการปราบปรามประชาชน และวัฒนธรรมแห่งการลงโทษที่แฝงอยู่ในระบบการเมือง ศาสนา และครอบครัว ประการที่สอง โครงสร้างรัฐและความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ในประเทศนอร์เวย์ ประชาชนนั้นไว้วางใจระบบศาล ระบบราชทัณฑ์และระบบฟื้นฟู ขณะที่ในไทยประชาชนบางส่วนยังเชื่อว่า “ต้องลงโทษให้หนัก” เพื่อให้คนไม่กล้าทำผิด เพราะไม่เชื่อว่าระบบจะคุ้มกันสังคมได้ ประการที่สาม ปรัชญากฎหมาย นอร์เวย์นั้นตั้งอยู่บนแนวคิดความยุติธรรมแบบฟื้นฟู (rehabilitative justice) ขณะที่ไทยมักใช้ความยุติธรรมแบบตอบโต้/ล้างแค้น (retributive justice) คำถามสำคัญจึงอยู่ตรงประเด็นที่ว่า “เราต้องการสังคมที่ลงโทษผู้กระทำผิดให้สาสมหรือสังคมที่พยายามเข้าใจ แก้ไข และให้โอกาสมนุษย์ได้เริ่มต้นใหม่”

กล่าวโดยสรุป ระบบยุติธรรมทางอาญาของนอร์เวย์และไทยแตกต่างกันอย่างมากในแนวทางและปรัชญา นอร์เวย์เน้นการฟื้นฟู (rehabilitation) โดยกำหนดโทษจำคุกสูงสุด 21 ปี ซึ่งสามารถขยายได้หากยังเป็นภัยต่อสังคม แต่ไม่มีโทษประหารชีวิต ผู้กระทำผิดถูกมองว่าเป็นมนุษย์ที่พลาดหรือหลงผิด ได้รับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานครบถ้วน สภาพเรือนจำออกแบบให้ใกล้เคียงชีวิตปกติ เช่น มีห้องพักส่วนตัวและโอกาสเรียนรู้หรือทำงาน เพื่อเตรียมคืนสู่สังคม ระบบนี้ยึดหลักความเมตตา ความเท่าเทียม และสิทธิมนุษยชน สะท้อนสังคมที่มีความไว้วางใจสูง ส่วนไทยใช้ทั้งโทษประหารชีวิตและจำคุกตลอดชีวิต เน้นการลงทัณฑ์ (punishment) และป้องปราม (deterrence) ร่วมกับการตอบโต้ความผิด ผู้กระทำผิดมักถูกมองว่าเป็น “ภัย” ต่อสังคม สิทธิในเรือนจำมีข้อจำกัด สภาพแวดล้อมมักแออัดและเข้มงวด มีระบบขอพระราชทานอภัยโทษในโอกาสพิเศษ เช่น วันสำคัญทางศาสนา สะท้อนค่านิยมที่เน้นการควบคุมผ่านอำนาจรัฐและความกลัว ซึ่งอาจเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรมและข้อจำกัดทรัพยากร

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สถานการณ์และบริบทนโยบายโทษประหารชีวิตในประเทศไทยยังคงบัญญัติโทษนี้ไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและได้รับการสนับสนุนจากสังคมส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในคดีอุกฉกรรจ์ แม้จะมีแนวโน้มลดการใช้ในทางปฏิบัติและไม่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันก็ตาม การวิเคราะห์เปรียบเทียบกับนอร์เวย์ ซึ่งยกเลิกโทษประหารชีวิตอย่างสมบูรณ์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 และยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชนแม้ในกรณีรุนแรงอย่างคดีแอนเดอร์ส เบห์ริง เบรวิก ชี้ให้เห็นความแตกต่างพื้นฐานในแนวคิดเรื่องความยุติธรรมและการลงโทษ นอร์เวย์เน้นความยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (restorative justice) ที่มุ่งเยียวยาและคืนคนสู่สังคม ขณะที่ไทยยังยึดติดกับความยุติธรรมแบบตอบโต้ (retributive justice) ซึ่งสะท้อนจากโครงสร้างสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่ต่างกัน ผลการศึกษายืนยันว่าวิธีคิดเกี่ยวกับ "ความยุติธรรม" และ "การลงโทษ" ที่แตกต่างนำไปสู่แนวนโยบายที่แตกต่างกัน โดยไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าโทษประหารช่วยลดอาชญากรรมได้มากกว่าโทษทางเลือกอื่น การปฏิรูประบบลงโทษในไทยจึงควรเริ่มจากการเปลี่ยนมุมมองของรัฐและสังคมต่ออาชญากรรม มุ่งสู่แนวทางสากลที่เน้นการฟื้นฟูมากกว่าการตอบโต้ด้วยความรุนแรง เพื่อให้สอดคล้องกับแนวโน้มโลกที่ประเทศส่วนใหญ่ยกเลิกหรือระงับโทษนี้แล้ว แม้ไทยและนอร์เวย์จะมีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมและการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ แต่บางแนวทางของนอร์เวย์ เช่น ระบบการกักกันเชิงฟื้นฟู (rehabilitative detention) และเน้นสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม สามารถนำมาปรับใช้ได้ในไทยผ่านการพัฒนาเรือนจำต้นแบบ การอบรมเจ้าหน้าที่ว่าด้วยหลักสิทธิมนุษยชน และการสร้างความตระหนักในสังคมเกี่ยวกับการฟื้นฟูแทนการแก้แค้น

จากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ บทความนี้จึงให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อประเทศไทยในประเด็นโทษประหารชีวิต โดยเน้นการยึดหลักสิทธิมนุษยชน กระบวนการยุติธรรมสากล และการพัฒนาโทษทางเลือกที่ยั่งยืน เพื่อป้องกันอาชญากรรมและส่งเสริมสังคมที่เท่าเทียมมากขึ้น ดังนี้

1. เปลี่ยนแนวคิดพื้นฐานของรัฐและสังคม รัฐควรส่งเสริมการศึกษาและรณรงค์เพื่อปรับทัศนคติสังคมให้มองอาชญากรในฐานะมนุษย์ที่สามารถฟื้นฟูได้ มุ่งเน้นความยุติธรรมเชิงฟื้นฟูแทนการตอบโต้ โดยผนวกหลักพุทธศาสนาเรื่องเมตตาและการให้โอกาส (เช่น กรณีองคุลีมาล) เข้ากับค่านิยมสมัยใหม่ เพื่อลดการเรียกร้องโทษรุนแรงจากสื่อและประชาชน

2. ยกระดับพันธกรณีสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ รัฐไทยควรพิจารณาเข้าร่วมพิธีสารเลือกรับฉบับที่สองแนบท้าย ICCPR เพื่อยกเลิกโทษประหารชีวิตอย่างเป็นทางการ พร้อมปรับปรุงระบบยุติธรรมให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เช่น ลดช่องว่างในกระบวนการอภัยโทษและป้องกันการลงโทษผิดพลาด เพื่อยกระดับภาพลักษณ์ไทยในเวทีโลกและลดแรงกดดันจากองค์กรอย่างองค์กรนิรโทษกรรมสากล

3. พัฒนาโทษและมาตรการทางเลือกแทนการประหารชีวิต หากยกเลิกโทษประหาร รัฐควรนำรูปแบบจากนอร์เวย์มาปรับใช้ โดยกำหนดโทษจำคุกสูงสุดระยะยาว เช่น 21 ปี พร้อมระบบกักกันเชิงป้องกันที่ขยายได้หากยังเป็นภัยต่อสังคม หรือโทษจำคุกตลอดชีวิตโดยมีเงื่อนไขลดโทษตามพฤติกรรมฟื้นฟู นอกจากนี้ควรลงทุนในระบบเรือนจำที่เน้นการฟื้นฟูทักษะชีวิต การศึกษา และการเยียวยาเหยื่อ (restorative justice) พร้อมส่งเสริมมาตรการป้องกันอาชญากรรมเชิงโครงสร้าง เช่น ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อลดอัตราอาชญากรรมอย่างยั่งยืน

การปฏิบัติตามข้อเสนอเหล่านี้จะช่วยให้ประเทศไทยก้าวสู่สังคมที่มีมนุษยธรรมมากขึ้น โดยไม่ลดทอนประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรม หากรัฐและสังคมไม่เปลี่ยนแปลงในเชิงรากฐานแนวคิด นโยบายโทษประหารชีวิตอาจยังคงเป็นเครื่องมือที่ขัดแย้งกับหลักสิทธิมนุษยชนสากลต่อไป

เอกสารอ้างอิง

[1] Garland, D. (2001). *The culture of control: Crime and social order in contemporary society*. Oxford University Press.

[2] Hood, R., & Hoyle, C. (2015). *The death penalty: A worldwide perspective* (5th ed.). Oxford University Press.

[3] Council of Europe. (2002). *Protocol No. 13 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, concerning the abolition of the death penalty in all circumstances*. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/187

[4] Norwegian Constitution. (2014). *§ 93: Right to life and prohibition against capital punishment*. https://lovdata.no/

[5] Pratt, J. (2008). Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess: Part I: The nature and roots of Scandinavian exceptionalism. *British Journal of Criminology, 48*(2), 119-137. https://doi.org/10.1093/bjc/azm072

[6] Lappi-Seppälä, T. (2012). Imprisonment and penal policy in Scandinavia. In M. Tonry (Ed.), *Crime and justice in Scandinavia* (pp. 279-348). University of Chicago Press.

[7] Satha-Anand, C. (2015). *The nonviolent reconsidered: Re-thinking nonviolence and violence in conflict transformation*. Peace Information Center, Thammasat University.

[8] Amnesty International. (2022). *Death sentences and executions 2021*. https://www.amnesty.org/en/documents/act50/5418/2022/en/

[9] ศิริกัลยา ธงชัย. (2553). *การใช้โทษอื่นแทนโทษประหารชีวิต* (สารนิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[10] Amnesty International. (2025a). *Death sentences and executions 2024: Global report*. Amnesty International Publications.

[11] Amnesty International. (2024). *Death penalty 2024: Facts and figures*. https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2024/05/death-penalty-2024-facts-and-figures/

[12] กนกวรรณ ขวัญดี. (2550). *การยกเลิกโทษประหารชีวิตในสังคมไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[13] นฤมล ถินทอง. (2561). *มาตรการทางเลือกทดแทนโทษประหารชีวิต* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

[14] สุมนทิพย์ จิตสว่าง. (2561). *โทษประหารชีวิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

[15] วิกิพีเดีย. (2568). *โทษประหารชีวิตในประเทศไทย*. https://th.wikipedia.org/wiki/โทษประหารชีวิตในประเทศไทย

[16] Amnesty International. (2025b). *Why we're working to end the death penalty*. https://www.amnesty.org.uk/end-death-penalty

[17] OHCHR Regional Office. (2013). International experts welcome efforts toward the abolition of the death penalty in South-East Asia, Bangkok [Press release]. International Commission Against the Death Penalty. https://icomdp.org/

[18] United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

[19] United Nations. (1989). *Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aiming at the abolition of the death penalty*. Treaty Series, 999, 171. https://treaties.un.org/

[20] Amnesty International. (2023). *Thailand: Time to abolish the death penalty*. https://www.amnesty.org/en/documents/act50/7611/2017/en/

[21] Amnesty International. (1998). *Human rights vs. the death penalty*. https://www.amnesty.org/en/documents/act50/13/98/en/

[22] Amnesty International. (2012). *Death sentences and executions 2011*. https://www.amnestyusa.org/wp-content/uploads/2017/04/act500012011en_11.pdf

[23] สุมนทิพย์ จิตสว่าง. (2557). *โทษประหารชีวิต*. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

[24] Smith, A., & Johnson, B. (2023). Restorative justice in Nordic countries. International *Journal of Law and Society, 12*(4), 40-58. https://doi.org/10.1007/s10611-023-10045-6

[25] Norwegian Ministry of Justice. (2022). *Criminal justice policy in Norway: 2021-2022 report*. Ministry of Justice and Public Security.

[26] BBC News. (2011, July 23). *Norway attacks: Breivik appears in court*. https://www.bbc.com/news/world-europe-14261181

[27] Stoltenberg, J. (2011, July 24). *Norway attacks: PM Jens Stoltenberg's speech in full*. BBC News. https://www.bbc.com/news/world-europe-14273074

[28] Radelet, M. L., & Lacock, T. L. (2009). Do executions lower homicide rates? The views of leading criminologists. *Journal of Criminal Law and Criminology, 99*(2), 489-508. https://doi.org/10.2139/ssrn.1460068

[29] Kovandzic, T. V., Vieraitis, L. M., & Paquette-Boots, D. (2009). Does the death penalty save lives? New evidence from state panel data, 1977 to 2006. *Criminology & Public Policy, 8*(4), 803-843. https://doi.org/10.1111/j.1745-9133.2009.00591.x

[30] National Research Council. (2012). *Deterrence and the death penalty*. The National Academies Press. https://doi.org/10.17226/13363

[31] World Coalition Against the Death Penalty. (2021, February 23). *The flaws of deterrence theory for capital punishment*. https://worldcoalition.org/2021/02/23/the-flaws-of-deterrence-theory-for-capital-punishment/

[32] Dölling, D., Entorf, H., Hermann, D., & Rupp, T. (2009). Is deterrence effective? Results of a meta-analysis of punishment. *European Journal on Criminal Policy and Research*, *15*(1-2), 201-224. https://doi.org/10.1007/s10610-008-9080-4

[33] United Nations Office on Drugs and Crime. (2023). *Global study on homicide 2023*. UNODC.

[34] Nagin, D. S., & Pepper, J. V. (Eds.). (2012). *Deterrence and the death penalty*. National Academies Press.

[35] European Institute for Crime Prevention and Control. (2023). *Recidivism and penal policy in Europe*. HEUNI.

[36] กองบรรณาธิการ TCIJ. (2568). *โทษประหารชีวิตในปี 2567* https://www.tcijthai.com/news/2025/4/scoop/14274

[37] Akkoyun, A. G. (2024). Perspective Chapter: The Norwegian Model of Correlation Rehabilitation – Bridging the Gap between Incarceration and Society. In *Correctional Facilities – Policies, Practices, and Challenges*. Intech Open. https://doi.org/10.5772/intechopen.1004527

[38] Kosuta, M. (2017). The Aṅgulimāla-Sutta: The power of the fourth kamma. *Journal of International Buddhist Studies, 8*(2), 15-33. https://so09.tci-thaijo.org/index.php/jibs/article/view/2465

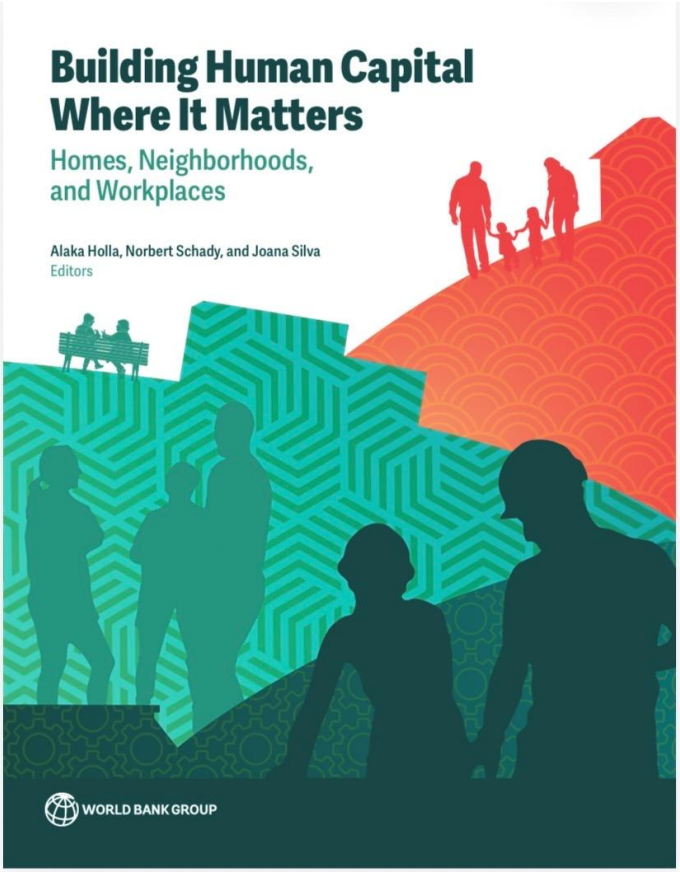
แนะนำหนังสือ

Building Human Capital Where It Matters: Homes, Neighborhoods, and Workplaces
การสร้างทุนมนุษย์ในสถานที่สำคัญ: บ้าน ชุมชน และสถานที่ทำงาน

จำเนียร จวงตระกูล[1] และพรรษวรรณ สุขสมวัฒน์[2]
Jamnean Joungtrakul[1] and Patsawan Suksomwat[2]
[1] กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
[1] Kalasin University
[2] Assistant Professor, Faculty of Management Science, Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University
E-mail: professordrjj@gmail.com

Received: March 20, 2026; Accepted: March 22, 2026

ข้อมูลของหนังสือ: Holla, A., Schady, N., & Silva, J. (Eds.). (2026). Building human capital where it matters: Homes, neighborhoods, and workplaces. World Bank. https://doi.org/10.1596/978-1-4648-2277-3

สาระสำคัญของหนังสือ

หนังสือ Building Human Capital Where It Matters: Homes, Neighborhoods, and Workplaces บรรณาธิการโดย Holla, Schady และ Silva [1] เป็นรายงานเชิงนโยบายของธนาคารโลก ที่นำเสนอกรอบแนวคิดใหม่สำหรับการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยมุ่งเน้น “มิติสถานที่” (Settings-Based Approach) แทนการมองผ่านเพียงมิติภาคส่วน (Sectoral) หรือมิติช่วงชีวิต (Life-Cycle) เพียงอย่างเดียว

หนังสือเล่มนี้เริ่มต้นด้วยการสำรวจแนวโน้มทุนมนุษย์ระดับโลก พบว่าแม้รายได้ประชาชาติในประเทศรายได้ต่ำและปานกลางจะเพิ่มขึ้น แต่สองในสามของประเทศเหล่านั้นกลับประสบกับการถดถอยในด้านสุขภาพ การเรียนรู้ หรือการพัฒนาทักษะในที่ทำงานในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา [1] ตัวชี้วัดสำคัญอย่างส่วนสูงเฉลี่ยของผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นดัชนีสุขภาพประชากร ได้ลดลงในหลายประเทศในแอฟริกาใต้สะฮารา ขณะที่คะแนนการเรียนรู้ที่วัดจากข้อสอบมาตรฐาน (Harmonized Learning Outcomes) ในประเทศรายได้ต่ำและปานกลางต่ำมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าเมื่อ 15 ปีก่อน

หนังสือแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 สถานที่หลัก ได้แก่

1. บ้าน (Home): ทรัพยากรในครอบครัวและสภาพแวดล้อมการดูแลเด็กมีผลต่อพัฒนาการตลอดชีวิต งานศึกษาในเปรู เอธิโอเปีย อินเดีย และเวียดนามแสดงให้เห็นว่าเด็กที่มารดามีระดับการศึกษาต่ำมีคะแนนด้านคำศัพท์และคณิตศาสตร์ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งก่อนอายุ 5 ปี และช่องว่างนี้ยังคงอยู่ตลอดช่วงวัยเรียน นโยบายที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ โปรแกรมเงินสดช่วยเหลือ การสนับสนุนผู้ปกครองในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงโปรแกรมพัฒนาปฐมวัย

2. ชุมชน/ละแวกบ้าน (Neighborhood): หลักฐานจากบราซิลแสดงว่าบุคคลที่เติบโตในครัวเรือนรายได้ต่ำในชุมชนรายได้สูง มีรายได้เมื่อเป็นผู้ใหญ่มากกว่าบุคคลที่มาจากครัวเรือนรายได้เท่ากันแต่อาศัยในชุมชนรายได้ต่ำถึงสองเท่า [1] คุณภาพของโรงเรียน สถานพยาบาล ความปลอดภัย และมาตรฐานสังคมในชุมชนล้วนส่งผลต่อทุนมนุษย์ นโยบายชุมชนจึงต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหลายภาคส่วน เช่น การศึกษา สาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งแวดล้อม

3. สถานที่ทำงาน (Workplace): ประมาณครึ่งหนึ่งของทุนมนุษย์ที่สะสมตลอดชีวิตมาจากการทำงาน แต่ประมาณ 70% ของแรงงานในประเทศรายได้ต่ำและปานกลางอยู่ในภาคเกษตรรายย่อย การประกอบอาชีพอิสระคุณภาพต่ำ หรือวิสาหกิจขนาดเล็กไม่เกิน 5 คน ซึ่งมีโอกาสเรียนรู้จำกัด การฝึกอบรมทักษะอ่อน (Soft Skills) ในอินเดียพบว่าสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของแรงงานที่ได้รับการฝึกอบรมกว่า 13% และแรงงานที่ไม่ได้รับการอบรมในกลุ่มเดียวกันอีกเกือบ 12% [1]

จุดโดดเด่นของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้มีจุดโดดเด่นหลายประการที่ทำให้แตกต่างจากงานวิชาการด้านทุนมนุษย์ทั่วไป ดังนี้

ประการแรก กรอบแนวคิด “Settings Approach” ที่เป็นนวัตกรรม: แทนที่จะแยกพิจารณานโยบายรายสาขา เช่น การศึกษา สาธารณสุข หรือตามช่วงชีวิต หนังสือเล่มนี้บูรณาการทั้งสามมิติเข้าด้วยกันผ่านเลนส์ “สถานที่” โดย Holla et al. [1] ชี้ให้เห็นว่าข้อจำกัดในสถานที่หนึ่งสามารถบั่นทอนการลงทุนในสถานที่อื่นได้

ประการที่สอง ฐานหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แข็งแกร่ง: หนังสือรวบรวมหลักฐานจากการศึกษาสหสาขาจากทั่วโลก ทั้งจากละตินอเมริกา แอฟริกา เอเชีย และยุโรป พร้อมข้อมูลเชิงปริมาณที่ตรวจสอบได้ผ่านระบบ Reproducibility Package

ประการที่สาม ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ปฏิบัติได้จริง: หนังสือไม่หยุดเพียงแค่การวิเคราะห์ปัญหา แต่นำเสนอตัวอย่างนโยบายที่ประสบความสำเร็จจากประเทศต่าง ๆ เช่น โปรแกรมฝึกอบรมฝีมือแรงงานในโคลอมเบีย โกตดิวัวร์ และไนจีเรีย ที่แสดงผลในการเพิ่มทั้งทักษะและรายได้

ประการที่สี่ วาระข้อมูลเชิงรุก: หนังสือเสนอกรอบการวัดผลและติดตามความก้าวหน้าในสามสถานที่หลักอย่างชัดเจน รวมถึงเสนอแนวทางสร้างระบบทะเบียนสังคม (Social Registry) เพื่อการบูรณาการนโยบาย

คุณประโยชน์ของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้มีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายในหลายระดับ ดังนี้

ด้านนโยบายสาธารณะ: ช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายมองการพัฒนาทุนมนุษย์อย่างองค์รวม ไม่แยกส่วน โดยเฉพาะการบูรณาการงานระหว่างกระทรวงหรือหน่วยงานที่ดูแลต่างภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “Whole-of-Government” ที่ประเทศกำลังพัฒนาหลายแห่งกำลังผลักดัน [1]

ด้านวิชาการ: เป็นแหล่งรวบรวมหลักฐานจากงานวิจัยระดับโลกด้านการพัฒนามนุษย์ที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐศาสตร์แรงงาน เศรษฐศาสตร์การศึกษา สาธารณสุข และการพัฒนาในวัยเด็กตอนต้น เป็นทรัพยากรที่มีค่าสำหรับนักวิชาการและนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

ด้านการพัฒนาองค์กร: ภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชนสามารถนำกรอบ Settings Approach มาประยุกต์ในการออกแบบโปรแกรมฝึกอบรมและสวัสดิการพนักงาน รวมถึงการลงทุนในชุมชนรอบสถานประกอบการ

ด้านการเงินและการลงทุน: ชี้ให้เห็นโอกาสการลงทุนในทุนมนุษย์ที่สร้างผลตอบแทนสูงแต่มักถูกมองข้าม เช่น โปรแกรมสนับสนุนผู้ปกครองในการดูแลเด็กปฐมวัย ซึ่งให้ผลตอบแทนในระยะยาวทั้งในมิติเศรษฐกิจและสังคม

ผู้ที่จะได้รับประโยชน์สูงสุดจากหนังสือ

กลุ่มผู้อ่านที่จะได้รับประโยชน์สูงสุดจากหนังสือเล่มนี้ ได้แก่

(1) ผู้กำหนดนโยบายและข้าราชการระดับสูง โดยเฉพาะผู้ดูแลกระทรวงด้านการศึกษา สาธารณสุข แรงงาน และการพัฒนาสังคม ที่ต้องการกรอบบูรณาการเพื่อวางแผนงบประมาณและนโยบายระยะกลางถึงยาว

(2) นักวิชาการและนักวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์การพัฒนา เศรษฐศาสตร์การศึกษา เศรษฐศาสตร์แรงงาน และสาธารณสุขศาสตร์ ที่ต้องการฐานข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์ระดับโลก

(3) องค์กรระหว่างประเทศและสถาบันการเงินพัฒนา เช่น ธนาคารโลก ธนาคารพัฒนาเอเชีย UNDP และ UNICEF ที่ต้องการกรอบแนวคิดในการออกแบบโปรแกรมสนับสนุนประเทศกำลังพัฒนา

(4) นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาและปริญญาเอกในสาขาที่เกี่ยวข้อง ที่ต้องการทำความเข้าใจแนวโน้มและความท้าทายด้านทุนมนุษย์ระดับโลกในเชิงลึก

(5) ภาคเอกชนและผู้ประกอบการที่สนใจการลงทุนในทุนมนุษย์ภายในองค์กรและชุมชน รวมถึงผู้บริหารฝ่ายทรัพยากรบุคคลที่ต้องการเข้าใจบริบทมหภาคของการพัฒนาทักษะแรงงาน

การเข้าถึงหนังสือ

หนังสือเล่มนี้เผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO ซึ่งอนุญาตให้ทำซ้ำ แจกจ่าย ดัดแปลง และใช้ในเชิงพาณิชย์ได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา [1]

สามารถเข้าถึงหนังสือฉบับอิเล็กทรอนิกส์ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายผ่านช่องทางต่อไปนี้

(1) Open Access: https://hdl.handle.net/10986/44282

(2) World Bank Open Knowledge Repository: https://openknowledge.worldbank.org

(3) Reproducibility Package: https://reproducibility.worldbank.org/catalog/461

(4) สำหรับฉบับพิมพ์ (ISBN: 978-1-4648-2277-3) สามารถสั่งซื้อได้จาก World Bank Publications หรือร้านหนังสือออนไลน์ทั่วไป เช่น Amazon สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมที่ pubrights@worldbank.org

เอกสารอ้างอิง

[1] Holla, A., Schady, N., & Silva, J. (Eds.). (2026). *Building human capital where it matters: Homes, neighborhoods, and workplaces.* World Bank. https://doi.org/10.1596/978-1-4648-2277-3

หมายเหตุ: บทวิจารณ์นี้จัดทำโดยอ้างอิงจากเนื้อหาในหนังสือ Building Human Capital Where It Matters (Holla et al., 2026) ซึ่งเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO

รูปแบบการจัดบทความ

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย เป็นวารสารระดับชาติ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานและทัศนะทางวิชาการสาขารัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ การบริหารกิจการสาธารณะ รัฐศาสตร์ และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กำหนดเผยแพร่วารสาร ปีละ 3 ครั้ง (เดือนมกราคม-เมษายน พฤษภาคม-สิงหาคม และกันยายน-ธันวาคม)

ตัวอักษร TH SarabunPSK

(บทความวิจัย)

ชื่อบทความภาษาไทย (ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อบทความภาษาอังกฤษ (ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน[1] และผู้ร่วม[2] (ถ้ามี)

Name Lastname Author[1] and Author[2]

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

[1] หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

[2] หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

[1] Affiliation1

[2] Affiliation2

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวปกติ)

E-mail: อีเมล์[1]

Corresponding E-mail: อีเมล์[2]

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวเอียง)

บทคัดย่อ

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

เริ่มเนื้อหาตรงนี้ ไม่ควรเกิน 250 คำ สรุปย่อความสำคัญการศึกษา วัตถุประสงค์การศึกษา วิธีการศึกษา ผลการศึกษาโดยย่อ และข้อเสนอแนะ (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

คำสำคัญ: คำสำคัญ1; คำสำคัญ2; คำสำคัญ3 (ไม่เกิน 5 คำ)

ควรเลือกคำสำคัญหรือ Keywords จากชื่อบทความ ไม่ควรเกิน 4 คำ ระหว่างคำใช้เครื่องหมาย “;” (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

Abstract

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

An abstract of approximately 100-250 words is used to introduce and summarize the research. (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

Keywords: Keyword1; Keyword2; Keyword3 (Three to five key words)
ควรเลือกคำสำคัญหรือ Keywords จากชื่อบทความ ไม่ควรเกิน 4 คำ ระหว่างคำใช้เครื่องหมาย ";" (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

บทนำ / Introduction

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

การเขียนบทนำนั้น เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ การนำบทนำในบทที่ 1 มาสรุปให้ได้ใจความ เพราะเป็นส่วนของความสำคัญและมูลเหตุที่นำไปสู่การวิจัย การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3] (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

วัตถุประสงค์การวิจัย / Objectives of the Study

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

1. วัตถุประสงค์1
2. วัตถุประสงค์2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง / Concepts, Theories, and Related research

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ บทที่ 2 เป็นการนำแนวคิดที่สำคัญในบทที่ 2 มาสรุปให้ได้ใจความ ตาราง และรูปภาพ ย่อหน้าเนื้อหาทั้งหมดควรเริ่มชิดซ้าย และชิดขวา เว้นระยะห่างระหว่างเนื้อหากระดาษ ควรวางรูปภาพและตารางให้ใกล้กับตำแหน่งที่อ้างอิงมากที่สุด ตารางและรูปภาพทั้งหมดควรฝังลงในไฟล์และกำหนดขนาดและตำแหน่งที่เหมาะสมในตัวกระดาษ การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3]

หัวข้อย่อย (จัดชิดซ้าย ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

ข้อย่อย (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

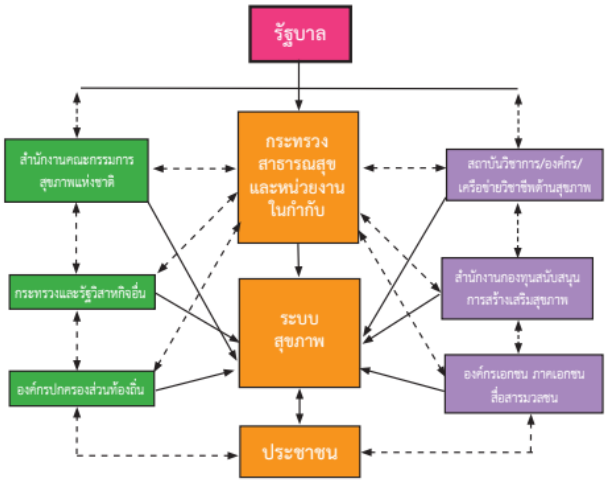
ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ตารางที่ ... (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา) ตามด้วยชื่อตาราง พร้อมทั้งจัดตารางชิดซ้ายด้วย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามที่อยู่อาศัย (ตัวอย่าง)

ที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
เมือง	117	17.6
นอกเมือง	546	82.1
ไม่ตอบ	2	0.3
รวม	**665**	**100**

ภาพที่ ... (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา) ตามด้วยชื่อภาพ รูปภาพจะต้องวางไว้ตำแหน่งกึ่งกลาง โดยรูปภาพทุกรูปจะต้องมีหมายเลขแสดงลำดับ และคำบรรยายใต้ภาพ

ภาพที่ 1 หน่วยงานและเครือข่ายระบบสุขภาพแห่งชาติของประเทศไทย พ.ศ.2554-2558
ที่มา: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข (2545)

วิธีดำเนินการวิจัย / Research Methodology

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนวิธีการทดลองหรือวิธีการศึกษาหรือวิธีการดำเนินการวิจัยในวารสารนั้น เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ บทที่ 3 เป็นการนำบทที่ 3 มาสรุปให้ได้ใจความ เพราะเป็นการอธิบายวิธีการดำเนินการวิจัย ซึ่งขึ้นอยู่กับการวิจัยแต่และประเภท

ผลการวิจัย / Results

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนผลการทดลองและวิจารณ์ผลหรือผลการศึกษาในวารสารนั้น เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ บทที่ 4 ซึ่งควรเสนอผลอย่างชัดเจน ตรงประเด็น เป็นผลที่ค้นพบ โดยลำดับตามหัวข้อที่ศึกษา

สรุป และอภิปรายผล / Results and Discussion

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนสรุปในวารสารนั้น เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ บทที่ 5 เป็นการสรุปสาระสำคัญที่ได้จากการศึกษา พร้อมการอภิปรายผล หากผลการทดลองเป็นตาราง ให้อภิปรายตารางนั้นด้วย รวมถึงข้อเสนอแนะ ทั้งข้อเสนอจากการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ / Suggestions

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย (จัดชิดซ้าย ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (จัดชิดซ้าย ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

กิตติกรรมประกาศ / Acknowledgement (อาจมีหรือไม่มีก็ได้)

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนกิตติกรรมประกาศในวารสารนั้นจะกล่าวถึงบุคคลหรือหน่วยงานที่ช่วยเหลืองานวิจัย ซึ่งไม่ใช่การเยินยอกันเอง

เอกสารอ้างอิง / References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

รายการอ้างอิงท้ายบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

ตัวอักษร TH SarabunPSK

(บทความวิชาการ)
ชื่อบทความภาษาไทย (ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)
ชื่อบทความภาษาอังกฤษ (ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน[1] และผู้ร่วม[2] (ถ้ามี)

Name Lastname Author[1] and Author[2]

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

[1] หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

[2] หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

[1] Affiliation1

[2] Affiliation2

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวปกติ)

E-mail: อีเมล์[1]

Corresponding E-mail: อีเมล์[2]

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวเอียง)

บทคัดย่อ

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

เริ่มเนื้อหาตรงนี้ ไม่ควรเกิน 250 คำ สรุปย่อความสำคัญการศึกษา วัตถุประสงค์การศึกษา วิธีการศึกษา ผลการศึกษาโดยย่อ และข้อเสนอแนะ (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

คำสำคัญ: คำสำคัญ1; คำสำคัญ2; คำสำคัญ3 (ไม่เกิน 5 คำ)

ควรเลือกคำสำคัญหรือ Keywords จากชื่อบทความ ไม่ควรเกิน 4 คำ ระหว่างคำใช้เครื่องหมาย “;” (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

Abstract

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

An abstract of approximately 100-250 words is used to introduce and summarize the research. (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

Keywords: Keyword1; Keyword2; Keyword3 (Three to five key words)

ควรเลือกคำสำคัญหรือ Keywords จากชื่อบทความ ไม่ควรเกิน 4 คำ ระหว่างคำใช้เครื่องหมาย “;” (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

บทนำ / Introduction

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

การเขียนบทนำนั้น เป็นส่วนของความสำคัญและมูลเหตุที่นำไปสู่ประเด็นของบทความหรือการวิจัย การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3] (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เนื้อหา / Body

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ข้อความหลัก ตาราง และรูปภาพ ย่อหน้าเนื้อหาทั้งหมดควรเริ่มชิดซ้าย และชิดขวา เว้นระยะห่างระหว่างเนื้อหากระดาษ ควรวางรูปภาพและตารางให้ใกล้กับตำแหน่งที่อ้างอิงมากที่สุด ตารางและรูปภาพทั้งหมดควรฝังลงในไฟล์และกำหนดขนาดให้เหมาะสม ภาพถ่ายทั้งหมดควรสุ่มตัวอย่างที่ 300 dpi (จุดต่อนิ้ว) โปรดทราบว่ากราฟิกบนเว็บโดยทั่วไปจะมีการสุ่มตัวอย่างที่ 72 dpi ภาพถ่ายจะต้องมีขนาดและตำแหน่งที่เหมาะสมในตัวกระดาษ การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3]

หัวข้อย่อย **(จัดชิดซ้าย ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)**

ข้อย่อย **(ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)**

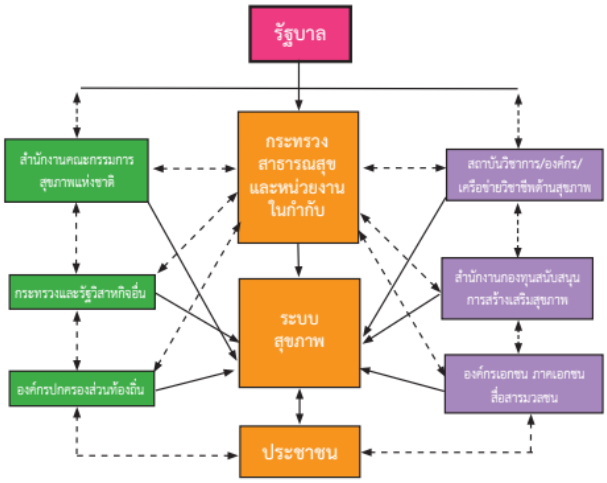
ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ตารางที่ ... (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา) ตามด้วยชื่อตาราง พร้อมทั้งจัดตารางชิดซ้ายด้วย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามที่อยู่อาศัย (ตัวอย่าง)

ที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
เมือง	117	17.6
นอกเมือง	546	82.1
ไม่ตอบ	2	0.3
รวม	**665**	**100**

ภาพที่ ... (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา) ตามด้วยชื่อภาพ รูปภาพจะต้องวางไว้ตำแหน่งกึ่งกลาง โดยรูปภาพทุกรูปจะต้องมีหมายเลขแสดงลำดับ และคำบรรยายใต้ภาพ

ภาพที่ 1 หน่วยงานและเครือข่ายระบบสุขภาพแห่งชาติของประเทศไทย พ.ศ.2554-2558
ที่มา: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข (2545)

สรุปและข้อเสนอแนะ / Conclusions and Recommendations

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

กิตติกรรมประกาศ / Acknowledgement (อาจมีหรือไม่มีก็ได้)

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนกิตติกรรมประกาศในวารสารนั้นจะกล่าวถึงบุคคลหรือหน่วยงานที่ช่วยเหลือ ซึ่งไม่ใช่การเยินยอกันเอง

เอกสารอ้างอิง / References

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

รายการอ้างอิงท้ายบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

ตัวอักษร TH SarabunPSK

(นานาทัศนะ)
ชื่อบทความ
(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน[1]
(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)
[1] หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา
[1] Affiliation1
(TH SarabunPSK 14pt. ตัวปกติ)
E-mail: อีเมล์[1]
(TH SarabunPSK 14pt. ตัวเอียง)

เนื้อหา Body (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ) การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3]

ภาคผนวก (ถ้ามี) (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เอกสารอ้างอิง References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

รายการอ้างอิงท้ายบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

ตัวอักษร TH SarabunPSK

(แนะนำหนังสือ)
ชื่อหนังสือ
(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน[1]
(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)
[1] หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา
[1] Affiliation1
(TH SarabunPSK 14pt. ตัวปกติ)
E-mail: อีเมล์[1]
(TH SarabunPSK 14pt. ตัวเอียง)

ข้อมูลหนังสือ (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)
(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เนื้อหา Body (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)
(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ภาคผนวก (ถ้ามี) (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)
(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เอกสารอ้างอิง References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)
(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

รายการอ้างอิงท้ายบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

การเขียนอ้างอิง

การอ้างอิงในเนื้อหา

การอ้างอิงในเนื้อหาใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข โดยระบุหมายเลขของแหล่งที่มาของข้อมูลไว้ในเนื้อหาที่ต้องการอ้าง โดยใส่หมายเลขไว้ในวงเล็บเหลี่ยม [ ] เริ่มจากหมายเลข 1, 2, 3 . . . ตามลำดับจนจบบทความ โดยมีวิธีการดังนี้

1. ใส่ตัวเลขกำกับไว้ในวงเล็บเหลี่ยม [ ] ท้ายข้อความหรือชื่อบุคคลที่อ้างอิง โดยให้ตัวเลขอยู่ในระดับบรรทัดเดียวกันกับเนื้อหา เช่น [1] [2] [3]

2. ใส่ตัวเลขอ้างอิงเรียงลำดับตั้งแต่เลข 1, 2, 3, ... เป็นต้นไป ต่อเนื่องกันจนจบบทความ และในกรณีที่มีการอ้างอิงซ้ำ ให้ใช้ตัวเลขเดิมที่เคยใช้อ้างมาก่อนแล้ว

3. แหล่งที่มาของข้อมูลที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดในบทความจะต้องปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิง (references) ท้ายบทความ โดยการเรียงลำดับตามหมายเลข และพิมพ์หมายเลขอยู่ในวงเล็บเหลี่ยม [ ]

4. กรณีที่อ้างอิงเอกสารหลาย รายการในคราวเดียวกัน

4.1 อ้างอิงไม่เกิน 2 รายการให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่น เช่น [1, 2] หรือ [1, 5]

4.2 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการที่ต่อเนื่องกันให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างอิงเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่น เช่น [1-3] หรือ [1-5]

4.3 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการทั้งต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง ให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่นในกรณีไม่ต่อเนื่อง และเครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่นในกรณีต่อเนื่อง เช่น [1, 4-5]

<u>ตัวอย่าง</u>

1. Parasuraman and other [1] ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพบริการพบว่า...
2. คุณภาพบริการ หมายถึง... [2]
2. ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์นับว่าเป็นสื่อกลางสำคัญในการให้ข้อมูลการตลาดที่สำคัญในปัจจุบัน [3, 4]
3. สำหรับประเทศที่มีศักยภาพอันดับต้นๆ ในการเข้าสู่สังคมไร้เงินสดมีดังนี้ [5-7] ...

การอ้างอิงในเอกสารอ้างอิง (References)

รายการอ้างอิงท้ายบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ **APA 7th Edition**

การเขียนอ้างอิงรูปแบบ **APA 7th Edition** มีวิธีดังนี้

1. การอ้างอิงประเภทหนังสือ (Book)

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). *ชื่อเรื่อง* (พิมพ์ครั้งที่). สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

อัมพร ธำรงลักษณ์. (2553). *องค์การ: ทฤษฎี โครงสร้าง และการออกแบบ*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2544). *นโยบายสาธารณะ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุมพล หนิมพานิช และชมภูนุช หุ่นนาค. (2565). *การออกแบบวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับนักศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอก*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธีระ รุญเจริญ, กาญจน์ เรืองมนตรี และธรินธร นามวรรณ. (2554). *ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) : เทศบาล อบจ. อบต. กทม. เมืองพัทยา*. ข้าวฟ่าง.

Easton, D. (1953). *The Political System*. Knopf.

Dye, T. R. (2017). *Understanding Public policy* (15th ed.). Longman Inc.

Rogers, E. M. & Shoemaker, F. F. (1971). *Communication of Innovation*. Free Press.

Wysocki, R. K., Beck, R. Jr., & Crane, D. B. (2000). *Effective Project Management* (2nd ed.). John Wiley & Sons, Inc.

2. การอ้างอิงประเภทวารสาร (Journal)

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). ชื่อเรื่อง. *ชื่อวารสาร, ปีที่*(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบทความ.

ตัวอย่าง

สาธิต ทิพย์มณี. (2566). แนวทางการบริหารงานภาครัฐในยุค 5G. *วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 5*(9), 37-50.

ธัญญารัตน์ พรหมสุทธิ์, สมพร เฟื่องจันทร์, เพ็ญศรี ฉิรินัง และศิริพร แย้มนิล. (2565). รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ยุคประเทศไทย 4.0 ของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ, 10*(3), 11-22.

Dhillon, P. (2022). How to write a good scientific review article. *The FEBS Journal*, *289*(3), 3592-3602. https://doi.org/10.1111/febs.16565

Esty, D. & Rushing, R. (2007). The Promise of Data-Driven Policymaking. *Science and Technology, 23*(4), 67-72.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Malhotra, A. (2005) E-S-Qual: A Multiple-Item Scale for Assessing Electronic Service Quality. *Journal of Service Research, 7*(3), 213-233. http://dx.doi.org/10.1177/1094670504271156

3. การประชุมวิชาการ

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). *ชื่อบทความ*. ใน ชื่อการประชุมวิชาการ วันที่ วัน เดือน ปีที่จัดการประชุม. สถานที่จัดการประชุม, จังหวัด.

ตัวอย่าง

สมบัติ นพรัต. (2544). *ทิศทางของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยของรัฐภายหลังการปรับเปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ*. ใน รายงานสรุปการสัมมนาทางวิชาการแนวทางการพัฒนาบัณฑิตวิทยาลัย วันที่ 20-21 เมษายน 2554. มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์, นครปฐม.

Maddox, S., Hurling, J., Stewart, E., & Edwards, A. (2016, March 30-April 2). *If mama ain t happy, nobody s happy: The effect of parental depression on mood dysrégulation in children* [Paper presentation]. Southeastern Psychological Association 62nd Annual Meeting, New Orleans, LA, United States States.

4. การอ้างอิงประเภทดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ (Dissertation/Thesis)

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). *ชื่อเรื่อง* (ระดับวิทยานิพนธ์). มหาวิยาลัย.

ตัวอย่าง

สังวาลย์ เขื่อนคำ. (2554). *การพัฒนาบุคลากรสายสนับสนุนการสอนของโรงเรียนวารีเชียงใหม่* (การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เลิศนภา พงษ์ดำ. (2561). *การพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนของข้าราชการครู: กรณีศึกษาโรงเรียนสุเหร่าดอนสะแก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Harris, L. (2014). *Instructional leadership perceptions and practices of elementary school leaders* (doctoral dissertation). University of Virginia.

5. เอกสารประกอบการสอน

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). *ชื่อเรื่อง(ชื่อเอกสารประกอบการสอน)* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. คณะ, มหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง. (2565). *เศรษฐกิจดิจิทัล* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

6. กฎหมาย และประกาศต่าง ๆ ในราชกิจจานุเบกษา

ชื่อพระราชบัญญัติ. (ปี, วัน เดือนที่พิมพ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม เลขเล่ม ตอนที่ เลขตอน. หน้า เลขหน้า-เลขหน้า.

ตัวอย่าง

พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561. (2561, 10 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 33. หน้า 1-18.

7. การอ้างอิงประเภทเว็บไซต์ (Website)

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). ชื่อเรื่อง. http://www.....

ตัวอย่าง

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). *ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570*. https://www.nesdc.go.th/

ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์. (2560). *นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา*. http://www.ptt2.go.th/web/plan/images/file/plan/2561.pdf

Busa, M. (2013). *Advantages of MIS*. https://www.slideshare.net/WfTaylor/advantages-of-mis

Brookfield Institute. (2018). *Exploring Policy Innovation: Tools, Techniques + Approaches*. https://brookfieldinstitute.ca/

สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
2518 - 1975
PAAT
PUBLIC ADMINISTRATION ASSOCIATION OF THAILAND